

6
dū est ad regulā dictā z si vn⁹ sine alio vel eius
p^{re}sentia nō lesisset q̄libet tene^{re} insolidū alias p^{ro}
rata. Sed dā^{nt} post q̄m in c. q̄m d. i. q̄m d. i. q̄m d. i.
mi. aliter distinguit s̄ s̄mo. Cā^{de} h̄m. n̄. s̄. v. v.
nō fuit in culpa in subtractioe facta p̄ aliu non
tene^{re} restitueret nisi quātū ipse asportauit: s̄ s̄mo
fuit in culpa: aut dedit p̄siliū z tene^{re} insolidū
in p̄s̄cia: siue p̄ncipalis inueniat sine nō: siue dā^{nt}
num passus p̄ p̄ncipale velit agere siue nō: aut
dedit auxilium: puta qz associant vel h̄mōi: z sic
tene^{re} in quātū dā^{nt} est p̄^{ro} datū ex auxilio suo z
sic in totū: vt qz vn⁹ rē siue alio portare nō po^{te}
terat: vel vn⁹ siue alio nō inuisset tene^{re} in totum
ff. de fur. l. sed z si quis subripuit. §. si duo. z ra^{ti}
o diuersitatis est iter dā^{nt} p̄siliū z auxilium: qz
p̄siliū vagat sup̄ totū furū: nō aut̄ auxilium: s̄
ad id restringit sup̄ quo p̄stat. l. host. aut̄ idem
cte s̄ oēs teneri insolidū quāuis ē vnus p̄ se po^{te}
ruisset: z alle. l. ita vulnerat⁹. §. ff. ad. l. aquil. z
l. si plures. ff. ar. fur. ce. z l. i. §. ff. si q̄s te. li. ef. inf.
sue. s̄ iste leges loquunt⁹ quo ad penā qua oēs
tene^{re} insolidū: vt no. gl. in. d. l. si plures. in p̄s̄cia
aut̄ vbi pena nō h̄y locū: nisi post condēnationē
dic vt supra. Q̄m̄tūm. Scdm. s. p̄ho. Ray. et
host. si vnus satisfecerit itegrat⁹ lesio: oēs ab eo
liberati sunt: qz bona fides nō patit vt idē debi
tū bis erigat. ff. de reg. in. bona fides. z s̄ Ray.
ille cui sic satisfit: pōt z d̄y quātū ad iudiciū sic

cur digna. tenet de oi dāno cur receptatio su-
tis fur cā sine qua nō ad receptionē xō tenū te-
net si er hoc res subblata nō est habita a xō dño
d. l. eos. ar. g. l. qui vas. §. ij. ff. de fur. 7 hoc si fecit
sciēter. l. q̄ manfraguū. ff. de icc. i. i. 7 nau. §. non
tīm. sec⁹ si ignorāter vel vt redderet dño: qz non
tenet: vt in. d. §. nō tīm. Et sed⁹. Mo. si iam rece-
pauit tenet restituere dño: nisi inde periculum
emineat latroni: vel alteri persone. Et seruo te-
netur participans qui si participet in crimine
tenetur eo modo quo dictum est: si vero solum
participat in re subblata: si quidē comedēdo vt
de. j. §. vij. si emendo vide. j. §. sequenti. si alio mō
tenetur restituere in quantum participauit: et
hoc nisi res furata transtulerit in domum su-
am: puta quia est pecunia. 7 mtra cum. alia vel
grammā aut vinum taliter cum alio mixtum
vt dixerit non possit: quo casu transt in d omni-
num furis lege si alicui mmi. de soluti. et lege
tam 7 si fur. si. si certum petatur. 7 lege si si mme-
tum. ff. de rei vendi. 7 recipiens non tenetur res
restituere: nec peccat si fur est soluendo: alias sic
nisi ignorauerit et bona fide consumpserit: nec
factus esset locupletior: quia non tenetur: ff.

restituere 7 si de peccato. ar. vñdecima quoue
tertia. q̄s q̄s. 7 de fur. q̄ cū fure. Utrū aut tenea-
tur q̄s reuelare fure. dic qd nō ad infārtā par-
tes scdm Jun. in dicto capitulo q cū fure. 7 bar-
tolam 7 Ange. 7 Rāpba. in dicta. l. cūille est. et
hoc tā de iure cūlli q̄ canonico. secus si q̄s in
iudicio inridice requirat: qd scdm poss. limita-
nisi furi imineat piculū mortis: qd 7 Sū. Ange-
lica sequit⁹ nō oportet sic limitare: q̄ si testis
fuit laic⁹ tenet p dicta supra accusatio: 7 ista di-
cēda in x̄bo testis: si x̄o sit cleric⁹ null⁹ eū pot
inridice req̄rere cū piculo sanguis extra papā.
F̄ertium. p̄o maior: tñ notitia sciendum est
qd Archp̄. facit regnāā circa quinq̄ primos mo-
dos. q̄ quilibet tenetur insolidū id est in totum
si alias id actū nō fuisset. etiā si nihil de rapina
venisset ad eū aut per se nihil dāni intruisset. si
autē alias actum fuisset sed nō tantū quilibet
ad illud p̄ tenet insolidū: si autem actū fuisset
7 nihil plus actum est per opus predictorum: in
nullo tenet nisi quātū ad eos de rapina perue-
nit: 7 in hoc conueniunt oēs doctores 7 sumū
nisi. Quantū etiam ad tres vltimos facit res-
gulam quod in quolibet illorum officialis cur

IOANNIS
ANTONII
VALTRINI,
ROMANI,
SOCIETATIS IESV,
DE RE MILITARI
Veterum Romanorum
LIBRI SEP

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica, sumptibus
Arnoldi Mylij.
Anno cdo. Id. xcvii.
Cum gratia & Privilegio S. Cas. Maest.

AÑO DE 1784
MAYO
DIEZ

Cfta
no
ce
dis
ve
ra,
tur
ru
tra
du
be
pra
ren
qu
tur
Ex
ge

PRÆFATIO IN
LIBROS DE MILLI-
tia Romanorum.

QUAE à singulis popu-
lis ducibusq; pace aut
bello fortiter ac præ-
clare gesta sunt, mul-
ti omni ætate viri in-
genio doctrinaq; præ-
stares literis tradidere. Qua industria
non id modo sunt consecuti, vt ex-
cellentium virorum factis describen-
dis, in eiusdem ipsi gloriæ societatem
venirent: verum etiam eadem ope-
ra, non parum humanæ vitæ viden-
tur consuluisse. Nam fugitivam re-
rum memoriam quodam modo re-
trahentes, effecere, vt quæ natura ca-
duca sunt, scriptorum nobilitate ha-
beantur æterna: vnde mortales, rerū
præteritarum euentis inter se confe-
rendis, salutaria sumant exempla,
quibus vt præsentia recte moderen-
tur, & prouideant futura sapienter.
Ex omnibus autē populis, quoru res
geste literis præsentis sunt, nulla videretur

A 2 gens

P R A E F A T I O

gens vnquã fuisse, quæ pacis bellique studia aut vehementius, quam Romani, coluerit, aut prudentius compararit: nulla item, quæ, virtutibus, vitijsque alternantibus, maiores habuerit fortunæ vicissitudines. Ex quo etiam fit, vt neque plura, neque illustriora quisquã aliunde haurire possit, aut cultæ aut neglectæ documenta virtutis, quàm ex Romani Imperij siue spoliata siue florente fortuna. Illud porrò vel in maxima parte felicitatis populi Rom. ponendum puto, quod paria suo imperio habuit ingenia scriptorum, qui orationis amplitudine, magnitudinem rerum gestarum exæquare potuerunt. Neque solum dum stetit Imperium, cum videlicet gratia & ambitio homines ad scribendum hortari posse videbantur, sed eo exciso, tamen nõ defuere, qui quasi ex ruderibus rediuiuã eius formam ac speciem suis scriptis restituere conarentur. Itaque vrbs illa pulcherrima (quam qui Deorũ templum nominauit, is veram speciem Romanæ vrbs cepisse visus est) licet
 fortu-

fortunæ ludibrio prostrata, resurgit
 tamē doctorum virorum ingenijs; ac
 diutius manebit scriptorum monu-
 mentis, quam natura stare potuisset.
 Iam in eorum libris speciem Rom.
 Reipub. reuiuiscens cernimus, ci-
 uium ordines, iura, magistratus, le-
 ges, comitia, moresque fere omnes
 tum publicos, tum priuatos: ut iam
 nos Roman. Remp. extinctam vel o-
 mnino non sentiamus, vel certè mi-
 nore cum desiderio doleamus. Vna
 Romanorū militia, nescio quonam
 fato, iacuit hæctenus in tenebris, nec
 vllum habuit, ut cetera, lumen litte-
 rarum. Nam quotquot de ea scribe-
 re sunt aggressi, qui particulam eius
 duntaxat aliquam attigerunt: pleri-
 que etiam veterem Reip. militiam
 cum ea quæ temporibus Imperatorū
 est inuecta, male confuderunt.

Hanc ego Romanam militiam ab
 alijs vel prætermittam, vel relictam
 potissimum delege, quam hoc com-
 mentario explicarem, non patriæ a-
 more, aut gloriæ cupiditate adductus
 (quid enim longius abest à religioſiſ-

P R A E F A T I O

viri moribus?) sed officio impulsus
 ac studio iuuandi plurimos, ne nobilissima ac maxime necessaria antiquitatis Rom. pars ignoraretur: neq; vt militandi præcepta darem, sed vt rationē exponerem, quam in suscipiendo gerendoq; bello veteres Romani, florente Repub. tenuissent. Vtinam hanc qualemcunque operam ac studium sacræ potius, quam profanæ antiquitati illustrandæ tribuere mihi liceret: id verò multo magis ex animi mei sententia esset, forte etiam ad religiosum statum conuenientius, sed nimirū quicumq; in hac societate Iesu, animis corporibusq; deuotis, Deo eiusque Ecclesiæ militamus, nihil refugere debemus, aut à nostro munere alienum iudicare, quod gloriæ diuinæ ac proximorum utilitati possit inferuire. Quare cum societas nostra, admirabili consilio id in se receperit; vt scholis publice institutis, adolescentes ad humanitatem erudiat, quod tenera illa ætas, vna cum litteris facilius ad pietatem conformari posse videatur: omnino
 ei præ-

P R A E F A T I O

ei præstanda sunt omnia, quæ ab humanitatis professoribus postulâtur, aut huius professionis nomen relinquendum. Porro sic iam omnium mentibus infirmatum est atque anticipatum, studia humanitatis tota in antiquitate posita esse, ut nemo ea ritè profiteri possit, quin Philologiam universam, omniaque veteris Romanæ reip. instituta moresque scientia cõprehenderit. Rectè ne id, an secus, alij viderint, certè nobis iam integrũ non est, aut opinionem tam vetustamque penitus insitam extirpare, aut contra eam velle differere: quin potius nervis omnibus contendendum est, ut ne hospites in antiquitate videamur, nèue laus hæc in nostris gymnasijs iure desiderari possit. Ex omnibus autem partibus antiquitatis Romanæ, quarum quidem tractatio ad humanitatem pertinere potest, nullius fructus mihi latius patere videtur, quam Romanæ militiæ. Etenim ex antiquitatis Romanæ cognitione aut utilitas quaeritur, aut voluptas. Utilitas verò illa, opinor, vel

P R A E F A T I O

sola vel maxima est, vt Romani scriptores dum leguntur, recte intelligantur (legere enim, neque intelligere etiã vulgari reprehenditur prouerbio:) hoc autem sine aliqua antiquitatis Romanæ notitia fieri non posse videtur. Accedit alterum commodum, neque id sanè paruum, quod, ignoratis Romanis auctoribus, latinam linguam quæ tantopere expetit, quæque ex ijs solis hauritur, ignorari quoque necesse est. Quis paronescit, Romanorum auctorum plurimam optimamque partem bella scribere, quæ Romanive l'ciuilia inter se, vel externa cum Regibus populisque gessere: vt sine rei militaris notitia, in magna & rerum, & auctorum, atque adeo latinæ linguæ ignoratione versari necesse sit. Iam verò quid dicã de voluptate: quæ tanta est, vt ne maior quidẽ ex omni reliqua antiquitate sperari possit? Etenim si res Romanæ iccirco delectant, quod omnes sic habent persuasum, nullam remp. sapientioribus legibus temperatam, neque vllius populi res gestas præstantiores

tiores esse posse: quantam tandem
 voluptatem afferet militiæ tractatio,
 quam populus Rom. præ omnibus
 rebus maxime coluit, quæ Rom. vrbi
 æternam gloriam peperit, quæ orbẽ
 terrarũ parere imperio Rom. coegit,
 quæ demum vna cum ipsa vrbe nata,
 altaq; est, & cum eadem simul extin-
 cta. Quid ad animi delectationem iu-
 cundius, quam procul ab omni dis-
 crimine, domi sedentem, pugnacissi-
 mi populi bellicòs nosse apparatus,
 delectibus interesse, milites ordini-
 bus signisq; distinctos cernere vel in-
 structa acie concurrere, vel compo-
 sito agmine incedere, vel metari ca-
 stra, vel vrbes oppugnare, militaria
 siue virtutis præmia, siue ignauiæ sup-
 plicia cognoscere, armorum ac ma-
 chinarum nomina vsuq; discere,
 belli indicendi leges, finiti foedera,
 magistratum iura tenere, denique
 Duces ipsos victores inter populi mi-
 litumq; plausus in vrbem trium-
 phantes sequi? Quæ cum ita sint, quis
 tandem virum religiosum, Huma-
 nita tis professorem in re reprehēdat,

P R A E F A T I O

qui officio, & susceptæ vitæ instituto, publicisque aliorum rationibus adductus, Romanam militiam, id est nobilissimam atque utilissimam antiquitatis Romanæ partem explicare aggrediatur? ut etiam si hac in re me deferat perficiendi facultas, ipsa tamen laudanda videatur conandi voluntas. Existeret forte aliquis aliquando nostro excitatus exemplo, qui rudia hæc, leuiterque adumbrata, meliore præditus facultate absoluat, atque perficiat. Interea nostrum hunc qualemcunque laborem Deo Opt. Max. cui nostra omnis desudat industria, non ingratum fore confido: ut opus ipsius causa susceptum, ex ipsius item sanctissima voluntate absoluat.

D E

DE RE MILITARI VETERVM ROMANORVM

LIBRI PRIMI QUI EST DE
Bellorum Indictione.

CAPITA XI.

- 1 De præstantia militiæ Romanæ.
- 2 De honore, quem Romani rei militari tribuebant.
- 3 De Seueritate discipline militaris Romanorum.
- 4 De labore & exercitatione militũ Romanorum.
- 5 De religione Romanorum in suscipiendis, gerendisq; bellis.
- 6 De Auspicijis militaribus.
- 7 De Diebus præliaribus.
- 8 De Iustitia Romanor. in suscipiendis, gerendisq; bellis.
- 9 De Rebus repetendis.
- 10 De ijs qua fierent ante belli indictionem.
- 11 De Indictione bellorum.

Libri secundi, qui est de Militum
delectu.

CAP. VII.

- 1 De Imperatore deligendo.
- 2 De Militiæ generibus.
- 3 De Militum delectu.
- 4 De Aetate Militari.
- 5 De Vocationibus militaribus.
- 6 De ijs, qui à militari reuocentur.
- 7 De Sacramento militari.

Libri

Libri tertij, qui est de Militum ordinibus.

C A P. XV.

- 1 De Legionē, eiusq̄, magnitudine.
- 2 De Peditum legionariorum ordinibus.
- 3 De Peditibus leuis armaturæ.
- 4 De Equitibus.
- 5 De Auxilijs Sociorum.
- 6 De Supplementis.
- 7 De cohorte Prætoris.
- 8 De alijs generibus hominum, qui castra sequebantur.
- 9 De Signis militaribus.
- 10 De Magistratibus legionis, siue exercitus totius.
- 11 De alijs Magistratibus peditū, equitū, & auxiliorum.
- 12 De armatura peditum, equitumq̄.
- 13 De vestibus militaribus.
- 14 De tubis, cornibus, buccinis, alijsq̄, signis militaribus.
- 15 De Stipendio militum.

Libri quarti, qui est de Itineribus
militaribus.

C A P. VII.

- 1 De Die locoq̄, militib, ad conueniendum in dicitō.
- 2 De Profectione Imperatoris ex vrbe.
- 3 De Lustratione exercitus.
- 4 De Itineribus militaribus.
- 5 De Castrorum metatione.
- 6 De Castrorum disciplina.
- 7 De Motione Castrorum.

Libri

Libri quinti, qui est de Prælio.

C A P. VI.

- 1 De Preparatione ad prælium.
- 2 De Acie instruenda.
- 3 De Prælio.
- 4 De Militum deuotione.
- 5 De Oppugnatione urbium.
- 6 De Machinis ac tormentis bellicis.

Libri sexti, qui est de ijs quæ fierent
post prælium.

C A P. XII.

- 1 De Humatione Casorum, prædaeq, collectione.
- 2 De Præda diuisione.
- 3 De Donatiuo.
- 4 De donis militaribus.
- 5 De Missione honesta.
- 6 De Exauكتورatione.
- 7 De Priuilegijs veteranorum.
- 8 De Pœnis militaribus.
- 9 De Animaduersione in hostes.
- 10 De Pace ac Fœderum generibus. (endis.
- 11 De ritu Fœderû ceremonijsq, in fœderibus faci-
- 12 De Hostium deditiõne.

Libri septimi, qui est de ijs, quæ Ducibus
victoribus honoris causa
decernerentur.

C A P. XXI.

- 1 De Imperatoris nomine.

2 De

- 2 De Supplicatione.
- 3 De Aduentu Imperatorum ad urbem, & Triumpho postulatione.
- 4 De Triumpho nomine & inuentore.
- 5 De causis, cur triumphus concederetur, vel negaretur.
- 6 De ordine, ad quem spectabat triumphum decernere.
- 7 De Imperio triumphantium.
- 8 De Pompa triumpho.
- 9 De Imperatoris curru & ornatu.
- 10 De reliqua pompa triumpho.
- 11 De Conuiuio triumphantium.
- 12 De Triumpho nauali.
- 13 De Priuilegijs triumphantium.
- 14 De Ouatione, quibus de causis concederetur.
- 15 De Ouationis pompa, quid à triumpho differret.
- 16 De Triumpho in monte Albano.
- 17 De Triumpho intermisso, & ornamentis triumphalibus institutis.
- 18 De relictis ad aerarium rationibus.
- 19 De Aerario.
- 20 De Trophæis.
- 21 De Spolijs opimis.

F I N I S.

I
DE RE MILITARI
ROMANORVM
LIBER PRIMVS.

Qui est de bellorum indiétione.

De Præstantia militiæ Romanæ
Caput Primum.

TSI omnia instituta Rei-
publ. Rom. summam apud
omnes laudem atque ad-
mirationem habent: tum
verò nihil aut præstantius
aut admirabilius videtur
militari disciplina. Nam
cæteros ritus, leges, ma-
gistratus, mores, pleraq; ex his sero admodum
Romani acceperunt: virtus autem bellica & cum
ipsa vrbe nata atq; est, & cum eadem simul
extincta. Neque enim Romanorum, ut mul-
torum populorum, vno aut altero Imperatore
innixa stetit, ut gloria militaris & vixisse cum
eorum ætate pariter, & sepulta esse videretur:
Sed iam inde ab initijs ipsius vrbis, quem-
admodum Lilius ait, tradita per manus in ar-
tis perpetuis præceptis ordinatæ modum ve-
nerat, neque vlla ciuitas, vel gens aut bellis
magis exercita, aut ducum feracior fuit. A
Numæ enim Pompilij morte, qui secundus
post Romulum ipse vrbis parentem regna-
uit,

Libr. 9.

Lini. li. 1.

uit, vt superiora tempora prætereamus, ad Augusti imperium annis amplius sexcentis, nullum annum Romani à bellis quietum habuere, præter vnum T. Manlio Cos. Recenseamne duces Romanos omnes omnium ætatum, quorum auspicijs illa bella sunt gesta? id verò infinitū est, cū plures propemodum bello clari Imperatores, vel ex vna Romana familia numerare liceat, quam quos multis sæculis reliquæ simul omnes provinciæ tulerunt. Atque suorum ducum, vt nunquam virtutis, ita fortunæ non sæpe populum Romæ pœnituit. Nam, vt tradunt ij, qui hæc subtilius subduerunt, annorum quingentorum spatio, quot à pulsis Regibus ad Augusti mortem numerantur, quingenties quinquagies populus Rom. præliatus est, quadringenties quadragies victor discessit, & quamuis prælijs aliquot victi Romani sint, bello tamen omni, vt ciuilia fileantur, superiores fuere, et quo sint mirabiliores Romani duces, quam alij, denos vicosque dies quidam dictaturam, nemo plusquam annū consulatum gessit: ab Tribunis plebis delectus impediti sunt: post tempus ad bella ierunt, ante tempus, comitiorum causa, reuocati sunt: in ipso conatu rerum circumegit se annus: collega nūc temeritas, nunc prauitas impedimento aut damno fuit: malè gestis rebus alterius successum est: tironem, aut mala disciplina institutum militem acceperunt. Quæ omnia quemadmodū maxima ad victoriam impedimenta sunt, ita qui virtute effecerunt, vt ea ne victo-

RIA OB-

*Francisc.
Patricius
de milit.
Rom.*

Lib. li. 9.

tiz obstarent, in nimirum non hostium magis
 quam fortunę victores videri debent. Quid
 quod semper multis partibus numero inferi-
 ores Romani cum hostibus conflixere? duas
 enim legiones cū suis auxilijs, qui exercitus
 erat consularis, ad quoduis bellum sufficere
 existimabāt: maximusq̄ue exercitus ille fuit,
 cum duo consules suas copias coniunxissent:
 tantum vel armorum vsus, vel animi virtus,
 vel militaris disciplina potuerē. Iam quę
 tanta animi magnitudo, quę tanta grauitas
 & constantia in vllis fuit, vt sit cum populo
 Rom. comparanda? qui quemadmodum nul-
 lis vnquam periculis cladibusq̄; cōgi potue-
 re, vt pacem priores peterent, ita oblatam ab
 ijs, quos vicissent, nunquam reiecerunt, neq̄;
 supplices vllos spreuerūt. Hannibal Pœnus,
 tota ferē Italia victa, prostritis Romanorum
 exercitibus per innumerabilesq̄; des infestus
 ad urbem venerat. Romani tantū abest, vt ali-
 quid indignum maiorum suorum virtute fe-
 cerint, vt ne exercitum quidem à Capuę ob-
 sidione censuerint auocandum: quin etiam
 quo tempore Hannibal ad mœnia vrbis Ro-
 mę armatus sedebat, eo ipso tempore milites
 porta alia sub vexillis in supplementum Hi-
 spaniæ mittebantur, adeo supererant animi
 ad pericula non solum sustinenda, sed etiam
 contemnenda. Parua quidem est res illa, sed
 quę cū magnitudinem animi æquē demon-
 strat, tum ipsum certe Hannibalem non me-
 diocriter turbauit: quod per eos dies forte
 ager is, in quo ipse castra haberet, p̄scriptus

Poly. lib.
 Veget. li.
 2 cap. 4

B

sit,

fit, emptorque inuentus, nihil ob id precio diminuto. Cum hac animi celsitudine agendi sollertia certauit, siue in inueniendis per se ijs, quæ opus essent, siue in imitandis atque efficiendis, quæ de coniurat. Catilin. Polybius libr. 1. & 6, quoque traderentur. Neque enim Romanis, ut Sallustius scribit, superbia vnquam obstitit, quo minus aliena instituta, si modo proba fuissent, imitarentur, & quod vbiq; apud socios vel hostes idoneum visum esset, cum studio domi exsequerentur. Atque ut leges magistratuumque insignia à Græcis & Hetruscis accepta reticeam, arma atque tela peditum à Samnitibus sumpsere, equitum armaturam à Græcis, e castrorum metationem à Pyrrho, d nauium fabricandarum rationem à Carthaginiensibus, Athenæus libr. 6. cap. vlt. Romanos à Græcis tormenta & machinas vrbiū expugnandarum, à Tyrrenis aciei instruendæ rationem, à Samnitibus scutum, ab Iberis gæsa sumpsisse dicit. aliaque ab alijs accepta ipsi longe fecere meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus elaborarent.

a Sallust.
de coniur.
Catilin.
b Polyb.
lib. 6.
c Fronti.
lib. 4. c. 1.
d Polyb.
lib. 1.

De honore, qui tribuebatur rei militari.

C A P. II.

NEQUE verò Romani solum militum ignauiam & contumaciam pœnis coercuere, sed industriam etiam virtutemque præmijs cōmodisq; excitarunt. Honos enim, ut inquit ille, alit artes, iacentque ea semper, quæ apud quos-

quosque improbantur. Itaque ne militiae honor, militum vnquam sordibus obsolesceret, decreuerunt Romani, vt neque serui, neque libertini, neque capite censi, qui que turpem aliquam artem exercerent, aut crimine aliquo infames essent, iudicio publico damnati, in militiam allegerentur: contra nostris temporibus ferè fit, & egentissimus quisque, omnibusque vitijs contaminatissimus militiae nomen dare solet. Qui enim fieri potest, vt homines seruituri nati, suaeque famae prodigi, pro aliena libertate, aut gloria dimicent? egentissimi verò etià facillimè lucri spe ad quoduis scelus inducuntur. Hæc igitur hominum genera, quorū pectoris angustia, gloriae pulchritudinem recipere non posse videbantur, à suis castris Romani eiecerunt. Vt autem in cæteris virtutem honestarent, eiusque cupiditatem alerent; nemini ad vrbani magistratum aditum patere voluere, qui decem annorum stipendia non confecisset, vt Plutarchus & Polybius tradidere. Itaque cum virtus militaris honorum prerogativa esset, iuuentus simul ac bellj patiens erat, in castris per laborem vltimam addiscebatur: gloriaeque magnum certamen præmiorum spes accendebat. Sic se quisque hostem ferire, murum ascendere, conspici, dum tale facinus faceret, propebat; quod illud vnum ad diuitias, honores, gloriam, nobilitatemque iter expeditum & compendiarium esse arbitarentur, isque in vrbe honestissimus potentissimusque esset,

*Pol. li. 6.
Plutar. in
c. Gracch.*

esset, qui plurima & fortissima in bello fac-
 uora edidisset. Eadem fuit in castris ratio, ubi
 ad ordines honoresq; militares non diuitia,
 aut nobilitas, vel gratia, sed sola virtus gra-
 dum fecit. Iam verò ne milites, cum meliorè
 ætatem in bellis attriuisent, senectute demù,
 viribus exhaustis, membrisque plerumque
 debilitatis, egere cogerentur: ijs captos de
 hostibus agros liberaliter distribuere, vt ef-
 fect, vnde in senectute se suosque liberos su-
 stentarent. Aliaque plurima emerita militiq;
 hominibus decreuerunt: de quibus vna de
 Missione disputabimus. Itaque cum virtuti
 summa præmia, ignauia pœnæ grauissima
 proposita essent, quid mirum, si Romani mi-
 lites, maluerint in acie hostium telis mor-
 tem oppetere, cum mortuos etiã ingens glo-
 ria sequeretur, quam fuga vitæ suæ cõsulere,
 vt eam deinde cum ignominia supplicioque
 inter suos amitterent?

De seueritate disciplina militaris.

C A P. III.

Hisce rebus omnibus optimus custos mi-
 litaris disciplinae seueritas addita est. ita
 enim cogitabant viri omniũ sapiētissimi, cū
 vires armis constant, ea vbi à recto itinere
 descuerint, oppressura esse, nisi oppriman-
 tur. Neque apud vllas nationes grauioribus
 pœnis supplicijsq; militares leges, signorum
 amor, ducum obedientia sancita sunt. Quo-
 ties enim integras legiones, quod signa ami-
 sissent,

fissent, aut loco pulsæ hostibus celsissent, le-
 gimus decimatas? Bello Tarentino quassatis *Vale. l. 2.*
 & attritis Reip. viribus, cum magnum capti- *Front. ll.*
 uorum numerû à Pyrrho rege vltro missum *4. ca. 3.*
 recepissent, quoniam crudele videbatur in e-
 os sæuire, quibus hostis pepercisset, eos tamē
 omni ignominix genere notarunt. Bello autē *Lin. l. 22.*
 Punico, alijs super alias cladibus cumulatis, *Valer.*
 cum Hannibal sex millium, quos Cannensi
 prælio ceperat, redimendorum potentiam
 faceret, conditionem sprevere, memores,
 tantam multitudinem armatorum iuenum,
 si honestè mori voluissent, turpiter capi non
 potuisse. Parem iram aduersus illos distrin-
 xerunt, qui ex Cannensi prælio fugerunt. *Lin. l. 25.*
 nam ijs, quod commilitones suos pugnantes *Valerius*
 deseruissent, censuere Rempubl. committen-
 dam non esse; eosque in Siciliam relegatos,
 neque munere vacare, neque dono militari
 virtutis ergo donari, neq; in Italiam, quam-
 diu hostis intra Italiam esset, reportari vo-
 luère. Bello verò Ligustico, quod *Q. Petiliû* *Valerius.*
 Conf. fortissime aduersus hostes pugnantem *Frontin.*
 occidere milites passi essent, legioni senatus
 neque stipendium anni præcedere, neque ve-
 rò dari voluit, quia pro salute Imperatoris,
 hostium telis se non obrulerunt, *P. etia Cor-* *Frontin.*
nelio Nasica D. Iunio Coss. qui exercitum de-
 seruerant, damnati, virgis cæsi publice ve-
 nierunt. Finis nullus sit, si ea omnia comme-
 morentur, quæ Romani ad militarem disci-
 plinam sancendam seuerè fecerunt: cuius
 rei, qui volet, plura exempla apud Valerium
 & Fron-

& Frontinum potest reperire, & infra, cum de pœnis militaribus differetur, nonnulla afferentur. Neque enim fuga solum, prodictiones, transfugia, ceteraque cum ignavia turpitudine coniuncta pœnis Romani cœrcuerunt, sed etiam fortia facinora, quod sine ducis imperio essent patrata, summo interdum supplicio vindicarunt. Quo in genere A. Postumius Tubertus Dict. & Tit. Manlius Torquatus Coss. par nobile Romanorum Imperatorum maximè celebrantur, qui suos filios, quod aduersum sua edicta extra ordinem in hostem pugnassent, victores securi percusserunt; satius esse iudicantes patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere. His igitur, vt ita dicam, piaculis, si quid aduersum militiæ leges peccatum esset, procurabatur, militum nota, ignavorum sanguine, strage filiorum, militarique disciplina acriter retenta principatum orbis terræ Romanor. imperio peperit, eaque vna quamdiu vixit, res Romana stetit.

De labore & exercitatione militum Romanorum.

CAP. IIII.

Bellicam virtutem pœnis sancitam, præmijsque excitatam, ne deinceps otio relanguesceret, Romani labore & exercitatione militari aluerunt: militesque in pace, vmbrosi certamine ad belli labores, veraque pericula durauerunt. Hinc Seneca epistola

XVIII,

*Liv. l. 4.
c. 8
Valer. l.
c. 2.*

XVIII. Miles in media pace decurrit sine v-
 lo hoste, vallum iacit, & superuacuo labore
 lassatur, vt sufficere necessario possit. Itaque
 militares copiaz non ab armis robore, præ-
 lijsue, sed ab vna exercitatione nomē inueni-
 runt, vt exercitus dicerentur, vt Varro & Ci-
 cero tradidere. Simul enim adollescentes la-
 boris patientes erant, id est, simul atque viri-
 lem togā sumpsissent, quæ anno 17. sumebatur,
 in Campum Martium à parentibus deduce-
 bantur, ibique à magistris, ad omnem belli
 disciplinam exercebantur. Tantiq̃ exerci-
 tationem veteres fecerunt, vt in ea vna posita
 omnia esse arbitrarētur. Hinc illa Ciceronis.
 Quid exercitatio legionum? quid ille cur-
 sus, concursus, clamor quanti laboris est? ex
 hoc ille animus in prælijs paratus ad vulne-
 ra, adduc pari animo in exercitatum militem,
 mulier videbitur. cur? tantum interest inter
 nouum & veterem exercitum, quantum ex-
 perti sumus, ætastironum plerumq; melior,
 sed ferre laborem, contemnere vulnus, con-
 suetudo docet. Iosephus autē l. 3. de bello Iu-
 daico: Romanorū exercitationes prælia sine
 sanguine, ipsa prælia cū sanguine, exerci-
 tationes appellari posse dicit: adeo nihil in bel-
 lo accidere posse voluerūt, ad quod sese mul-
 to ante per exercitationem nō preparassent.
 Quo in genere lepide illud quondā in Poly-
 bij historia legimus Romanis accidisse. Cum
 enim Romani cum Carthaginensibus mari
 pugnare decreuissent; neque tamen aut clas-
 sis ædificanda, aut remigandi rationem nos-
 sent;

sent; accidit, vt quinquereimis vna vi tempestatis à cætera hostium classe dissecta, ad litus frangeretur. Hanc nacti Romani, eius exemplo iuas naues fabricarunt. Interea dum quinquereimes ædificabantur, Romani sese ad remigium exercebant. Subsellis enim in arena ordine collocatis remiges insidentes, ad numerum simul omnes brachia protendere, & adducere, remolque per arenam mouere pariter docebantur; cum ad nauarchi vocem omnes simul inciperent, & desinerent. Itaq; hac exercitatione Romani confirmati, Carthaginieneses aggressi, eos maris primum, deinde etiam terræ imperio exquere.

Sed, vt ad militares exercitationes reuertar, earum plura genera fuere; nam cursu, & saltu exercebantur: inferre, & declinare ictus, hostilia, lapidesque manu vel funda iacere; in equum insilire docebantur à magistris, quos propterea duplici annona à veteribus honoratos scribit Vegetius. Vnde illa Senecæ epistola XXCIX. An liberale studium istud esse iuuentuti nostræ credimus, quam maiores nostri rectam exercuerunt; hastilia iacere, eadem torquere, equum agitare, arma tractare? De Pompeio quoque scribit apud Vegetium Sallustius, eum cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis veste certasse.

Qua verò exercitatione inferendi aut declinandi ictus artem tirones addicerent, ita explicat Vegetius lib. 1. cap. 11. Scuta, inquit,
de Mi-

de Mimine in modum cratium corroduntur
 texebant, ita vt duplum pondus cratis habe-
 ret, quam scutum publicum habere conue-
 nit: ijdemque clauas ligneas duplicis æque
 ponderis pro gladijs tironibus dabant. A lin-
 gulis autem tironibus singuli pali defigeban-
 tur in terram, ita vt nutare nõ possent, & sex
 pedibus eminent, contra illum palum, tan-
 quam contra aduersarium, tiro cum crate il-
 la & claua, velut cum gladio se exercebat, &
 scuto. Qua in meditatione illa quoque cau- *Veget. a.*
 tela seruabatur, vt non cæsum, sed punctim *12.*
 ferirent; & ita ad inferendum vulnus insur-
 gerent, ne qua ex parte ipsi paterent ad pla-
 gam. Hanc exercitationem, cum ad palos mi-
 lites exercebantur, Palariam dictam scribit
 Charisius Grammat. Duplicis aut pondus
 cratis illa & claua iccirco dabantur, vt, cū ve-
 ra & leuiora arma tiro sumpsisset, velut gra-
 uiore pondere liberatus, securior alacriorq;
 pugnaret. Eandem etiam ob causam hastilia *Veget. 14*
 ponderis grauioris, quam vera futura essent
 iacula, tironibus, tradebantur, quæ aduersus
 illum palum, tanquam aduersus hostem iac-
 tarent. Pileis quoque pannonicis ex pelli- *Veget. l.*
 bus utebantur, ne grauis deinde galea vide- *c. 20.*
 retur.

Funditores vero, vt idem Vegetius ait, sco- *Lib. 2. c.*
 pas, hoc est fruticum, vel straminum fasces, *1. 23.*
 pro signo ponebāt, ita vt DC. pedibus remo-
 uerentur à signo, vt sagittis vel lapidibus de-
 stinatis sæpius, signum tangerent.

Equitandi verò autem addiscebant, equis *L. 1. c. 18.*

B 5 lignis,

lignis, hieme quidem sub tecto, æstate vero in campo, positus: super quos, Vegetio teste, iuniores primo inermes, dum consuetudine proficerent; deinde armati cogebantur ascendere. Qua in re maxima cura adhibebatur, ut non solum à dextris, sed etiam à sinistris partibus & insilire & desilire condiscerent, euaginos etiam gladios vel hastas tenentes. Vitio autem fuisse datum adolescenti Romano, qui nesciret equitare, significat Horatius cum stomacho quodam scribens:

Lib. 3. od

24.

Nescit equo rudis herere ingenuus puer.

Vbi verò satis sese exercuisse visi essent, in Tiberim sese deiciebant, ut eadem opera & natandi artem addiscerent, & sudorem laboremque æstu collectum deponerent, quam etiam ob causam scribit Vegetius huiusmodi exercitationibus campum Martium Tiberi vicinum fuisse electum.

Lib. 1. ca.

10.

In huiusmodi exercitationibus illud adolescentum pudori & honestati tributum est, ut primo anno, quo togam virilem sumpsissent, ne corpus nudaret, sed tunicati exerceantur: cum ceteri campestribus duntaxat succincti essent. Cicero in Cæliana, Nobis quidem, inquit, olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga constitutus: & ut exercitatione ludoque campestri tunicati vteremur Isidorus libr. XIX. cap. XXII, Campestria nuncupantur pro eo, quod eisdem iuuenes, qui nudi exercentur in campo, pudenda operiunt.

Ut autem non solum corpus ad labores du
rarent

arent: sed etiam animum ad cædes, vulneraque assuefacerent, ludos gladiatorios instituerunt, ut cum pugnas, & vulnera, & ferurum, & nudas inter se cohortes certantes viderent, dimicantes postea in bello armatos hostes non timerent. neque vulnera & sanguinem perhorrescerent; quemadmodum in Maximimi & Balbini vita scribit Capitolinus.

Neque verò in pace solum adolescentes, antequam in milites allegerentur, ad militiam munera laboresque erudiebantur; sed multo magis iidem, ubi in militiam essent adscripti, exerciti sunt. Nam de Pompeio Plutarchus, & Appianus scribunt, eum tironibus exercendis non interfuisse solum, sed etiam præfuisse, confluentibus ad id spectaculum ex omni parte plurimis. Vegetius etiam tradit, tirones bis in die, mane, & post meridiem: veteranos autem sine intermissione semel in die in armis exerceri solitos. At quibus exercitationibus? militaribus itineribus, silua cædenda, ferendis oneribus, ceterisque. Interdum etiam terrestres, maritimæque copiae instructæ inter se decurrebant, simulachrumque pedestris, navalisve pugnae edebant: ut in simulata illa pugna milites ordinem seruare, signa agnoscere assuescerent. Linius libro decimo. Titus Manlius Cos. vix dum ingressus hostium fines, cum exerceretur inter equites ab rapido cursu circumagendo equo effusus, extemplo prope expirauit, & libr. XXI II. T. Sempronius Cos. quia otiosa statua erant, crebro decurrere milites cogebat, ut tirones

*Plutar.
in Pom-
peio Ap-
pianus
lib. 2.*

(ca ma-

(ea maxima pars volonum erat) affluerent signa sequi, & in acie ordines agnoscere suos. Et lib. XXVI. in extremo, Scipio paucos dies, quibus morari Carthagine statuerat, exercendis navalibus pedestribusque copijs absumpsit, primo die legiones in armis quatuor millium spatio decurrerunt, secundo die arma curare, & tergere ante tentoria iussit, tertio die sudibus inter se in modum iustæ pugnæ concurrerunt, præpilatisque missilibus iaculati sunt, quarto die quies data, quinto iterum in armis decursum est, hunc ordinem laboris quietisque quoad Carthagine morati sunt, seruauerunt. Remigium classici milites tranquillo in altum euecti, agilitatem nauium simulachris naualis pugnæ experiebantur. Hæc Lilius. Augustus quoque, vt auctor est Vegetius, cauit, vt ter in mense tam equites, quam pedites educerentur ambulatum: hoc enim verbo hoc exercendi genus nominabant. Decem millia passuum armati instructique omnibus telis pedites, militari gradu ire ac redire iubebantur in castra, ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent. Equites quoque diuisi per turmas, armatiq; similiter tantum itineris peragebant, ita vt ad euestrem meditationem, interdum sequerentur, interdum cederent, & recursu quodam impetus repararent. Non solum autem in campis, sed etiam in cliuosis, & arduis locis & ascendere, & descendere vtraque acies cogebatur, vt nulla res, vel casus prorsus pugnantibus posset accidere, quam non

Libr. 1. c.
27.

ante

ante boni milites assidua exercitatione didicissent.

Tanti autem exercitationem fecere Romani, ut præterquã quod eius magistros ac præfectos multis præmijs honestarunt, ut supra demonstratum est; milites etiam, qui parum profecerat, hordeum, Vegetio teste, pro frumento cogerentur accipere: nec ante eis in tritico redderetur annonæ, quam sub præsentia præfecti, tribunorum, vel principum, experimentis datis, ostendissent se omnia quæ erant in militari arte, complexisse. Multos quoque exercitus, licentia, aut luxuria corruptos, vna exercitatione ad generosissimã militiæ disciplinam Imperatores reuocarunt. Nam de Africano minore ita legitur epitoma LVII. Scipio Africanus corruptum licentia luxuriæque exercitum, ad generosissimam militiæ disciplinam reuocauit, omnia enim deliciarum instrumenta recidit: duo millia scortorum à castris reiecit: militem omni die in opere habuit: & triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre cogebat. De Metello autem ita scribit Sallustius in Iugurthina, Metellus edicto primum adiumenta ignauitiæ sustulit, ne quisquam in castris panem, aut quem alium coctum cibum venderet: ne lixæ exercitum sequerentur: ne miles gregarius in castris, neue in agmine seruum, aut iumentum haberet: præterea transuersis itineribus quotidie castra mouere: iuxta ac si hostes adessent, vallo, atque fossa munire: vigilias crebras ponere, & eas ipse cum legatis cir-

tis circuire: item in agmine in primis modo, modo in postremis adesse, ne quisquam ordine egrederetur, vt cum signis frequentes incederent, miles cibum, & arma portaret. va prohibendo à delictis magis, quam vindicando, exercitum breui confirmauit.

Lib. 4. de L. L. iam verò in ceteris rebus quanta militum patientia fuit, cum, vt ait Seneca, omnem apparatus castrensis disciplina iubmoueret. Lecti enim è stramine fuere, vnde segestria appellata Varro vult. Mensæ in castris duæ erant, eodem Varrone teste, altera escaria quadrata, quam Cibilam nominabant, altera vinaria rotunda, quam Cillibantum vocabant: vti aque parce sobrieque exstructa. Spartianus in Hadriano, cibus etiam castrensis in propatulo libenter vtens, hoc est larido, caseo, & posca. Frontinus libr. 4. c. 1. Striatag. Q. Metellus prohibuit alia carne, quam assa, elixauæ milites vti. Spartianus de Poscennio antiquæ virtutis ac disciplinæ duce. Hic fuit, inquit, tantæ seueritatis, vt cum milites quosdam in caueo argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, iusserit omnino argentum summoneri de vsu expeditionali, addito eo, vt ligneis vasis vterentur. Idem iussit vinum in expeditione, neminè bibere, sed aceto vnuerfos esse contentos. Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes contentos esse.

Romani etiam milites ijdem fabri tignarij, nauicularij, frumentatoresq; erant: neq; minus aptè gladios & hastas quam secures, dolabra

labra, falcesque tractare confluxerunt. Testes sunt huius rei milites Cæsariani; qui, ut ipse ait Cæsar, materiã cædebant, vnde pontes, naues, machinãq; viribus oppugnandis ædificarent; frumentumque ipsi sibi ex agris metebant, & in castra deportabant. Hinc illa Marcellini Romanos milites degenerasse deplorantis, lib. 22. & Marcell. lib. 22. Accessere flagitia disciplinæ castrensis, cum miles canalicenas meditaretur pro iubilo molliores, & non saxum erat, vt ante hac armato cubile, sed pluma & flexiles lectuli, & grauiora gladijs pocula: resta enim bibere iam pudebat. & lib. 25. de Iuliano Imp. Per varios prociuctus stans interdum more militiæ, cibum breuem vilemque sumere videbatur.

De Religione Romanorum in suscipiendis, gerendisq; bellis.

C A P. V.

Populus Romanus non solũ bellandi scientia, armorumque disciplina, & exercitatione, sed religione, Deorumque cultu ceteris nationibus præstitit vniuersis, qui licet à veri Dei cognitione longissimè abesset, tamen quoscumque Deos superstitione induxerat, eos omni veneratione cultuque profectus est, Neq; alia re vlla fieri magis, quam Deorum ope bella sunt aggressi. Hinc Iullus Rex apud Liuium, Albanorum legatis respõdit, Regem Romanum Deos facere testes, vter prius populus res repetetes legatos aspernatus

Lib. 1.

lib. 3. inito.

tus dimiserit; vt in eū omnes expectāt huiusce
 clades belli. Et apud eundem Fabius Cos. le-
 gatos hęc in concilium gentis Aequorū nū-
 ciare iussit; Q Fabium Cos. dicere, se ex Ae-
 quis pacem Romanū tulisse; ab Roma Aequi
 bellum afferre, quorum id perfidia, ac periur-
 rio fiat, Deos nunc testes esse, mox fore vltor-
 res. Si pœniteat, tutum receptum ad expertā
 clementiam fore: sin periurio gaudeant, non
 dijs magis iratis, quam hostibus gesturos bel-
 lum, T. autem Manlius quærenti Geminio
 Tusculanorum duci qui à Romanis defecerat,
 vbi Consules, & duo exercitus consular-
 res essent, ita Liuius eodem teste, respondit.
 Aderunt, inquit, in tempore, & cum illis ade-
 rit Iuppiter ipse fœderum à vobis violato-
 rum testis, qui plus potest, polletque. Itaque
 nullum bellum Romani susceperē, nisi ante
 explorata Deorum voluntate ipsiq; placatis, si
 sibi iratos esse existimassent, quæ iccirco à Ro-
 manis facta apud Liuium Cn. Manlius ait, ne
 vllius calumniæ subijcerentur ea, quæ Dijs
 comprobauissent. Hinc bello Macedonico cū
 Philippo Rege instante, Senatus, vt Liuius
 scribit, decreuit, vt Consules maioribus ho-
 stijs rem diuinam facerent quibus Dijs ipsis
 videretur, cum precatione ea: Quam rem S.
 P. Q. R. de Repub. deque inuendo nouo bello
 in animo haberet; ea res vti populo Romano
 socijsque ac nomini Latino bene ac feliciter
 eueniret, secundum rem diuinam, precation-
 nemque, vt de Repub. deque Prouincijs Sena-
 tum consulere. Cum pronunTIASSENT Con-
 sules

Lib. 8.

Lib. 38.

Lib. 31.

soles rem diuinam ritè perfectam esse, & præ-
 cationi annuisse Deos, haruspices responde-
 re lætaque exta fuisse, & prolationem finium,
 victoriamq; & triumphum portenditurum lit-
 teræ Valerij Aurelijque lætæ, & legati Athe-
 niensium audiri.

Etiã supplicatio indicebatur, ludique &
 dona vouebantur, quæ omnia facta bello Ma-
 cedonico narrat Liuius libro XXXI. Suppli-
 catio inde à consulibus in triduum ex S. C.
 indicta est, obsecratiq; circa omnia pului-
 naria, Dij, quod bellum cum Philippo po-
 pulus iussisset, id bene ac feliciter eueniret.
 Et paulo post, cum delectam Consules habe-
 rent, pararentq; quæ ad bellum opus essent,
 ciuitas religiosa in principijs maxime no-
 uorum bellorum, supplicationibus habitis
 iã, & obsecratione, circa omnia puluina-
 ria, facta, ne quid prætermitteretur, quod ali-
 quando factum esset, ludos Ioui donumq;
 soluere consulem iussit, Vouit in eadem ver-
 ba consul, præeunte Maximo Pontifice,
 quibus antea quinquennalia vota suscipi
 solita erant, præterquam quod tanta pecu-
 nia, quantam tum; cum solueretur, senatus
 censuisset, ludos, donaq; facturum vouit.
 Eadem bello Antiocheno religiosissime ob-
 seruata idem Liuius scribit libro XXXVI
 initio. Patres priusquam de Prouincijs age-
 rent, res diuinas facere maioribus hostijs ius-
 serunt in omnibus fanis, in quibus lætister-
 nium maiore parte anni fieri solet: precari-
 que quod senatus de nouo bello in animo ha-
 beret,

C

beret,

beret, vt ea res S. P. Q. R. bene atque feliciter
 eueniret, ea omnia sacrificia læta fuere, pri-
 misque hostijs perliratum est, & ita haruspices
 responderunt, eo bello terminos popu-
 li Roman. propagari, victoriam, ac trium-
 phum ostendi. Et mox S. C. factum est, quod
 populus Roman. eo tempore duellum iussit
 fieri cum Rege Antiocho esse, quiq; sub im-
 perio eius essent, vt eius rei causa supplica-
 tionem imperarent Consules: vtrique M. Aci-
 lius Cos. ludos magnos loui voueret, & dona
 ad omnia puluinaria. Id votum in hæc ver-
 ba, præeunte P. Licinio Pontifice maximo,
 Consul nuncupauit: Si duellum, quod cum
 Antiocho Rege sumi populus iussit, id ex sen-
 tentia S. P. Q. R. confectum erit. tum tibi Iu-
 piter populus Roman. ludos magnos, dies
 X. continuos, faciet, donaq; ad omnia pul-
 uinaria dabuntur de pecunia, quantam sena-
 tus decreuerit, quisquis magistratus eos lu-
 dos quando vbique faxit, hi ludi recte facti,
 donaq; data recte sunt. Eadem in bello con-
 tra Persam obseruata scribit Liuius Prodi-
 gia quoque si qua nunciata essent, procura-
 bantur, haruspicibus consultis, aut libris Si-
 byllinis inspectis. Liuius libr. XXII. Prius-
 quam signa ab vrbe nouæ legiones mouerent
 Xviri libros adire atque inspicere iussit. &
 libr. XXXVI. Placatis Dijs, nunc votis ritè
 soluendis, nunc prodigijs expiandis in pro-
 uinciam Cons. proficiscitur. Neque alterius
 fere rei plura exempla in historia Liuiana le-
 gentibus occurrunt.

Lib. 42.

Do

De auspicijs militaribus, & li-
tatione.

C A P. V I.

DForum autem voluntatem & alijs rebus,
& auspicijs maxime Romani exquisie-
runt. Auspicia autem appellata sunt, signa
quædam, ex quibus Deorum te voluntatem
mentemque interpretari posse putabant, quæ
tam in alijs rebus omnibus publicis priva-
tisq; tum vero in militia religiosissime sunt
obseruata. vnde illud Ciceronis libr. II. de
diuinatione. Bellicam rem administrare ma-
iores nostri nisi auspicio, noluerunt, & lib.
II. de leg. Nihil domi. nihil militiæ per magi-
stratus gestum sine eorum auctoritate posse
cuiquam probari.

Auspicia, id est potestatem inuestigandi
per illa signa Deorum voluntatem, initio
Patricij habuere, quod ex oratione Appij
Claudij patricij aduersus plebeios, apud Li-
uium cognoscitur. Penes quos, inquit, sunt
auspicia more maiorum? nempe penes Pa-
tres, nam plebeius quidem magistratus nul-
lus auspicio creatur, nobis adeo propria
sunt auspicia, vt non solum, quos popu-
lus creat patricios magistratus, non aliter,
quam auspicio creetur: sed nos quoque ipsi si-
ne suffragio populi auspicio Interregem
prodamus, & priuatim auspicia habeamus,
quæ isti ne in magistratibus quidem habent.
Quid igitur aliud, quam tollit ex ciuitate

*Cic. lib. 2.
de Diu.
Liu. li. 6.*

*Liu. li.
6.*

C 2   aulpi-

auspicia, qui plebeios consules creando, à Patribus, qui soli ea habere possunt, auferret. Hæc apud Liuium Appius. Itaque quamdiu in Patriciorum ordine consulatus ceterique magistratus mansere, ij soli auspicia habuerunt: postea vna cum honoribus ad plebem auspicia quoque transiit. Hinc P. Decius plebeius in oratione aduersus patricios, vt refert Liuius libr. X. semper, inquit, ista audita sunt, eadem penes vos auspicia esse; vos solos iustum imperium, & auspiciū domi militiæque æque adhuc prosperum, plebeium æ patricium fuit, porroque erit, et libr. VII. idem Liuius, in expectatione, inquit, ciuitas erat, quod L. Genucius primus de plebe Consul, bellum suis auspicijs gesturus esset, forte ita tulit casus, vt Genucius ad hostes magno conatu profectus, in insidias præcipitaretur, quod vbi est Romanis nunciatum, nequaquam tantum publica calamitate moesti patres, quantum feroces infelici Cos. plebeij ductu, fremunt omnibus locis, irent, crearent Consules ex plebe, transferrent auspicia, quo nefas esset, &c.

Porro cū multa essent genera auspiciorū, duo tamen in castris sunt adhibita Tripudium, & ex acuminibus: credo quod hæc genera, magis in promptu essent volentibus. Quanquam interdum Imperatores de celo etiam seruasse legimus. Liuius libr. IV. Parumper silentiū & quies fuit: nec Hetruscis, nisi cogere, pugnam inituris; & Dictatore aicem Romanam respectante, vt ab augu-

ribus.

ribus, simul aues rite admiffent, ex compo-
fito tolleretur signum.

Tripudio autem, vt eo reuertar, ita augu-
rium captabatur. Singulis magistratibus, qui
imperium habebant, augur & pullarius præ-
ſto erat, qui pullos in cauea inclufos afferua-
bat: vbi vero Dei voluntatem Imperator vo-
lebat exquirere, auguri, vt ſcribit Cicero, di-
cebat. Te volo mihi in auspicio eſſe, volo, re-
ſpondebat: tum ille. Dicitur ſi ſilentium eſſe
videatur. Silentium eſſe videri augur aiebat,
tum ille, Dicitur, ſi paſcuntur aues. Paſcuntur
reſpondebat, ſtatim enim pullarius pullos
(Melicos & chalcidicos in hoc genere maxi-
mè probatos ſcribit Plinius) è cauea emitte-
bat, eiſq; offam obijciebat, futurumq; euen-
tum rei ex eorum paſſu conijciebat, nam ſi
tardius cauea pulli exirent, aut offam obie-
ctâ non attingerent, infauſtû habebatur, rem-
que aggreſſuros inuitis Dijs: ſi autem au-
de arriperent, ita vt aliquid caderet ex ore
pulli, cum paſcebatur, proſperum euentum,
Deosque propitios ſibi fore exiſtimabant;
atque Imperatori auſpicanti Tripudium ſo-
liſtimum à pullario nunciabatur. Quod au-
gurijs genus iccirco Tripudium ſolitiſimum
appellatum eſt, auctore Cicerone, quia cum
offa pullis obiecta, aliquid ex ore in ſolidum
cadere neceſſe eſſet, & terram pauere, terri pa-
uidum primo, poſt terripudium dictum eſt, ex
eo tripudium, & quod in ſolidum caderet,
ſoliſtimum nominatum. Silentium autem in
augurio quid fuerit, explicat in eodem loco

Lib. 2. de
Diu.

Lib. 1. de
21.

Lib. 1. de
Diu. &
lib. 2.

M. Cicero: Silentium dicimus in auspicijs, quod omni vitio caret. Et Festus, sinistrum in auspicando significare ait Atreius Capito lectum & prosperum auspicium: at silentium, vbi duntaxat vacat vitio igitur silentio surgere cum dicitur, significat non interpellari, quominus tam gerat. Idem alibi, vt quidem eius lacunas viri doctissimi expleneiunt, silentio surgere, Verrins ait dici, vbi qui post mediam noctem, auspicandi causa, ex lectulo sub silentio surrexit, & liberatus à lecto in solido sedet, siletque, ne quid eo tempore deiciat, rursusque se in lectum reposuit: hoc enim est proprie silentium, omnis vitij in auspicijs vacuitas. Veranius ait, non vti que ex lecto, sed ex cubili, nec rursus se in lectum reponere necesse esse. Et alibi ex eorundem coniecturis, solida sella, ait Verrius, sedere tum quis iubetur, cum mane surgens auspicandi causa, euigilauit; quod antiqui expresse, & ab interiori parte excavatas non faciebant sedes, quas solidas ideo, quod in his nihil erat concavum appellabant.

Quanta autem fuerit huius auspicii auctoritas Plinius ostendit libro X. c. XXI de Galijs disputans. secundus est honos habitus Melicis, & chalcidicis, vt plane digna aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solissima. Hi magistratus nostros quotidie regunt, domosque ipsis suas claudunt, aut referant. hi falces Romanos impellunt, aut retinent; iubent acies, aut prohibent:

hiben
ta um
religi
on, s
hæc, s
res no
X. Ter
git, &
pulli
menri
fali s
gregi
ros pr
Valer
nico p
tere v
tiffet
nucci
quia e
Au
docer
mini
tare e
totur
Negl
plina
speci
pub.
lus c
tur,
mini
men
ius a

libent: victoriarum omnium toto ore partarum auspices. Livius lib. VI. Eludant nunc religiones, quid enim est, si pulli non pascuntur, hęc cauea tardius exierint? parua sunt hęc, sed parua ista non contemnendo maiores nostri, maximam hanc rem fecerunt, & lib. X. Tertia vigilia noctis Papirius silentio surgit, & pullarium in auspicium mittit, cum pulli non pascere entur, pullarius auspicium mentiri ausus, tripudium solistimum Consuli nunciauit. Consul latus, auspicium egregium esse, & Deis auctoribus rem gesturos pronunciat, signumque pugnae proponit. Valerius de auspicijs. P. Claudius bello Punico primo, cum proelium nauale committere vellet, auspiciaque more maiorum petisset, & pullarius non exire pullos cauea nunciasset; abiici eos in mare iussit, dicens, quia esse nolunt libant.

Auspicium ex acuminibus, militare fuisse docet Cicero lib. II. de Diuinatione, Ex acuminibus, inquit, quod totum auspicium militare est, iam M. Marcellus ille quinquies Cos. totum omisit. Et lib. II. de Natura deorum, Negligentia nobilitatis, auguriorum disciplina omissa, veritas auspiciorum spicieta est, species tantum retenta. Itaque maxima Reipub. partes, in his bella, quibus Reipub. salus continetur, nullis auspicijs administrantur, nulla perennia seruantur, nulla ex acuminibus, nulli viri vocantur, ex quo testamenta in procinctu perierunt. Meminit huius auspicij etiam Arnobius lib. vndecimo.

*pulli**Lib. I. ca.**4.**Cic. 2. de natura**deorum.*

Turnebus
lib. 3. c.
XII.

Martium discrimen obeuntes, spem prælii sumitis, & ex acuminibus auspicatis? Idauspicium quale fuerit, obscurum est, nonnulli existimant veteres ex acumine spiculo um, pilorum, ensiumque spem prælii & euentum solitos auspicari, verbi causa, si splenderet, si retusum non esset, si non sordidum, si non hebes, si horrorem quendam præ se ferret. Cælius Calcagninus lib. i. epistol. quæst. vlt. putat esse, cum super hastas stellæ apparent, pila ardere viderentur, de quibus Seneca in nat. quæst. Plinius, Aliqui, quod tamen Cælio non placet, ad Geomantiam referunt, quæ acuminibus ita exercetur, vt punctorum paritas, imparitas, obliquitas, quadratio, decussatio spectetur, &c.

Neque solum auspicato, sed etiam litato rem aggrediebantur, erat autem litare, pacem a Dijs hostijs immolandis impetrare. id autem fiebat, cum hostia cæsa haruspices exacta diligenter inspicientes ex quibusdam haruspiciæ præceptis propitios Deos interpretabantur. Liuius lib. V. Tribuni militum nec auspicato, nec litato instruunt aciem, & lib. VI. Dictator, castris eo die positus, postremo cum auspicato prodisset, hostiaque cæsa pacem Deum adorasset. Et lib. VII. Diu non prolitatum tenuerat dictatorem, ne ante meridiem signum dare posset. & lib. IX. Agentibus diuina humanaque quæ assolent, cum acie dimicandum est, consulibus, Tarentini legati occurfare responsum expectantes. quibus Papius ait, Auspicia secunda esse, Tarentini, pul

ni, pullarius nunciat, litatum præterea est
 egregiè: auctoribus Dijs, ut videtis. Ad rem
 agendam proficiscimur. Plutarchus etiam
 Paulum Aemiliùm, prælii die vsque ad vi-
 gesimam hostiam non litasse narrat: in vice-
 sima autem prima demum victoriæ signa ap-
 paruissent. Hinc etiam Cicero, Romanos nihil *libr. 1. de*
 in bello sine extis egisse narrat. *Divin.*

Illud verò in hac re scire operæ pretium
 est, haruspices in extis consulendis, partes
 eorum inimicis, partem amicis assignasse,
 atque ex utriusque partis colore habituque
 futura coniecisse. Cic. lib. II. de Divinatione
 cum haruspicinam irrideret; Quomodo, in-
 quit, est collata inter ipsos, quæ pars inimici,
 quæ pars familiaris esset, quod fissum pericu-
 lum, quod commodum aliquod ostenderet?
 Et paulò post, haruspices fissum familiare, &
 vitale tractant. Livi lib. IX. Romani Coss.
 priusquàm educerent in aciem, immolauerunt.
 Decio caput iecinoris à familiari parte cæ-
 sum haruspex dicitur ostendisse: alioqui ac-
 ceptam Dijs hostiam esse: Mâlium egregiè li-
 tasse. Et Lucanus lib. I. Pharsal.

*Cernit tabe iecur madidum, venasq; minacas
 Hostili de parte videt.*

Hæc auspicia non modo cum prælium in-
 cundum erat, sed etiam cum amnes transeun-
 di, adhibebantur. Vnde illa Ciceronis de suis *libr. 2. de*
 temporibus, quibus mos maiorum, & reli. *Divin.*
 gio iam obsoleuerat, Bellicam rem administra-

C 1 rima-

rimiores nostri, nisi auspiciato noluerunt, quam multi anni sunt, cum bella à Proprætoribus, & Proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent: itaque nec amnes transeunt auspiciato, nec tripudio auspiciantur. Hæc autem auspicia, quæ in traiectu amnium fiebāt, perennia videntur appellata. Cicero lib. ii. de Divinatione, Bella nullis auspicijs administrantur; nulla perennia servantur; nulla ex acuminibus. Festus, Perenne dicitur auspiciari, qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspiciato transit. ex sacro autem illam aquam oriri arbitror, quæ ex capite fontis oritur: capita enim fontium omnium, ut notum est, antiquitas consecravit, quasi ea, quæ castellis, aut manu deduceretur, facta non esset. Idem Festus, Petronia amnis est in Tiberim profluens, quam magistratus auspiciato transeunt, cum in campo quid agere volunt. quod genus auspicii perenne vocatur. Ad hoc auspicium pertinet illud, quod Festus alibi scribit, Manalis, inquit, fons appellatur ab auguribus, puteus perennis: neque tamen spiciendus videtur; quia flumen id spiciatur, quod sua sponte in amnem infuat. Plutarchus etiam Luculum Euphrati scribit *διαβαθήηα* sacrificasse.

De diebus præliaribus.

C A P. VII.

Tanta autem fuit Romanorum in bellis gerendis siue religio, siue superstitio, ut non modo nihil nisi placatis Dijs aggredierentur: sed

sedetiam in re gerenda, atque in itineribus
 sciendis dies certos cauerent, quod eos Deo-
 rum aliqua ira infaustos esse existimarent.
 Herodia. lib. 3. de Senero Imp. Iter faciebat
 sine intermissione, neq; festos dies, neq; labo-
 res ullos magnopere curans. Dies autem illi,
 quibus proelium gerere licebat, Proeliales
 dicti sunt. Festus, Proeliales dies appellatur,
 quibus fas est hostem bello laceſſere, erant e-
 nim quædam feriæ publicæ, quibus nefas fuit
 illi facere. Et Macrobius, Proeliales dies oēs, *lib. 1. Sat.*
 quibus fas est res repetere, vel hostē laceſſe- *c. 16.*
 re. Quibus autem diebus bellum gerere non
 licebat, eos religiosos nominarunt. Festus,
 Religiosi dies, quibus, nisi quod necesse est,
 nefas habetur facere, quales sunt sex & tri-
 ginta Atri qui appellantur, & Albanenses, & ij,
 quibus mundus patet. Frontinus lib. IV. c. vi.
 ultimo, P. Scipio in Lydia exhortatus est fratrem,
 ut postero, quamvis religioso die committe-
 reti proelium. In diebus autem religiosis Ma-
 crobius Latinas ferias numerat saturnalia, &
 cum mundus patet; item ferias, diesque qui
 essent notati rebus aduersis, quique postri-
 ore Kalendarum, Nonarum, Idarumq; seque-
 rentur.

Feriæ Latinæ dicuntur, quæ à Romanis, Lati-
 nisque cõmuniter in monte Albano Ioui La-
 tiali celebrabantur, à Tarquinio superbo Ro-
 manorum Rege institutæ, qui ijs ferijs diem
 unum dicitur: exactis regibus, alter additus
 est; post fœdus cum Latinis à Sp. Cassio Cos-
 titum, tertius; anno de ræum V. C. CCCXVI.

COM-

Composita de plebeio consulatu seditione, quartus, ut Liuius, Dionysius, & Plutarchus scribunt. Hæc feriæ conceptiue fuere, Macrobio teste, & quotannis à Consulibus antequam ad bellum proficisceretur, indicebantur. Liuius libr. XLII. Consules ob eam ratum senatui, Latinis feriis in primam quamque diem indictis, in prouinciam abituros se denunciarent. Et libr. XLIV. Larinas ubi magistratum Coss. inissent, quod per religionem posset, primo quoque tempore fieri placere. Feriis autem Latinis iccirco nefas erat bellum sumere, quia, ut ait Macrobius, decere non videbatur eo tempore bellum inchoari, quod publice quondam induciæ inter Romanum populum, Latinosque firmatæ essent.

Saturnalia feriæ fuere siue ab Iano, siue à Pelasgis, siue ab Herculis comitibus Saturno dicatæ. Hæc vno tantum die initio celebrabantur, id est XIV. kal. Ianua. post in triduum propagata, primum duobus adiectis à Cæsare Decembri diebus, deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addidit. Itaque à XVI. kal. cœpta, in XIV. desinebant, quo solo fieri ante consueuerunt. His igitur feriis neque bellum sumere, neque potestas exigere fas putabatur, quod, ut ait Macrobius, sine vilo tumultu bellico Saturnus crederetur imperasse.

Nec patente quidem mundo, ut Festus scribit, in Rep. quidquam geri voluere. itaque per eos dies non cum hoste manum conferebant, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur.

Ab. 1. Sat.
69 10. 16

bebantur, non aliud quidquam in Rep. nisi quod vltima necessitas admonebat, administrabatur. Quid autem veteres mundi nomine, quem patere aiebant, intellexerint, nō facile dixerim: existimo tamen de mundo Cereris intelligendum esse. Mundus autem in sacris Cereris videtur appellatus, arcanus quidam ornatus, qui huius mundi superioris similitudinem exprimeret. Hic mundus cum reliquo anni tempore clausus esset, ter in anno ostendebatur: quo tempore nihil eorum, quæ dixi, agi licuit, cum enim sacrum illud Diti patri & Proserpinæ esset, melius occlusa Plutonis fauce, vt Macrobius ait, eundem ad p̄c̄lium putauerunt. Hinc Varro apud eundem Macrobiū, Mundus, inquit, cum patet, Deorum tristium, atque inferūm quasi ianua patet: propterea non modo p̄c̄lium committi, verum etiam delectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci, nauem soluere, vxorem liberūm quærendorū causa ducere, religiosum est. Quibus autem diebus mundus pateret, haud procliuè dictu est. Festus enim, ex quo vno hoc peti posset, non sibi constat: in schedis enim F. Vrsini patuisse dicit III. kal. Septembr. IV. Non. Octobr. & III. Idus Nouemb. Idem verò Festus alibi, & in epitoma Pauli, postridie Volcanalia, & ante diem tertium Non. Octobr. & ante diem sextum Idus Nouembr. patuisse ait: vt in alterutro loco mendum inesse necesse sit. Nam Volcanalia in kalendaris Romano X. kal. Septembr. reponuntur.

Iam

Iam vetò non alium esse mundum nisi Cereris, Festus ostendit in Shedis, Mundus, inquit, etiam mulieris appellari potest, atque etiam æde Cereris, qui mundus appellatur, qui ter in anno solet patere III. kalend. Sept. & IIII. Non. Octobr. & III. Id. Nouemb. qui id omne dictus est, quod terra mouetur. Et alibi, Mundus, ut ait Capito Ateius, in lib. VII. Pontificali, ter in anno patere solet, diebus his, postridie Volcanalia, ante diem tertium Non. Octobr. & ante diem VI. Id. Nouemb. qui quid ita dicatur, sic refert Capito in commentarijs iuris civilis. Mundo nomen impositum ab eo mundo, qui supra nos est: forma enim eius est, ut ex his, qui intrauere cognoscere potui, ad similes illius eius inferiorem partem, veluti consecratam Dijs manibus, clausam omni tempore, nisi his diebus, qui supra scripti sunt, maiores censuerunt, quos dies etiam religiosos iudicauerunt eade causa, quod quo tempore ea, quæ occultæ & abditæ religionis deorum manium essent, veluti in lucem quandam adducerentur, & patefierent, nihil eo tempore in rep. geri voluerunt. Hac Festus. Apuleius verò apologia priorè. Quoniam, ut res est, maius periculû decernis speculum philosopho, quam profano mundum Cereris videre.

Ferias quoq; publicas in militum delectu vitauere, ut Festus, & Macrobius scribunt. Hinc Varro in augurum libris, Viros vocare ferijs non oportet: si vocauit, piaculum esto. Feriæ aut statiuæ fuere, certis & constitutis diebus

diebus
tionib
dotib
cepta
Pagan
dux a
rio Ag
percal
quiria
rus. A
galia.
nalia,
lia, C
xunna
proba
gustal
proba
Saturn
alixq;
feriæ
potui
bus a
licio
re. Di
Store
lenda
Cuius
lium,
A Ge
no, in
à Trib
lio, Pe
quid

diebus ac mensibus, & in fastis, statis obserua-
tionibus annotatæ: aut à magistratibus sacer-
dotibusue in dies vel certos, vel incertos con-
ceptæ, & imperatæ. Ferie conceptiue fuere
Paganalia, Sementinæ, Compitalia, &c. Sta-
tiue autem multo plures, vr in mense Ianua-
rio Agonalia, & Carmentalia. Februario, Lu-
percalia, Quirinalia, Feralia, Terminalia, E-
quiria. Martio, Equiria, Liberalia, Quinqua-
trus. Aprili, Cerealia, Palilia, Vinalia, Robi-
galia. Maio, Lemuria, Agonalia. Iulio, Neptu-
balia, Furinalia. Augusto, Portunalia, Vina-
lia, Consualia, Volcanalia, Opiconstua, Vol-
tuinalia. Septembri, Neptuni, & equorum
probadorû ferie. Octobri, Meditrinalia, Au-
gustalia, Fontinalia. Nouembri, Ferie equorû
probadorû. Decembri, Agonalia, Consualia,
Saturnalia, Opalia, Diualia, Laurétinalia. He-
raliaq; alijs mēsis, vt ex vereri Kal. constar,
feriæ statiuę fuere quibus delectus haberi nō
potuit. Sed neque diebus Atris, aut ijs qui re-
bus aduersis notati essent, milites scribere
licuit; vt Macrobius, Festus, alijque tradide-
re. Dies autem Atri sex & triginta fuere, au-
tore Festo; id est ij omnes, qui postridie Ka-
lendarum, Nonarum, & Iduum sequerentur.
Cuius rei causam ex Gellio libr. XV. Anna-
lium, & ex Calsio Hemina lib. XI. Historiarû.
A Gellius, & Macrobius hæc tradunt. An-
no, inquit, ab vrbe condita CCCLXIII.
à Tribunis militum Virginio, Manlio, Aemi-
lio, Postumio, collegisq; eorû, in senatu actû,
quid esset cur toties intra paucos annos malè
esset

Festus v.
nonarû.
v. P. vli.
ares.

Gellius li.
5. ca. 17.
Macrob.
li. 1. c. 16.
Sat.

esset afflicta resp. introductusque in Senatu
 L. Aquinius haruspex, dixit Q. Sulpitiū Tri-
 bunum milit. ad Alliam aduersum Gallo-
 pugnaturum, rem diuinam, dimicandi gratia,
 fecisse postridie Idus Quinctiles: item apud
 Cremeram, multisque alijs temporibus & lo-
 cis, post sacrificium die postero celebratum
 male prælium celsisse. Itaq; Pontifices con-
 sulti, statuerunt postridie omnes kalendas,
 Nonas, Idus, atros dies habendos, vt hi die
 neque præliares, neque puri, neque comitia-
 les essent. Eadem haud multo secus narrat
 Linius lib. VI. Tū de diebus, inquit, religio-
 sis agi coeptum, diemque ad XV. kal. Sextil-
 duplici clade insignem, quo die ad Cremeram
 Fabij cæsi, quo deinde ad Alliam cum exito
 vrbs fœde pugnatum, à posteriore clade Al-
 liensem appellarunt; insignemque rei nulli
 publice, priuatimque agenda fecerunt. Qui-
 dam, quod postridie Idus Quinct. non litales
 Sulpitius Tribunus militū, neq; inventa pace
 deūm, post diem tertium obiectus hosti exer-
 citus Romanus esset: etiam postridie Idus
 rebus diuinis supersederi iussim, inde, vt po-
 stridie kalendas quoque ac Nonas eadem re-
 ligio esset, traditum putant. Hæc Linius.

Questio.
Rom. 25.

Aliam causam addit Plutarchus in *Questio-*
nibus, philosopho magis, quam historico di-
 gnam, ait enim singulis mensibus ter Lunam
 luminis varietatem suscipere, kalendis, cum
 sese occultat, Nonis, cum sese iterum ostendit,
 & Idibus, cum iam orbe perfecto est: Ro-
 manosque eos dies, qui varij luminis initia
 essent,

essent, D
 ngfastos
 quia cum
 habere
 relicere
 gis appa
 re volue
 ad veri
 possunt.

Dies o
 ptabatu
 appella
 Quam o
 lib. XXX
 mani be
 intermi
 Est aute
 probatu
 salutem
 petere,
 tas fuer

Ad ha
 quo die
 ctus, nu
 gnatum
 bellis, c
 bratur.
 num al
 obserua
 ab Aug
 clausun
 salutis
 legib. i

essent,

essent, Dijs superis, proximos inferis dicasse, nefastosque statuisse. Adscribit & alteram, quia cum Kalendæ, Nonæ, & Idus sacri Dijs haberentur, neq; ijs prophanum aliquid agere liceret; itaq; dies, qui hos sequerentur, magis apparandis, quàm gerendis rebus destinare voluerunt. Sed hæc vt acute excogitata, sic as veritatem parum accommodata videri possunt. Gentilitatis enim sunt Apinæ.

Dies etiam ille, quo salutis augurium capiebatur, quod Græci *διώνυσια τῆς ὑγιείας* appellant, ab omni bello purus seruatus est. Quam consuetudinem ita explicat Dionys. lib. XXXVII. Annuo tunc, inquit, spatio Romani bellis vacauerunt, ita, vt longo tempore intermissum augurium salutis repeterent. Est autem quoddam diuinationis genus, quo probatur, concedant ne ipsis Dijs, vt populo salutem petant: quasi nefas esset eam prius petere, quàm per augurium Deorum voluntas fuerit explorata.

Ad hanc rem dies eligitur singulis annis, quo die nullus exercitus ad bellum sit profectus, nullus hostis se mouerit, nusquam pugnatum sit, atq; ob eam causam in perpetuis bellis, civilibusq; discordijs nunquam celebratur. Et præterea difficillimum est diem vnum aliquem hisce rebus omnibus purum obseruare. Hæc Dion. qui etiam lib. LI. scribit ab Augusto, pace terra, marique parta, Ianum clausum, & augurium salutis celebratû. De salutis augurio meminit Cicero, qui in suis

Lib. 2. de

legib. ita sanxit: sacerdot. vinceta, virgetaq; leg.

sacerdot.

D

& salu-

& salutem populi auguranto. & lib. I. de Divinatione: Tibi P. Claudius Augur Consul nunciauit, addubitato salutis augurio, bellum domesticum criste ac turbulentum fore. Tacitus lib. XII. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Suetonius in Augusto. Nonnulla etiam ex antiquissimis caeremonijs paulatim abolita restituit, ut salutis augurium. Festus: Pro collegio augurum decretum est, quod in salutis augurio Prætorum maiores & minores appellantur, non ad ætatem, sed ad vim imperij pertinere. Cælius Calcagninus lib. 6. epist. 9. Augurium salutis sic explicat. Veteres, ait, cum salutem à Dijs expetere non auderent, augurium salutis instituerunt, ut nihil temere cum Dijs egisse viderentur.

Metis etiam, neque dum conditis Ancilibus ad bellum proficisci fuit nefas. Suetonius in Othone cap. IIX. Expeditionem impigre atque etiam præpropere inchoavit: nulla enim religionum quidem cura; sed & motis, ne dum conditis ancilibus, quod antiquitus institutum haberetur. Et Tacitus eadem de re scribens, li. XVII. Fuere, inquit, qui Othoni proficiscenti, moras religionemque nondum conditorum ancilium afferrent. Livijs lib. XXXVII. Scævina ad Hellespontum aliquandiu habuerunt, quia dies forte, quibus ancilium mouentur, religiosi ad iter inciderant, eisdem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia fatius erat, disiunxerant ab exercitu.

Seruius

cap. 31.

v. Maximus Prætorum.

R
Seruius ac
uent, & ac
cit, ut bel
primo an
stam simu
Seruij loc
dicto pro
atque egr
ominosun
tempus il
bem lustr
erat expe
uij loco,
bantur au
Martio, v
quatus à
eo die arm
Illud p
dierum re
manis ob
inferrent
nulli ob
nam, vel
quemad
XVI. Satu
De insti
Popul
bello
quam sin
arma ali

Seruius ad lib. 7. Roma colit, cum prima mo-
 uent, & ad inirium libr. VIII. moris fuisse di-
 cit, vt belli dux sacrarium Martis ingressus;
 primo ancilia commoueret, post ipsius ha-
 llam simulachri, dicens, Mars vigila. Ex quo
 Seruij loco posset aliquis suspicari, bello in-
 dicto promi solita ancilia, vt mouerentur:
 atque egredi ex vrbe antequam cōderentur,
 ominosum fuisse. Verisimilius tamen est,
 tempus illud significari, quo ancilia per vr-
 bom lustrarentur, quibus non conditis, nefas
 erat expeditionem suscipere, quod ex Li-
 uij loco, proxime citato colligitur. Lustra-
 bantur autem ancilia Quinquatribus mense
 Martio, vt ante diximus. Charisius li. 1. Quin-
 quatrus à quinquando, id est, lustrando, quod
 eo die arma ancilia lustrari sint solita.

Illud porrò in hoc genere sciendū est, hanc
 dlerum religionem, tum demum fuisse à Ro-
 manis obseruatam, cum ipsi priores bellum
 inferrent: cum verò illatum propulsarent,
 nullū obsticisse diem, quo minus vel salutem
 suam, vel publicam defenderent dignitatem,
 quemadmodum scribit Macrobius lib. 1. cap.
 XVI. Saturnaliorum.

*De iustitia Romanorum, in suscipiendu geren-
 disq; bellis.*

C A P. VIII.

Populus Romanus vt illatas sibi iniurias
 bello acerrime persequi solebat, sic num-
 quam sine causa, nec ferè nisi prouocatus,
 arma alijs inferre consuevit. Qua in re
 D a illud

illud vel maxima admiratione dignum videtur, quod, cum opibus vsque adeo præpotens esset, proferendi autem imperij gloriæq; cupidissimus, eum tamen animum semper in omni ætate, rerumq; vicissitudine seruauit, nullum bellum temere, ac sere nisi aliorum iniurijs coactus susceperit: siue quod, ut ait pro Marcello, M. Cicero: permultum ad gloriam, ipsam causam putaret conferre; siue quod æquitatis esset amantissimus, Deorumque in primis studiosus; quos, ut aduersos heroice timebat, si vltro ipse iniuriã aliquam intulisset, ita propitijs se vsurum sperabat, iniuriam propulsasset. Vario libr. iii. de vit. pop. Rom. Apud Nonium. u. Fetiales, Bella, & tarde, & nulla licentia suscipiebant, quod bellum nullum nisi pium putabant geri oportere. Hinc illa Rhodiorum apud Liuium in Senatum Roman. oratio: Certe quidem, inquit, vos estis Romani, qui ideo felicia bella vestra esse, quia iusta sine, præ vobis fecistis: nec tam exitu eorum, quod vindicatis quam principijs, quod non sine causa suscipiatis, gloriamini. Dionysius quoque libr. Romanorum bella ideo semper felicia fuisse narrat, quia iuste suscepta, piè, sancteque gesta essent. Et Cn. Marcius Coriolanus eodem teste Dionysio, cum ad Volscos non solum virtutem, sed religionem etiam, & æquitatem deportasset, licet iusto odio in Romanos arderet, iniuriamque vlcisci quamprimùm cuperet: tamen ante iustam honestamque belli causam quærendam censuit. Neque

lib. 45.

lib. 8. antiqu.

R
verò nec
piè iustè
commem
x ille satis
neque bel
luisse, ve
iam ob ha
bellum in
tialium i
teste, mu
vlli fœde
si prior a
aliquid o
bant, & v
lata face
Idem, si
mano in
scebant,
iniurijs
si parum
irritaba
fidem &
atque e
munus
officion
tiali po
Ex quo
derum
Fetiale
de ling
inter
vt iust
de vit

verò

verò necesse est, vt omnia, quæ cum hostibus
 piè iusteq; Romani gesserint, singillatim
 commemorentur: illud autem vniuersè di-
 xisse satis fuerit, nullam gentem, neque pacis
 neque belli iura sanctius, quam Romani co-
 luisse, vt Polybius libr. 13. scribit. Atque et-
 iam ob hanc ipsam causam, ne Romani vllum
 bellum iniustum susciperent, collegium Fe-
 tialium institutum est, quorum id, Dionysio *libr. 2.*
 teste, munus fuit, darent operam, ne Romani *Antiq.*
 vlli fœderatæ ciuitati bellum inferrent, quod
 si prius aliqua, contra fœderis condiciones
 aliquid commisisset, legatos ipsi Fetiales age-
 bant, & verbis primo res repetebat: si postu-
 lata facere negligenter, bellum indicebant.
 Idem, si qui populi illatam sibi à populo Ro-
 mano iniuriam querebantur, causam cogno-
 scebant, fontesque dedebant, de legatorum
 iniurijs iudicabant, pacem conficiebant, aut
 si parum legitime facta videretur, eandem
 irritabant: si quid etiam Imperatores contra
 fidei & iusiurandum fecissent, cognoscebant,
 atque expiabant. Cùm igitur tantum esset
 munus Fetialium, iure Cicero dixit *libr. 1.*
 officiorum: belli æquitatem sanctissime, fe-
 tiali populi Romani iure, fuisse perscriptam.
 Ex quo illud etiam in suis legibus sanxit. *Fœ-* *libr. 2.*
derum pacis, belli, indutiarum, oratores, delegib.
 Fetiales, iudicesque funto. Et Varro *libr. IV.*
 de lingua Latina. Fetiales, quod fidei publicæ
 inter populos præerant: nam per hos fiebat,
 vt iustum conciperetur bellum. Et *libr. III.*
 de vita popul. Roma. apud Nonium, si cuius *v. Fetial.*

legati violati essent, qui id fecissent, quamvis nobiles essent, ut dederentur civitati, statuerunt, fetialesque viginti, qui de his rebus cognoscerent, iudicarent, statuerent, & constituerent. Livijs libr. 38. L. Minucius Mytilus, & L. Manlius, quod legatos Carthaginenses pulsasse dicebantur, iussu M. Claudii Prætoris urbani per fetiales traditi sunt legatis, & Carthaginem aucti.

Collegium Fetialium, qui bellis præessent, à Numa institutum est, ut scribit Dionysius, cum eorum leges & iura ab Aequicolis, sunt Ardeatibus esset mutuatus. Livijs, & is, qui de viris illustribus scripsit, Ancum Marcium faciunt auctorem, iusque, quo fetiales videntur, ab antiqua gente Aequicolis descriptum. Valerius libr. X. Sertorem Resum Aequicolam primum ius fetiale excogitasse ait.

Fetiales porro, ut ait Dionysius, ex familiaribus nobilissimis eligebantur, eoque Sacerdotio perpetuo fungebantur. Eos viginti numero fuisse videtur indicare Varro loco qui proxime citavi: statuerunt, inquit, Fetiales XX. qui de his rebus cognoscerent. Ex his legitur rebus intelligi potest, quanta fuerit Romanorum in bellis suscipiendis iustitia: neque vllum bellum, ut ait Cicero, iustum esse existimarunt, nisi quod aut rebus repetiturum gereretur, aut denunciatum ante esset, & indictum. Hinc illa Livijs de Romanis à maiorum virtute desciscitibus. Marcij, inquit, & Attilij Romam cum venissent, legationem

Hb. 1. Off.

lib. 42.

in Ca

R
in Capito
magis glo
rios & spe
ne acta, n
teres, & m
in ea lega
per insidi
tam fugat
stem redi
virtute g
indicere
denunciat
quo dim
Byrrho n
eadem Pa
liberorū
tiam L
apud qu
gloriosi
pus plus
demum
fessio ex
sed coll
bello es
nova ha
men ea
honesti
ro quor
dicto,
diximu
uata fu

in Capitolio ita renunciarunt, vt nulla re magis gloriarentur, quam decepto per industias & spem pacis Persa. hæc, vt summa ratione acta, magna pars Senatus approbabat: veteres, & moris antiqui memores, negabant se in ea legatione Romanas agnoscere artes, nõ per insidias, & nocturna proelia, nec simulatam fugam, improuisosque ad incautum hostem reditus, nec vt astu magis, quam vera virtute gloriarentur, bella maiores gessisse, indicere prius, quam gerere solitos bella: denunciare etiam, interdum locum finire, in quo dimicaturi essent. eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum vitæ eius insidiantem, eadem Faliscis vinctum traditum proditorem liberorũ regis. hæc Romana esse, non versutiarum Punicarum, neq; calliditatis Græcæ, apud quos fallere hostem, quam superare gloriosius fuerit, interdum in præsens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed eius demum animum in perpetuũ vinci, cui confessio expressa sit, se neque arte, neque casu, sed collatis cominus viribus, iusto ac pio bello esse superatum. Hæc seniores, quibus noua hæc minus placebat sapientia: vicit tamen ea pars Senatus, cui potior utilis, quam honesti cura erat. Hactenus Linius. iam veniõ quoniam nisi rebus repetitis, belloque indicto, arma Romanos nunquam iatulisse diximus; quæ in vtraque re solemnia obseruata fuerint, ordine deinceps videamus.

Cum igitur gens aliqua fines populi Romani
 aut sociorum populi Romani inuasisset; aut
 ciuem Romani sociusue populi Romani iniuria af-
 fecisset: antequam bello iniurias persequerentur,
 legatos Romani mittebant, qui res ablatas repe-
 terent, eosque qui fecissent, deposcerent. Quae si
 hostes fecissent, bello abstinere solent; sin minus,
 armis ius suum tuebantur, bellumque indicebant.
 Legati ad res repetendas fere quatuor mittebantur,
 ex Fetialium collegio electi, quibus praerat is, quem
 ipsi Fetiales, ut scribit Dionysius nominassent, hunc
 Patrem patriatum dictum ait Seruius; addidit
 Plutarchus, eum Patrem patriatum eligi solitum,
 qui, patre adhuc superstite, liberos suscepisset.
 Varro libr. II. de vita populi Romani apud Nonium:
 Priusquam indicerentur bellum iis, a quibus
 iniurias factas sciebant, Fetiales legatos repetitum
 mittebant quatuor, quos oratores vocabant. Liuius
 libro IV. Tunc quoque, sine confestim bellum indiceretur,
 neue exercitus mitterentur, religio obstitit,
 Fetiales prius mittendos ad res repetendas censuere.

Pater igitur patriatus, ut narrat Dionysius, veste, quam caeteri, augustiore, sumptisq; sagminibus
 siue verbenis (vtrique enim nomine idem significatur,
 hoc est gramen ex arce cum sua terra auulsum) cum
 Fetialibus ad hostium fines contendebat; qui propterea etiam
 verbenarius

Dionys.
 lib. 2.
 Plutarc.
 q. Ro. 62.
 Sern ad
 l. 9. Ia.
 culum im-
 mittit in
 auram
 Principium
 pugnae,
 l. 10.
 initio.
 Nonius
 vide Fe-
 tiales.

benarius dictus videtur, à Plinio l. XXII. c. II.
 Donat. enim in Andr. act. 4. sc. 4. Verbenæ sunt
 omnes herbæ frondesq; ex aliquo loco puro
 decerptæ: verbenæ autem dictæ, quasi herbe-
 ræ, hæc ille.

Vbi verò Pater patriatus ad fines eorum ve-
 nisset, vnde res repeterentur, capite velato
 (salum lanæ, Liviio teste, velamen fuit) alijsq;
 insignibus, quæ diximus, ornatus, clara voce,
 sollemnique carmine, res repetebat: ex quo
 etiam clarigatio, Plinio, Scruioque auctori-
 bus, appellata est. Carmen autem, quo res re-
 petebatur, ita expõnit Livijs libr. 1. Legatus,
 ait, vbi ad fines venit, Audi Iuppiter, inquit,
 audite fines, (cuiuscumque gentis sunt, nomi-
 nat) audiat fas: ego sum publicus nuncius po-
 puli Roman. iuste pieque legatus venio, ver-
 bisque meis fides sit. Peragit deinde postula-
 ta: inde Iouem testem facit: Si ego iniuste im-
 pieque illos homines, illasq; res dedier nunc-
 tio populi Roman. mihi expolco; tum patriæ
 compotem me numquam finas esse. Hæc, cum
 fines supra scandit; hæc quicumq; ei primus
 vir obuius fuerit; hæc portâ ingrediens; hæc
 forum ingressus, paucis verbis carminis, con-
 cipiendiq; iurifurandi mutatis peragit. Hæc
 Livijs. quæ eadem prosequitur Græcus au-
 ctor Dionysius, in extremo libro secundo. I-
 dem Livijs libr. 4. Missi fetiales, nec eorum,
 cum, more patrum, iurati repeterent res, ver-
 ba sunt audita: & libr. 42. Legati ad res repe-
 tendas in Macedoniam, renunciandamque a-
 micitiam regis missi redierunt.

Postquam Paterpatratus mandata exposuisset, dies tres & triginta exspectabat; intra quos si non reddebantur, quæ exposcebat, tum is reuertens, Audi Iuppiter, inquit, & Juno, Quirine, dijque omnes caelestes, vosque terrestres, vosque inferni audite. ego vos testor, populum illum (quicumque est, nominat) iniustum esse, neque ius persolvere. Sed de istis rebus in patria maiores natu consulimus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Liuius & Dionysius.

De ijs, quæ post reditum Fetialium, ante bellâ indictionem fierent.

C A P. X.

Romam igitur reuersi Fetiales, ut ait Dionysius, senatui renunciabant, omnia se ritè exsecutos; quare licere, si vellent, bellum indicere. Tum is, qui senatum habebat, his fermè verbis Patres consulebat, quæ refert Liuius lib. 2. Quarum rei ū, litium, caussarū, condixit Paterpatratus populi Romani, Quiritium patripatrato priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt, nec soluerunt, nec fecerunt; quas res dari, fieri, solui oportuit: dic, inquit ei, quem primum sententiam rogabat, quid censes? Tum ille: puropioque duello quærendas censeo: itaque consensio, consciscoque, inde ordine alij rogabantur. quandoque pars maior eorum, qui aderant, in eandem sententiam ibat, bellum erat consensu fieri solitum.

litum. Neq; antequam Fetiales reuertissent, fas erat de bello quidquam statuere, vt Dionysius ait libr.ii.

Vbi autem Senatus bellum gerendum censuisset, ad populum deinceps de bello indicendo ferebatur. Lilius libr.IV. Missi ad Venientes Fetiales; nec eorum, cum more patrum iurati repeterent res, verba sunt audita. controuersia inde fuit, vtrum populi iussu indiceretur bellum, an satis esset, S. C. peruenire Tribuni, denunciando impedituros se delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret: omnes centuriæ iussere. Et libr. VI. Ex S. C. populiq; iussu bellum Prænitens indictum. Et li. VII. Dictator ex auctoritate patrum, ac populi iussu Carthibus bellum indixit. libro XXI. Latum inde ad populum: veilent, iuberent populo Carthaginiensi bellum indici. libro XXXI. S. C. factum est, vt cum Consules prouincias sortiti essent, atque is Consul, cui Macedonia prouincia euenisset, ad populum tulisset, vt Philippo Regi Macedonum indiceretur bellum. P. Sulpicio prouincia Macedonia sorte euenit, isq; rogationem promulgauit: vellent, iuberent Philippo Regi, Macedonibusq; qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq; illata socijs populi Rom. bellum indici. Hinc idem Lilius tanquam contra leges vsurpatum notat. Prætor, inquit, nouo analogue exemplo rem ingressus erat; quod ante non consulto Senatu, non Consulibus

certio-

Lib. 48

certioribus factis, de sua vnus sententia rogationem ferret: vellēt, iuberētne Rhodij bellum indicio, cum antea semper prius senatus de bello cōsultus, deinde ad populum latum.

Quibus ex locis non illud solum intelligitur, quod propositum est, bellum indicendum, nec ne, esset, prius in senatu agitatum, deinde latum ad populum: sed illud præterea, in rogando populo illa verba quodammodo sollemnia fuisse, Vultis, iubetis, Quiritēs. Populus autem legem de indicēdo bello vel respuebat, qua in re solemne fuit verbum Antiquo; vel solēnibus item illis verbis, Vti rogas, bellum iubebat. Lilius libro XXXI. Rogatio de bello Macedonico, primis comitijs, ab omnibus centurijs antiquata est. Et paulo post: Ab hac oratione in suffragium missi, vti rogarat, bellum iusserunt. Cicero lib. II. de legibus suade igitur, si placet, istam ipsam legem, vt ego, vti rogas, dicere possim.

Indicebatur porro bellum comitijs centuriatis. Lilius libr. IV. Pernicēre Tribuni, denunciando impedituros se delectum, vt Quintus Cos. de bello ad populum ferret, omnes centuriæ iussere. Et libr. XLII. Patres, quod faustum felixque populo Rom. esset, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum Consules iusserunt, vt bellum cum Perseo iniretur, Nam quod idem Lilius libr. VI. scribit. Tum vt bellum iuberent, latum ad populum est, omnes tribus bellum iusserunt. Id non videtur repugnare, atque euincere,

Tribu-

Tribu
enim
non tr
de i
comit
in Ver
ginta
tulim
Rom
An
ferre
tiona
taten
cren
diuis
cum
repu
bere
ni L
in or
den
dul
les,
bel
non
stri
pro
suff
Et l
net
ma
res
in

Tributis comitijs bellum indictum. Tribuū enim nomine populū vniuersum intellexit, non tributa comitia; quemadmodum etiam de iudicio Perduellionis quod centuriatis comitijs exercebatur, loquens Cicero libr. i. in Verr. credent, inquit, omnes quinq; & triginta tribus, homini grauiſſimo atque ornatissimo M. Antonio, qui, se presente, ciuem Rom. securi percussum esse dixit.

Antequam tamen ad populum quidquam ferretur, iubebat senatus sacrificijs, supplicationibusque deos placari, eorumque voluntatem exquiri, Liuius libr. XXXI. Senatus decreuit, vti Consules maioribus hostijs rem diuinam facerent, quibus dijs ipsis videretur, cum precatone ea, Quam rem S. P. Q. R. de repub. deq; ineundo nouo bello in animo haberet; ea res vti populo Rom. socijsq; ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret. Et mox in oratione P. Sulpicij Consul. bellum suauentis, Huius, inquit, vobis sententia nō Consul modo auctor est, sed etiam dij immortales, qui mihi sacrificanti, precantiq; vt hoc bellum mihi, senatui, vobisque & socijs, ac nomini Latino, classibus exercitibusque nostris bene ac feliciter eueniret, læta omnia, prosperaque portendere, ab hac oratione in suffragiū missi, vti rogarat, bellum iusserunt. Et libr. XXXVI. initio. P. Cornelium Scipionem, & M. Acilium Glabrimonem Coss. in to magistratu, priusquam de prouincijs agerent res diuinas facere maioribus hostijs iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium
maiore

maiore parte anni fieri solet: precariq; quod
 Senatus de nouo bello in animo haberet, v
 ea res S.P.Q.R. bene atque feliciter eueniret
 ea omnia sacrificia lata fuere, primisque ho
 stijs perlitatum est: & ita haruspices respon
 derunt, eo bello terminos populi Rom. pro
 pagari, victoriam ac triumphū ostendi. Hæc
 cum renunciatae essent, solutis religione ani
 nimis, patres rogationem ad populum ferri
 iusserunt, vellent, iuberentne cum Antiocho
 rege bellum iniri? Libro autem XLII. Con
 sules, inquit, quo die magistratum inierunt,
 ex S. C. cum circa omnia fana, in quibus le
 disternium maiorem partem anni esse solet,
 maioribus hostijs immolassent; inde preces
 suas acceptas ab dijs immortalibus ominati,
 senatui ritè sacrificatum, precationemq; de
 bello factam renunciarunt. Haruspices ita
 responderunt, si quid rei nouæ inciperetur,
 id maturandum esse; victoriam, triumphum,
 prorogationē imperij portendi. Patres, quod
 faustum felixque populo Roman. esset, cen
 turiatis comitijs, primo quoque die ferre ad
 populum consules iusserunt, vt bellum cum
 Perseo iniretur.

Neque solum antequam ferretur ad po
 pulum, sed etiam post, indicta est nonnun
 quam supplicatio. Lilius libro XXXI. Sup
 plicatio inde à Consulibus in triduum ex
 S. C. indicta est, obsecratiq; circa omnia
 puluinarum dijs, quod bellum cum Philippo
 populus iussisset, id bene ac feliciter eueni
 ret.

Sed

Sed
 cessisse
 principi
 plicat
 circa
 termi
 ludos
 prou
 XXX

V
 C
 tur,
 carit
 alis
 neam
 non
 ceba
 hom
 Ron
 quo
 cum
 pul
 con
 ret
 pul
 pri
 vbi
 bat
 ref
 du

sed & ludi voti, si bellum ex sententia successisset. Livijs ibidem: Civitas religiosa in principijs maxime novorum bellorum, supplicationibus habitis iam, & obsecratione circa omnia pulvinaria facta, ne quid præmitteretur, quod aliquando factum esset, ludos Iovi, donumque vouere Consulem, cui provincia Macedonia euenisset, iussit. Et lib. XXXVI. de bello Antiochino.

De bellorum indictione.

C A P. XI.

Utm autem S. P. Q. R bellum gerendum Cesse decreuisset, Fetialis iterum mittebatur, qui bellum apertè indiceret, idque ijs caerimonijs, quas Livijs exponit, libro I. Fetialis, inquit, hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferebat, & non minus tribus puberibus præsentibus, dicebat: Quod populi præscorum Latinorum, hominèlue præsci Latini aduersus populum Roman. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quodque populus Rom. Quiritium bellum cum præscis Latinis iussit esse, Senatusque populi Roman. Quiritium censuit, consensit, consciuit, vt bellum cum præscis Latinis fieret: ob eam rem ego, populusque Roman. populis præscorum Latinorum, hominibusque præscis Latinis bellum indico, facioque. id ubi dixisset, hastam in eorum fines emittebat. Hæc Livijs; quæ eadem fere ex Cincio refert. Gellius libro XVI. cap. IV. nomine duntaxat populi commutato. Ad hanc hastam
iacien-

iaciendæ consuetudinem, auctore Scruio, et
spexit Virgilius lib. IX.

*En ait, & iaculum intorquens immittit in auras
Principium pugne.*

Turnebus

lib. XI. c.

17. & li.

8 ca. 23.

Aduers.

Hastam autem sanguineam, quam à fetiali
hostium fines emissam Livijs ait; quidam in
putat appellatam, quod è sanguineo frutice
vel arbore esset, que, quod coloris erat cruen-
ti, iccirco ea ad bellum indicendum fetiale
vfos: alij, quod cuiuscumq; demum ligni ha-
stile haberet, sanguine cruentaretur. Marcellus
lib. XIX. de Persis Amidam obsidentibus
vix vbi Grumbates hastam infectam sangui-
ne vrit patrio, nostri que more coniecerat fe-
tialis, armis exercitus concrepans inuolat in
muros.

Hanc bellorum indicendorum consuetu-
dinem ita interpretatur Livijs lib. XXXI. ut
ne cesse non fuerit, ad intima regni, regem
ipsum, cui bellum indicebatur, penetrare: sed
satis esset primo oppido nunciare: Consul
fetiales, inquit, bellum, quod indiceretur re-
gi Philippo, vtrum ipsi vti ue nunciari in-
berent; an satis esset, in finibus regni, quod
proximum præsidium esset, eo nunciari: fe-
tiales decreuerunt, vtrum eorum fecisset, re-
ctè facturum. Et lib. XXVI. Consul M. Ac-
lijus ex S. C. ad collegium fetialium retulit, si
p sine vtrique regi Antiocho indiceretur bel-
lum, an satis esset ad præsidium aliquod eius
nunciare, fetiales responderunt, iam ante, le-
se, cum de Philippo consulerentur, decreuis-
se, ni-

scilicet nihil referre, ipsi coram, an ad praesidium nunciaretur.

Illud quoque scitu dignum est, cum aliquis populus aperte se hostem populi Roman. ostendisset, neque id dissimulanter egisset, necesse non fuisse illi bellum indicere, quod ex L. uio videtur colligi posse, qui eodem libro Fetiales consultos, num Aetolis indici iuberent bellum, respondisse scribit, Aetolos vltimo sibi bellum indixisse, cum Demetriadem sociorum urbem per vim occupassent: Chalcidem terra, marique oppugnatum essent, regem Antiochum in Europam ad bellum populo Rom. inferendum traduxissent.

Aliam indicendi belli rationem L. uius I. XXI. commemorat, qua Carthaginensibus bellum indictum scribit. Romanus, inquit, sinu ex toga facto, Hic, inquit, vobis bellum & pacem portamus, vtrum placet, sumite. Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret vtrum vellet, succlamatum est, & cum is iterum, sinu effuso, bellum dare dixisset, accipere se omnes responderunt. Hæc L. uius. Alij tamen, *Lib. 30. c. 27.* vti Gellius tradit, hastam, & caduceum Carthaginensibus missa, datamque optionem, vtrum vellent eligere, scripsere.

Atque hæc quidem apud hostes procul ab urbe fiebat. Interea Romæ ad bellum necessaria apparabantur. templumque Iani index bellum aperiebatur. C. osul enim is, qui prior creatus fuerat, Gabino cinctu ornatus, Iani templum, vt Seruius ait, recludebat: neque ante claudebatur, quam omnia bella essent profi-

E gata.

figata. quod, vt initio diximus, intra ann
 amplius sexcentos, tertantum contigit Ro
 nis. Quo de more ita scribit Viugilius

Aenci. 7.

*Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus
 bes*

*Albana coluere sacrum, nunc maxima rerum
 Roma colit, cum prima mouent in proelia Mi
 tem*

*Sunt gemina belli porta (sic nomine dicunt)
 Religione sacra, & seui formidine Martis.
 Centum aerei claudunt vectes, aeternaq; ferri
 Robora, nec custos absistit limine Ianus.*

Has, vbi certa sedet Patribus sententia pugna,

Ipsa Quirinali lituo, cinctuq; Gabino

Insignis, reserat stridentia limina Consul.

Ipsa vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes,

Aereaq; assensu conspirant cornua rauco.

Et Capitolinus in Gordiano; Prætextato
 inquit, & Attico Coss. Gordianus, aperto
 no gemino, quod signum erat indicti belli
 profectus est contra Persas.

Huius moris apud Romanos auctor Nu
 ma fuisse traditur, qui teste Lini, Iani tem
 plum ad infimum Argiletum (nam & super
 rius erat) indicem pacis, bellique fecit: apert
 tus, vt in armis esse ciuitatem, clausus, pac
 tos circa omnes populos significaret. Hoc
 templum à Numa duabus portis ædificatum
 ob Ianum bifrontē docet Seruius: postea ve
 ro captis Faliscis ciuitate Tusciæ, cum inue
 nitum esset simulachrum Iani cum frontibus

quatuor

quatuor
 cum po
 templu
 lo Goth
 plo fuit
 dixit: S
 in Nun
 habuiss
 sunt, v
 interpr
 tum ex
 quadra
 taque a
 tua pot
 nor qu
 per cet
 taxat b
 tem sol
 te vtri
 s; qua
 cludi R
 contra
 ille.

Cum
 mum I
 claud
 librati
 hostes
 rent,
 darum
 petun
 tum,
 xiliu

quatuor, aliud templū ad forum transitōrium cum portis quatuor fuisse constructum. Hoc templum describit Procopius libro I. de bello Gothico, qui duas tantum portas in eo templo fuisse videtur indicare, ut Virgilius, cum dixit: Sunt geminæ belli portæ: Plutarchus in Numa duas etiam portas templum illud habuisse narrat. Verba autem Procopij hæc sunt, ut quidem ea Christophorus Personæ interpretatus est. Iani, inquit, sacellum totum ex ære constructum fuisse constat, & quadrata quadam dimensione locatum; tantæque amplitudinis, quanta integri Iani statua poterat; quæ utique ænea cum sit, non minor quam fortè quinquèpedalis esse apparet, per cetera omnia mortali similis, capite duntaxat bifrons, ita, ut facies altera in orientem solem vergat, in occidentem altera, portæ utrinque æneæ, in faciem alterutram vertat; quas ferme in pace, & prosperis rebus claudi Romani veteres quondam instituerunt, contraque aperiri dum bellum ipsis esset. Hæc ille.

Cur autem belli tempore huius potissimum Dei templum aperiretur, pace autem clauderetur, hanc fabulam narrat Macrobius libro I. Saturn. cap. IX. ait bello Sabino, cum hostes per patentem portam in urbem irruerent, subito ex æde Iani magnam vim calidarum aquarum erupisse, quæ hostium impetum represserint: atque ex ea re institutum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.

Ovidius tamen aliam causam reddit lib. Fastorum, vbi sic loquentem Ianum inducit

Vt populo pateant reditus ad bella profecto:

Tota patet dempta ianua nostra sera.

Vbi autem bellum à Fetialibus ritè fuisse indictum, dies triginta constituebantur ap-
parandis ijs; quæ ad bellum necessaria essent, qui dies Iusti, & Præliares dicti sunt: quibus etiam diebus vexillum rufi coloris, vt ait Macrobius, proponebatur in arce, vt ciuitatem belli expectatione suspensam atq; erectam ostenderent, Festus, Iusti dies dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, & vexillum in arce positum. Arnobius li. ii. Cum paratis bella signum monstratis ex arce? aut Fetialia iura tractatis: per clarigationem repetitis res raptas?

Lib. 1. ca.
16. fac.

Turnebus
li. 21. c. 1.

Consuetudinem indicendi bella per Fetiales posterioribus temporibus intermissam ex Varrone colligunt aliqui. Is enim lib. IV. de lingua latina: Fetiales, inquit, quod fide publicæ inter populos præerant; nam per hos fiebat, vt iustum conciperetur bellum & inde desitum; & vt foedere fides pacis constitueretur, ex his mittebantur, antequam conciperetur, qui res repeterent; ac per hos etiam nunc fit foedus. Quibus verbis id Varro-
ronem significare putant; in Fetialibus desitum esse per eos bella indici, cum ipsius re-
tate ad res repetendas iam non mitterentur, sed tantum foederibus faciendis adhiberentur. Ego tamen contrarium potius ex Varro-
nis di-

indictis colligi posse puto; Fetialium mittendorum consuetudinē ipsius tempore percurasse, ac per eos bella cœpta & desita. verba autem extrema ita puto distinguenda: Ac per eos etiam nunc fit. Fœdus, quod fidus scribit Ennius, &c. Et sanè Cicero, Liuiusque de Fetialibus ita loquuntur, vt eorum ius suis etiam temporibus obseruatum significent.

Quod si quis omnino bellorum indictio- nem sublaram velit, is facile dixerit, pro ea aliam consuetudinem inductam, vt hastam Romæ iacerent in columnam, quæ ante Bellonæ templum fuit. de qua re ita Festus: Bellona dicitur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica dicebatur: supra quâ hastam iaciebant, cum bellum indicebatur. Dionys. lib. 50. Cleopatraz bellum manifesto indicebatur: ac quasi iâ id gereretur, saga ipsi sumpserunt, & ad ædem Bellonæ progressi sunt: ibique Cæsar tanquam fetialis omnia, quæ, antequam bellū iniretur, fieri more Romano consueuerant, iussa eorum peregit. Quæquam vtrumque simul esse potuit, vt & Fetiales finibus hostium bellum indicerent, & Romæ hastam aduersus columnam iacerent, aut etiâ hic mos obseruatus est, cum ob causas, quas supra diximus, Fetiales mittendi esse non viderentur. Sed iam bellorum apparatus videamus.

De Imperatore deligendo.

CAP. I.

Bello suscepto indistinctoq; Dux eligebatur, à quo bellum administraretur. Et quoniam Romanum imperiũ in Prouincias erat distributum, cui ea Prouincia, quæ tumultuaretur, hostibusue proxima esset, decreta est; eidem etiã bellum mandatum legimus. Mittebantur autem in Prouincias Consules, & Prætores, ex quo Prouincia Prætorix, & Consularis dictæ sunt. Id tamen nunquam non obseruatum est, vt quæ Prouincia bello tentarentur, ex Consulibus committerentur; reliquæ Prætoribus. Itaque consulibus, Prætoribusque designatis, vel certò inito statim magistratu, Senatus (is enim Prouincias constituendi potestatem habebat, vt quos veller, modo de magistratibus, in quos veller, mitteret, administratione annua) Prætorias Prouincias Prætores sortiri, Consules siue sortiri, siue inter se comparare iubebat (sic enim loquebantur, cum inter consules de suis Prouincijs conuenisset: nam comparandi consuetudo apud Prætores nulla fuit). Interdum etiam, (quod tamen quia inuidiosum esset, minus sæpe factum est) senatus consulibus nominatim singulas Prouincias destinauit. Quæ omnia veterũ testimonijs probanda sunt. Ac de ordinatione quidem Prouinciarũ testis est Lilius li. XXXVIII: comi-

ciji

his perfectis, quas Prouincias Prætoribus esse
 placeret, reculit ad Senatum Consul: decre-
 uerunt duas Romæ, iurisdicundi caussa; duas
 extra Italiam: Siciliam, & Sardiniam; duas in
 Italia: Tarentū & Galliam: & extemplo, prius-
 quam magistratus inirent, sortiri iussi. Et li.
 XXI. Mummio Prætori Sardinia euenit, sed ea
 propter belli magnitudinem Prouincia con-
 sularis facta: Gracchus Cos. eam sortitur.

De sortitione vero idem Lilius XXVII.
 Consulatum ineunt C. Claudius Nero, & M.
 Lilius iterum, qui quia iam designati Prouin-
 cias sortiti erant, Prætores sortiri iusserunt.
 Illa vero de comparatione Prouinciarum in-
 ter Consules, apud eundem Lilium reperun-
 tur l. XXXII. Decreuerunt Patres, vt Prouin-
 cias Macedoniam, atq; Italiam Consules com-
 pararent inter se, sortirenturue. Et l. XXXVIII.
 Consulibus, alteri Pisæ, cum Liguribus, alteri
 Gallia Prouincia decreta est. comparare in-
 ter se, aut sortiri iussi. Et l. XXVIII. P. Corne-
 lius Scipio. P. Licinius Crassus consulatum
 inierunt, nominatæ Consulibus Prouinciæ
 sunt: Sicilia Scipioni extra sortem, cōceden-
 te collega; Bruti; Crasso. De præcipua desti-
 natione satis erit Liliij locus li. XXXVII. Læ-
 lius, cum Senatus aut sortiri, aut comparare
 inter se Prouincias consules iussisset, elegan-
 tius facturos dixit, si iudicio Patrum, quam si
 sorti eam rem permisissent. prope omnes Sci-
 pioni Græciam; Lælio Italia decreuerunt. Et
 l. VIII. Peritum ab Cos. vt extra sortē Corui-
 oica prouincia esset. & li. X. Nec minore po-
 puli

populi cōsensu, quam senatus, prouincia Herurria extra sortem Fabio decreta est.

Ceterum quemadmodum Prouincia à Senatu, ita Imperiū in Prouincia à populo datum est. Imperium Romani appellarunt exercitum cogendi, gerendiq; belli potestatem; sine quo nihil eorum à magistratibus fieri potuit. ex quo Cicero oratione. V. in Antonium: Demus, inquit, imperium Cæsari, sine quo res militaris administrari non potest, teneri exercitus, bellum geri non potest. Itaq; simul atq; senatus prouincias decreuisset, populo curiatim in forum conuocato, vel, vt extremis temporibus fieri cœptū scribit Cicero, XXX. lictoribus veteres XXX. curias representantibus, lex de imperio ferebatur; quæ quod curiatis comitijs ferebatur, curiata videtur nominata. Hinc Camillus apud Liuium lib. V. Comitij curiatis rem militarem contineri dixit; quod ijs comitijs daretur imperium, sine quo res militaris administrari non poterat. Cicero in Rullum: Consuli, si legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. Cæsar lib. 1. belli civilis. In reliquis prouincijs Prætores à senatu mittuntur: neq; quod superioribus temporibus acciderat, expectant, vt de eorum imperio ad populum referatur. Iterum Cicero ad Cassium: Omnes tuos neruos in eo cōtende, ne quid mihi ad hanc prouinciam, quam & Senatus, & populus annuam esse voluit, temporis protogetur. Et ad Atticum lib. IV. ep. XVII. Consules flagrant, infamia, quod C.

Mem-

Ag. 2.

Ag. 3.

*ep. 14. li.
15. fam.*

Mem
ciravit
tius cu
confu
nisi tre
rent, cū

Porr
periu
tu fun
statori
triste
imper
stratu
(curia
auspic
careba
tur, cu
perio
cum se
ad id,
Rullu
bus sa

Im
mand
nabat
gioni
& sti
rator
omn
tur.
defin
lege
sole

Memmius candidatus, pactionē in senatu recitavit, quam ipse, & suus competitor Domitius cum cōsulibus fecisset, ut ambo HS. C D cōsulibus darent, si essent ipsi cōsules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cū lex curiata ferretur, quæ lata nō esset.

Porro legem curiatam ferebat is, qui imperium esset accepturus, ita tamē, si magistratu fungeretur. Livi^{us} libr. IX. Papirio Dictatori legem curiatam de imperio ferenti triste omen diem diffidit. Quod si is, qui imperio esset vsurus, nullum gereret magistratum, consul ferebat, non Tribunus plebis. (curiata enim comitia, ut Livi^{us} ait libr. V. auspiciato fiebant: auspicijs autem plebeij carebant) quod exemplo Ciceronis ostenditur, cui priuato Marcellus Cos. legem de imperio in Cilicia prouincia tulit: sic enim ad eum scribens ait: Ne quid accedat temporis *epi. 7. lib.*
ad id, quod tu mihi ex S. C. & lege finisti. Et in *15. fam.*
Nullum, consulibus legem curiatam ferentibus sæpe intercessum est. *48. 2.*

Imperio igitur à populo curiata lege demando, Senatus nouo S. C. prouincias ornabat (sic enim loquebantur) id est, quot legionibus res administranda esset, decernebat: & stipendium in milites, viaticumque Imperatori, comitibusque adsignabat: hæc enim omnia, ut infra dicemus, de publico curabantur. Atque ut in Senatus potestate fuit illa definire: ita is, nisi imperio ante à populo lege curiata tradito, nihil eorum decernere solebat. Quod si Imperatores in prouincias

epi. 2. l. 3.
epist. 15.
lib. 4.
 Appius sine lege curiata cōfirmat se Lentulo nostro successurum. Et ad Atticum eadem de re scribens: Appius sine lege, suo sumptu in Ciliciam cogitat. Poterat enim Senarus quidem lege Cornelia, quam Iuba Dictator tulerat, mittere in prouincias magistratus cum summa potestate: sed sine lege curiata neque ornamenta prouinciarum addebat, neque duces rem militarem attingebant. Quare ipse Appius legem curiatam proficiscenti in prouinciam vtilem quidem esse dicebat, non autem necessariam: quemadmodum Cicero ad Lentulum scribit.

lib. 1. epi. 1. pen.

Hęc igitur ordinaria deligentiorum Imperatorū ratio fuit, vt bello indicto, ex S. C. prouinciam sorte, imperium militare lege curiata, ornamenta verò prouincialia deinceps nono S. C. nancisserentur. Interdum tamen variarū non nihil est, verbi causa. P. Sulpicio Conf. Macedonia prouincia mandata primo est, deinde bellum indictum. Et Appius, lege curiata prolata, tum demū se vel sortiturum, vel comparaturum prouincias dixit. Sed hęc non sunt tāti. Illud forte maioris fuerit animaduersionis, cum priuatus aliquis extra ordinem in prouinciā mitteretur, non opus fuisse lege curiata, aut S. C. Sed qua lege prouinciam à populo, eadem & imperiū, & ornamenta consecutus, atq; vt curiata lex curiatis comitijs à consulibus, ita hęc Tributis à Tribunis pl. lata est. Linius l. XXX. Italiam, atq; Africā

in for-

infortē conijci, Africā ambo Cōff. cupientes, volebant. Cōfules iuffi cū Tribunis pl. agere, vt ſi ijs videretur, populū rogatē, quem vellent in Africa bellum gerere: omnes tribus P. Scipionem iufferunt. Poſterioribus autē temporibus, cum perpetuæ quæſtiones in vrbe inſtitutę eſſent, de quibus Prætores quærerēt; Prætores ex Prætura in Prouincias proficiſci cœperūt, quod fieri cœptū eſt anno V. C. DCIII. cæteri ū eodem modo reliqua peracta ſunt. Imperator igitur, prouincia ornamentisq; decretis, aut veterem exercitum à deceſſore ſuo in prouincia accepit, aut ex S. C. nouum in vrbe conſcripſit, de quo more iam deinceps dicendum nobis eſt.

De militia generibus. CAP. II.

Militiæ, vt plurib. locis docet Seruius, tria genera fuere, euocatio, tumultus, & delectus. Euocatio appellata eſt, cū ſubitis bellorū motibus in diuerſa loca duces, militum cogendorū cauſa, dimittebantur, qui milites ſubitarij, & tumultuarij dicti vidētur. Liuius lib. III. Ad eum exercitū explendū Latini, Herniciq; , & colonia Antiū dare Quinctio ſubitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) iuſſi. & lib. III. ſenatum cōſules vocant, iubentur ſubitariam ſcribere exercitum. Et lib. XXXII. Prætor cum quinque legatis profectus, obuios in agris Sacramento rogatos arma capere, & ſe ſequi cogebat. Et libro XXXV. Mens ea ſenatus fuit, vt in Hiſpania tumultuarij milites legerentur. Et libro XL. Permiſſum, vt qua irent,

li. 7. Ipſe vocat pugnas.
l. 2. Aen. Sacrata reſolueret iura. li. 8. initio.
Iſidor. li. 9.
proli-

protinus subitarios milites scriberent, duce-
rentq; secum, & paullo post. Ut Petilius duas
legiones ciuium Romanorum tumultuarias
scriberet.

Tumultus, bello tantum Gallico, aut Itali-
co indictus est; multoque grauius, quam bel-
lum fuit, quemadmodum Cicero Philippica
VIII. testatur. Potest, inquit, esse bellum sine
tumultu, tumultus esse sine bello non potest.
Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tan-
ta, vt maior timor oriarur? vnde etiã nomen
ductum est tumultus. Itaque maiores nostri
tumultum Italicum, quod erat domesticus,
tumultum Gallicum, quod erat Italiae finiti-
mus, præterea nullum tumultum nominabant.
Grauius autem esse tumultum, quam bellum
hinc intelligi licet, quod bello Gallico va-
cationes valent, tumultu non valent. Hac
Cicero.

Indicebatur autem tumultus, Senatus aucto-
ritate, à Dictatore, consulibusue quare Dio
bellum ciuile Cæsaris à senatu tumultum
esse decretum narrat; & alibi sæpe Senatus
decreto tumultum legimus indictum. Tumul-
tus autem tempore, Resp. consulibus deman-
data, vt viderent, ne quid detrimenti cape-
ret: Senatores, ac cæteri Magistratus latum
clauum, & prætextum deponebãt, atque cum
reliquis ciuibus sagæ sumebant: vacationes
tollebantur, iustitioque indicto, tota vrbe
publicè, priuatimque aliud nisi bellum agi
verabatur. Orosius l. 5. c. 18. Senatus sagam, hoc
est vestem mæroris, quam exorto sociali
bello

bello sumpterat, hac spe aridente deposuit,
 atque antiquum togæ decorē recuperavit. Cn.
 Pompeius Picentes graui proelio fudit, qua
 victoria Senatus laticlauiam, & cetera dignita-
 tis insignia recepit, cum togas tantummodo
 victoria Cæsaris primum respirante sumpsit-
 set. Cicero Philip. V. & VI. Rem sine mora
 administrandam, & cōfestim gerendam cen-
 seo: tumultum decerni, iustitium indici, sa-
 gas sumi dico oportere, delectum haberi sub-
 latis vacationibus, & Philip. VIII. Delectus
 tota Italia decreti, sublatis vacationibus, sa-
 gas cias sumentur, consul se cum præsidio de-
 scensurum dixit. Lilius lib. III. Consul, vo-
 cato senatu, cum ex auctoritate patrum iusti-
 tium indicto, profectus esset, & ibid. Dictator
 cum magistro equitum in concionem venit:
 iustitium edicit: claudi tabernas tota vrbe
 iubet: vetat quemquam priuatæ quidquam
 rei agere, etiam lib. IV. simul edicitur iusti-
 tium, neque aliud tota vrbe agi, quam bellum
 apparari: cognitio vacantium militiæ mune-
 re post bellum differtur. Item lib. VII. & cum
 (quod per magnos tumultus fieri solitū erat)
 iustitium indicto, delectus sine vacationibus
 habitus esset, & lib. XXI. Itaque (quod in tu-
 multu fieri solet) delectus extra ordinem nō
 in vrbe tantum, sed tota Italia indicti. Sene-
 ca epistola XVIII. Quod fieri nisi in tumultu
 & tristi tempore ciuitatis non solebat, volu-
 ptatis causa ac festorum dierum, vestem mu-
 tauimus. Dio libr. XLVI. Tumultum impen-
 det: censuerunt: vestē senatoriam exuerunt:

saga

saga omnes Romani, etiam ij, qui ad bellum non proficiscebantur, sumpserunt: consulibusque custodia vrbis mandata: ac S. C. factum darent operam consules, ne quid Resp. decreti caperet. Lucanus quoque de Tumultu ob bellum ciuile indicto ita canit, lib. ii.

Plebeio tectus amictu.

Omnia honos: nullos comitata est purpura fasces.

Consulares tamen, tumultus tempore, sagae non videntur sumpserunt, sed in togis fuisse. Cicero Phil. VIII. Equidem P. C. quanquam hoc honore vsu, togati esse solent, cum est in sagae ciuitas; statui tamen à vobis, ceterisque ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi Rom. non differre vestitum, non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, vt æquo animo pop. Rom. visurus sit nostri honoris insignia. Et lib. i. epist. ad Casarē iuniorem, Descendi ad forum rogatus, cum reliqui consulares sagati vellent descendere.

Tumultus tempore, vt ait Seruius, cum ex periculi vicinirate timor esset multus, neque singulos interrogare liceret, qui exercitū erat dicturus, in Capitolium ibat, & profectus duo vexilla, vnum rosei coloris, quo pedites, alterum cærulei, quo equites euocabantur (cæruleus enim color maris est, à cuius Deo equi primum putabant inuentum) dicebat: Qui vult Rempub. saluam, me sequatur. Tum qui conuenerant, simul iurabant, vnde etiam hoc militiae genus coniuratio dicta est. Cicero pro

Rabi-

Notum.

v. Sagum

ad lib. 8.

Isid. li. 9.

Etymol.

Donatum,

in Enn.

act. 4. Sc.

vt.

Rabiuo Perduellion. Fit S.C. vt C. Marius,
L. Valerius Coss. adhiberent Tribunos pl. &
Prætores, quos eis videretur; operamque da-
rent, vt imperium pop. Rom. in aieitasq; con-
seruaretur. adhibet omnes Tribunos pl. præ-
ter Saturninum, Prætores præter Glauciam,
qui Remp. saluam esse vellent, arma capere,
& se sequi vident. Ad hanc tumultus consue-
tudinem videatur Virgil. lib. VIII respexisse.

Vt belli signum Laurenti Turanus ab arce

Extulit, & rauco streperunt cornua cantu:

Extemplo turbati animi, simul omne tumultu

Coniurat trepido Latium.

Durauit iustitium & tumultus, quamdiu
durauit periculū. Liu. lib. III. Finem iustitio,
quod quadriduum fuit, reditus Quindij Cos.
in urbem fecit. Epitoma LXXIII. L. Cæsar,
Cos. feliciter contra Samnites pugnauit: ob
eam victoriam Romæ saga posita sunt. Idem
Liu. li. III. Quod necesse erat in tanto tumul-
tu iustitium per aliquot dies seruatum, inde
Romam reditum est, iustitium remissum est.
& lib. X. Supplicationes ob rem bene gestam
consulū nomine decernunt: iustitiū remitti-
tur, quod fuerat dies XIIX supplicatioq; per-
lata fuit.

De militum delectu. CAP. III.

ATque in euocatione quidem, & tumultu,
quoniam ordinaria non fuere, multa ex
præsentī potius necessitate, quam ex mili-
tari legibus acta sunt. In delectu autem,
qui ob bella alia ex alijs nascencia, singulis
annis

lib. 4.

annis habebatur, omnia legitima fuere iure ordineque gesta. Cùm igitur militum delectum Romani erant habituri, consules, quorum id maxime munus stãte Rep. fuit, dimissis, vt Dionysius ait, per loca præconibus, diu edicebant, quo Romani omnes, qui in vrbe quiq̃ue in agris erant militaris ætatis, Romam adessent. Is dies vbi aduenerat, vniuersa multitudo in Capitolium, aut in forum, aut in campum Martium (in his enim omnibus locis delectum habitum legimus) conueniebat. Ibi consules in tribunali positissellis, & quatuor legionum Tribuni (tot enim legionum Polybio teste, ordinarius Romanorum scribebatur exercitus) singuli seorsum sedentes, delectum habebant. Polybius lib. VI. Dionysius lib. IX. initio. Cn. Manlius, M. Fabius Coss. edixerunt, ad quam diem delectum habere vellent, vt præsto essent nomina daturis. Linius lib. II. Consules, in tribunal ascendunt, citant nominatim iuniores. In foro autem tribunal illud fuisse, satis ostendunt illa, quæ sequuntur. Consules, inquit, violatis lioloribus, fascibus fractis, è foro in curiam compelluntur. & lib. III. Consules in conspectu Tribunorum positissellis delectum habebant. & ibid. Dictator edicit, vt quicumque ætate militari essent, armati cum cibarijs in dies quinque coctis, vallisque duodenis, antea solis occasum Martio in campo adessent. Iterum: Consules cum in concione pronunciasent, tempus non esse causas cognoscendi, omnes iuniores postero die prima luce in campo Martio

Marti
ro die
delect
delect
primu
centu
ti Tri
Sic
lib. v
& can
iunio
quã fir
rèt. Q
nis T
tium
ni co
bus c
ni, tu
strem
faciel
prim
Tribu
quisq
milit
milit
iv. D
pulo
ex hi
duxe
cum
& iu
sorte
me e
ti iu.

Martio adessent; omnis iuuentus affuit postero die. Et lib. xxvi. Consul in Capitolium ad delectum discessit. Et li. xlii. de Macedonico delectu cum Tribuni militum centuriones primum quemque vocarent, tres & viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati Tribunos plebis appellarunt.

Sic autem delectum peragebant, vt scribit lib. vi. Polyb. Tribus singillatim fortiebatur; & eam, quæ sorte exierat, ad se vocabat, vnde iuniores quatuor, ætate, corporisque habitu quæ simillimos, nominatim citatos exerneret. Quibus prodeuntibus, primū primæ legionis Tribuni legebant, alterum secundæ, tertium tertix, quartum quartæ legionis Tribuni cooptabant. Iterum alijs quatuor iunioribus citatis, primum secundæ legionis Tribuni, tum deinceps ordine ceteri legebant, postremo primæ legionis Tribuni lectionem faciebant. Rursum quatuor alijs prodeuntibus primum tertix, postremum secundæ legionis Tribuni cooptabant, atque ita in urbem suam quisque vicem Tribuni ordine ex tribubus ad militiam idoneos legebant, donec legitimus militum numerus conficeretur. Linius libro iv. Delectum haberi non ex toto passim populo placuit, decem tribus sorte ductæ sunt; ex his scriptos iuniores duo Tribuni ad bellū duxere. Valerius lib. vi. c. iii. M. Curius Coss. cum delectum subitum educere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset, coniectis in sortem omnibus Tribubus, Pollix, quæ proxime exierat, primū nomen vna extractū citati iussit.

F

Qui

Qui autem citatus ad nomen non respondisset, ei multa dicebatur, in qua dicenda hæc verba legitima fuisse docet ex Varrone Gellius lib. XI. c. I. M. Terentio, quando citatus neque respondit, neque excusatus est; ego enim unam ouem multam dico. Interdum grauius etiam animaduersum legimus.

*Dig. de
re milit.
lege. 4.*

lib. 6. c. 3.

Menander: Qui ad delectum olim non respondebant, ut proditores libertatis, in libertatem redigebantur. Linius lib. VII. A cæritas in delectu non damno modo ciuium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis, inuisa erat. Marcus autem Curius teste Valerio, adolescentem, qui citatus non responderat, ipsum, eiusque bona vendidit, præfatus non opus esse eo ciuue Reip. qui parere nesciret.

Neque verò difficile fuit scire, qui ad diem dictam non venissent. Seruius enim Rex, ut scribit Dionysius lib. IV. cum vellet ciuium in vrbe numerum nosse, & qui nascerentur, & qui vita decederent, qui que inter viros adscriberentur; instituit, ut pro cuiusque omni cognati nummum in arcam Iunonis Lucine inferrent, pro interitu in Veneris Libitina; pro his autem, qui togam virilem sumerent, in Iuuenta. Quæ eadem cum in pagis diligentissimè seruarentur, faciliè quam multi quotannis omnes, qui que ex his militari essent ætate, cognoscebant. Illud porro in iunioribus citandis veteres summa religione obseruauerunt, ut quem primum nominassent, is bonus esset

esset nominis. Cice. lib. I. de Divinatione: In
 delectu Consules observant, vt primus miles
 hat bono nomine. Festus, Lacus Lucrinus in
 festigalibus publicis primus locatur eruen-
 dus, ominis boni gratia: vt in delectu, celsiue
 primi nominantur Valerius, Saluius, Stato-
 rius.

De etate militari. CAP. IV.

A Etati autem militari, qua iuniores in mi-
 lites lectos scripsimus, initium dabat an-
 nus decimusseptimus: finem sextus & qua-
 dragesimus afferebat, vt infra annum XVII
 pueri: ab anno XLVI seniores dicebantur,
 belloque inutiles haberentur. Tubero enim
 in Historiarum primo, teste Gellio, scripsit.
 Ber. Tullium regem, cum illas quinque clas-
 ses iuniorum, census faciendi gratia institu-
 eret, pueros esse existimasse, qui minores es-
 sent annis septemdecim: atque inde ab anno
 XVII, quos idoneos iam esse Reip. arbitra-
 re, milites scripsisse: eisdemque ad annum XLVI
 iuniores: supraque cum annum seniores ap-
 pellasse. Dionysius etiam lib. LV in exponen-
 do censu secundæ classis, eos qui maiores es-
 sent annis XLV ab etate separat militari.
 eundem militandi finem constituere etiam
 videtur Polybius lib. VI. Seneca vero rotun-
 dum potius, quàm diligentem numerum videtur
 quaesisse, cum in extremo libro de breuitate
 vite scripsit, Lex à quinquagesimo anno mili-
 tes non cogit: à sexagesimo tenatorum non citat.

Primum autem militiæ annum decimussepti-

Ante vr-
be pueri.

mum fuisse, præter Tuberonem, Seruius ostendit ad lib: VII. Romani, inquit, ante pubertatem, armis exercebantur, & XVII militabant quo etiam solo sub custodibus erant. Livi- cum lib. XXV. scripsisset, senatus Triumuiros binos creari iussit, alteros, qui citra, alteros qui ultra quinquagesimum lapidem in plateis, forisque, & conciliabulis omnem copiam ingenuorum inspicerent, & si qui roboris latentis ad ferenda arma habere viderentur, etiam si nondum militari ætate essent, milites facerent: Mox eos, quos nondum militaris ætatis appellauit, minores annis XVII. dicit fuisse.

Plutar. in
vita.

Hinc etiam C. Gracchus Trib. pl. legem tulit. ne minores annis XVII. ad militiam cogantur. Livi- li. XXVII. Censores ex ijs, qui principio eius belli sexdecim annos nati fuerant, neque militauerant, omnes ærarios fecerunt. Quod (si tamen locus mendo caret) de ijs intelligendum est, qui annum XVI. exegissent: nam anno XVI. militiæ idoneos non fuisse Suetonius in Augusto. c. VIII. ostendit. Duodecimū, inquit, annum agens auiā Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadrien- nio post, virili toga sumpta, militaribus donis, triumpho Cæsaris Africano, donatus est: quanquam expers belli propter ætatem.

Summum tamen Reip. temporibus, inopia iuniorum, minores annis XVII, maioresque annis XLVI milites lectos in historia legitur. Livi- lib. V. Omnium primum Tribunis militum fuit, delectū habere: nec iuniores modo conscripti, sed seniores etiam coacti ne-

minis

mina d
Iustitio
ita vt s
supere
xxii: i
& quo
vlli, q
vacati
anno x
tum p
præcip
que cu
anno
stodib
dem c
chiun
doqu
erat.
stren

N
mili
nom
ex i
teri
tem
hab
del
gni

nomina dare, ut urbis custodiã agerent. Et li. VI: iustitioq; indicto, delectum iuniorum habuit, ita ut seniores quoque, quibus aliquid roboris superesset, in verba sua iuratos ceteriaret. & l. XXII: Delectu edicto, iuniores ab annis XVII. & quosdã prætextatos scribunt. lib. XLII. Nec ulli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationẽ militiæ esse. Atque hi quidem, qui anno XVII. militabãt, Tirones dicti sunt, quod tum primum militiam auspicarentur. quare præcipua etiam cura habebantur in castris, iisque custodes præficiabantur. Servius: Romani anno XVII. militabant, quo etiam solo sub cubilibus agebant. Cic. in Cæliana. Nobis quidem olim annus erat vnus, ad cohibendũ brachium toga, constitutus; ut exercitatione, ludoq; campestri tunicati vteremur: eademq; erat, si statim mereri stipẽdia cœperamus, castrensis ratio ac militaris.

ad lib. 7.
Virg.

De vacationibus militaribus.

C A P. V.

Neq; verò iuniores omnes, qui ætate essent militari, omnibus delectibus quotannis milites scripti sunt: sed ij duntaxat militiæ nomina dare coacti, quos Cõsules, Tribuniq; ex iuniorum tabulis nominatum citassent: ceteri quãdiu non citarentur, si vellent in illud tempus tacitam quandã militiæ vacationem habuere. Etenim non eosdem omnibus annis delectibus milites omnes scriptos, videtur significare Liui. lib. VI. Simile veri est, interval-

lis bellorum, sicut nunc in delectibus fit Romanis, alia atque alia sobole iuniorum, ad bella instauranda toties usus esse. Hinc Camillus Dictator cum tribunos seditionem in urbe mouentes aliter coercere non posset, minatus est, se sacramento omnes iuniores adacturum, ut scribit Liuius. quasi verò ceteris ordinarijs delectibus non omnes adigi soleant. Ratio quoque idem suadet: cum enim urbano prope delectu, legiones, ut Liuius ait, conficerentur decem, vix quatuor tamen ad bella educebantur: ceteri verò, ut ante dixi, militiae vacationem habebant; ita tamen, quoties Consules, Dictatorue iussissent sine ulla excusatione nomina dare cogerentur.

Alia verò fuere hominum genera, quibus perpetua militiae vacatio sic data est, ut nullis delectibus nomen darent, nisi præcipuo S. C. aut subito aliquo tumultu compellerentur. Harum autem militarium vacationum tria genera fuere, iusta, necessaria, & honoraria. de quibus alius erit dicendi locus.

Vacationes gratiosas extra ordinem Senatus dabat. Liuius lib. xxiii Senatus Prænestinum militibus duplex stipendium, & quinquenni vacationem decreuit. & lib. xxxix. S. C. factum est, ut Consul cum Tribunis pl. ageret, ut P. Aebutio emerita stipendia essent, ne inuitas militaret, neue censor ei equum publicum assignaret. Et lib. XLIII. & quorsuante emerita stipendia, gratiosa missio sibi visa esset. Cicero de Natura deorum, P. Varienus agro à Senatu, & vacatione donatus.

lib. 6.

lib. 7. &
lib. 9.

Sacer-

Sacerdotes etiam lege perpetuam militiae vacationem habuisse, Gallico tumultu excepto, Plutarchus, & Appianus tradidere. qua ratione ductus Cicero, grauius esse tumultum quam bellum concludit; quod bello Gallico vacationes valerent, tumultu non valerent. Eam legem latam tertio anno post Romam captam, bello Gallico iterum imminente, scribit in Camillo Plutarchus. Quamquam id multo ante sacerdotum non tam dignitati, quam aetati à Romulo datum, Dionysius narrat, à Romulo enim lege sancitum ait, ut è singulis curijs bini Sacerdotes eligerentur, maiores annis quinquaginta, eosque propter aetatem militia, & propter legem urbanis negotijs iussit esse immunes. Eadem militiae vacationem coloni maritimi habuere, teste Lilio libro XXVII. Colonos etiam maritimos, qui sacrosanctam vacationem dicebantur habere, dare milites cogebant.

Cæteri quoque, si vicariū dedissent, videtur vacationem impetrare potuisse. nam ita loquitur Sp. Ligustinus apud Liliū. Quod si lib. 42 mihi nec stipendia omnia emerita essent, nec dum aetas vacationem daret: tamen cum quatuor milites pro me vno vobis dare possem, æquum erat me dimitti. Seneca lib. LIX Declam. V. Militauit senex, militauit ex sanguis, militauit qui iam vicarium dederam.

Hi ergo militiae vacationem habuere: non quod ijs bello prorsus interdiceretur, sed hoc tributum est, ut, si minus ire ad militiam vellent, cogi ne possent. Itaque sponte

Epit. 59. Velleium lib 2. multos augures, multosque Pontifices ad bellum exiisse historiae narrant. Qui tamen extra Italiam primus Pontifex maximus, P. Licinius Crassus Mucianus contra Aristonicum profectus est; is in proelio interfectus, neglecta religionis poenas dedisse visus est. Hanc legem significavit Plutarchus in Fabij vita, cum Crassum, quod erat Pontifex maximus, diuina quadam lege domi detentum narrat. Eodem Liuius libro xxviii. spectauit. Nominatae, inquit, consulibus prouinciae sunt, Scipioni Sicilia extra sortem, concedente collega, quia sacrorum cura Pontificem maximum in Italia retinebat: Brutij Crasso.

Is tamen annus, quo iniussi militabant, non numerabatur inter annos legitimos militiae, quibus quisque lege tenebatur militare. Hinc illud beneficii loco datum scribit Liuius libro v. Placere omnibus, &c. Contra verò illud ignominiae fuit, quod idem refert lib. xxviii. Illis omnibus adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne praeterita stipendia praecederet ijs, qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.

Multos etiam eo anno, quo militare non cogebantur, sponte militiae nomen dedisse legimus: Neque solum hi, sed etiam qui confecta omnia stipendia habebant, ad bellum sponte sunt profecti, qui omnes propterea voluntarij sunt appellati. Liuius libro 11. Cum ad ea bella delectum Coss. edixissent, fau-

fauore p
ritis etia
riorum a
libro V
destris o
Reipu. e
cere om
professi
XXXVI
ex Rom
sub imp
sto fuer
runt.

Inte
pendijs
nem er
tutis c
do ab
bant,
ex τούτ
σύσμη
παυρ
ὀνομά
& euo
Grac
litia
caren
Ca
lia,
citu
yndi
spe p

favore plebis, non iuniores modo, sed emeritis etiam stipendijs, pars magna voluntariorum ad nomina danda præsto fuere. Et libro V. Ad curiam concursus fit plebis, pedestris ordinis se aiunt nunc esse, operamque Reipu. extra ordinem polliceri. Et mox: Placere omnibus his voluntariam extra ordinem professis militiam, aera procedere. Et libro XXXVII. Ad quinque milia voluntariorum et Romanis, socijsque qui emerita stipendia sub imperatore P. Africano habebant, præsto fuere exeunti Consuli, & nomina dederunt.

Interdum etiam veterani, emeritisque stipendijs milites, quique honorariam militiam erant consecuti, ab imperatoribus virtutis causa evocabantur. Qui autem hoc modo ab Imperatoribus rogati ad bellum ibant, evocati dicebantur. Dio libro LXV. *ἡ τούτων δὲ δὴ τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἡσυχάτων σύστημα (ὅς ἀνακλήτους ἀντις ἑλλυμίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατίας, ἐπ' αὐτὴν ἀνεκλήθησαν, ἢ νομάσιεν) ἐνομίδη.* id est. Ex his hominibus evocatis cohors constabat (quos evocatos Græce quispiam ἀνακλήτους dixerit, quod militiæ labore iam defuncti, ad eam rursus evocarentur.

Cæsar lib. 3. bel. civ. evocatorum duo milia, quæ ex beneficiarijs superiorum exercituum ad eum conuenerant & libro 1. Multi undique ex veteribus Pompeij exercitibus, præ præmiorum atque ordinum evocantur.

Cicero libro extremo ad Atticum, epistola VIII. Octavianus, inquit, veteranos, qui que Casilini, & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam. Et apud Livium lib. XLII. ita loquitur Sp. Ligustinus: à Tito Graccho rogatus in prouinciam iui. Euocabantur autem non solum pedites, sed equites, leuis armaturæ, centuriones, auxilia. Cæsar. libr. de ciuil. Expeditos ex euocatis sagittarijs, funditoribusque raros iam muro disponit. & Cæsar legiones in Hispaniam præmiserat, ad sex millia auxilia peditem, equitum 3000, quæ omnibus superioribus bellis habuerat, & parè ex Gallia numerum, quem ipse petiuerat, nominatim ex omnibus ciuitatibus nobilissimo ac fortissimo quoque euocato, Sallustius in Iugurthino de C. Mario: Interim quæ bello opus erant, prima habere: postulare legionibus supplementum, auxilia à populis, & regibus, socijsque arcessere: præterea ex Latio fortissimum quemque, plerosque militia, paucos fama cognitos accire, & ambiendo cogere homines emeritis stipendijs secum proficisci.

Vt autem sacerdotum vacatio tumultu Gallico infirmata est, sic alijs tumultibus alia sublata sæpe leguntur. Livius libro V. Tertius exercitus ex caussarijs, senioribusque à L. Quinctio scribatur, qui vrbi præsidio sit. Et libro XXVII. Colonos etiam maritimos, qui sacrosanctam vacationem dicebantur habere, dare milites cogebant. Et libro XLI.

Illud

Illud quoque præcipuum datum sorti Macedoniæ, vt centuriones, militesque veteres scriberet, quos vellet Consul vsque ad annos quinquaginta. Eodem etiam modo pueros senesque ad bellum interdum coactos, supra demonstratum est.

Causas autem vacationum dum delectum habebant, Consules cognoscebant: quod si præsens vrgeret necessitas, earum cognitio post bellum differebatur. Linius libro III. Cum consules in concione pronunciaissent, tempus non esse causas cognoscendi, omnes iuniores postero die prima luce in campo Martio aessent: cognoscendis causis eorum, qui nomina non dedissent, bello perfecto sedaturos tempus: pro desertore futurum, cuius non probassent causam.

Interdum tamen milites cum à Consulibus vi cogentur ad bellum, Tribunos pl. appellarunt. Linius libro XXXIV. Cum milites, qui in legionibus urbanis erant, Tribunos pl. adiissent, vti causas cognoscerent, quibus aut emerita stipendia, aut morbus causa esset, ne militarent, &c. Et lib XXXVI. Cum cogentur in classem coloni maritimi Tribunos pl. appellarunt. Et libr. XLII. Cum Tribuni militum Centuriones, sed primum quemque vocarent; tres & viginti Centuriones, qui primos pilos duxerant, citati, Tribunos pl. appellarunt. duo ex collegio M. Fuluius Nobilior, & M. Claudius Marcellus
ad Con-

ad Consules reijciebant: eorum cognitionem esse debere, quibus delectus, quibusq; bellum mandatum esset.

Censores etiam dum censum agebant, eorum, qui nō militassent, causas cognouerunt ac singulos, quot annos, quibusque Imperatoribus militassent, interrogabant: quorum autem causam non probassent, eos pro arbitrio ignominia notarunt, vt in Gracchorū & Pompeij vita Plutarchus narrat. Itaq; dicitur Pompeius Cos. iad Lentulum & Gellium censum in foro agentes, equum manu ducens venisset, atque ab ijs interrogatus, vtrum legitima stipendia omnia consecisset, respondisse, legitima à se omnia stipendia se imperatore consecuta habere. Linius lib. XXIII. Neque senatus modo, aut equestri ordine regēdo, cura se ceasarum tenuit, nomina omnium ex iuniorum tabulis excerpterunt, qui quadriennio non militassent, quibus neque vacatio iusta militiæ, neq; morbus causa fuisset, & ea supra duomillia hominum in ararios relata, tribuere omnes moti. Et li. XLIII. In sensu accipiendopopuli, milites ex Macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab signis, census docuit, in prouinciam cogebant: causas stipendiorum missorum cognoscebant: & cuius nondum iusta missio visa esset, ita iurandum adigebat: Ex tui animi sententia, ex edicto C. Claudij. T. Sempionij censorum, in prouinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?

Interdum etiam vacationum causas Senatus

us cognouit. Liuius libr. XXVII. Colonos etiam maritimos, qui sacrosanctam vacationē dicebantur habere, dare milites cogebant. quibus recusantibus, edixere in diem certam, ut quo quisque iure vacationem haberet, ad Senatum deferret.

De his, qui à militia reijcerentur.

C A P. VI.

ATq; hæc quidem hominum genera, legis beneficio, ita vacarunt, ut ad militiam si uellent, exire non prohiberentur: Alij autem merere, quos leges omnino à militia reiecere. Romani enim, ut rei bellicæ honorem conseruarent, id curarunt maxime, ne eos milites legerent, quorum lectione militaris gloria sceleretur. Hinc illud Senecæ epistola XLIV. *Castra quoque, inquit, quos ad laborem & periculum recipiunt, fastidiosè legunt. In legione enim Romana nulli nisi ingenui, & ex ingenuis, nisi in classibus quinque censerentur, & turpis artis essent expertes, merere poterunt. Ex quo sequitur seruos, libertinos, histriones, opifices, sellularios, nec non proletarios, & capite censos, qui in sexta classe censabantur, omnes à militia fuisse reiectos: nisi si aliquando præsens necessitas in dubijs Reipubl. rebus hos etiam ad arma vocare coegerit. Ac seruos quidem omni militia excludos docet Marcianus de re militari: Ab omni, inquit, militia serui prohibentur; alioqui capite puniuntur. & Seruius ad illud Virgilij l. IX.*

*L. XLIX
Dig. lege
12.*

Maonio

*Maonio Regi, quem serua Lycimnia furtim
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis.*

*Cicer. pro
Deiotar-
ro*

Serui, inquit, à militia prohibebantur, vnde in Deiotariana purgat hoc Cicero, cum fuisset obiectum inter equites, quos Deiotarus miserat Casari, vnum seruum fuisse. seruos, sanè nunquam militasse constat, nisi seruitute deposita, excepto Hannibalis tempore, cum post Cannense prælium in tanta necessitate fuit vrbs Roma, vt ne liberandorum quidem seruorum daretur facultas. Hæc Seruius. Quod autem ait bello Punico secundo seruos militasse, id etiam narrat Liuius li. XXII. Aliam, inquit, formam noui delectus, inopia liberorum capitum, ac necessitas dedit, octo millia iuuenum validorum, ex seruitijs prius suscitantes singulos, vellentne militare? empta publice armauerunt.

Eadem libertinorum condicio fuit, vt militia omni prohiberentur. Hinc Liuius illud tanquam contra morem factum notauit li. X. Senatus, inquit, iustitiam iudici, delectum omnium generis hominum habere iussit: nec ingenui modo, aut iuniores sacramento adacti sunt; sed seniorum etiam cohortes factæ, libertiniqu; centuriati. Libertinis tamen, bello Marfico, propter ingeniorum inopiam, legitimam militiam concessam fuisse, legitur in epitoma LXXIV. & apud Appianum, Macrobiumque lib. i. Saturnal.

Neg; serui modo & libertini à militia reiecti, sed etiã Proletarij, & Capitecensij, quos

In sexta classe census fuisse diximus. Cum enim ij minimi essent census, aptos eos ad militiam non iudicarunt, propterea quod, vt scribit Gellius, res pecuniaq; familiaris, ob sedis vice pignorisq; apud Remp. amorisq; in patriam fides quaedam firmamentumq; esse videretur. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto & re & nomine quam Capiteensorum fuit. nam & asperis Reip. temporibus, cum iuventutis inopia laboraretur, in militia scriptos legimus: & non capitis censione, sed prosperiore vocabulo à munere, officioq; prolis edenda sunt appellati; quod, cum re familiari parua minus possent Remp. iuuare, sololis tamen gignenda copia ciuitatem frequentarent. Proletariorum tamen census fuit aeris mille quingentum: capite autem censorum aeris trecentum septuaginta quinque, qui etiam non ex censu, qui nullus, aut tenuissimus fuit, sed ex capite describebantur, capiteensi appellati sunt. Hinc D. Augustinus li. III. c. XVII. ciuit. Tum vero tam multa vndiq; bella crebruerunt, vt inopia militum, Proletarij illi, qui eo quod proli gignenda vacabant, ob egestatem militare non poterant, hoc nomen acceperant, conscriberentur. Capite tamen census primus C. Marius bello Cimbrico, siue, vt Sallustius ait, bello Iugurthino, milites delectu scripsisse traditur. qua de re ita scribit Valerius l. II. c. I. Laudanda etiã, inquit, populi verecundia est, qui impigrè se laboribus & periculis militiae offerendo, dabat operam, ne imperatoribus capite census sacramento

rogare

Lib. 16. c.
10.

rogare esset necesse, quorum inopia suspecta erat: ideoque his arma publica non committentur. Sed hanc diutina usurpatione firmatam consuetudinem, C. Marius capite censum legendo militem abrupit. Eadem in vita Marrij Plutarchus, & Gellius lib. XVI. narrant.

Ex ceteris vero classibus illi etiam, qui turpē aliquam artē exercerent, militia sunt prohibiti, quo numero opifices, sellularij, & histriones, præter Attellanos continentur. Nam ut Dionysius libro secundo, & nono scribit, Romulus artes omnes sellularias Romanis interdixit. Hinc Livius lib. VIII. Mamercus, inquit, cui Gallicum bellum euenerat, iussit scribere exercitum sine vlla vacationis venia, quin opificum quoque vulgus, & sellularij, minimē militiae idoneum genus, exciti dicuntur. Et de Histrionibus lib. VII. initio, Eo institutum manet, ut actores Attellanarum, nec tribu moueantur, & stipendia, tanquam expertes artis ludicræ faciant. Legebantur enim fere milites ex rusticis, quod ij præ ceteris ad labores militiae perferendos durati viderentur: atque olim ab aratro ad dictaturas & consulatus ipsi duces accersebantur. Hinc Cato initio de re rustica. Ex agricolis, inquit, & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur. Et Seneca epistola LIV. Nullum laborem recusant manus, quæ ad arma ab aratro transferuntur. Cicero pro Archia: Nostri illi fortes viri, sed rustici ac milites. Et in epistola ad Brutum: Denique homines rusticos, sed fortissimos viros, ciuesque optimos dementes fuisse

fuisse iudices, primum milites veteranos, deinde legionem Martiam. Vegetius quoque non aliunde, quam ex agris milites legendos præcipit lib. 1. cap. III. de re milit.

Criminis etiam alicuius publici infames aut rei à militia reiectos, veteres iurisperiti, tradunt. Hinc illud Liviij de delectu *Lib. 23.* post Cannensem pugnam à M. Junio Dictatore habito: Ad ultimum prope, inquit, desperata Reipub. auxilium, cum honesta utilibus cedunt, descendit, edixitque qui capitalem fraudem ausi, qui que pecuniæ iudicati in vinculis essent; qui eorum apud se milites fierent eos noxa pecuniæque se exfolui iussurum. *Memander li. XXIX. Dig. de re militari, in hoc genere numerat in exsilium relegatos; ad beatias, rei capitalis, adulterij, & aliquo iudicio publico, infamiæque perpetua damnatos: cum ignominia semel dimissos: qui que habens litem, militiæ se dedisset, ut aduersario se prestigiosorem faceret. Vlpianus addit etiam eos, qui redempti sunt ab hostibus, priusquam se* *Leg. 4.*
Leg. 8. luant.

Dio lib. LX. Milites, ait, lege prohibitos uxorem habere: quod idem aliquibus in locis tradit etiam Tertullianus, sed aut ij falluntur, aut de posterioribus temporibus loquuntur, de perpetua militia iam instituta, tunc enim militibus uxores habere interdictum est, quod tamen postea Severus Imp. concessit, ut scribit Hierodotianus l. 3. Stante enim Rep. milites uxores habuisse: cum alia multa sunt argumento, tum illa, quibus imperatores milites pugna-

G turos

Linii li.
21.

turos excitabant, cum ipsos pro vxoribus

berisque pugnare in memoriam reuocabant.

Hinc illa P. Scipionis patris ad milites in

prælio, quod cum Hannibale commissum est.

Vnusquisque se non corpus suum, sed coniu-

gem, ac liberos paruos armis protegere pa-

ret. Et apud eundem Lium, Sp. Ligustinus v-

Lib. 42.

xore liberisque susceptis ad bella plurima se

profectum gloriosè narrat. Cæsar l. 7. concla-

mant equites sanctissimo iureiurando conhu-

mari oportere, ne lecto recipiatur, ne ad libe-

ros, ne ad parentes, ne ad vxorè aditū habeat.

qui non bis per hostium agmen perequit talia.

Non licuit tamen in militiam ducere vxor-

es. Hinc Virgilius de Antonio, qui secum in

prælium Cleopatram duxit

Sequitur q̄, (neas) Aegyptia coniux

Et Propertius lib. 4. eleg. 3.

Romanis vrinam patuissent castra puellis:

Essem militia sarcina fida tuis.

D. Hieronymus ad Oceanum; Nemo miles

cum vxore pergit ad bellum. Isidorus l. 9. Ca-

stra dicta esse scribit quasi Casta; quia illic co-

straretur libido: nam nunquam his intererat

mulier. Pompeius è Pharsalicis campis remouit

uet vxorem charissimam & in Lesbo condidit.

De Sacramento militari. CAP. VII.

Delectu perfecto, reiectisque ijs, qui ad mi-

litiam idonei non viderentur, cetero-

rum autem cognitis vacationum caussis, Tribu-

Tit. 6.

nari militum, vt scribit Polybius, suos quis-

que in suas legiones vocantes, vnum ex o-

mni-

do ob-

ducun-

crame-

ctator-

litian-

rei ma-

cram-

gati, t-

litesq̄

in pr-

exerc-

in hæ-

adigi-

litum

milit-

nus p-

eund-

fortu-

legat-

sequ-

Q

fuer-

mum

rum

facil-

iufu-

clar-

Dio-

est;

lens-

hab-

Sac-

mni-

in omnibus maxime idoneum lectum, iure iurando obstringebant, se quoad posset, mandata ducum exsecuturum. Quod iuramentum Sacramentum appellarunt, Lilius lib. VII. Dictator omnes iuniores, nullo detrectante militiam, sacramento adegit, & li. IX. Is, pro ut rei magnitudo postulabat, omnes iuniores sacramento adegit. Primi videntur iurasse Legati, tum Tribuni, deinceps centuriones, militesq; Cæsi. I. civil. Fit celeriter concursus in prætorium, postulat ut iurent omnes se exercitum, ducesq; non deserturos. Princeps in hæc verba iurat ipse: ad idem iuramentum adigit Afranium, subsequantur Tribuni militum, centurionesque centuriatim producti, milites idem iurant. & lib. 3. Princeps Labienus procedit, iuratq; se eum non deserturum, eundemque casum subiturum, quemcunque fortuna tribuisset: hoc idem reliqui iurant Legati, hos tribuni militum, centurionesque sequuntur, atque idem omnis iurat exercitus.

Quanta autem Sacramenti vis & religio fuerit, Seneca ostendit epistola XCVI. Primum militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deserendi nefas: tunc deinde facile cetera exiguntur, mandanturque ad iuramentum adactis. Huius rei multa & præclara exempla in historijs leguntur. apud Dionysium enim libro VI. ita scriptum est; Senatus plebis seditionem disijcere volens, vetuit Consules exercitum dimittere: habebat enim in potestate legiones, quod Sacramento tenerentur, nec possent signa

deserere: tanta erat in vnoquoque iurifurandi religio. Et lib. XI. Virginius, inquit, et ira, & quia nihil duces amplius timeret, arrogantius eos carpebat, luem eos, & exitium vocans patriæ, suadensque omnibus, ut signa tollerent, ducentesque domum exercitum. horrentibus autem multis sacra mouere signa; neque tutum, neque sanctum esse exitum matibus omnibus duces relinquere ob sacramentum militare, quod maxime omnium tenuant Romani (iubet enim militantes sequi ducem, quocumque ducat; lexque ducibus potestatem dedit occidendi non parentes, relinquentesue signa, indénatos & indicta causa) videns eos Virginius hæc pauentes, inquit religionem trahentes, docebat legem soluit se eis sacramentum: quandoquidem oportere, creatum ducem ex lege legionibus imperare. Lilius lib. III. Iam primum omnium Quinctius inquit, Quirites, in Volscos, & Aequos mihi, atque collegæ legiones ducere in animo est, tum tribuni eludentes velut, vana dicta, persequi quærendo, quonam modo exercitum educturi Consules essent, quos delectum habere nemo passurus esset, nobis vero, inquit Quinctius, nihil delectu opus est, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos se iussu consulis, nec iniussu abituros. Cauillari tum tribuni, & populum exsoluere religione velles priuatum eo tempore Quinctium fuisse, cum sacramento adacti sint: sed nondum hæc, quæ nunc

nunc tenet sæculum, negligentia Deum venerat, nec interpretando sibi quisque iusiurandum, & leges apras faciebat, sed suos potius mores ad ea accommodabat. Sacramentum quomodo solueretur, videtur indicare *lib. 2. Ciuil. in oratione Curionis*, sacramento vos tenere qui potuit, cum proiectis fascibus, & deposito imperio priuatus & capus ipse in alienam venisset potestatem. Relinquitur noua religio vt eo neglecto sacramento, quo tenemini, respiciatis illud, quod deditione ducis, & capitis diminutione sublatum.

Militaris sacramenti vim illud etiam ostendit, quod sine sacramento pugnari cum hoste nefas esse existimabant. Id vero multis verbis & Catonis in primis testimonio docet Cicero libro 1. officiorum. P. Aemilius, inquit, imperator tenebat prouinciam, in cuius exercitu Catonis filius tiro militabat. cum autem P. Aemilio videretur vnam dimittere legionem, Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimisit: sed cum amore pugnandi in exercitu remanisset Cato, ad P. Aemilium scripsit, vt, si eum pateretur in exercitu remanere, secundo cum obligaret militie sacramento, quia priore amisso, iure cum hostibus pugnare non poterat. M. quidem Catonis senis epistola est ad Marcum filium, in qua scripsit, se audisse, eum missum factum esse à Consule, cum in Macedonia Persico bello miles esset: monet igitur, vt caueat, ne prælium ineat: negat enim

ius esse ei, qui miles non sit, pugnare cum hoste. Hæc Cicero. Huius autem rei causas aliquot reddere conatur Plutarchus in quaestionibus Romanis.

Ac est. 28

Poriò iurissurandū ita cōcipiebatur. Miles quem Tribuni milit. elegissent, gladio stricto, tota legione audiente, suam fidem testans, iurabat, se quoad posset, omnia mandata ducum esse facturum. id enim patrium ac sanctissimum iurissurandum Romanis fuisse grauis auctor docet Dionysius lib. 9. Marcellinus lib. XXI. iussūque vniuersi in eius nomen iurare solemniter, gladijs ceruicibus suis admotis, sub execrationibus diris, verbis iurauerit conceptis, omnes pro eo casus, quoad vitam profuderint, si id necessitas exegerit perlaturos. Id autem dicebatur in verba Imperatoris iurare. nam quod Livius ait lib. 28. Curari milites nominatim apud tribunos milit. in P. Scipionis verba iurant. Polybius lib. XI. eandem rem exponens, iurasse dicit se mandatis ducum obtemperaturos.

Illud etiam in iure iurando quidā tradunt obseruatum, vt pollex attolleretur, multoque ne ad militiam compellerent, cum sibi digitum præcidisse. Ego tamen non propter iurissurandum, sed quia præciso pollice gladium commode stringere non possent, militiam reiectos puto. Suetonius in Augusto, cap. XXIV. Equitem Rom. quod duobus filijs adolescentibus causā detrectandi Sacramenti, pollices amputasset, ipsum, bonaque subiecit hastæ. & Marcellinus lib. XV.

in ex

in extremo de Gallis; Ad militandum, inquit, omnis ætas aptissima, nec eorum aliquando quilibet, ut in Italia, munus Martium pertimescens, pollicem sibi præcidit; quos ioculariter Murcos appellant, hæc ille. Murci autem, qui sibi pollicem amputauerant, ideo videtur appellati, quod Murcia Dea haberetur ignavorum, ut Arnobius lib. IV. & D. Augustinus libro item IV. ciuitatis, tradidere.

Vbi igitur miles, quem primum Tribuni elegerant, hoc modo iurauerat; tum ceteri omnes deinceps milites singuli, ut ait Polybius ad Tribunum accedentes, in primi verba iurantes dicebant, Idem in me. Festus, Præiurationes facere dicuntur ij, qui ante alios cõceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodo dicunt. Idem in me.

Atque hæc quidem stante Republ. in militari Sacramento videntur obseruata. Posterioribus temporibus addita nonnulla significat Vegetius libro II. cap. V. Diligenter, inquit, lectis iunioribus, animis corporibusque præstantibus, additis etiam exercitijs quotidianis, quatuor vel eo amplius mensium, iussu auspicijsq; inuictissimi Principis legio informatur. Nam victuris in cute punctis milites scripti, & matriculis inserti iurare solent, & ideo militiæ Sacramenta dicuntur. Quibus verbis significat impressa signa aliquot militibus Sacramento iam additis; ut etiam libro primo, capite octauo. Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro delectus. Impressa autem militum ma-

nibus, brachijsve puncta siue stigmata docet
 Actius *είγματα* inquit *καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προ-
 σώπου, ἢ ἄλλοι τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπὶ χρο-
 φόμῳ, δια τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς χερσίν.*
 id est, Stigmata vocant, quæ in facie, aliave
 corporis parte inscribuntur, qualia sunt,
 quæ militum manibus imprimuntur. Et Cod.
 de Fabricensibus lege III. quæ est Arcadij
 & Honorij: Stigmata, hoc est nota publica,
 Fabricensium brachijs ad imitationem tiro-
 num insignantur, vt hoc saltem modo possint
 latitantes agnoscî. Videtur autem inscriptum
 nomen Imperatoris: sic enim scribitur Cod.
 de Aquæ ductu lege penult. quæ est Theodor.
 & Valent. Aquinarios, singulis manibus eo-
 rum felici nomine pietatis nostræ impresso,
 signari decernimus, vt huiusmodi annota-
 tione manifesti sint omnibus, quod si quem
 ex iisdem Aquarijs mori contigerit, eum ni-
 hilominus, qui in locum defuncti subroga-
 tur, signo eodem notari præcipimus, vt mi-
 litia quodam modo sociati, excubijs aquæ
 custodiendæ incessanter inhæreant. Huius et-
 iam moris pluribus meminit D. Augustinus
 libro II. contra Parmen. cap. XIII.

Li. 2 c. 5.

Militum deinde nomina; qui sacramêto es-
 sent adacti, in matriculam, vt Vegetius ait, re-
 ferebantur, adscriptis notis, quibus viui de-
 functiq; resciretur. Isidor. I. I. c. XXIII. In bre-
 uiculis quoq; inquit, quibus militum nomina
 continebantur, propria nota erat apud veteres,
 quæ inspiceretur, quanti ex militibus su-
 peres;

perissent, quantique in bello cecidissent. T nota in capite versiculi posita, superstitem designabat. O verò ad vniuscuiusq; defuncti nomen apponebatur. Cum autem pueritiam significare vellent. A litera vsi sunt. Hæc Isidorus. Hinc dare nomina, & scripti milites Liuius lib. vii. Ne cuius militis scripti nomen, nisi ipso volente deleteretur. Isidorus li. ix. Conscripti milites dicuntur, quia in tabulas conferuntur ab eo, qui eos ducturus est.

Nequetamen omnes illico milites videntur scripti, & in numeros relati, nisi post expletum anni tirociniū. Vegetius lib. i. c. viii. Non statim, inquit, punctis signorum inscribendus est tiro delectus; verum ante exercitio prætentandus, vt vtrum vere tanto operi aptus sit, possit cognosci. Et Vlpianus de militari testamento lege. XLIII. Ex eo, inquit, tempore quis iure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est: proinde qui nondum in numeris sunt, licet etiam electi tirones sint, & publicis expensis iter faciant, nondum tamen milites sunt: debent enim in numeros referri. Hæc ille. Videntur enim tirones annum vnum sub custodia aliquius consanguinei fuisse: deinde in numeros relati, milites vocari cœpisse. Plautus in Mostellaria act. i. Sc. 2: Ad legionem quomitant, adminiculum eis danunt, tum iam aliquam cognatū suum, eatenus abeunt à fabris, vnum vbi emeritum est stipendium. Et Seruius ad lib. vii. Virgilij. Romani, inquit, post

pubertatem exercebantur, & XVII anno militabant; quo etiam solo sub custodibus agebant.

Addita est etiam posterioribus temporibus præcinctio, cuius, militarisque cinguli ratio frequens mentio reperitur. Paulus de militari testamento lege XXXIX Miles non ignominie causa missus, rursus cinctus est in alia militia. Papinianus ibidem lege XLIV Filius familias equestri militia exornatus, cingi contestim iussus, testamentum de castrensi peculio facere potest. Militibus scriptis & sacramento adactis, Tribuni, ut scribit Polybius, locum diemque edicebant, quo sine armis omnes adessent, interea eos dimittebant. Vbi autem ad diem dictam omnes conuenisset, Tribuni

gradus, ordineque legionis diuidebant,

qua de re ætateque dissero, pauca

de ipsa legione genera-

tim dicenda

sunt.

LIBER

LIBER TERTIUS.

De Legione, eiusque magnitudine.

CAPVT I.

ROMANVS omnis exercitus tribus generibus militum constitit, equitibus, peditibus legionarijs, & peditibus leuis armaturæ, victis autem nationibus, & prouincijs Rom. imperio adiunctis, externa etiam sociorum auxilia addita sunt. de quibus omnibus singillatim ordine differemus: nunc de ipsa legione vniuerse dicendum.

Legionem primus Romulus instituit; eamque Var. l. 4. & 5 de l. l. & l. 3. ut cum Varione Plutarchus, alijque omnes scribunt, à fortissimorum militum delectu nominavit, tamque propria Romanorum legio fuit, quam aut Macedonum phalanx, aut cæterarum Gallorum. r. apud Non. Pluc. in Romulo. Veg. l. 2. cap. 2. Ibid. li. 9. lib. 4. de l. l.

Militum in legione numerus non idem omnibus temporibus fuit. Romulus enim initio legionem trium millium scripsit, peditibus ex singulis tribubus Ramnensium, Tatiensium, & Lugerum mille delectis, ut Varro & Plutarchus narrant. Varioni etiam militum nomen inde ortum videtur, quod singula tribus millia singula militum ad bellum mitterent. Ab eodem Romulo geminam legionem, victis Antemnatibus & Cæninensibus, ac sex millium factam, videtur significare Dionysius: Dio. li. 4. Plutar-

Plutarchus quidē diferte id narrat, receptū iam in ciuitatem Sabinis. Quod mihi tamen probabile non fit: eosque potius scriptores nō auctū in vna legione militum numerum, sed abundāte multitudine binas ex vna legiones ternum singulas milliū esse cōscriptas, significare voluisse crēdiderim. Quod si omnino auctam à Romulo legionem fateri volumus, eam ad quatuor millia redactam esse verosimilius puto, quæ ex eo quadrata legio fit. auctore Festo, appellata. hoc enim numero, atque ad sua tempora legiones ordinariē scriptas grauis auctor Polybius testatur: aut cum maius aliquod periculum instaret, quinque millium.

v. Sex
millium.

Per belli autem Punici secundi tempora & deinceps, quinque millium peditum legiones frequentari sunt cœptæ: hinc Liuius libro XXII. Numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditū, & centenis equitibus in singulas adiectis, vt quina millia peditum, treceni equites essent. Et libro XLII. Id præcipue prouinciae Macedoniacae datum, quod cum alterius Consulis legionibus quina millia, & duceni equites ex vetere instituto darentur in singulas legiones; in Macedoniam septua millia peditum scribi iussa, Appianus quoque in historia Hannibalis, Romanam legionem, quam ille τὸ ῥέλος appellat, bello Punico secundo, peditum quinque millia, equites trecentos habuisse narrat.

v. Sex
millium.

Primus C. Marius, auctore Festo, legionem sex millium ducentorum hominum conscripsit

pſt. quod ſic eſt intelligendum, vt iſ primus
 ordinarium in legione numerum ſenũ mil-
 lĩum ac ducenorum peditum fecerit: cum
 itea niſi extra ordinem, graui aliquo cogen-
 te periculo, ad eum numerum legiones non
 adaugerentur. Atque id etiam à Mario ſine
 C. factum Salluſtius in Iugurthina oſtendit;
 Marius, inquit, cum aliquanto maiore nume-
 ro, quam decretũ erat in Africam profectus;
 excoigitur tempore legiones ſenis milibus
 peditum ordinariæ eſſe cœperunt, neque ta-
 men iſ numerus poſt Marium ſtatim frequen-
 tatus eſt, nam bellis ciuilibus legiones adhuc
 quinque millibus ſcribebantur.

Illud quoque noſſe operæ preciũ videtur
 eſſe, in legione nullum, niſi ciuẽ Romanum
 meruiſſe. hinc Hiero apud Lium, lib. XXII
 dixit, Milite atque equite ſcite ſe niſi Roma-
 no, Latiniq̃ue nominis non vti populũ Rom.
 ſeu ium armatorum auxilia etiam externa vi-
 diſſe. Et Feſtus, v. Municeps, Seruius filius mu-
 nicipis aiebat initio fuiſſe, qui ea conditio-
 ne ciues Romani fuiſſent, vt ſemper remp. ſe-
 paratim à populo Rom. haberent: Cumanos
 videlicet, Acerranos, Atellanos, qui neque
 ciues Romani erant, & in legione merebant,
 ſed dignitates non capiebant.

Scribebantur autem quotannis legiones
 ſerè quatuor, quæ duobus conſulibus ad bel-
 la prope quotidiana exeuntibus traderentur:
 tantumq̃; valuit ſiue virtus, ſiue exercitatio,
 vt contra quemcunq̃; hoſtem vnus Conſul
 ſum duabus legionibus, auxilijsq̃ue ſufficere
 puta-

putaretur: maximusque ille exercitus est habitus, cum duo Consules coniunctis copijs ad bellum proficiscerentur, id quod libro III Polybius, & Vegetius libro II. cap. IV. & libro III. cap. I. tradidere. Quod si plura bella exorta essent, plures duces cum pluribus legionibus mittebantur. Hinc Lilius libro XXIV. Duodeniginti legionibus bellum geri placuit. Hic ut numerus legionum expleretur, sex novæ legiones erant scribendæ, eas primo quoque tempore Consules scribere iussit. Et li. XXV summa trium & viginti legionum eo anno effecta est.

lib. 38.

Ipsæ porro legiones ab ipsius delectus ordine, Dione teste, nominabantur, ut quæ primo loco scripta esset, prima diceretur, & secunda, quæ secundo, atque ita deinceps, aut à locis, ubi stationes habebant. Hinc legiones Germanicæ, Pannonicæ, Britannicæ passim inveniuntur, aut à ducibus: ut Augustæ, Claudia, &c. Dio lib. V. aut denique ab alijs eventibus: ut legio Martia apud Ciceronem in Philippicis, Rapax apud Tacitum libr. II Historiarum. Victrix, Ferrea, Fulminifera apud Dionem, lib. 55. atque aliæ apud alios leguntur. Atque de legione quidem, eiusque magnitudine hætenus: deinceps eius ordinem videamus.

De Peditum legionariorum ordinibus.

C A P. II.

IN Romana legione quatuor hominum genera fuere, non solum ætate, censu, bellandi

que scientia; verum etiam armis, pugnan-
 que ordine maxime inter se diuersa. Scri-
 bebantur enim milites, Tullij regis instituto,
 ex quinque classibus, atque pro census ampli-
 tudine, & arma, & in pugna locus decernebā-
 tur. Hinc Seneca, Censuram in castris ordinem
 promouet. Qui enim ætatis censuramq; minimi *libr. 2.*
 fuerit, ij, teste Polybio, in velites (sic enim *constr. 1.*
πρωτάχους interpretari posse videmur) de-
 ligebantur: qui verò ijs proximi essent, in
 hastatos: ætate præstātes in Principes, omniū
 maximi in Triarios.

Militum aut ætatis cuiusque numerus, pro
 legionis magnitudine alius alijs temporibus
 fuit. Cum enim legio quatuor millibus & du-
 centis scribatur (quod ferè Polybij tempo-
 re obseruatum est) Triarij in legione fuere
 sexcenti: Principes, Hastati, Velitesq; singuli,
 milleni duceni. Quod si plurius militum
 legio esset, singulæ ætates proportione auge-
 bantur, exceptis Triarijs, qui eodem semper
 numero permansere.

Singulæ deinde ætates, vt idem Polyb. ait,
 decem in partes distribuiebantur, præter Ve-
 lites, qui ad omnes illas partes æqualiter ad-
 iungebantur. Cuius diuisionis Romulū facis
 auctorem Ouidius lib. III Fastorum.

Hastatos instituitque decem.

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat

Corpora,

Pilani enim iidem, qui Triarij, Varrone te- *libr. 4.*
 ste. Has partes Romani generali vocabulo *de lib.*
 Manipulos videntur appellasse. Linius enim
 lib.

libr. x. Manipulum nominat Hastatorum, & lib. xxv. Manipulares primi principis, & lib. xxvii Manipulum primi hastati. proprio tamen nomine in Triarijs ita vocabantur, Primus pilus, secundus primus pilus, tertius primus pilus, & deinceps vsq; ad decimum primum pilum. In Principibus autem, primus princeps, secundus princeps, vsque ad decimum. In Hastatis verò, primus hastatus, secundus hastatus, item vsque ad decimum hastatum. Linius libr. viii. in Triarijs ordinem vnumquemque primum pilum vocatum ait & mox: Duo primi pili inquit ex vtraque acie inter Triarios erant. Et libr. vii. septimum primum pilum meminit: libro autem xxv. secundum hastati, & lib. xlii. primi & decimi ordinis hastati, primique principis mentionem facit. Cicero etiam in epistola ad Brutum octauum principem nominat.

N. 1. ep. 8.

Singuli porro manipuli, vt Polybius ait, in dextram & sinistram partem diuidebantur: quæ partes, centuriæ videtur à veteribus nominatae: Centuriones enim singulos singulis partibus præfuisse, idem Polybius ait, dextramque sinistra fuisse honoratiorem. Hinc Sp. Ligustinus gloriatur, sibi à M. Porcio Cos. primum hastatum prioris centuriæ, & à M. Acilio primum principem prioris centuriæ fuisse assignatum.

Linius
lib. 48.

Cum autem cohortes instituendæ erant, ex tribus ex manipulis vno Hastatorum, alio ro Principum, tertio Triariorum, vel tribus adiunctis fiebant. Cæsar in li. 3. civil. in primis

ma co

ma cohorte, priorem principē centurionem
 nominat. Varro lib. iv de lingua latina: Co-
 hortis, quod, ut in villa ex pluribus tectis con-
 ptingitur ac quiddam sit vnum; sic hæc ex ma-
 nipulis pluribus copulatur. Tacitus libro I.
 Certe modo nomina singulorum, modo cen-
 turiam quisque, cuius manipularis erat, co-
 hortem, legionem. Livijs libro xxii. Noua
 de integro pugna orta est, non illa ordinata
 per principes, hastatosque ac triarios, nec ut
 in sua legione miles, aut cohorte, aut mani-
 pulo esset. Ex quo intelligitur verum illud
 esse, quod ex Cincio tradit Gellius libr. xvi.
 cap. iv. In legione centurias sexaginta, ma-
 nipulos triginta, cohortes decem fuisse. De-
 cem autem fuisse in legione cohortes, in epi-
 stola Galbæ ad Ciceronē significatur. is enim
 cum legionem Martiam, & cohortes præ-
 torias duas obviam Antonio processisse di-
 xisset; hæc statim addidit: Actes est instituta à
 nobis duodecim cohortiū. Et eadem epistola
 viginti cohortibus ab Hirtio Antonij copiarū
 deletæ dicuntur, quas Cicero Philippica xiv
 legiones duas fuisse ait, quartam & septimam.
 Cæsar etiam libro vi. in tribus legionibus
 cohortes indicat fuisse triginta, cum Labie-
 rum, quem antea tres legiones habere dixe-
 rat, mox, quinque cohortium præsidio impe-
 ditæ relicto, cum viginquinq; cohorti-
 bus in hostem profectum esse scribit. Et lib.
 vii. Quinque cohortes, quas minimè firmas
 ad dimicandum esse existimabat, castris præ-
 sidio relinquit: quinque eiusdem legionis

*epist. 30.
 l. 10. fam.*

H

reli-

reliquas proficisci imperat. Idem libro I, de bello civili, Domitio ait fuisse Corfinij cohortes amplius triginta, quæ, vt ex Orofio cognoscitur, legiones fuere tres. Velleius quoque libro posteriore, trecentas cohortes, triginta legionum instar fuisse narrat.

Milium porro in cohorte numerus, non idem omnibus temporibus fuisse videtur. Hinc Sallustius in Catilinaria, Duas, inquit, legiones instituit: cohortes pro numero militum complet. Extremis autem temporibus cum legio quinque millia peditum habuit: cohortes ex quingentis militibus constabant, quod et Cæsar, Valerius, Plutarcho & Appiano intelligitur. Valerius enim duas Camertium cohortes à C. Mario ciuitate donatas scribit libr. V. capite de Gratis. hos Plutarchus in vita Marij & Apophregmatis Camertes mille fuisse dicit. Cæsar etiam libro III de bello civili in centum & decem cohortibus millia inesse dicit quinque & quinquaginta, quæ summa non conuenit, nisi quingenti in cohorte ponantur. Plutarchus verò in Pompeij Cæsarisque vitis, Cæsarem narrat in Pharsalica pugna extrema ex acie sex cohortes detraxisse, quæ tria millia fuisse scribit Appianus libr. II. Ex quo mendum subesse in Cæsare videtur, cum libro tertio belli civilis ita legitur, ex tertia acie singulas cohortes detraxit: ac forte scribendum, ex extrema acie semper cohortes detraxit. Cohortes ipsius legionis, cohortes centuriatæ videntur appellatæ, vt ab alijs cohortibus distinguantur, quæ extra legionem,

auxiliorum & subsidiorum causa, in exercitu
 fuere. Cæsar libro I ciuil. cohortibus centu-
 riatæ subsidio missis. & legionariæ quod in
 legione numerarentur. Cæsar lib. I ciuil. cie-
 bras stationes disponit equitum & cohortium
 alariarum, legionariarumq; interijciunt cohortes.

Tot igitur fuere in legione Romana pedi-
 um genera, ordinesque, quorum omnium
 Romulus auctor videtur fuisse, nam ab eo le-
 gionem in centurias, manipulosque hastato-
 rum, principum, & Triariorum distributam

Ouidius & Plutarchus tradidere. De cohortibus nonnulla est dubitatio. quidam enim *Man. epl. 30. li. 1. 2.*
 negant cohortem ordinariam fuisse legionis *fam.*

partem, sed tum à duce fieri solitam, cum pu-
 gna tempus instaret: eiusque rei illud esse
 argumento, quod à Polybio, cum legionem
 tribuit in partes, ne nominetur quidem. Ego

tamen cum in omni historia non solum in pu-
 gna, sed etiam extra pugnam cohortiam men-
 tionem inueniam, cogor existimare cohortis

etiam in legione ordinariam fuisse. Cæsar lib.
 vi. Postridie cum duabus legionibus in occul-
 to restitit: reliquas copias cum omnibus im-
 pedimentis, ut consueuerat, misit, demptis qui-

busdam cohortibus uti numerus legionum con-
 stare videretur. De cohortibus prima, ni sal-
 tor, mentio fit apud Lium anno II post reges

exactos: sic enim scribit L. M. Consul alter T.
 Aneretus porta Neuia cum aliquot manipu-
 lis militum egressus: ipse Valerius Cælio mo-
 de cohortes electas educit. At Polyb. non me-

minit, nimirum quia in explicandis cohortibus

noua diuisione, præter eam quam dixerat, e-
 pus non fuit, cum ex tribus manipulis hastato-
 rum, principum, & triariorum fierent,
 neque vllus ijs præcipuus magistratus præle-
 set. Neq; tamè omnino nulla à Polybio de co-
 hortiũ partibus mentio facta est. nam cum ve-
 lites, hastatos, principes, triariosque, decem
 in partes tributos esse dixisset, quamlibet
 partem *τάγμα, σπῆρα, & σημάδιον* dicit ap-
 pellant; videlicet prout varie inter se partes
 illę componerentur. *σπῆρα* autem idem Po-
 lybius libro XI. cohortem dicit à Romanis
 appellatam.

Illud autem in hoc genere magna admirati-
 one dignũ videtur, quid causæ sit, cur in de-
 scribendis classibus à Tullio institutis, nulla
 neque Triariorum, neque Principum, neque
 Hastatorum, Velitumve à Liuius & Dionysio
 mentio fiat: quorum tamen postea frequen-
 tissima mentio in historia reperitur. Hunc
 nodum soluere haud facilè videtur, nisi forte
 quis dicat mutatam à Tullio Romuli militi-
 am, vt non iam per Triarios, & Hastatos,
 ex censu legio diuideretur: atque iterum
 post Tullij mortem rem ad primam Romuli
 diuisionem rediisse. quæ mutatio, quoniam
 minima fuit, verè potuit dicere Liuius libro
 VIII Disciplina militaris, iam inde ab initijs
 vrbis tradita per manus, in artis perpetuis
 præceptis ordinatę modum venerat. ita reges
 gesserant bella, ita deinde regum exactores
 Iunij, Valerijque, &c. quibus verbis significa-
 nunquam militiam Romanor. esse mutatam.

Quam

Quamquam ego verisimilius puto ab his auctoribus Triariorum & Hastatorum nomina omiſſa, quia conſilium ipsis fuit, ea duntaxat explicare, quæ noua Seruius rex in militia addidisset; hæc autem fuere, classiu distributio, censusque definitio; quæ etiam ad extrema usque Reip. tempora durauere. Hinc illa Salustij de C. Mario, ipse milites scribere non more maiorum, neque ex classibus; sed ut cuiusque libido erat, capite census plerisque. Et Polybius in Velitibus, equitibusque delibendis census habitam esse rationem significat. Itaque sic statuo in prima classe Triarios, in secunda Principes, in tertia Hastatos, in quarta Velites adnumeratos fuisse, quod tum ex armorum genere, tum etiam pugnandi ordine clarius infra demonstrabitur. Neque etiam legionum, aut manipulorum in censu Tulij meminere, quæ tamen à Seruio sublata verisimile non sit, cum de Tarquinio superbo paulò post Seruij mortem Liuius hæc scribat: *lib. 2.*

Ne secretum imperium, propriæve signa haberent, miscuit manipulos ex latinis Romanisque, ut ex binis singulos faceret, binosque ex singulis: ita geminatis manipulis centuriones imposuit. Dionysius etiam in prælio, quod à primis consulibus cum Tarquinio rege commissum est, meminit Triariorum, eosque veteranos ait spectatæ virtutis fuisse. *Lib. 2.*

Liuius autem in gestis anni xv post primos Consules, M. Lætorium primipili centurionem nominat, quem ordinem in Triarijs fuisse paulò ante docuimus. Triariorum verò primum

meminit, ut opinor, M. Fabio, Cn. Málio Coss. anno post reges exactos xxx. Triarii, inquit, Romani, qui primam irruptionem sustinere non potuerant. Vegetius li. II legionem, cohortesque aliter distribuit, quod tamen mirabile non est, cum is de suis temporibus, mutata iam militiæ ratione, loquatur. Liuium miror, qui Romanæ militiæ ordines describere aggressus, meras tenebras effudit: itaque nemo adhuc eum intelligere potuit, sed tamen à Polybio non multum differre cognoscitur. Rorarios autem & Adcensos, quos ille nominat in legione, nemo alius, neque ipse alibi nominauit: agnoscuntur tamen à Varrone & Festo, atque de his vna cum peditibus leuis armaturæ capite proximo dicemus.

De Peditibus leuis armatura.

C A P. III.

TRiarij igitur, principes, hastati, velitesque (qui omnes grauis armaturæ pedites appellabântur) his ordinibus descripti in legione fuère: pedites autem leuis armaturæ extra ordinem militarunt. Leues porro milites, à Velitibus fuisse diuersos, & infra, cum de vtrorumque armatura disputabitur, ostendetur, & Liuius apertè demonstrat, separatim virosque nominans, lib. xxix eques, leuisque armatura, & velites circumductis alis, in latera incurrebant. Et mox, Elephantum tumultuolo genere pugnae equitum, velitumque, & leuis armaturæ consternati. Et libro XLII. Ipse velitibus, ad firmanda leuium armorum auxilia,

xilia, adiectis, ad tumulum procedit.

Vt sit Velites in quarta, ita leues in quinta classe census à Seruio rege instituti, numerati videntur. Dionysius enim cum classes omnes quique in singulis censerentur, explicasset, hæc adscribit, *αὐτὴ μὲν ἡ διακόσμησις ἦν, ἢ τὸ πρῶτον ἐπιληρθεῖσα τῶν τε φαλαγγιτῶν, καὶ τῶν ψιλῶν στρατεύμα.* id est, hi peditum ordines fuerunt tam legionariorum, quam leuis armaturæ. Censebantur igitur leues in classe, at in nulla ex quatuor, restat igitur, vt in quinta recenserentur.

Atque initio quidem leuis armaturæ milites ciues Romani fuerunt; postea, additis prouincijs imperio, ex exteris nationibus assumebantur. Legio enim, vt dixi, nulli nisi ciui Romano paruit. Hinc Hiero rex Siracusanus, apud Lium ai: Milite atque equite scire se nisi Romano Latiniq̄ue nominis non vti populum Rom. leuium armatorum auxilia etiam externa vidisse. Sagittarij enim Numidæ fere, sicut Cretenses fuerunt, præsertim post Numidam & Cretam deuictas: funditores verò Bactares, Hispania subacta.

Quamuis autem leuis armaturæ milites extra legionem militarent: tamen in cohortes & manipulos videntur fuisse distributi. Lium lib. xxxi Turmatim equites, inuicemque manipulos leuis armaturæ aequatum ire, & prædere iubet. Cæsar libro III belli ciuil. initio. Sagittarios tria millia numero iubebat, funditorum cohortes sex, mercenarias duas.

libr. 8.

Fuere leues milites, vt Liuius ait, in
 roboris & fiducia in exercitu, ac spectatores
 pugnae potius, quam pugnatōres, vbi enim
 leuibus armis ac procurſionibus ad pugnam
 hostes eliciſſent, in extremam aciem ele-
 recipiebant. Hinc enim Liuius lib. 38. Conſul,
 inquit, ſtrata per tumulos corpora Gallorum
 oſtentat, & cum leuis armatura tale praerium
 ediderit, quid à legionibus, quid ab uſtis ar-
 mis, quid ab animis fortiffimorum militum
 exſpectari? Hi tamen aliorum periculis edocti,
 poſtea in mortuorum locum ſuccenturiaba-
 tur. Quare quod leuibus armis ante pugnam
 procurrerent, Rorarij, Ferentarij, & Velati
 & quod in defunctorum locum illegerentur,
 Adſcripticij, ſiue Adſcriptiui, & Adcenſi ve-
 cari ſunt. Feſtus in epitoma Paali, Adſcripti-
 cij veluti quidam ſcripti dicebantur, qui ſup-
 plendis legionibus adſcribebantur, hos &
 Adcenſos dicebant: quod ad legionum cen-
 ſum eſſent adſcripti: quidam Velatos, quod
 veſtiti inermes ſequerentur exercitum: non
 nulli Ferentarios, quod fundis lapidibus
 proeliaturi, ea modo ferrent, quae in hoſtes
 cerent: alij Rorarios, quod id genus hominum
 antequam acies coirent, in modum rorantis
 tempeſtatis dimicaret.

Hæc eo loco Feſtus, idem verò alibi: Ad-
 cenſi dicebantur, qui in locum mortuorum
 militum ſubito ſubrogabantur. Varro lib. 4.
 IV de lingua Lat. Adſcriptiui dicti, quod olim
 adſcribebantur inermes, qui ſuccederent ar-
 matis militibus; ſi quis eorum deperiffet. Aſco-
 niu

nus ad li. i. Verrinarum: Ad census nomen est ordinis & promotionis in militia, id est, ut ege quidem interpretor, quod ex eo ordine in quo militabant, ad alios ordines, in mortuorum locum promouerentur. Varro libr. IV. de l. l. Magister equitum, quod summa potestas huius in equites & ad census. Vegetius lib. 3. cap. 14. Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis, siue missilibus in hoc ordine dimicabant, quos Ad census tanquam iuniores & postea additos nominabant. Idem l. 2. c. 19. Ad census dicit additos postquam fuisset legio completa: suoque tempore supernumerarios vocatos. De ad census meminit etiam Lilius libr. VIII. eosque minimæ fiducia manum fuisse, & in postremam aciem reiectos ait. Libro autem primo quintæ classis additos scribit à Seruio Rege, & Festus: Velati appellabatur vestiti & inermes, qui exercitum sequebantur, quique in mortuorum militum loco substituebatur: ipsi sunt & Ferentarij, qui fundis ac lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. Idem alibi: Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi præcellum committebant, quod ut ante imbrem fere rorare solet, sic illi ante grauem armaturam quod prodibant Rorarij dicti. Et Nonius. Rorarij appellabantur milites, qui, antequam congressæ essent acies, primo non multis iaculis inibat præcellum: tractum, quod ante maximas pluuias cælum rorare incipiat. De Rorarijs etiam Varro meminit apud eundem Nonium libro 3. de vita Pop. Rom. Rorarij appellati, quod imbribus

fere primum rorare incipiat. & lib. VI. de il. Rorarij dicti à rore, qui bellum committebāt ante, ideo quod ante rorat, quam pluat. Liuius tamen lib. 8. Rorarios ab Adcensis diuersos fuisse significat: licet omnes ad leuem armaturam pertinerent. Liu. enim duos gradus videtur facere leuis armaturæ, vt alij Rorarij, alij essent Adcensi. Veget. libr. 3. etiam tertium addit Ferentiariorum. credo quod singuli tres ordines diuersis armis, vterentur, fundis, missilibus, sagittis, & c. Nonius, Ferentarij, leuis armatura, quod quidquid opus esset, auxilio ferrent, excursu leui, armis grauibus non impediti.

Hæc igitur fuit leuis armatura Romanorum: in obsidione tamē Capuana paulum immutata ratio est. Cum enim Romanus equitatus inferior esset Cāpano equitatu, Q. Nauis centurio auctor fuit, vt ex omnib. legionibus iuuenes maxime vigore ac leuitate corporum veloces eligerentur; quos singulos in suos equos equites accipientes, assuefacerent & vbi post sese, & desilire perniciter, vbi datum signum esset.

Hi quoniā funda & lapidib. que leuium erat armatura, abiectis parmā & iacula acceperūt, quæ fere Velitum erant arma; & idem inter equites efficiebāt, quod velites inter pedites; ob quandam armorum munerumq; similitudinem, velites ipsi quoque nominati sunt, & in legione militare cœperunt, cum antea extra legionem, vt reliqua omnis leuis armatura, mererent. Nam hos velites, qui ad Capuam
sunt

sunt instituti diuersos fuisse ab ijs, qui inter
 Priarios, Principes, Hastatosque pugnarunt,
 Liuius ostendit l. xxvi cum de eorum institu-
 tione differit: Eis, inquit, parma breuiores,
 quam equestres, & septena iacula quaternos
 longa pedes data, præfixa ferro, quale hastis
 velitaribus inest. Cum hastas nominat velita-
 ras, alios iam tum velites fuisse demonstrat.
 Hinc idem Liuius lib. xxx vias patentis inter
 manipulos antesignanorū velitibus (ea tunc
 leuis armatura erat) compleuit. Et lib. xxviii
 tam dixisset: Cū ternis peditum cohortibus,
 quinqueque equitum turmis, ad hoc velitibus in
 hostem ducebant: protinus addit: Eques, leuis-
 que armatura, & velites circumductis alis in
 caetera incurrebant: cohortes à fronte vrge-
 bant. Quo loco velitum nomine, leuē arma-
 turam, velitesque comprehendisse apparet.
 Contra autem, leuis armaturæ nomine, veli-
 tes, auxiliaque peditum intellexit, Eques, in-
 quit, leuisque armatura fatigabat: sed cū nunc
 equestria, nunc cum velitibus, auxiliisque pe-
 ditum prælia confererent. Et libr. XLII. Dex-
 tro cornu prepositus C. Licinius Crassus cū
 ceteri Italico equitatu, velitibus intermisit.
 Illustius in Iugurthina, cum equitibus per-
 tecti velites, quocumque accederent, equita-
 tu hostium propulsarent.

De Equitibus Romanis.

CAP. IIII.

Descriptis peditum ordinibus, res postu-
 lat. vt de Equitibus dicamus: qui quidem
 olim

Lib. 1.

olim post pedites, deinde ante pedites, ut Polybius ait, descripti sunt. Equites in legione Romulus ipse legionis auctor instituit trecentos, denis equitibus opulentissimis quibusque ac nobilissimis ex singulis triginta curijs descriptis, quos in tres centurias descriptos, Ramensium, Tatiensium, & Lucerum nomine descriptos stinxit, ut Livius, Dionysius, Plutarchus, reliqui omnes tradidere. Atque hic fere numerus in legione servatus est: licet quoque interdum, pro necessitate res postulabat, variarum legimus. Auctis pedestribus copijs, legioneque, uti diximus, generata, equitum quoque numerus ab eodem Romulo, teste Plutarcho, duplicatus est, factusque sexcenti. Tullus deinde Hostilius, diruta Alba, equitum decem turmas, ut Livius ait, ad Albanis legit. Postea Tarquinius Priscus cum equitatu indigeret, ad tres Romuli centurias tres alias sub iisdem nominibus adiecit, ut essent mille ducenti. Postremo Ser. Tullius, divisio populo Roman. in sex classes, in prima classe octodecim centurias equitum maximum census instituit; duodecim centurijs ad sex veteres adiunctis, ut Livius, Dionysius, alijque narrant.

Hi equites initio Celeres dicti sunt, siue a celeritatis officio, siue a duce Celere, quem Romulus præfecit: deinde Flexumines: postea Trofili: tandem equites. Plinius libro XXXIII. cap. II. Equitum nomen, inquit, sæpe varium est, in ijs quoque qui ad equiratum trahebantur. Celeres sub Romulo, regibusque appellati sunt, deinde Flexumines, postea Trofili.

Trofili
nios p
tum a
durau
capite
milita
libyus
more
autem
vt ex
tur, &

Si q
Pla

Hi

tur, a
publi
vidua
nos fi
tera v
cutos
de pu
Hinc
patur
quod
dixit
gia: R
nom
aleno
stitu
scrib
Aebi
dia f

Trofili

Trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volturnos passuum nouem millia sine vilo pedimento adiumento cepissent eius vocabuli, idq; curauit vltra C. Gracchum. Hæc Plinius, qui apite proximo, equitibus narrauerat equos militares nomen dedisse. Equites porro, vt P. P. P. P. ait, ex censu legebantur à censoribus, more iam inde à Tullio rege recepto, Censum autem equester videtur fuisse HS CD milliū, vt ex Suetonio in Iulio cap. XXXIII. colligitur, & Horatio, qui epistola prima ait:

*Si quadringentis, sex, septem millia desunt,
 Plebs eris.*

His equitibus equi de publico assignabantur, atque ad eos emendos dena millia æris ex publico data: ad eos autem alendos Seruius Sulpicius attribuit, quæ, vt scribit Liuius, in annos singulos bina millia æris penderent. Cetera verisimile est suo sumptu equites exsecutos, donec ijs etiam vt peditibus stipendiæ de publico persoluta sunt, vt infra dicetur. Hinc equi publici nomen à scriptoribus vsurpatur, cum equitem Rom. significare volunt, quod equus ille de publico à censoribus, vt iusimus, assignaretur. Varro lib. 1. de Analogia: Equū publicum mille assarium vocat; quo nomine forte stipendium aliquod intelligit alendi vel emendi equi causa de publico constitutum. Assarius enim veteribus as fuit, vt scribit Charisius lib. 1. Liuius libr. XXXIX. P. Rebutius, cuius pater publico equo stipendiæ fecerat. & mox: S. C. factum est, vt P. Asbutio

butio emerita stipendia essent, neue iniuncta militaret, neue censor ei equum publicum assignaret, Et lib. V. Repente quibus centuribus quester erat, equi publici non erant assignati, equis se suis stipendia facturos promittunt.

Atque hi equites equo publico fuere, quae equestrem ordinem, tertiam civitatis Romanae partem, senatus seminariū explevere. Valerius li. ii. c. IV. Equestri quoque ordinis bona magna pars, C. D. iuvenes censoriam notam patienti animo sustinuerunt: quos M. Cornelius, P. Semp. ornus, quia in Sicilia ad mutationem opus explicandum ire iussi, facere id negligenterant, equis publicis spoliatos in numerum arariorum retulerunt. haec Valerius, qui equites equo publico equestri ordinis fuisse dicit. Idem equos publicos equitibus ipse ademptos ait, qui post Cannensem cladem in Italia profugere coniurauerant, quos Livius lib. XXVII. equestri ordinis fuisse narrat. Et Cicero Philippica VI. Altera, inquit, statua est ab equitibus Roman. equo publico, qui item adscribunt; Patrono. quem vnquam iste ordo patronum adoprauit? Si quemquam, ce-
 buit me. Quae cum dicit, ordinem equestrem sine dubio significat, quo se natum, quemque cum Senatu consul reconciliasse, plus iniunctaque decretis ornasse vbi que gloriatur. Plinius quoque equites Romanos, quos annuli, medium ordinem tertiumque plebi & patribus inseruere, ab equis publicis equites primario deinde a censu iudices ait appellatos.

§. 33. c. 1.

Sat igitur, opinor probatum est, Equites equo publico equestrem ordinem fuisse, qui in ciuitate Roman. Senatoribus opponeretur. Idem in legione peditibus videntur oppositi.

Valerius enim Priscum Regem equestrem ordinem vberiore relinquitte narrat libr. III. capit. IV. at is, vt supra demonstratum est, tres equitum centurias à Romulo institutas auxit, & sex fecit. neque dubitari potest, quin equitum illæ centuriæ peditibus in legione responderint: cum id Dionysius libr. undecimo, diserte scribat: Romulus, inquit, trecentos viros ex clarissimis familijs robore præstantissimos selegit, ex singulis curijs decenos, quos circa se perpetuo habuit. hi in bellis sæpe strenuè se gesserunt, cum primi prælium inirent, vltimi confecto prælio excederent, & modo equis, modo pedibus, prout loci natura postulabat, pugnarent. Has igitur centurias, Valerius, vt apparet, equestre ordinem appellauit. Demonstrat hoc ipsum Cic. Philippica prima, qui in legé Antonij, quæ ad duas decurias Senatorum & equitum (hi enim soli lege Cæsaris, vt Suetonius, & Dio scribunt, eodem tempore iudicabant) tertiam decuriã centurionum in rebus iudicandis adiungebat, ita disputat. At quæ est, ista tertia, decuria? Centurionum, inquit. quid? isti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? Censum præsumebatur, inquit, non centurioni quidè solum, sed equiti etiam Rom. itaq; viri fortissimi atq; honestissimi, q
ordi-

ordines duxerunt, res & iudicant & iudicantur. Non quæro, inquit, istos: quicumque ordinem duxit, iudicet. atque si ferretis quicumque equum meruisset, quod est laudatius, nemini probaretis: in iudice enim spectari & fortuna daretur, & dignitas. Hæc Cicero. quibus satis perspicue demonstrat, quicumque equo meruisset, equestrem ordinem, licet non decuriam iudicium expleuisse. Leges enim Aurelia, Pompeia, & Iulia non ordinem solum in iudicio, sed etiam censum spectari iuebant. Pompeius enim, ut scribit Asconius, amplissimo censu centurijs indices legebat. itaque ijs legibus ne equites quidem omnes iudicare poterant, sed ijs duntaxat, qui inter equites censu essent amplissimo. M. autem Antonius leges illas immutare volebat, ferebatque ut omnis centurio, quocumque demum censu esset, iudicaret. Cuius legis iniquitatem ut ostenderet Cicero, illud usurpat, multo laudatius fore, quicumque omnino eques Rom. esset iudicaret, quam si quicumque ordines duxisset: centurionem enim in equite Rom. non solum fortuna sit (minus enim census equester HS CD millium fuit) sed etiam dignitas, quod secundum civitatem dignitatis locum obtineret: Centuriones vero plerumque e plebe, & infima classis censuque esse possint. Cum igitur ait Cicero, Quicumque equo meruisset, ostendit nullos præterea alios equites Romanos fuisse, quam qui in legione militarent; Ex quibus & ordo equester, & iudicium centuriæ exple-

*In Pison.
exit.*

restitu

entur. Præterea quos equo publico, ordinif-
 que equestris iuvenes à censoribus notatos
 Valerius dixit, eos Fróntinus l. 4. c. 1. Stratag.
 legionarios equites fuisse significat: Aure-
 lius, inquit, Cotta Cos. cum ad opus equites
 necessitate cogente iussisset accedere, eorum-
 que pars detrectasset imperium; questus a-
 pud censores effecit, vt notarétur à patribus;
 inde obtinuit, ne eis præterita aera proce-
 derent. Hinc equus publicus, militaris est di-
 ctus, teste Plinio, qui lib. XXXIII. ca. 1. nomen
 equestri ordini, vt equites dicerentur, equos
 militares dedisse scribit, diuq; nomen illud
 turmis equorum publicorum constitisse:
 postea Iudices ab ordine iudicandi nomina-
 ti; neq; iam, vt antea, equis publicis & mili-
 tibus, sed annulis censuq; à patribus & ple-
 bi distinctos. A Sconius etiam in Diuinatione
 equestrem ordinem, cum quo senatores iudi-
 cauerunt, lege Cotta, exercebant, equites militares
 vocat, cum ait populum Rom. à Sulla victo-
 rum iudicandi iure spoliatum, quod habuit per
 equites militares. Quidæum idem Plinius, Fe-
 licisque Romanos equites Trostulum Tusco-
 rum oppidum sine vllò peditum adiumento
 cepisse narrant, nonne aperte significant, eos
 equites fuisse legionarios, peditibusque in a-
 re oppositos. Hinc Perseus Rex, cum equestri
 bello Romanos vicisset, eam victoriam his
 verbis apud Liuium extollit: Præiudicatum *Libr. 42.*
 tantum belli habetis: meliorem partem ho-
 rum, equitatu Rom. quò inuictos se esse glo-
 ribantur, fudistis. equites enim illis princi-
 pes iu-

pes iuuentutis: equites seminarium Senatus inde lectos in patrum numerum consules, inde imperatores creant, Linius etiam ipse equites proceres iuuentutis, honore & dignitate peditibus præstitisse ait. Sic enim scribitur li. II. Ad equites Dictator aduolat, obtestans ut fesso iam pedite descendant ex equis, & pugnam capessant, dicto paruere, defiliunt ex equis prouolant in primum, & pro antesignanis parmas obijciunt. recipit ex templo animum pedestris acies, postquam iuuentutis proceres æquato genere pugnae, secum partem periculi sustinentes vidit, Et li. III. Consul aduolat ad equites: agite iuuenes, inquit, præstate virtute pedite, ut honore atque ordine præstatis, li. LXV. dati obsides dicuntur equites ceteri, qui mox Principes Romanæ iuuentutis appellantur. Itaque ob hanc causam ad opus coacti non videntur, ut ex Valerio, & locis proxime citatis colligitur. Vegetius lib. III. cap. VIII. Omnes equites, & pars peditum, qui non operantur dignitatis priuilegio, ante fossam in procipectu armata consistit.

Concludamus igitur, Equites omnes qui in legione militarunt equestri ordinis fuisse, & equo publico meruisse. Quamquam non nullos etiam priuatis equis stipendia fecisse legimus apud Lium l. XXVII. Illis omnibus inquit, adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt accubitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent ijs, qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.

Quibus

Quibus verbis significat alios præterea legionum equites fuisse, qui priuatis equis militarent. Hos autem ego fuisse puto, qui ordine centurij; cum essent equestri, tamen à censoribus adhuc lecti non erant. hos enim verisimile est, cum ad bellum proficiscerentur, suis equis stipendia fecisse, quoniam publici à censoribus non essent assignati. Interdum etiam ignominie causa, publicis equis adæptis, suis equis, aut etiam pedibus militare cogebatur; ut alibi dicitur. Illud quoque in hoc genere obseruandū est, vbi quis eques esse desisset (quod accidebat, cū gesto aliquo magistratu in senatum à censoribus legebatur) eundem non statim publicum equum amisisse, sed in eorum potestate fuisse, vtrum retinere vellet, an relinquere ante senectutē: aut potius coacti videntur retinere. Suet. n. c. 38. Scribit Augustū reddendi equi gratiam fecisse ijs, qui maiores annis 35 retinere eum nollent. Itaque de Salinatore & Nerone (quos ac tatos viros quis credat à nullis censoribus lectos in Senatū; cum de Nerone dicat Linius lib. 27 cum longe ante alios ciues præstitisse) narrat idem Linius l. XXIX. in extremo: eos iam consules, & triumphales, & censores equum publicum habuisse. Valerius autem l. i. c. IV. propter robur ætatis ex equitum numero adhuc fuisse tradit. Pompeium quoque narrat Plutarchus, cū primum consul esset, ad censores Lentulum & Gellium equum manu ducentem, ut in censu equitū mos erat, venisse; atque ab ijs ex ordine interrogatum, legitima à se omnia stipendia se imperatore confecta respondisse.

Hi equites igitur Legionarij dicti sūt, quod in legione, vti dixi mererent. Diuidebantur autem equites trecenti in termas decem, quas Polybius *ἑτάρας* appellat: turmę deinde singulę in tres decurias tribuebantur. Quod si maior, aut minor equitum multitudo fuisset, verisimile est, numerum quoq; in decurijs turmisque proportionē vel auctum vel imminutum. Singulis autem decurijs singuli Decuriones præerant, vt infra dicemus. Hirtius de bel. Afric. Cum ante portam turma densa adstitisset, scorpione acturatus misso atque eorum decurione percusso, reliqui perterriti fuga se in castra recipiūt. Var. l. lV. de lingua lat. turma, terma est, e in uabijt, quod terdeni equites ex tribus tribubus Tatiensium, Ramensium, & Lugerum fiebant. itaq; primi singularū decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni. Eadem ex Curiatij sententia verbis ijsdem docet Festus.

Romani, si Fesso credimus, duobus equis in prælio sunt vsi, vt ex fesso in recētem insilierēt. sic enim ait paribus equis, id est, duob. Romani vtebātur in prælio, vt sudāte altero trāsirent in siccū. Et alibi: Parzrium as appellabatur id, quod equitibus duplex pro bis equis dabatur. Liu. de Numidis hoc narrat lib. XXIII. Numidis desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transfultare mos erat: tanta velocitas ipsis tamque docile equorum genus, &c.

De

Eodem tempore, quo Romæ ciuium dele-
 ctus habebatur, Consules teste Polybio,
 confœderatis Italiæ ciuitatibus, vnde socio-
 rum auxilia petere volebant ex S. C. numerū
 militum imperabant, & diem locumque edi-
 cebant, quo conuenire deberent. Lilius libr.
 III. Hernici & Latini iussi milites dare ex fœ-
 dere. Et libr. XXII. Ad socios latinumque no-
 men ad milites ex formula accipiendos mit-
 tunt. & libr. XXXIV. Minucius Cos. Socijs &
 Latini nominis magistratibus, legatisq; eo-
 rum, qui milites dare debebant, edixit, vt in
 Capitolio se adirent. Socij, delectu in suis ci-
 uitatibus habito, sacramentoque dicto, cum
 præfecto, & altero qui stipendia militibus
 penderet, ad Consulem, Imperatorem ve Ro-
 man. proficiscebantur, vt scribit Polybius.
 Hinc Dio libr. L. vt nouum & inusitatum no-
 tat, quod bello ciuili Antonius, & Augustus
 socios apud se sacramenta dicere coegerint.
 Porro sociorum in singulis legionibus nu-
 merus, teste Polybio, peditum quidem par-
 uum Romanorū: equitum vero duplo maior.
 Hinc Lilius libr. VIII. Scribebantur quatuor
 fere legiones quinis millibus peditum, equi-
 tibus in singulas legiones trecenis. alterum
 tantum ex latino delectu adijciebatur. & libr.
 XXII. Socij duplicem numerum equitum da-
 rent, pedites æquarent. & libr. XLIV. consul
 VII. millia ciuium Rom. & equites CC scri-
 bere

bere iussus; & Socijs latini nominis VII mil-
lia peditum imperare, C D equites. Velleius
li. II. cum exponeret Italicoi um querelas, qui
Romanam ciuitatem petebant, sic eos loquen-
tes facit; Per omnes annos & omnia bella, du-
plici numero se militum equitumq; fungi. Id
tamen non semper obseruatum est, vt ex Li-
uiana historia cognoscitur. nam interdum
peditum numerus duplicatus est, equitum ve-
ro triplicatus. Liuius l. XXI. Sempronio daz
legiones duæ, ea quaterna millia erāt peditū,
& treceni equites. Sociorum XVI. millia pe-
ditum, equites M D C C C. & alibi sæpe. Hinc
præceptum illud Liuij l. XXV. cum P. Scipio-
nē a socijs quos multo plures in exercitu ha-
buit; proditum scripsisset: Id quidem inquit,
cauendum semper Rom. ducibus. erit, exem-
plaq; hæc vere pro documētis habēda, ne ita
externis credāt auxilijs, vt non plus sui robo-
ris, suarumq; proprie viriū in castris habeāt.

Vbi igitur ad Imperatorem socij peruen-
sent, Præfecti apti ssimos quosq; ex ijs Impera-
toris obsequio destinabant, peditum quidem
quintam partem, equitum vero tertiā, qui om-
nes Polybio teste, extraordinarij dicti sunt.
Reliqua sociorum multitudo duas in partes
diuisa, dextrum & sinistrum cornu appella-
batur, quod fere in cornibus instruerentur.
Liu. l. 37. Romani mediam aciem, cornua lati-
ni tenuerunt. Eandem ob causam Alæ &c. Liu.
l. 27. peditum etiam prima legio, & dextra ala
præliū inibant. Alæ quoq; dictæ vidētur, quia,
vt ex Cincio tradit Gellius l. XVI. c. IV. circū
legiones dextra, sinistraq; parte tanquam alæ

in animum corporibus locarentur. Liu. l. XXXI
 Dextera ala (in alas diuifum socialem exerci-
 tum habebat) in prima acie locata est. Et lib.
 XXXIV. A deo turbati erant dextræ alæ equi-
 tes, peditesque, vt quosdam consul manu ipse
 apprehenderit. Et li. XXXV. sinistra sociorum
 equitum ala, & extraordinarij prima in acie
 pugnant. Et mox sinistra ala ex prælio sub-
 iucta est, dextera in primam aciem subijt & l.
 XL. Egregiæ legiones, nec segnius duæ alæ pu-
 gnant. Hinc equites alarij legionarijs op-
 ponuntur, hi enim Rom. vt ostensum est, fuere;
 illi sociorum. Liu. li. XXXV. Consul C. Li-
 uium Salinatorem, qui præerat alarijs equiti-
 bus, quam concitatissimos equos immittere
 iubet: & legionarios equites in subsidijs esse.
 Et li. XL. Legionarij equites detractis frenis,
 his vltro citroq; cum magna strage hostium,
 fractis omnib. hastis, transcurrerunt. Et ala-
 rij equites, postquam Rom. equitum tam me-
 morabile facinus videre, &c. Caesar l. i. belli
 Gallici in extremo. Omnes alarios in conspe-
 ctu hostium pro castris minoribus constituit:
 quo minus multitudine militû legionariorû,
 pro hostium numero valebat, vt ad speciem al-
 arijs vteretur. Hi equites in turmas videtur di-
 uisi, non secus atq; legionarij. Liu. l. XXXIII.
 M. Stacilius Præfectum cum turma Lucano-
 rum exploratum misit. Et li. XL. M. Fuluium
 fratrem cum duabus turmis sociorum equitû
 ad castra hostium speculatum misit. Pedites
 in cohortes similiter videtur ordinati: vnde
 auxiliares & alariæ cohortes dictæ, legiona-
 rijq;

rijsq; opposita. Cæsar li. i. bel. ciu. Qua re tel
gnita, crebras stationes disponunt equitum.
cohortiũ alariarũ; legionariasq; interijciunt
cohortes. & l. 2. ciu. Delectum habuit tota pro
uincia: legionibus completis duabus cohor
tes circiter triginta alarias addidit. vbi co
hortes factas in provincia notat Alarias, dicitur
erat. n. li. i. Varronem missum in provinciam
cũ duabus legionibus. Liuius l. X. Sp. Naurium
mulos; detractis clitellis, cum cohortibus ala
ribus in tumultũ circumducere iubet. Et pau
lo post, D. Brutum Scæuam legatum cum leg
gione prima, & viginti cohortibus alaribus
equitatuq; ire aduersus subsidium hostium iu
sit. Cæsar l. i. ciuil. Duabus auxiliaribus cohor
tibus Ilerdæ præsidio relinquitis, Tacitus lib. III.
Histor. Prætorianum vexillum proximũ cesar
tianis: cohortes auxiliorum in cornibus. Li
uius etiam legionem nominat sociorum lib.
XXXVII. Duæ legiones Romanæ; duæ sociũ
ac latini nominis erant. Rom. mediam aciem
cornua latini tenuerũt. Extraordinarij quoq;
pedites quidem in cohortes, equites vero in
turmas diuisi videtur; ac proportionem ad alam
dextram & sinistra adiuncti. Liuius l. XXVII.
Cedere inde ab Romanis dextra ala, & extra
ordinarij cedere. Et li. XXXV. sinistra sociorũ
ala, & extraordinarij prima in acie pugnabũt.
Et lib. XL. Flaccus luce prima C. Scribonium
præfectum sociũ ad vallum hostium cum
equitibus extraordinarijs sinistra alæ mittit.
Et li. XXXIV cohortium meminit, cohors ex
traordinaria missa à consule ad tuendã Qua
storia

storiā portam. Et mox: Eodem tempore & quarta legio cū duabus extraordinarijs cohortibus porta erupit. & lib. XL. Quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit.

De supplementis.   CAP. VI.

Quoniam autem in bello multi aut vulneribus, aut morbis cadebant, ne ordines infrequentia militum dissoluerentur, habuere semper Imperatores in castris multos, quos in locum legerent de mortuorum, qui propterea ad censi, & ad scripticij sunt, & adoptati vel optiones appellati; quemadmodū cum de leui armatura differebamus, ostendimus. Transscriptos quoque dictos scribit Isidorus lib. IX. Transscripti vocantur, cum de alia in aliam legionē transeunt: & inde transcripti, alia nomina dant, vt transcribātur. Hi autem centurionibus centuriabantur. Varro II. III. de uita pop. Rom. apud Nonium. v. optiones. referentibus centurionibus adoptati in cohortes subibant, vt plenæ essent legiones: & pro optiones in turmis decurionum, & cohortibus centurionum appellati. Quod si tam multi cecidissent, vt non facile ex ea multitudine, quæ versaretur in castris, mortuorum numerus suppleri posset, aut ex duabus legionibus vnā faciebant, quæ legiones propterea Gemellæ sunt appellatæ, vt scribit Dio lib. LV. aut supplementum à Senatu petebāt. Cæsar. lib. III. Ciuil. legionem ex Sicilia veteranam traduxerat, quam factā ex duabus Gemellam appellabat. Et mox magnum numerum ex Thessalia supplementi nomine in legiones

giones distribuerat. Lilius lib. XXVI. Exer-
 citus ciuium, sociorumque minui iussus, ut
 ex duabus legionibus vna legio quinque mil-
 lia peditum, & trecenti equites essent, dimi-
 sis, qui plurima stipendia haberent. Et libro
 XLII M. Iunius, & Sp. Lucretius, quibus Hi-
 spaniæ prouinciæ obuenerant, fatigato sepe
 idem petendo Senatu, tandem peruicerunt,
 ut supplementum sibi ad exercitum daretur
 tria millia peditum, centum & quinquaginta
 equites in Romanas legiones: in socialem
 exercitum quinque millia peditum, & trecenti
 equites imperare socijs iussi. Et lib XLIII
 In utramque prouinciã, quod res desidera-
 ret, supplementi decerni placuit. In Mace-
 doniam peditum Rom. sex millia, sociorum
 nominis Latini sex millia: equites Rom. CCC.
 socios CCC. veteres milites dimitti: ita ut in
 singulas Romanas legiones, ne plus sena mil-
 lia peditum, CCC equites essent. alteri con-
 suli nullus certus finitus est numerus ciuium
 Rom. quem in supplementum legeret: id mo-
 do finitum, ut duas legiones scriberet, quæ
 quina millia peditum & ducentos haberet,
 equites trecenos. Frontinus libro IV. cap. I.
 stratag. C. Curio Cos. nullis precibus exorari
 potuit, ne eius legionis, quæ miliriam detre-
 ctauerat, signa submitteret, nomenque abo-
 leret: milites autem in supplementum cetera-
 rum legionum distribueret. Milites, qui in
 supplementis erant, in cohortes videntur di-
 stributi, quæ propterea subsidiariæ dicuntur
 sunt, quod subsidio quocunque esset opus
 mit-

R
 mittere
 cohorte
 casus re
 misit.

H I fu
 H I fu
 Prator
 in hast
 debat
 ac fami
 bant, n
 ro dict
 m nem
 Prator
 circa f
 a festo
 quod
 nim A
 delegi
 & cæ
 quipl
 multo
 menti
 bro I
 horti
 la cin
 suoru
 bean
 riam
 labo

mitterentur. Linius libro IX. subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnae casus referuabantur, in primam aciem emittit.

De cohorte Prætoria.

C A P. VII.

Hic fuere igitur, tum legionum, tum auxiliorum ordines & discrimina. Cohors Prætoria in legione non numerabatur, neque in hastatos, aut triarios diuisabatur. Fuit autem electa manus militum familiarium ducis, qui circa eum pugnant, neque ab eo discedebant. Prætoriam uero dicta est, quod veteres, A sconio teste, omnem magistratum, cui pareret exercitus, Prætozem appellaret. Cohortem Prætoriam circa se primus habuisse P. Africanus traditur a Festo: cum ait: Prætoriam cohors est dicta, quod à Prætoze non discedebat: Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque elegerit, qui ab eo in bello non discederent, & cætero militiæ munere vacarent, & sexuplex stipendium acciperent. Sed tamen multo ante Africanum cohortis prætoriz mentio apud Linium reperitur: is enim libro II ita scribit, Dictator Postumius cohorti suæ, quam delecta manu, præsidij causa circa se habebat, dat signum, ut quem suorum fugientem viderent, pro hoste haberent. Neque aliud nisi cohortem prætoriam videtur intellexisse Plutarchus, cum laboranti Coriolano Cos. scribit ex ijs, quos

laboranti Coriolano consulem scribit ex
quos circa se habebat, fortissimos auxili
misisse. Dicit tamen posset prætoriam cohortem
honores, ut muneribus vacaret, & sesquiple
stipendium acciperet, ab Africano prima
institutos, aut quod verius puto, ipsum euo
catorum manum circa se habere cœpisse, cui
antea sociorū extraordinarijs duces reliqu
essent vsi. Scribit enim Lilius libro xxv
initio: Scipionem ex voluntarijs militibus
trecentos iuvenes florentes ætate, & virium
robore insignes circa se habuisse.

Cohors prætoriam duo hominum genera
detur comprehendisse: euocatos siue volunta
tarios, & extraordinarios; hi socij fuerunt
suis præfectis uti diximus, Imperatoris obse
quo attributi; illi verò etiã ciues, aut sponte
miliciam securi, aut nominatim honoris vir
tutisque causa ab Imperatore euocati. Neque
tamen omnes extraordinarij videntur in co
horte prætoriam fuisse, nam ex ijs eligi quos
solitos narrat Polybius, qui eis præcipuum
quoque locū assignat in castris. Scipio autem ex
omnibus voluntarijs solum trecentos elegit.

Quãuis autem cohors prætoriam diceretur,
longe tamen plures milites videtur habuisse,
quam reliquæ ordinariæ cohortes, Cæsar e
nim decimam legionem sibi cohortem præ
toriam electurum pollicitus est, si aliæ non
sequerentur, ut ipse ait, lib. i. belli Gallici.
aut etiam elegit, ut Dio testatur lib. xxviii.
Appianus etiam in Libyca Scipionem in ex
trema pugna cum Hanibale, duo millia circa
se ha-

se habuisse dicit electorum militum. Habuit
 item prætoriam cohortem equites peditesque.
 Hinc, cum teste Iosepho lib. III. cap. III. quod
 etiam modo ex Polybio docuimus: Cæsar
 ad colloquium cum Ariouisto proficiscens,
 omnibus equis Gallis equitibus detractis, le-
 gionarios eo milites legionis decimæ, quam
 in cohortis prætorix loco habiturum edixerat,
 imponeret, quidam ex militibus decimæ legio-
 nis dixit, ut ipse Cæsar refert, plus quàm polli-
 citus esset, Cæsarem facere; pollicitum esse in
 cohortis prætorix loco decimam legionem ha-
 biturum, ad equum rescribere. Dio lib. LV. in co-
 horte Prætoriam Augusti dicit fuisse peditum x
 millia in partes decem diuisa; equites præte-
 rea extraordinarios & euocatos. Non igitur
 omnes ex cohorte prætoriam equites fuisse, fu-
 issent tamen equites aliquot ostendit in Iugur-
 thina Sallustius, Consul, inquit, cum tur-
 ma sua, quam ex fortissimis magis, quam fa-
 miliarissimis parauerat, vagari passim, &c.
 Equites enim in cohorte videntur fuisse; ut
 ex eo Sallustij loco colligitur, Imperatoris a-
 mici ac familiares, qui etiam in contubernio
 fuisse dicuntur. Cicero epist. I. ad Fratrem.
 Quos aut ex domesticis conuictoribus, aut ex
 necessarijs apparitoribus tecum esse voluisti,
 qui quasi ex cohorte prætoris appellari solent.
 & in Cæliana: Cælius in Africam profectus
 est Q. Pompeio Proconsul. contubernalis. & in
 Planciana: Hic adolescentulus cum A. Tor-
 quato profectus in Africam, sic ab illo dile-
 ctus est, ut & contubernij necessitudo, & ad-
 olescen-

olescentuli modestissimi pudor postulat. Sallustius in Iugurthina, filium Metelli C. in Africa contubernio patris militis narrat.

Eos autē, qui in contubernio Imperatorum fuere (quod idem de tota cohorte videtur affirmare posse) in legione non numeratos, præcipuos habitos fuisse, Frontinus ostendit. li. i. v. c. i. stratagem. Q. Metellus, & P. Rutilius Coss. inquit, cum secundum leges in contubernio suo filios possent habere, in legione milites fecerunt.

Atque hæc quidē de prætorica cohorte dicere sufficiant. Alię præterea prætoricę cohortes sunt ab Imperatoribus institutę, quę ad hunc locum non spectant.

*De alijs generibus hominum, qui castra
sequerentur,*

C A P. VIII.

PRÆTER milites autem alia multa genera hominum legebantur, qui vel militiam leuarent, vel militibus ministrarent. Primum igitur armorum machinarumque officium fabri fuere, qui machinas in bello ferrent, reliqua ad urbium expugnationem necessaria efficierent, viasque munirent. Hos Seruius Rex duas in centurias seniorum, iuniorumque distributos primę, vt Lilius ait, classis, vt Dionysius tradit, secundę attribuit, & armis stipendia facere iussit.

Ad censum item, Cornicines, Tubicines, ceterique ab eodem Seruio tres in centurias

este Livio, vel in duas, ut vult Dionysius, iuniorum ac seniorum distincti, quartæ, vel quintæ classis (in hoc etiam scriptores dissentunt) adiuncti sunt. Sequebantur præterea Agasiones, Muliones, Calones, Lixæ, ceteriq; militum ministri. Frontinus libro II. cap. IV. Marcellus cum vereretur, ne paucitatem eius militum clamor detegeret; simul lixas, calonesque, & omnis generis sequelas conclamare iussit. Et in eodem libro: C. Sulpitius Petreius Cos. contra Gallos dimicaturus, iussit muliones clam in montes proximos cum mulis abire. Item: Marius Marcellum cum parva manu equitum peditumque noctu post terga hostium misit, & ad implendam multitudinis speciem agasiones, lixasque armatos simul ire iussit. Quid autem à calonibus lixæ differant, docet Acron ad Satyræ secundam Horatij: Calones, inquit, sunt ministri milicum liberi homines: Lixæ verò sunt servi proprii eorundem. Et Porphyrius ibidem. Calones dicuntur à calando, quod vocent ad ministerium: nonnulli à Kalendis putant, quod eo die cibaria accipiunt.

Seruius ad initium libri VI. ita scribit: Calas dixerunt præsci fustes, quos portabant serui sequeutes dominum ad prælium: unde & Calones dicebantur. nam consuetudo erat militis Romani ut arma sibi portaret, & vallum, id dicebant Calam. Eadem ferè leguntur apud Festum. Nonius autè eos ligna militibus subministrasse ait. Vetus glossariù Calones, militum galearios interpretatur.

Vege-

Vegetius tam lixas quam calones galeariis
 exponit lib. I. cap. 10. l. 3. ca. 6. De Lixis verb
 idem Nonius ita scribit: Lixarum proprietat
 hæc est, quod officium sustineant militibus
 aquæ vehendæ: lixam namque veteres aquam
 vocauerunt. Et Festus: Lixæ, quod exercitum
 sequuntur quæstus gratia, dicti, quod extra
 ordinem sint militiæ, eisque liceat quod li-
 buerit. alij eos à Licha appellatos dicunt, quod
 & ille Herculem sit secutus. quidam à liguris
 endo quæstum. Quibus verbis Lixas liberos
 homines fuisse significat, contra quam docet
 Acron. Lixas quoque à seruis diuersos fuisse,
 vtrumq; autem genus hominū in castris ver-
 sari solitū Sallustius ostendit, qui Metellum
 edixisse ait: ne Lixæ exercitum sequerentur,
 ne miles gregarius in castris, neue in agmine
 feruum aut iumentum haberet, cæteris arde
 modum statuisse.

Mercatores quoque, cæterosq; qui res
 viciales haberent, in castris fuisse Sallustius
 idem ostendit, qui de exercitu Metelli luxu-
 ria corrupto scribit in Iugurthina, milites
 prædam cum mercatoribus vino aduectit, &
 & aliis talibus mutasse: Metellumque edixisse
 se: ne quisquam in castris panem, aut iumentum
 alium coctum cibum venderet. Hinc Cæsar
 lib. VI. Ut qui sub vallo tenderent mercatores,
 recipiendi sui facultatem non haberent. Ca-
 lones quoque centuriatos fuisse, & impedi-
 mentorum curam habuisse tradit Vegetius
 lib. III. cap. VI. Veteres, inquit, ad exemplum
 militum, etiam impedimenta sub quibusdam
 signis

in Iugurthina.

R
 signis o
 caloni
 ac peri
 quam d
 ficeren
 quæ sig
 Calone
 gnasse
 co, cap
 jare.

M
 ex
 tur, &
 buebat
 nem in
 uis li
 accipi
 bus ex
 quarta
 IV. Sig
 flator
 ex ar
 Quin
 lex t
 Totius
 quoda
 dorus
 tra Sa
 quila
 Tacit

signis ordinanda duxerunt. denique ex ipſis
 calonibus, quos Galearios vocant, idoneos
 aperitos viſu legebant, quos non amplius
 quam ducentis ſagifarciariis puerifque præ-
 fierent, hiſque vexilla dabant, vt ſcirent, ad
 cuius ſigna deberent impedimenta colligere.

Calones quoque, cum opus fuit ſtrenue pu-
 gnare docet Joſephus lib. III. de bello Iudai-
 co, cap. III vel VI. *θεπελαρονας* videtur appel-
 lare.

De ſignis Militariis.

C A P. IX.

Militibus igitur in Ordinibus deſcriptis,
 ex ærario ſigna à Quæſtoribus promeban-
 tur, & vniciuique ordini ſuum ſignum attri-
 buebatur, vt ſcirent milites, ad quem ordi-
 nem in tumultu ſeſe aggregare deberent. Li-
 uius lib. III. Hæc omnia adeo mature perfecta
 accepimus, vt ſigna eo ipſo die à Quæſtori-
 bus ex ærario prompta delataq; in campum,
 quarta diei hora mota ex campo ſint. Et lib.
 IV. Signa ex ærario prompta feruntur ad Di-
 ctatorem. Et lib. VII. Signa eodem Quæſtores
 ex ærario deferre iuſſit. Dionyſius libro X.
 quiactius ſigna proferri iuſſit: *ἐκ τῶν πτερώων*,
 æx templis (ærariū. a. in tẽplo Saturni fuit)
 totius legionis ſignum Aquila fuit, præcipuo
 quodam augurio conſecrata, vt Sernius & Iſi-
 dorus tradunt, quod Iuppiter ad bellum con-
 ſtituta Saturnum, ſiue Titanas egrediens, viſa a
 quila victoriam conſecutus eſſe dicatur. Hinc
 Tacitus lib. II Annal. Interea pulcherrimum

*lib. 9. Iſi-
 dus armi-
 ger, &
 Iſid. in 18.
 cap. 3.*

κ

augu-

augurium, octo aquilæ petere silvas, & inter
 re visæ, Imperatorem advertere exclama-
 rent, sequerentur Romanas aves propria
 gionum nomina. Hæc aquila non picta fuit
 sed ex solido auro expressa, quæ in sacello
 quodam, siue tabernaculo collocata, hastæ
 imposita, cuius ima pars esset præpilata,
 aquilifero ferebatur, vt scribit Dio libro L.
 εἰ δὲ, inquit Dio, ναῖστος μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ
 τὸς χειρῶν ἐνδρῦται, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ
 ταλόγου στρατοπέδοις, καὶ αὐτῶν εἰς ἀγῆρ ἐπιδρα-
 τος μακροῦ ἐς δὲ τοῦ σύρακος ἀπηγμῶν, καὶ
 καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι φέρεται. Auream
 verò aquilam fecerunt, quia, vt ait Plinius, lib.
 xxxiii. capite III longius fulget. Cicero
 Catil. scio pactam & constitutam esse cura
 Manlio diem; à quo etiam aquilam illam au-
 ream, cui domi tuæ sacrarium scelerù tuorum
 constitutum fuit, scio esse præmissam. Eam
 verò aquilam bello Cymbrico C. Marius ha-
 buisse dicebatur, teste Sallustio.

Dio tamen in eodem loco auream fuisse
 significat. Habuit tamen fulmina aurea, vt
 idem scribit Dio lib. XLIII quæ pedibus
 stinebant. Obsequens: C. Cæsare M. Lepidus
 Coss: Decimæ legionis aquilæ Cn. Pompei
 filio, quæ fulmina tenebant, visæ dimittentes
 & in sublime auolare. Hoc aquilæ simul-
 chrum paruulum videtur fuisse: nam, vt scri-
 bit Florus lib. IV. Signifer quidam aquilam
 priusquam in manus hostium veniret; eum
 mcr-

herfamque inter balthei sui latebras gerens,
 in creuenta palude delituit. ex quo intelligi-
 mus paruulam fuisse, quæ baltheo occultari
 posset. Quod si plures fuissent legiones, sin-
 gularæ separatim suas aquilas habuere. Tacitus
 libro I. Annalium. Postremo eo furoris
 uenere, ut tres legiones miscere in vnam a-
 ctauerint, depulsi æmulatione, quia suæ
 quisque legioni eum honorem querebant,
 non uertunt, atque vna tres aquilas, & signa
 cohortium locant. Cuiusque tamen legio-
 nis aquila uideretur nota aliqua à cæteris di-
 stincta, ut agnosci posset Tacitus ibidem.
 Inter cædem prædamque reperit vnde uice-
 simæ legionis aquilam cum Varo amissam, er-
 go vel numerum, vel aliquam notam aquila
 habuit, qua vnde uicesimæ legionis eam esse
 cognitum est: cum tres legiones à Germa-
 nis caesæ fuissent. Aquilam qui ferebat in
 præcelio, aquilifer dictus est, eius custodiæ
 præfuit Primuspilus centurio. Valerius
 libro I. cap. vi. Aquilarum altera vix con-
 uelli à primipilo potuit. Vegetius quoque
 libro II. cap. uix Primipili centurionem a qui-
 læ præfuisse narrat. Id certe in legione mu-
 tus honestissimum fuisse significat Dionysius
 libro X.

Præter Aquilam quatuor alia signa, ut ait
 Plinius lib. 10. cap. 4. in legione fuere, Lupus,
 Minotaurus, Equus, Aper, siue Porca: quorū
 solida effigies item ex argento præfereban-
 tur, quare signa appellantur. Plinius enim

lib. XXXIII argenti colorem militaribus signis familiarem esse dicit, quod longius fulgeret. Livijs lib. XXVIII & procul signationum fulgentia vidit. Tacitus lib. 15. Hinc agmina legionum steterere fulgētibus aquilæ signisq; & simulacris Deū in modum templi. Hæc signa nullius ordinis propria videntur fuisse, sed ornatus causa adhibita, quæ aquilam comitarentur. Nam quod Plinius lib. X. cap. IV aquilam cum quatuor alijs singulis ordines antesse scribit: ordinum nomine, non videtur, legiones intelligit. Minotauri signum in legione adhibitum est, ut ostenderet ducum consilia occulta esse debere, quemadmodum Festus & Veget. tradidere. Minotaurus enim in tenebricoso labyrintho dicitur habitasse. Porcam autem prælatam scribit Festus, quæ ea cœdēra iungerentur. Equi & Lupi, cur in militaribus signis sint inserti, nescio, causam quæ piget comminisci: prælatos tamen eos quæque inter alia signa narrat Plinius lib. X. ordinem aliquem inter hæc signa fuisse videri indicare Festus, cum Porcam inter militaria signa quintum locum obtinuisse scribit.

*Veget. li. 3.
cap. 6.*

Atque hæc signa diu in aciem cum aquila portabantur, paucis deinde ante C. Marii annis, sola in aciem aquila portari cœpta, reliqua signa in castris relinquebantur, tanquam C. Marius secundo cōsulatu teste Plinio, reliqua signa in totum abdicavit, aquilamq; Romanis legionibus propriè dicavit. Huiusmodi signis videntur successisse dextræ interconiunctæ, pacis & concordie symbola, quæ

Li. x. c. 4.

à nat

nationibus donabantur legionibus. Tacitus libro I. histo. Miserat ciuitas Lingonum, veteri instituto, dona legionibus dexteras hospitij infigne. Et lib. II. centurionemque Silennam dexteras concordia infignia, Syriaci exercitus nomine, ad Prætorianos ferentem varijs artibus aggressus est. Hæc autem signa circa aquilam ferebatur, vt scribit Iosephus lib. 3. c. 5. vel 8. & lib. 6. c. 2. siue l. 5. cap. 6.

Cohortes sua quoque signa habuisse Liuius ostendit lib. XXVII. Cohortibus, quæ signa amiserant, hordeum dari iussit. Tacitus lib. I. histor. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta aquilam legionis. Cohortis autem vniuersæ vnicum signum fuisse videtur; nam vnus fuit signifer, Cæsar lib. II. de bello Gallico. Quartæ cohortis omnibus inter centurionibus occisis, signiferoque interfecto, signo amisso. Prima cohors videtur aquilam habuisse diuersam ab aquila legionis. Cæsar lib. 3. ciuil. Marcellinus cohortes subsidio nostris laborantibus submittit. In eo prælio cum graui vulnere esset affectus aquilifer, & viribus deficeret, colpiscatus equites nostros. Hanc ego, inquit, viuis multos per annos magna diligentia defendi, & nunc mortuus eadem fide Cæsari restituo. Hoc casu aquila conseruatur, omnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, propter principem priorem. Hinc idem Cæsar prælio Pharsalico signa militaria relata dicit CLXXX. & aquilæ LIX. Quoniam autem in cohorte plures fuere manipuli; qui sua quoque signa ha-

buere: iccirco in cohorte plura signa interdum nominantur. Tacitus libro III Annal. Primo impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occurSAT fugientibus, increpat signiferos. Quamuis autem signa cohortium vocentur, tamen ea solida non suere, ut aquilae legionum, sed in velo depicta, quare vexilla dicitur à Tacito lib I Annal. Assistentem concionem, quia permisa videbatur, discedere in manipulos iubet; sic melius audituros responsum: vexilla præferri, ut id salté discerneret cohortes. Vexillum enim, Festo & Isidoro li. 18. ca. 13. auctoribus, diminutivum est à velo. Hæc vexilla variorum colorum fuisse indicat ex Platone Cic. li. II. de Legib. Color albus præcipue decorus deo est, tum in cæteris, tum maxime in textili: tincta verò absint, nisi à bellicis insignib. Cedrenus, ex purpura auroq; forma quadrangulari facta, longi que hastis imposita gestari solita scribit. Βεξίλλα, inquit, παρατετάγματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, ἐς τε τετραγώνου σχῆμα πεποιημένα ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλω παραπορευόμενοι τῶν βασιλέων κατασκέπτεσιν ἀνοοί.

In his vexillis nomē imperatoris videtur inscriptū. Dio l. XL. de prodigijs, quæ crasso obtigerūt, ut quidem Xilander interpretatur. Vexillū quoddam, inquit, ex eorum numero, quæ magna, velorumq; similia sunt, inscriptū puniceis literis ad notitiā exercitus imperatorisq; faciendam, inuersum vi vehementis venti, à pōte in flumen decidit, at Crassus reliqua

Plat. l. 12
de leg.

liqua vexilla, quæ eiusdem erant lōgitudinis præcidi iussit, vt breuiora, atq; ad ferendum aptiora essent. Tacitus li. ii. histor. Laceratis vexillis nomen Vitellij præferentibus. Atque in antiquis nummis apud F. Vrsinum in gēte Claudia & Cœlia, in signis cohortiū videtur volum pendere quadratū, litterisq; inscriptū. Postea imagines Imperat. inscriptæ. Tacitus li. hist. Vexillarius comitantis cohortis deceptam Galbæ imaginem solo affixit. Suetonius in Caligula c. xiv. Aquilas & signa Rom. Cæsarumq; imagines adorauit. Veget. li. ii. ca. xiii cohortium signa dracones fuisse dicit, quod quando cœperit, ignoro: de his tamen multo ante Vegetium mentio reperitur. Trebellius in Gallienis: Dracones & signa templorū, omniumq; legionum ibant. Vopiscus in Aureliano templum sanè solis, quod apud Palmiram aquilifer legionis tertie cū vexilliferis, & draconario, cornicinibus, atq; liti cinibus deripuērūt, ad eam formam volo, quæ fuit, reddi. Isid. li. xviii. c. iiii Draconum signa ab Apolline morte Pythonis serpentis inchoata dicit: dehinc à Græcis & Ro. in bello gestari cœpta. Res igitur vetusta fuit, sed tamen ego draconum mentionem in bello, nisi post Remp. oppressam non inuenio. Fuere autem dracones in panno picti purpurei. Marcellinus lib. xvi. Purpureis sub tegminibus texti circumdedere dracones, hastarū aureis, gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, & ideo velut ira perciti sibilātes, cœudarumq; volumina relinquentes in mentum, Claud. l. ii. in Ruffin. *lateq; videres*

*Surgere purpureis vndantes anguibus hastas,
Serpentumq; vago calum sauire volatu,
Et Panegyrico de consulatu Honoriij.*

Hi picta draconum.

Colla leuant, multusq; tumet per nubila serpens
Sidonius Paneg. ad Maiorannum, A.

semel iam textilis anguis

*Discurrit per vtramque acie, cui guttur adactum
Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem, pannog; furorem
Aura facit,*

Manipulis etiam sua signa fuisse Lilius ostendit li. xxvii. An, inquit, si eosdem animos habuissetis, signa alicui manipulo, aut cohorti hostis abstulisset? Quoniam vero in manipulis singulis binæ centuriæ fuere, singulæ quoque centuriæ singula signa videntur habuisse. Polybius enim in singulos manipulos signiferos binos electos dicit. Lilius libro eodem centuriones manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladijs discinctos destituit.

Et paulò post, C. Decimius Flavius tribunus mil. signo arrepto primi hastati, manipulum eius signi se sequi iussit. Cic. lib. i. de Diuina. Cum signifer primi hastati signum non posset mouere loco. Lilius li. 25. T. Pedanius princeps primus centurio cum signifero signum ademisset. & lib. XXVI. Nauis secundus hastati signum ademptum signifero in hostes infert. Et mox: Marcus Attilius legatus primi principis ex eadem legione signum

ferris

ferri in cohortem Hispanorum coëgit, Antiquissimis temporibus manipuli signū, ut Plutarchus ait in Romulo, feni falciculus fuit: vnde etiam manipuli nomen ortum voluit. Ouidius lib. 3. Fastorum

Non illi celo labentia signa tenebant,

Sed sua: qua magnum perdere crimen erat:

Nulla quidem feno; sed erat reuerentia feno,

Quantam non aquilas cernis habere tuas.

Pertica suspensos portabat longa maniplos;

Vnde manipularis nomina miles habet,

Postea, ut Vegetius tradit lib. II. c. XIII. vexillum centuria habuit, litteris adscriptis ex qua cohorte, vel quota centuria illa esset.

Equites item vexilla habuere. Lilius I. II. X. eques ipse iam primis erat in conspectu: & Cornelius respiciens ad manipulos militum, quod manu quod voce poterat, monstrabat, vexilla se suorum parmasque cernere equitum. Tacitus lib. II. histor. ex ipsa vrbe haud spernenda manus, quinque prætorie cohortes, & equitū vexilla cum legione prima. Veget. singulis turmis singula vexilla fuisse narrat lib. II. ca. XIV. Marcellinus lib. XVI. Dracones tribuit turmæ. Per purpureum, inquit, signum draconis summirati hastæ longioris aptatum stetit vnus turmæ tribunus.

Auxiliatum peditum, tum equitum sua pro more gentis habuisse verisimile fit, ea vero vexilla fuere, Lilius libr. XXV. Cohortis Pelignæ præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hostium traiecit. Et libro

XXXIX. Quatuor millia militum amissa, & legionis secundæ signa tria, vndecim vexilla sociûm ac latini nominis in potestatem hostium venerunt.

Calones quoque, ceterique, agminis impedimenta sua vexilla habuisse tradit Vegetius libr. III. cap. VI. Veteres, inquit, ad exemplum & militum etiam impedimenta sub quibusdam signis ordinanda duxerunt. denique ex ipsis calonibus idoneos ac peritos vsu legebant, quos non amplius quam ducentis sagis farciarijs puerisque præficerent: hisq; vexilla dabant, vt scirent, ad quæ signa deberent impedimenta colligere.

Quamvis autem fere signa à vexillis distinguerim: tamen plerumque scriptores confundunt. hinc manipulorum & cohortium, ceterorumq; ordinum signa, vexillaq; promiscue nominantur.

Vexilla porro vnus legionis videntur aliquando diuersa fuisse signis alterius legionis, quare Appianus l. II. scribit: legionis quintæ vexillis elephantum inscriptum fuisse, quod elephantos auertisset.

Postremis temporibus Labarum inter insignia militaria nominatur; quod ego non aliud fuisse, quam imagines imperatorum puto. vt res quidem vetusta sit, nomen auté forte recens, meminit tamen Labari Tertullianus in Apologetico cap. XVI.

Hæc signa militaria, quemadmodum in antiquis nummis lapidibusque cernimus, plurimis ornamentis fuere insignia. hinc Herodianus lib.

kus lib. IV. de Antonino Imp. τὰ τῶν στρατοπέ-
 δων σύμβολα ἐπιμήλη ὄντα, καὶ χρυσοῖς ἀναδήμα-
 σι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν χρονο-
 τήτων στρατιώτων φερόμενα, ἐπιθεῖς τοῖς ὤμοις
 ἕβεραι αὐτὸς, id est, signa militaria longissima,
 & aureis donarijs multis ornata, quæ vix ro-
 bustissimi milites ferrent, ipse humeris impo-
 nens gestabat. Et Arrianus, τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέ-
 κτου στρατιᾶς αἰετοὶ, εἰκόνες βασιλῆιοι, σέμματα
 πάντα χρυσὰ ἀνατεταμένα ἐπὶ ζυγῶν ἀργυρο-
 κλυτῶν. id est, Signa exercitus aquilæ, imagi-
 nes Imperatorum, ornamenta omnia aurea in
 hastis de argentatis extensa. Prælatos singulis
 legionibus fufius videtur indicare Dio. li. 55.
 Augustus veteranos patris contra Antonium
 conuocauit, seruauitq; deinde. & sunt vna ad-
 hæc legio peculiaris, suos habēs fascēs, quem-
 admodum centuriones.

Signiferi, vt de ijs dicamus, in singulis ma-
 nipulis ab ipsis centurionibus, vt ait Polybius
 eligebantur, qui quidem ex robustissimis &
 generosissimis fuere, nā vt ex Herodiano do-
 cuimus, signa militaria ἤγρῳα fuere. Fuerunt
 autem signiferi inter milites ornamentis ar-
 χαιῶν ἰσῆς. Marcellin. li. xx. Maurus quidā
 abstractum sibi torquem, quo vt draconarius
 utebatur, capiti Iuliani imposuit. Signiferos
 non solum fideles, sed etiā literatos fuisse di-
 cit Veg. l. 2. c. 20. vt possent reddere rationē eo-
 ρῶν, quæ apud signa deponerentur à militibus.

Signa militaria Romani non secus, atq; sa-
 cra omni religione venerabatur. Ex quo Ter-
 tullianus

tullianus in apologetico ca. xvi. Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, signa omnibus dijs preponit. Omnes istarum imaginum suggestus insignes, monilia crucifera sunt. Sypara illa vexillorum, & Labarorum, & læ crucium sunt. laudo diligentiam: noluisse nudas & incultas cruces consecrare. Et Dionysius li. VI. Milites, auctore Sicinio quodam raptis signis à Consulibus defecerunt. nihil enim apud Romanos signis habetur venerabilius, haud secus quam deorum simulacra.

Hæc signa, rebus lætis, diebusque festis ornari inungiq; solebant. Plinius libr. xiii. cap. iii. Aquilæ, inquit, ac signa puluerulenta illis, & custodijs horrida inunguntur festis diebus. Suetonius in Claudio ca. xiii. Neq; aquilæ ornari, neque signa conuelli mouerique potuerunt. Claudianus

*Lætaturq; tamen. maurotia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hæc.*

Contra vero in rebus aduersis signa erant inculta. Tacitus l. i. Ann. Druso propinquantem quasi per officium, obuia fuere legiones, non lætæ, vt affolet, neque insignibus fulgentes, sed illuie deformi. Et ibidem de funere Germanici: Præcedebant incompta signa, versi fasces.

Apud signa quoque iurarunt. Tacitus libr. xv. Annal. Adiecit iureiurando Præti cautum apud signa. Lilius libr. xxvi. stare hinc legationarios, hinc classicos. per omnes Deos paratos iurare magis quæ velint, quam quæ sciant
vera

vera esse: & obstringere periurio non se-
lum suumque caput, sed signa militaria, & a-
quilas, sacramenti que religionem. Apud si-
gna captiui custodiebantur. Marcellinus lib.
xxi. Vadomarium apprehensum rectori mili-
tum arcte custodiendum apud signa commi-
sit.

Apud signa item fuit asylum. Tacitus lib. i.
Annaliū. Neq; aliud periclitanti subsidium,
quam castra primæ legionis, illic signa & a-
quilam amplexus, religione se tuebatur. ac
si aquilifer Calpurnius vim extremam ar-
dississet; rarum etiam inter hostes, legatus po-
puli Romani Romanis in castris sanguine suo
altaria Deum commaculasset.

Cum igitur tantus honos ac religio signo-
rum esset, maximo probro dabatur ijs, qui si-
gnum amisissent; quod etiam capite vindica-
batur. Hinc sæpe legimus vexilla militibus
signiferis erepta à ducibus in confertos ho-
stes coniecta, vt repetendi studio milites ad
fortiter faciendum incitarentur.

Dionysius li. viii. Aquilius Cōs. signiferis
erepta signa in medios coniecit hostes: vt
metu militaris poenæ, quam daturi erant, nisi
ea recepissent, rem fortiter gerere cogerentur.
Luius lib. ii. Appius signo amisso signife-
ros virgis caesos securi percussit. Et li. xxxiv.
Rom in asperis prælijs sæpe tentatam; signa
adempta signiferis in hostes iniecerunt, dum
reperunt enixe signum, priores secundam se
porta eiecere. Atq; hæc quidem de signis mi-
litaribus, quæ ordines distinxerunt: nunc vi-
deamus,

deamus, qui magistratus singulis ordinibus fuerint præpositi.

Josephus lib. 3. ca. VIII. ἀετὸς πάντων ἑσπερίων ῥωμαίων τεύχευτος, βασιλεὺς τε οἰωνῶν ἀπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ὤν. ὃ δὴ καὶ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδῶν ἐφ' ἧς αὐτῶσι τοῦ κράτους δοκεῖ. id est, Aquila apud Romanos toti legionis præest, quod omnium avium regina sit & validissima. eaque & principatus ipsis signum est, omenque victoriam reportaturos de ijs, contra quos proficiscuntur.

De Magistratibus legionis, siue exercitus totius.

C A P. X.

Summam in exercitu vniuerso potestatem Imperator habuit, populi, vt ostendimus, comitijs creatus. Eius potestas, quod ad rem militarem spectat, duabus rebus maxime continetur, Imperio, & Auspicijs. Imperium à populo lege Curiata, vt demonstratum est, accepit: Auspicia in ipso magistratu infecta fuere. Hinc scribit Lilius libr. V. Camillum non prius ab Ardea, vbi exulabat, profectum quam comperit legem Curiatam latam; quod nec iniussu populi mutari finibus possit, nec nisi Dictator dictus, auspicia in exercitu habere.

Quemadmodum autem imperium quædam exercitus habendi bellique gerendi potestas

festas appellata est: ita auspicia ius quoddam
 fuit signis quibusdam ex haruspicum disci-
 plina, Deorum voluntatem explorandi, ut au-
 spicia & signa, quæ Imperatori offerrentur,
 eâ Dijs vere inmitti, & ad rem publicam
 pertinere putarentur. Itaque si diuersa auspi-
 cia Imperatori, alijsque magistratui in bello
 essent ostensa, semper Imperatoris auspicijs
 habatur, ut egregie docet Valerius in disce- *Li. 2.03.*
 patione Lutatij Cos, & Valerij Pr. Quoniam
 igitur auspicia cum ipso magistratu fuere
 coniuncta, iccirco soli magistratus auspicia
 habuere; ex quo fit Proconsules & Propræ-
 tores cum sine magistratu essent, auspicijs
 caruisse. id videtur significare Cicero libro
 II. de Nat. deor. Bellicam rem administra-
 re maiores nostri, nisi auspicato noluerunt.
 quam multi anni sunt, cum bella à Propræ-
 toribus & Proconsulibus administrantur,
 qui auspicia non habent? Sed de auspicijs
 diximus alio loco: nunc reliquam Impera-
 toris potestatem prosequamur. In Impera-
 toris enim potestate ius fuit dimicandi, op-
 pugnandi, obsidendi, signum pugnae ac re-
 ceptui dandi, castra locandi, mouendi, mi-
 lites in æstiuâ & hyberna deducendi, indu-
 cias cum hostibus faciendi, obsidesque acci-
 piendi, quæ omnia aut ipse per se Impera-
 tor, aut de consilij sententia statuebat.

Hinc illa Ciceronis libro primo de Orat.
 si forte quaereretur, quæ esset ars Imperato-
 ris; constituendum putarem principio, quis
 esset Imperator. qui cum esset constitutus
 admini-

administrator quidam belli gerendi; tum ad iungeremus de exercitu, de castris, de agris, de signorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de com meatu, de insidijs faciendis atque vitandis, de reliquis rebus, quæ essent propria belli administrandi: quarum qui essent animo & scientia competes, eos esse Imperatores dicerem. hæc Cæcero.

Neque vero his tantum finibus Imperatoris potestas circumscripta est, sed priuatas etiam militum controuersias criminaque cognouit, eaq; cum alijs pœnis, quas infra commemorabimus, tum vero etiam capitali supplicio, si id rei commissæ atrocitas postulasset, vindicabant. Hinc Iuuenalis Satyra xvi

*Legibus antiquis castrorum, & more Camilli
Seruato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis*

Cæsar de bello civili. Quascumque controuersias inter se milites habuerant, sua sponte ad Cæsarem introduxerunt. Et Gellius libro VII. cap. I. Scipio quodam die ius in castris ledens dicebat. tum è militibus, qui in iure apud eum stabant, interrogauit quispiam ex more: in quem diem locumque vadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens perendie, inquit, sese sistant illo in loco atq; ita factum. die tertio, in quem vadari iussertat, oppidum captum est, eodem die in arce eius oppidi ius dixit. Hæc Gellius; ex quo

exem.

exemplo colligitur ius esse dictum ab Imperatore in castris, militumque controuersias cognitas. Quod si accidisset, ut duo Consules in iisdem castris essent, alternis imperitabant. Liuius libr. 22. Varro postero die, cui 10. is eius diei imperij erat, signum proposuit & libr. 28. Quoniam forte eo die, quo pugnum est, auspiciam Liuij fuisse.

Graviores tamen causas Imperator cum consilio conferebat, & de consilij sententiam statuebat. Cæs. l. 3. Gall. His nuncijs acceptis Galba concilio celeriter conuocato sententias exquirere coepit. & Crassus non cunctandum existimauit, quin pugna decerneret. hæc re ad conciliū delata, ubi omnes idem sentire intellexit, posterū diem pugnae constituit.

Ad concilium videtur legati Quæst. Tribb. primorum ordinū vocati centuriones. hinc Cæs. libro 1. Gall. tanquam nouum videtur illud fecisse, ut conuocato concilio, omnium ordinum ad id concilium centuriones adhiberet. Item legati & quæstor Cæs. libr. 4. Gall. His constitutis rebus, & consilio cum legatis & Quæstore cōmunicato. & Legatis tribunisq; militum conuocatis & quæ ex Volieno cognouisset & quæ fieri vellet, ostendit. libr. 5. Ad consiliū rem deferunt, magna que inter eos existit controuersia. L. Aurunculeius compluresque Tribuni mil. & primorum ordinum centuriones nihil temere agendum existimabant. libr. 6. Labienus noctu tribunis mil. primisque ordinibus conuocatis, quid sui consilij sit, proponit.

L

Cura

Cum igitur tanta esset Imperatoris potestas, eam plurimis rebus ornarunt. quæ fere omnia numerat. Lilius libr. XLV. de Partibus Aemilio Procos. loquens: Cum decem legatis. inquit, in tribunal adscendit: affueris tunc in imperio tamen nouam formam terribilem præbuit tribunal, summotor aditus præco, adensus, in sueta omnia oculis auribus. Et Cicero in Verrem. Comites illi tui delicti manus erant tuæ, præfecti, scribæ, medici, adensus, haruspices, præcones manus erant tuæ.

*in Pret.
Sicil.*

Lib. 28.

Tribunal proprium fuisse Imperatoris Scipionis apud Lilium verba ostendunt, inrogantis ab Albio, & Atrio imperium militarium reuersuratum. In prætorio, inquit, tetenderunt Albii & Atrii: classicum apud eos cecinitur signum ab ijs petatum est: sederunt in tribunali proconsulis Scipionis: lictor apparatus submouente eo inceserunt: fascis & securæ prælatæ sunt. Fuit autem Tribunal suggestum editior, ex cespite constructus, in quo lectulis posita Imperator, aut ius dicebat, aut exercitum alloquebatur. itaque ubique Imperator erat, ibidem etiam tribunal exstruuntur. Tacitus libr. 1. simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quo magis conueniens sedes foret & mox. Aggerebatur nihilominus cespes, iamque pectoris que accreuerat. Plinius in laudatione Traiani; Decora facies consulis: multa post sæcula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore

cum d.

mandatum. Plutarchus in Pompeio βήματος
 δε ἕκ' ὄντος. Ἐδὲ τοῦ στρατιωτικῶν γενέσθαι φθά-
 καντος, ὁποῖόντι αὐτοῖς τῆς γῆς ἐκτομᾶς βαδείας
 λαμβάνοντες καὶ καταλλήλων σωτιδέντες. Et Xi-
 philinus in Nerone de Boodicia Britannia
 regina loquens: In tribunal, factum ex terra
 palustri, more Romano conscendit. Marcel-
 linus libro XXIII. de Iuliano Imperatore:
 Ipse aggere glebali assistens, coronaque cel-
 starum circumdatus potestatum, talia ore se-
 reno disseruit. Vopiscus in Probo. Undique
 ab omnibus acclamatum est, Probe Auguste,
 alij te seruent. deinde concursus, & cespiti-
 cium tribunal, appellatusque Imperator. Et
 Lucanus libro V.

Stetit aggere fulti

Cespitis

Fuit autem Tribunal amplum, quippe cum
 multos capere deberet; neque enim Impera-
 tor solus, sed legati etiam alijque conscen-
 debant. Livijs libr. 8. Præco Q. Fabium Ma-
 gistrum equitum citavit, qui ex inferiore
 loco ad tribunal accessit. Et mox. Ne tribu-
 nal quidem, inquit, satis quietum erat, lega-
 ti circumstantes sellam, orabant. Et paulo
 post. Iussi de tribunali descendere legati. Ap-
 pianus etiam libro quarto, in tribunal cum
 Cassio ascendisse dicit Senatores ac Præto-
 res plures.

Eius præterea altitudinis illud est argu-
 mento, quod Tacitus scribit libr. 1. Annal. Ag-
 gerebatur nihilominus cespes, iamque pectori-

L 2 usque

vsque ad creuerat, &c. & infra. Stabant præconione legiones districtis gladijs: reus in suggestu per Tribunum ostendebatur; si nocentem acclamauerant, præceps datus truncabatur.

Ornabantur præterea Licitoribus Prætores quidem, & Proprætores sex; Consules vero & Proconsules duodecim: Dictatores, 2. Phalararchus in Paulo; Prætor in Hispaniam missus est non cum sex securibus, quot habere solent Prætores, sed totidem alijs assumptis, ut imperij consularis dignitatem haberet. Appianus in Syriaca, Prætores Romani ad exercitum miserunt, quos ἐξ ἀπλήξεως, id est, sex securium appellant: quia consules duodecim securibus & fascibus Regum more utuntur, prætores autem, quia dimidium dignitatis habent, etiam dimidium insignium consecuti sunt.

Lictores è plebe fuere contempti homines, ut illa indicant apud Liuium lib. II. Quatuor & viginti lictores apparere Consulibus, & eos ipsos plebis homines: nihil contemptius neque infirmius, si sint qui conemnant. Posterioribus autem temporibus ex Brutijs, siue (ut in græcis scriptoribus, antequam legi) Brettijs lictores eligebantur, hac ignominia affectis, quod ad Hannibalem primi defecissent, & cum eo perseverassent, vnde dum recederet de Italia, ut Gellius tradidit lib. X. cap. III. Lictores à ligando dictos esse constat, vel quod virgarum falces ligantur.

tos ferrent, vt Festus ait, vel quod fontes li-
parent, vt Plutarchus in quæstionibus Rom.
scribit. *Quæ. 67.*

Lictores igitur Imperatoribus apparebant
cum virgarum fascibus, in quibus etiam e-
rant secures. Poplicola enim Cos. teste Dio-
nyfio libr. VI. Fascibus in vrbe secures ade-
mit, lege lata, vt tantum extra urbem ma-
nistratus securibus vterentur, cum bellum
gererent, aut res externorum inuiferent. Hic
verò mos præferendi fasces cum securibus à
Tarquinio Prisco Hetruscorum exemplo in-
uectus esse dicitur, alij Romulo eius institu-
tionem adscribunt, vt tradit idem Dionysius *Lib. 16. 66*
libr. III. Fuere autem virgæ lictorum ex be-
sula arbore, vt videtur significare Plinius.
Porro Lictores ita videntur magistratibus ap-
paruisse, vt vnus post alium incederet. quod
et in veteribus nummis marmoribusque cer-
nitur, & Liuius significare videtur lib. xxiv.
Cum obuiam, inquit, patri filius Cos. progre-
deretur, lictoresque verecundia maiestatis
eius, taciti antecirent non submouentes pa-
trem, præter vndecim fasces equo præuectus
senex, vt Consul animaduertere proximum
lictorem iussit, & is, vt descenderet ex equo,
inclamauit; tum demum desiliens, experiri,
inquit, volui fili, fatin' scires Consulem te es-
se, & cæt. Neque enim vndecim lictores præ-
teruehi potuisset, nisi singuli incessissent. ita-
que quemadmodum proximus lictor, vt ex
eo loco intelligitur, dictus est, qui postre-

mus omnium lictorum ante magistratum i-
bat, ei que maxime omnium vicinus erat: ita
primus lictor est appellatus, qui ceteris li-
ctoribus præibat. Cicero epist. ad Fratrem.
Apud quem primus lictor quieuit. Qui ac-
tem magistratui proximus incedebat, is quo-
que ipsi magistratui carissimus videtur fuisse.
Sallustius in Jugurthina, Hiempsalio
pido Thirmida forte eius utebatur domo,
qui proximus lictor Jugurthæ, carus, ac-
ceptusque ei semper fuerat. In naui autem li-
ctor ante proram sedebat, ac præternauigan-
tibus, vt signum de naui deponerent impera-
bat, vt de Antonio & Aenobarbe scribit Ap-
pianus lib. V.

Lictoris munus fuit ingredientibus magi-
stratibus turbam submouere. ex quo submo-
tor aditus appellatur. Linius libro XLV. Pro-
gredi præ turba occurrentium ad spectacul-
um non poterat: donec Consul lictores mi-
sisset, qui submouendo, iter ad prætorium fa-
cerent. Submouebant autem & voce, & manu
Linius libr. XXIV. Lictor vt descenderet ex
equo inelamauit. Festus vero scribit Macro-
nas à magistratibus non submoueri solitas,
ne pulsari contrectariue viderentur, neue
grauida concuterentur. In submouendo ma-
ximum laborem habuit lictor, qui primus i-
bat, is enim omnem impetum, & turbam ex-
cipiebat. quare Cicero. vt Octauij facilitatem
laudaret, primum lictorem apud eum quie-
uisse dicit. Idem lictores, quos magistratus
iussit.

missi, comprehendebant, vestibulque nudatos virgis cædebant, & securibus feriebant. quare Nonius Lictores carnificis officio fungi solitos scribit. Hinc illa legati Regis Philippi contra Romanos, vt refert Lilius libr. XXXI. Prætozem Romanum, exorsulo in suggestu, superba iura reddentem, stipatum licloribus vident, virgæ tergo, secures ceruicibus imminet. Et libro vndecimo. Milii lictores ad sumendum supplicium nudatos virgis cedunt, securique ferunt.

Ad census minister fuit, quo magistratus, vt nomen indicare videtur, utebantur in vocandis ijs, qui ius poscerent: Ad censum enim ab adciendo dictum esse docet Varro, libr. V. de lingua latina. Idem diutius, quam oportet, loquentibus silentium videntur impoluisse. Cicero enim ad Fratrem ita scribit. Octavius iucundissimus fuit: apud quem primus liclor quieuit, tacuit ad census, quoties quisque voluit. dixit, & quam voluit diu, videntur autem singulis magistratibus singuli ad census fuisse. Suetonius in Iulio cap. XX. Cæsar Cos. creatus antiquum retulit morem, vt quo mense fasces non haberet, ad census ante eum iret, lictores pone sequerentur. Et de decemviris. Lilius libro III. Decimo die ius populo singuli reddebant. Eo die pænes præfectum iuris fasces duodecim erant collegis nouem singuli ad census apparebant. Ad census ipsi sibi magistratus adsciscabant,

ex libertis fere aliquem: eiusque munus haereditarius aliquanto fuisse videtur, quam illorum. hæc omnia ostendunt verba illa Ciceronis, quæ sunt in epistola prima ad Brutum. Ad censum, inquit, sit eo numero, quod cum maiores nostri esse voluerunt, qui non in beneficij loco, sed in laboris ac ministeris, non temere nisi libertis suis deferebant.

Præconis officium fuit silentium indicare, ut magistratus oratio posset exaudiri, magistratusque edicta voce promulgari. Livius libr. IIX. Silentio nequidquam per præconem tentato, cum præ strepitu, ac tumultu nec ipsius Dictatoris, nec apparitorum eius vox audiretur, & libro XXVI. Præconem imperavit, ut lectorem lege agere iuberet.

Scribæ vero tabulas publicarum rationum confecerunt. Ex quo dixit in Frumentaria M. Cicero: Scribarum ordo est honestus, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque magistratum committuntur.

Alij ministri, qui fuerint, nomen fere ipsius ostendit. Atque hæc de Imperatore præ instituta disputatione satis multa videri possunt.

Post Imperatorem sequitur Quæstor comitijs item populi creatus. Quæstores eodem modo fere, quo Imperatores legebantur. ubi enim legitimus quæstorum numerus populi

suffragi-
pincias
ribus si-
episto-
nò tuo
dedit. I-
prouin-
ris. Hi
perato-
pro Pla-
morem
reantum
oportet
Et in D-
nostri-
parent-
iustior-
dinis p-
tis, qu-
blicar-
Qu-
blicar-
in vsu
hosti-
rium
milit-
hosti-
cuni-
perat-
attri-
in pr-
ad ex-
lo po-

suffragijs creatus esset, iubebat senatus prouincias sortiri, vt cum singulis Imperatoribus singuli quæstores mitterentur. Cicero epistola prima ad Fratrem: Quæstorem habes p̄ tuo iudicio delectum, sed eum, quem fors dedit. Et in prætura urbana, Quæstor ex S. C. prouinciam sortitus es, obrigit tibi consularis. Hinc apud veteres Quæstor cum suo Imperatore filij necessitudo intercessit, Cicero pro Plancio. L. Apuleius hunc tanti fecit, vt morem illum maiorum, qui præscribit in parentum loco Quæstoribus suis Prætores esse oportere, officijs beneuolentiæque superarit. Et in Diuinatione in Verrem sic à maioribus nostris accepimus, Prætozem Quæstoris suo parentis loco esse oportere: nullam neque iustiorẽ, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quam cõiunctionem sortis, quam prouinciæ, quam officij, quam publicam muneris societatem.

Quæstoris autem munus fuit pecuniam publicam curare, quæ aut ab ærario deprompta in usum esset exercitus expendenda, aut de hostium præda, prouinciæque exacta in ærarium esset referenda. Itaque idem stipendium militibus numerabat, prædamque captam ex hostibus, aut custodiebat, aut vendebat, pecuniamque ad ærarium visi ita sum esset Imperatori ferebat. Cicero in Verrem: pecunia attributa numerata est: profectus est Quæstor in prouinciã: venit in Galliam expectatus ad exercitum consulem cum pecunia. Et paulo post, cum Quæstor ad exercitum missus sis,

L 5 custos

custos non solum pecuniæ, sed etiam consiliis: particeps omnium rerum consiliorumque fueris; habitus sis in liberum loco sicut maiorum ferebat, *Liuius lib. IV* Prædæ fuit aliquantum: venditum sub hasta consul in ænarium redigere *Quæstores* iussit. Et *lib. V* Prædæ pars maxima ad *Quæstorem* redacta.

Videntur *Quæstores* etiam iurisdictionem exercuisse. *Cicero* in *Diuinatione*. *Quæstor* vocari ad se *Agonidem* iubet, iudicium dari statim. *Suetonius* in *Iulio* cap. VII. *Quæstor* vltior *Hispania* obuenit, vbi cum mandato *Prætoris* iuredicundo cõuentus circumiret, *Gadibus* ingemuit.

Cum igitur talis esset *Quæstor*, scribis & lictoribus vsus est. *Cicero* in *Fruentaria*. Nuper, *Hortensi*, *Quæstor* fuisti: quid tibi scribis fecerint, tu potes dicere. Et in *Prætura* *Siciliensi*. *Quæstores* vtriusque prouinciæ cum fascibus mihi præsto fuerunt. Et pro *Plancio*. *Plancius* *Quæstor* ad me, lictoribus dimissis, insignibus abiectis, veste mutata profectus est. Quamuis autem lictoribus ornarentur *Quæstores*, tamen neque vocatiõnem neque prehensionem habuere, vt ex *Varrone* tradit *Gellius*, libro XIII. cap. XIII.

Legati post Imperatorem præcipuum in exercitu locum habuere. Neque tamen eo iure Legatus versatus est in castris, quo *Quæstor*. is enim magistratus fuit, potestatemque comitijs à populo accepit: hic eam potestatem habuit, quam Imperator voluit, illius potestas ab Imperatoris potestate longe distat.

versa fuit, vt ostendimus; huius eadem, quæ
 ipsius Imperatoris. Hic apud Imperatorem
 auctoritate, ille filij locum obtinuit.

Legatorum porro, quatum quidem ad præ-
 sentem narrationem pertinet, duo genera fu-
 erunt, alterum, quod victis hostibus decernebat
 legatus, de quorum consilio Imperator pacis
 leges diceret, & prouinciam constitueret:
 de quibus infra dicemus. alterum eorum,
 ubi cum ipso Imperatore proficiscebatur, vt
 in omni munere bellico operam nauaret.
 Varro libro. iiii. de lingua Latina. Legati, qui
 belli publicè, quorum opera, consilioque vte-
 rentur peregre magistratus. Appianus lib.
 i. Legatos Romani appellant, quos prouinci-
 arum rectoribus addunt, vt ijs subsidio sint.

Legatorum numerus non videtur idem sem-
 per fuisse: sed in ea re dignitatis, prouinciæ,
 belli habitam rationem puto. Cicero enim *epist. 4. l.*
 quatuor legatos habuit in Cilicia, vt ipse ad *15. fam.*
 Catonem scribens significat. Quintus vero *epi. 1. ad*
 fratrem tres. Pompeio autem lege Gabinia xv *l. f.*
 legatos bello piratico datos Plutarchus, &
 Dio narrant. *Dio l. 36.*

Legati aut à Senatu dabantur, aut ab Impe-
 ratoribus ex eiusdem Senatus auctoritate
 eligebantur. Hinc illud Ciceronis in Va-
 tinium, qui sine S. C. legatus profectus est.
 Vt hoc quidem senatui relinquebat, quod
 nemo vmquam ademit, vt legati ex eius
 ordinis auctoritate legarentur? Factum est
 raro, vt populus deligeret Imperatorem:
 quis legatos audiuit vmquam sine Senatus

CON-

consulto? Posterioris verò modi plura exempla occurrunt. Cicero enim C. Verrem multis allegationibus, ut legatis Dolabella proficisceretur, expugnasse scribit in prætura Sabana: Atticum enim narrat Nepos in vita Q. Cicerone in Asiam ire noluisse, cum apud eum legati locum obtinere posset. Hinc etiam Africanus fratri se legatum iturum professus est: & alibi fratrem frater, filius patrem servasse dicitur apud Liuium.

Veg. l. 2.

647.9.

Fuit autem legatorum dignitas maximam ex prætorijs consularibus, triumphalibusque aut certe viris rei militaris peritis eligebatur. itaque Cicero legatos appellat in oratione in Vatinius, Nuncios pacis ac belli curatores, interpretes, bellici consilij auctores, ministros muneris provincialium. Dionysius etiam lib. xi. legatum potestate Imperatoris, sanctitatem & venerationem Sacerdotis habuisse narrat.

Legati in exercitu vices Imperatoris gerunt. Cæsar lib. ii de bello civili. Neque ignorant, quod esset officium legati, qui fiduciam operam obtineret. Et libro xii. Alii sunt legati partes atque Imperatoris, alter omnia agere ad præscriptum; alter libere ad summam rerum consulere debet. Itaque legatis, cum personam sustinerent Imperatoris, reliqui magistratus parebant, ut tribuni, centuriones, equites Romani, sociique. Liuius libro ix. Cùm polluta semel militari disciplina non miles centurionis, non ceterio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, non

ma-

magister equitum dictatoris pareat imperio. Titus li. i. Annal. Etiam tum legato à centurionibus & optimo quoq; manipulariũ pareatur. Ijdem pro tempore in p[ro]c[er]is peditibus equitibusq; socijs, Romanisq; ab Imperatore præficiantur: propterea quod nulli ordini præcipue præerant. Liu. l. x. Dextro cornu L. Volumniũ, sinistro L. Scipionem: equitibus legatos alios C. Cæditium, & Trebonium præfecit. & li. xxxv. Sinistra sociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnant: præerant duo consulares legati.

Videntur quoque legati ius dixisse. Cicero pro Flacco. Gratidius legatus, ad quem est actum, actionem se daturum negavit: re iudicata stari ostendit placere. Ornabantur autem scæcis atque licetoribus. Liuius libr. xxix. Inne respectu non maiestatis modo, sed etiam humanitatis, in legatum impetum, licetoribus prius indignum in modum muleatis, faciunt.

Post legatos sequuntur Præfecti Fabrum, & castrorum. Præfectus Fabrum in binis legionibus, id est, in exercitu cõsulari vnus omnino fuit. Itaque Præfectus Fabrum Cicconi vnus tantum nominatur Q. Lepta, epist. vii. lib. iii. Famil. vnus etiam Præfectus Fabrum in Appij exercitu appellatur epist. viii. eiusdem libri. Cum autem scribit Cæsar in epistola ad Oppium & Balbum, quæ legitur lib. ix. ad Atticum, duos Præfectos Fabrum in suam potestatem venisse, vtrumque in binis legionibus Præfectum Fabrum fuisse puto: vt duorũ consulum

sulum exercitus, qui à Pompeio regebatur, duos omnino Præfectos fabrū habuerit. Præfectus fabris præerat, machinisque bellicis, ut scribit Veget. lib. II. cap. XI.

Præfecti castrorū in singulis legionibus singuli videtur fuisse. Velleius enim in exercitu Q. Vari, qui trium legionū fuit, tres nominat castrorum Præfectos, L. Eggium, C. Eionium & L. Ceditium. Tacitus etiam lib. XIV. P. Petrus, inquit, Postumus Præfectus castrorum secundæ legionis. Eius munus ita explicat Vegetius lib. II. cap. X. Ad Præfectum castrorum positio castrorum, valli & fossæ destinatio pertinebat, tabernacula vel casæ militū cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Præterea ægri contubernalis & medicus à quibus curabantur, expensæ etiam ad eorum industriam pertinebant. vehicula, sagittæ nec non etiam ferramenta, quibus materiam secatur vel ceditur, quibusque aperiuntur fossæ circa situm valli & aquæ ductus. Item ligna vel stramina, arietes, onagri, balistæ cæteraque genera tormentorum, ne deessent aliquando, procurabat. is post longam probatamque militiam peritissimus omnium habebatur; ut recte doceret alios, quod ipse laude fecisset. Hæc Vegetius. Idem quoque itineribus militum, & impedimentis, quæ inter eundem milites ferrent, videtur præfuisse. Ad eundem vigiliæ castrorum, & opera militaria spectant. Tacitus lib. I. Annal. Præcipua in Aufidienum Rufum Præfectum castrorum ira, quem direptum vehiculo sarcin

ois

his grauant, aguntque in primo agmine, per
 ludibrium rogitanes, an ram immensa onera,
 tam longa itinera libenter ferret. quippe
 Rufus diu manipularis miles, dein centurio,
 mox castris Præfectus antiquam duramque
 militiam reuocabat, inuidtus operis & laboris:
 & eo immitior, quia tolerauerat. Et lib.
 II histor. Alphenus Varus Præfectus castrorum,
 deflagrante paulatim seditione, addit
 consilium, vetitis obire vigilias centurionibus,
 omisso tubæ sono, quo miles ad bellum
 munia cietur.

Quamuis autem militum segnitiam castigare
 potuit, tamen ei ad vltimū supplicium
 progredi non licuit. Hinc Tacitus libro I.
 Annalium. Præfenti, inquit, duorum militum
 supplicio repressi sunt, iusserat id Mennius
 castrorum Præfectus bono magis exemplo,
 quam concesso iure.

Numeratur à Vegetio Præfectus legionis:
 sed eius, stante re, mentionem fieri nõ legi.

Has omnes Præfecturas Imperator dabat.
 Cic. ad Cæsarem. epi. 5. li. 7. fam. Trebatio ego
 neque tribunatum, neque præfecturam, neque
 alius beneficij certum nomen peto: beneuolentiam
 tuam & liberalitatem peto. & epist. 1. l. 6. ad Attic.
 Brutus à Cicer. petijt, vt præfecturam
 Scaptio deferret.

Vtrum autē Tribuni (de his enim dicendum
 iam est) legionis totius cõmunis magistratus,
 an proprius peditū fuerit, controuersum esse
 potest: nõnulli enim solis peditibus præfuisse
 Tribunos putat, verisimilius tamē mini sit
 legio,

legionis fuisse magistratum: nam Tribuni equitibus Romanis, sociisque præfuisse legitur. Sallustius in Iugurthina, in utrumque genus auxiliares, equites Tribunis legionum præfectis cohortium disperserant. Livius lib. X XIX Lentulus Ser. Cornelio tribuni milit. imperat, equites per parentes in loca acies vias permittere equos iubeat. Et lib. XXXV equites legionum extra aciem in loca patentem Q. & P. Minucios tribunos militum educere iussit. Polybius quoque ducis imperia equitibus Tribunos edixisse narrat. Vbi inquit, primū illuxit, equites & centuriones cuncti ad Tribunorum tabernacula se conferunt, & Tribuni ad consulem, is quid agendum sit, Tribunis edicit; Tribuni equitibus, & centurionibus, hi deinceps ceteris. Varro quoque lib. IV de lingua latina, Optiones in decuriis equitum lectos scribit à Tribunis. Hoc igitur constituto, ad reliquā explicationem numerus Tribunorum gradum faciamus.

- Var. l. 4.* Tribuni militum dicti sunt, vel, ut ait Varro, quod terni tribus Tribubus Ramnium, Lucerum, Tatiensium ad exercitum olim mittebantur; vel, ut placet Pomponio, quod Tribuni unum suffragio crearentur: vel demum, ut scribit Vegetius, quod iura tribuerent. Tribunorum neque numerus, neque lectio eadem semper fuit. Initio enim Tribuni tres fuere, teste Varrone, tum cum legio ex tribus militibus conficiebatur. Postea ut militum, ita et Tribunorum auctus est in legione numerus: atque ex tribus quatuor facti sunt. Itaque eorum

uti diximus, singulis annis quaternæ legiones, quæ contulibus duobus traderentur, scribi solerent; in eas Tribuni seni deni legebantur: cum antea in legiones quatuor XII crearentur, ut singulæ legiones ternos haberent tribunos. Quatuor autem in legione Tribuni esse cœperunt anno CDXLII C. Iunio tribulco III Q. Aemilio Barbula iterum Coss. scribit Linius libro IX. Tulere, inquit, rotationem Tribuni plebis L. Atilius, C. Marcius, ut Tribuni militum seni deni in quatuor legiones à populo crearentur. Postremo, cum legio ex quinque millibus, & sex millibus scribi cœpta esset; Tribuni ad quatuor legiones viginti quatuor in singulas legiones seni creati sunt, quod sua ætate factum scribit Pomponius lib. VI.

Ut autem numerus, ita lectio Tribunorum variata est. Primis enim temporibus ab Imperatoribus Tribuni omnes legebantur in quatuor legiones duodecim, id est, in singulas terni. Anno autem CCCXCI Q. Seruilio Sulpicia II. L. Genucio Auentinensi I. Coss. institutum est, ut Tribuni militum ad legiones suffragio fierent, id est, ut ego quidem arbitror, ut pars eorum suffragijs populi, pars Imperatorum arbitrio crearetur. Id autem ex Livio lib. VII colligere videmur posse, cum de hac lege scribit: cum eo anno primùm placuisset Tribunos militum ad legiones suffragio fieri, eam & antea, sicut nunc, quos Ruffulos vocant, Imperatores ipsi faciebant) I. Manlius I. secundum in sex locis tenuit. Sex locos

M nomi-

nominavit eorum, qui suffragijs fierent: quibus reliqui sex, opinor, ab Imper. legebantur.

Neque tamen ea lege Tribunorū numerus finitus videtur, quos vel populus, vel Imperatores crearent: ex quo fiebat, ut perquam paucis suffragio populi relictis locis, reliqui loci imperatorū beneficia ferme essent. Ita anno CDXLII L. Attilius, C. Marcius Tribuni, plebs Livio teste, cum Tribunorū mil. numerū au-
lib. 9.
 xissent, ut leni denique in quatuor legiones essent illud etiam rogatione lata cauerunt, ut deinceps à populo omnes crearentur. Ex eo igitur tempore Tribunatus militum suffragio populi dari cœptus est; nisi si quando plebs scito aliquo ea potestas imperatoribus permissa fuit, ut bello Punico secundo, teste Livio li. XXVII. Primis quatuor legionibus populus tribunos creavit: in ceteras consules miserunt. Idem bello Persico factum narrat libro XLII. In Tribunis militum, inquit, novatum eo anno propter Macedonicum bellum quod Consules ex S. C. ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragijs crearentur; sed consulum prætorumque in his faciendis iudicium arbitriumque esset. Quod tamen haud diu observatum Livius idem offendit, cum anno tertio post ita scribit Libro VLI. Tribunos, non permissum, ut consules facerent, populus creavit. Hinc illa Scipionis apud Livium lib. XXVIII. Quid populus Rom. cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi creatis ad homines privatos detulisset? Creati sunt igitur per populum Tribuni
 mil.

militum oēs, vsq; ad L. Aemiliū Paulū iterū
 C. Liciniū Crassum Coss, qui fuit annus V. C.
 DXXXV. . Eo aut̄ anno, vt refert Liu. lib. XLIV.
 Senatus ob bellū Persicum decreuit, vt in legi-
 ones parem numerū Tribunorum consules
 & popul. crearent: atque id deinceps, vt reip.
 populo, imperatoribusq; æquū seruātū cen-
 teo. Polyb. certe, qui bello Persico par, sui tem-
 poris militiā græcis litteris explicauit; Tri-
 bunos militū partim ab imperatorib. partim
 à populo creatos significat, cum ita scribit:

διαιροῦσθαι αὐτοῦς οἱ νεώτεροι τῶν χιλιάρχων,
 καὶ ἀπὸ τῶν δήμου κατασαδῶσιν, ἢ τῶν
 κρατηγῶν, εἰς τέτταρα μέρη. id est, Diuidunt
 sese iuniores tribuni, put à populo vel impe-
 ratoribus fuerint creati, in partes quatuor.
 Hinc duo genera Tribunorū facta sunt: alij
 enim comitiati dicti sunt, Pediano teste, quod
 populi suffragijs crearentur; alij Rufuli siue
 Rutili, qui ab imperatoribus legebantur: sic
 appellati, auctore Festo, quod Rutilius Rufus
 de eorum iure legem tulerit. De vtrisque Li-
 uius lib. VII. Cum eo anno primum placuisset
 Tribunos militum ad legiones suffragio fieri
 (nam & antea, sicut nūc, quos Rufulos vocāt,
 imperatores ipsi faciebant) secundū in lex lo-
 cis T. Manl. tenuit. Quibus verbis Liu. suo tem-
 pore Tribunorū milit. alios populi suffragio,
 alios imperatorū lectione factos significat. Id
 quoq; ius fuisse Imperat. vt Tribunatū in ca-
 stris conferret, Cic in epist. ad Cæsarem ostē-
 dit. Huic ego neq; tribunatum, neq; præfectu-
 ram, neque vllius beneficij certū nomē peto:

aff. 1. in
 Ver.

epist. 5. 1.
 7. fam.

M. 2

bene-

benevolentiam tuam & liberalitatem peto. Et epist. 3. lib. 6. ad Attic. Scaptius à me Tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti literis ei detuliffem: postea scripsit ad me, se velle eo tribunatu. De Tribunatu aut militum per populum collato testis est Suetonius in Iulio cap. v. Tribunatu militum, inquit, qui primus Romam reuerio per suffragia populi honor obrigit: & Plutarchus, qui Catonem Uticensem, in petitione tribunatus militum, legem, quæ candidato nomenclatorem adesse vetabat, solum servasse scribit. Sallust. in Iugurt. C. Marius vbi primū tribunatum militū à populo petit, plerisq; faciem eius ignorantibus, facile notus per oēs tribus declaratur.

Creabantur aut Tribuni, tum ex peditibus, tum ex equitibus rei militaris sciētissimi: pedites enim lex minimū stipendia habere, equites verò decem, vt scribit Polybius. Quare cum inter Tribunos, alij plura, alij pauciora stipendia haberent, hinc factum est, vt alij iuniores, alij veteres Tribuni nominarentur, vt idem Polyb. est auctor. De veteribus Tribunis meminit Cice. act. 1. in Verrem, M. Creperius, L. Cassius, Cn. Tremellius, veteres Tribuni militares sunt designati.

Quo verò tempore Tribuni militū quatuor & viginti ad legiones quatuor creabantur, vt Polybij ætate factum esse ostēdimus; Tribuni quatuordecim ex peditibus, qui stipendia lex haberent, legebantur, qui iuniores dicti sunt: reliqui decē Tribuni ex equitibus fiebant, qui annis 2. equo meruissent, qui veteres sunt appellati.

pellati, vt narrat Polyb. Cum igitur partim ex peditibus, partim ex equitib. Tribuni legentur, hinc etiam factum puto, vt alij inter equites, alij inter pedites militarent, ijsq; præfuerint, quod supra docuimus. Hinc Lilius lib. iv. Erat inter equites Tribunus militum A. Cornel. Cossus. Cicero etiam cum Scaptio præfecturâ pernegasset, ne is equitû opera ad suos quæstus abuteretur; tamen tribunatum cohorresq; detulit: ex quo intelligimus, illû peditibus solum præfuturum fuisse: alioquin enim idem periculum fuisset in tribunatu & præfectura, si tribunus equitum similiter turmas habere potuisset.

Quomodo aut xxiv Tribuni in quatuor legiones distribuerentur, ita exponit Polybius. Vbi dies delectus aduenit, congregatis omnibus in Capitolio, diuidunt sese xiv iuniores tribuni, prout à populo vel imperatorib. fuerint creati, in partes quatuor; propterea quod in quatuor legiones Rom. ferè copiæ diuiduntur. ac qui primi quatuor lecti sunt, eos in primam legionem distribuunt: tres qui deinceps, in secundam; quatuor subsequentes, in tertiam: & tres vltimos, in quartam. Ex decem autem veteribus tribunis, duos primos, primæ legioni: tres secundos, secundæ præponunt: duos deinceps, tertiam: tres postremos, quartam. Hæc Polyb. Quibus ex verbis in singulis legionibus senos Tribunos fuisse constat, ita vt exercitus consularis, qui duarum legionum Romanarum fuit, duodecim tribunos haberet, septem quidem iuniores, quinque aut veteres.

Interdū tamen inter Tribunos viri cōsulares, prætōrij, ædiliçijq; fuisse legūtur: quos credo ab imperatorib. lectos, quis enim sibi persuadet viros cōsulares se tribunatus militaris candidatos p̄fessos? Liu. l. XXII. Cęsti dicuntur 21 tribuni mil. cōsulares quidā, prætōrijq; & ædiliçij. & lib. 42. Duo cōsulares tribuni mil. cū eo missi C. Claud. Q. Mucius. & li. 44. C. Sulp. Gallus tribunus mil. secūde legionis, qui p̄tor superiore anno fuerat. Senatus quoque interdum iussit, vt honoribus functi d. r. Tribuni à populo, & imp̄p. legerentur, quod factū bello Persico narrat Liui. l. 44. Senatus decreuit, vt in octo legiones parem numerū tribunorū cōsules & populus crearēt: creati aut̄ neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset. Quoniam autem singulis annis quatuor legiones primæ scribebantur, quæ duobus Cōs. traderetur: Tribuni, qui ijs legionibus præfuerūt, cæteris omnibus dignitate præstitere. Quare in legibus, in quibus reliqui magistratus adscribuntur, & hi præcipuè nominantur, vt in ea lege, quam Cicero in Cluētiana recitat, QVI TRIBVNVS MILITVM LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS. QVIVE QVAESTOR. TRIBVNVS PLEBIS. deinceps omnes magistratus nominat. Hinc illud Liuij l. 27. Primis quatuor legionibus populus tribunos creauit: in cæteras cōsules miserunt. Populus enim Tribunos, qui honoratiorēs erant, ipse creauit, in reliquis faciendis cōsulum iudicium arbitriumq; iussit esse.

Ex Tribunis autem sex qui in vna legione erant,

erant, bini duobus mensibus toti legioni, par-
tisque castrorum præerant, ac necessaria pro-
videbant, ut scribit Polyb. Hinc Liu. lib. XL.
Secundæ legionis Fulvius Tribu. militum erat;
his mensibus suis dimisit legionem, mensibus
suis forte dixit, quibus legioni præerat Ful-
vius. Ex his Tribunis alter videtur fuisse ho-
noratior, qui primus dictus est. Livius l. XL.
L. Atius tribunus primus secundæ legionis.

Tribunorum munera in castris ita comme-^{libr. 49}
morat Macer leg. XII de re militari. officium ^{Dig.}
Tribunorum est, inquit, milites in castris con-
tinere, ad exercitationem producere, claves
portarum suscipere, vigiliis interdum circum-
ire, sumentationibus commilitonum interesse,
frumentum probare, emasorum fraudem coërce-
re, delicta secundum suæ auctoritatis modum
castigare, principijs frequenter interesse, que-
relas commilitonum audire, valetudinarios
inspicere. Hæc Macer, quæ præterea Polyb. au-
thoritate confirmari possunt; scribit enim Tri-
bunos potestatem habuisse multandi, pigno-
ra capiendi, ac fuste cædendi milites: eisdem
delectum habuisse, ætates singulas Triariorum,
Principum, Hastatorum, & Velitum distribuisse;
centurionatus ceterosque ordines in exercitu
assignasse: arma singulis militum ordinibus præsi-
pisse, milites sacramento adegisse: castrorum
descriptionem, aliaque militaria opera præstasse,
vigiliis ordinasse. Ius autem Tribuni dicebant in
principijs. Liu. l. 28. Forma castrorum consta-
bat una ea spe, quod Tribunos iura reddere
in principijs sinebant. Signum quoque sine
velleribus vigiliarum à Tribuno petebatur: vigi-

liaſq; ipſi Tribuni circumibant. Liu. l. XXIII. A cuſtodibus probra in circumeūtis vigiliis Tribunos iacta. & mox. Forma Romanorum caſtrorū conſtabat vna ea ſpe, quod Tribunos & iura reddere in principijs ſinebant, & ſignū ab eis petebant, & in ſtationes ac vigilias ordine ibant. Tacitus li. XIII. Signum more militiæ petenti Tribuno dedit optimæ maris. Ad obeundas aut̄ vigilias uſi Tribuni videntur cornicularijs: forte quia corniculo ſua imperia ederent Tribuni. Front. lib. III. Tamquam Tribuni cornicularius vigiles quosdā excitauit. Valer. li. VI. c. X. M. Latorio tribuno milit. Cominius trib. pl. diem ad populum dixit, quod cornicularium ſuum ſtupri cauſa appellaret. Et Suet. de claris Grāmaticis: Orbilius primo appariturā magiſtratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit. Auſtor de uiris illuſtribus. Scaurus primo in Hispania corniculo meruit: ſub Orefte in Sardinia ſtipēdia fecit. Poſtremis autem tēporibus corniculariorū ordo nominatur: ſed ad noſtrū propoſitum non fuit. Quod aut̄ ordines aſſignauerint in legione præter Polyb. Liu. oſtēdit l. XLII apud quem ita loquitur Sp. Liguſt. Ordinem, quo me dignum iudicent Tribuni militum ipſorum eſt poteſtatis. Et mox. Tribuni militares in legione prima primumpilum virtutis cauſa ei aſſignauerunt. Iſdem miſſionū cauſas cognouerunt Tac. li. I. Annal. Miſſio per Tribunos maturatur. Et aciem inſtruebant. Liu. l. 44. Inſtabat tribunis militum, vt maturarent inſtruere.

CUM

Cum igitur tanta dignitas & potestas Tribunorum esset, multis quoque commodis sunt obhonestati. nam ex Principibus, Hastatisque singuli Tribuni, qui sex in legione fuerunt ternos manipulos Polybio teste fortiebantur, qui Tribuni tabernaculum erigebant, locamque æquabāt, aut, si necesse esset ad impedimentorum custodiam sæpe mutiebant. Ex ijs manipulis octoni milites. Singulis diebus ante Tribuni tabernaculum equosque excubabant, aliaque ministeria exsequebantur. Reliqui autē duo manipuli (viginti enim in Principibus, Hastatisque in legione fuisse diximus, ex quibus octoni deni Tribunis attribuebantur, singulis terni) locum, qui ante Tribunos erat, custodiebant, curabantque ut aqua adspersus mundusque esset. Fasces tamen ijs non fuisse prelatos Livijs ostendit li. xxxix. Fugatis inquit ex principijs, ac paulo post è castris Tribunis, ad principes seditionis gregarios milites C. Albius Calenum, & C. Atrium Ventrum delatum omnium consensu imperium est, qui nequaquam tribunicijs contenti ornamenti, insignia etiam summi imperij fasces recuresque atrectare ausi. Appianus etiam in Libyca Tribunos militares annulo aureo usos scribit, cum ceteri ferreo uterentur.

Posterioribus temporibus insigne honoris tribunicij, pugio tradebatur, quem *παγαζιόνιον* appellabant. Martialis

*Militia decus hoc, & grati nomen honoris
Arma tribuniciam cingere digna latas.*

M s

Dio

Dio in Traiano. Cum Traianus tribunatus militum Suræ traderet, parazonium, quo per dignitate accingendus erat, nudum ei porrexit. Marcellus de militari testamento leg. XXVI. Titus priusquam tribunus legionis factus esset, testamentum fecit, & postea eiusdem manente eodem testamento defunctus est.

*De alijs magistratibus peditum, equitum,
& auxiliorum.*

C A P. XI.

HAtenus de ijs magistratibus, qui totis ca-
pijs præfuerunt: nunc dicendum est de
ijs, qui peditibus, equitibusque tum legionarijs,
tum socijs proprie præfuerunt. Singulis
manipulis, quos in legione triginta fuisse
diximus, bini centuriones præficiabantur,
duabus legionibus cooptati. ex quibus qui
prior electus erat, centuriam quæ in dextero
cornu manipuli fuit gubernabat; qui autem
posterior, eam regebat quæ esset in sinistro
quod si centurionum alter abesset, qui re-
linquebatur, toti manipulo præerat. quam
etiam ob causam centuriones duo, teste Poly-
bio, eligebantur, ut si alter cecidisset, nun-
quam manipulus sine duce relinqueretur.
Cum autem essent in legione centuriarum sexa-
ginta, fit ut par quoque numerus centurionum
esset, qui quidem in manipulis Hastatorum
ita vocabantur Primi Hastati, vel primus
hastatus centurio, & deinceps vsque ad
decimum hastatum, vel decimi hastati cen-
turionem.

turionem: in Principibus vero, primi prin-
 cipis, vel primus princeps centurio, atque i-
 ta in singulis vsque ad decimum: in Triarijs
 vero primipilus, vel primipili centurio, &
 deinceps vsque ad decimum primipili, vel
 primipilum centurionem: Triarij enim ante
 Pilani, vt ait Varro, dicebantur. Lilius lib. 8.
 Duo primipili ex vtraque acie inter Triarios
 erant. Primumpilum enim centurionem fuisse
 Cæsar ostendit libro tertio bel. ciu. Cra-
 stinus euocatus in exercitu Cæsarum primum-
 pilum in legione decima duxerat. Hic signo
 dato, sequimini me, inquit, manipulares mei.
 cum electi milites circiter 120. voluntarie
 eiusdem centuriæ sunt profecuti. Quoniam
 vero in singulis manipulis duo fuere cen-
 turiones, quorum honestior ille fuit centu-
 rio, qui prior electus dextram manipuli cen-
 turiam gubernabat, iccirco ita distingueban-
 tur, vt alter, verbi causa primus hastatus prio-
 ris centuriæ, alter posterioris diceretur; i-
 tem princeps primus prioris centuriæ, & pri-
 mus princeps posterioris centuriæ, vel certe
 prior, & posterior hastatus vel princeps, atq;
 ita in reliquis deinceps. Cæsar li. III. de bel.
 ciuili. omnibus primæ cohortis centurio-
 nibus interfectis, præter priorem principem.
 Spurius etiam Ligustinus apud Lilium libr.
 III. gloriatur à suis sibi Imperatoribus pri-
 mum hastatum prioris centuriæ, & primum
 principem prioris ite centuriæ virtutis cau-
 sa fuisse assignatos, Idem Lilius l. xxvii. mani-
 pulorum

pulorum centuriones nominat. Cæſ. lib. 1. ciuil. Centuriones Marſi duo ex caſtris legionis cum manipularibus ſuis viginti diebus ad Actium Varum perſugiunt. & Liuius lib. XXV. Titus, inquit, Pedanius primus princeps centurio cum ſignifero ſignum adentulſet, iam hoc ſignum, & hic centurio, inquit, intra vallum hoſtium erit: manipulares ſe primum tranſcendentem ſoſſam, dein tota legio ſecuta eſt. Et paulo poſt Primiſipi centuriones vocat. Nonnunquam tamen centuriones etiam cohortibus præpoſiti leguntur. Liuius libr. 3. Cohortes ſibi quæque centuriones legerunt: bini Senatores ſingulis cohortibus propoſiti, ſed & equitibus præſecti nominantur. Liuius lib. 4. Sex. Tempanium, A. Sclium & Antiftium, & Spurilium fecit, quos pro centurionibus ſibi præſecerant equites. Quamquam exiſtimo centuriones pro decurionibus uſui pari à Liuius.

Centuriones, qui primis manipulis Haſtatorum, Principum, & Triariorum præerant, ceteris videntur fuiſſe honeſtiores: quare primorum ordinum primique centuriones vocabantur. Liuius li. 44. Ipſe cum tribunis primis que ordinibus vadit ad contemplandum tranſitus. Cæſ. li. 1. ciuil. Legatos de pace primorum ordinum centuriones mittunt. Cæſ. lib. 1. de bello ciuili. Q. Fulginius primus habitus legionis XIV, qui propter eximia virtutem ex inferioribus ordinibus in eum locum peruenerat. Et libr. III. eiſdem. Cæſ. Sczuam centurio eſt ab octauis ordinibus ad

primi-

primipilum se traducere pronunciauit. Tacitus libr. 1. Annal. Lucis propinquis barbaræ
 aræ, ad quas Tribunos, ac primos ordinum
 centuriones mactauerant. Et 1. 11 Histor. Ante
 aquilam Præfecti castrorum, Tribuniq; & pri-
 mi centurionum candida veste. Inter omnes
 tamen ordinû omnium ceturiones, honestis-
 simus fuit Primipili centurio, qui etiam Pri-
 mipilus, & primus centurio dicitur. Cæsar
 libr. 2. Gall. P. Sestium Baculum primipilum
 nominat; quem mox libr. 3. Primipili centu-
 rionem vocat. Liuius lib. VII. Lex sacra mi-
 litaris lata est, ne quis vbi Tribunus milit. fuis-
 set, postea ordinum ductor esset. id propter P.
 Clodionum postulatum est ab coniuratis, qui
 iteris prope annis & tribunus militum, &
 primus centurio erat, quem nunc primipili
 appellant. Hinc reliquos sexaginta centurio-
 nes paruisse docet Dionysius lib. IX. Μάρκος,
 ἀφ' ἑβραίων ἑνὸς τῶν ταχυδρόμων τῆ λαμ-
 πρῆ ἀρχῆ κεκοσμημένος, ἢ τὰς ἑξήκοντα
 ἑκατονταρχίας ἐπεσβέτε, καὶ τὸ κελευόμην ὕψι
 τῶν ἑμ' κελεύει νόμος. τοῦτους ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμό-
 νας τῆ πατρίδος γλώττη περιεπλήουσιν καλοῦσι. id
 est, M. Flauoleius ordinis cuiusdam nobi-
 lissimi ductor, quem centurias sexaginta se-
 qui, & eius imperata facere lex iubet. hos du-
 ctores Romani primipilos vocant. Polybius
 centurionē, qui ex omnibus primus fuis-
 set electus, consilij etiam participem fuisse
 dicit. is vero sine dubio primipili centurio
 videtur fuisse. Eius quoq; dignitas intelli-
 gitur ex

tur ex eo quod narrat Liu. li. XLIV. ab Aemilio Paulo institutum, vt Tribunus militum primipilo legionis secretum ederet imperatori ille, & deinde singuli proximo cuique ordine centurioni dicere quid facto opus sit. Quibus ex verbis illud etiam colligitur, vt num in legione primipilum fuisse, non autem plures, vt nonnulli scripserunt. quod etiam Dionysius docuit, cum primipilo sexaginta centurias, quot nimirum legio habuit, paruinē narrat. Centurionum lectio, vt capite proximo ostentum est, ad Tribunos spectabat, interdum tamen à militibus cooptatos legimus. Linius libr. 3. Cohortes sibi quaque centuriones legerunt. Eligebantur autem vt scribit Polybius ex singulis generibus præterquam ex velitibus, qui natu minimi erant. Quærebantur autem, vt idem ait, centuriones non tam audaces & periculorum amatores, quam exercitus ductandi periti, animo infirmo & constanti, quique non temere ad pugnam ruant: aut si ab hostibus virgerentur, vitam potius, quam pugnae locum amittant. Atque ita fere ratio instituta fuit, vt ex inferioribus ordinibus ad superiores, centuriones promouerentur. Cæsar libr. V. Erant in ea legione fortissimi viri centuriones, qui iam primis ordinibus appropinquarent. Et li. VI. Centuriones nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquatam legionum, causa virtutis in superiores erant ordines huius legionis traducti. Et libr. I. belli civilis. Q. Fulginius propter eximiam virtutem ex inferioribus

Sigon. li.

4. de

Prox. c. 2.

ad primum hastatum peruenerat. Et libro 3. eiusdem. Cæsar Scænam ab octauis ordinibus ad primipilum se traducere pronunciauit.

Centurionum munus fuit, milites sub pugna tempus instruere, vigilias obire, militum operibus adstare. Polybius. Vegetius li. i. cap. 25. hinc Lilius libr. XXX. Equites in turmas, pedites in cohortes, sicut quondam à Romanis centurionibus didicerat, distribuit. Tacitus lib. XV: Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epula sique, & rogitante rege causis, quoties nouum aliquid aduerteret, ut initia vigiliarum per centurionem nunciari. conuiuium buccina dimitti. Et li. ii. Historiarum Vegetis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad bellumuniam cietur. Eisdem militum controuersias diuimebant. Lucianus Satyra XVI

*Legibus antiquis castrorum, & more Camilli
Seruato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis: iustissima centurionum
Cognitio est igitur de milite,*

Itaque cum tanta esset centurionum dignitas, uilia quædam munera non exsequebantur, ut corbes, storea sique gestare, ut auctor est Plinius lib. LII.

Porro centuriones milites ad opus non modo uerbis, & cohortatione, sed etiam uerbis excitabant: quam ob causam uicem in manu gestabant, qua leges castigarent. Plinius lib. XIV.

lib. XIV. cap. I. Centurionum in manu vitis o-
 ptimo præmio tardos ordines ad lentas pro-
 ducit aquilas; atque etiam in delictis pœnam
 ipsam honorat. Hinc Macer li. XLIX. Digesti.
 de re milit. Miles, si vitem tenuit, mutet mili-
 tiam: si ex indultia fregit, vel manum centu-
 rioni intulit, capite puniatur. Tacitus l. i. An-
 nal. Centurio Lucilius interficitur, cui milite-
 riaribus facetijs vocabulum cedo alteram in-
 diderant. quia fracta vite in tergo militis, al-
 teram clara voce, & rursus aliam potcebat.
 Spartianus in Hadriano. Nulli vitem nisi ro-
 busto, & bonæ famæ dedit. Hinc ipsi centu-
 riones maximo erant militibus odio. Tacitus
 lib. i. Annal. Repente lymphati districtus gla-
 dijs in centuriones inuadunt. ea vetustissima
 militaribus odijs materies & læuendi prin-
 cipiû: prostratos verberibus multant, sexage-
 ni singulos, vt numerum centurionum adz-
 quarent. Quare ipsi milites interdum operâ
 vacationem, & verbera pecunijs a centurio-
 nibus redimebant. Propterea milites apud
 Tacitum conqueruntur lib. i. Annalium De-
 nis in diem alibus animam & corpus æstimari.
 hinc læuitiam centurionum, & vacatio-
 nes munerum redimi. Et lib. i. Histor. Flagi-
 tatum, vt vacationes præstari centurionibus
 solitæ remitterentur, namque gregarius mi-
 les vt tributum annum pendebat. pars mani-
 pulis, pars per comæatus, aut in ipsis ca-
 stris vaga, dum mercedem centurioni extor-
 ueret, neque modum oneris quicquam, neque
 genus quæstus pensi habebat. per latrocinia
 & raptus

& raptus, aut seruilibus ministerijs militare otium redimebant, tum locupletissimus quisque miles labore ac saeuitia fatigari, donec vacationem emeret. vbi sumptibus exhaustus, socordia miser elanguerat; inops pro locuplete, & iners pro strenuo in manipulum cedebat. Porro gregarij milites per Tribunos ac centuriones quæ uellent ab Imp. petebant. Cæs. libr. 1. Gall. Legiones per tribunos militum & primorum ordinum centuriones egerunt, ut Cæsari satisfacerent. libr. 7. Hæc eadem milites centurionibus tribunisq; militum mandabant, ut per eos ad Cæsarem deferrentur. Atque hæc quidem de numero, ordineq; centurionum, nunc deinceps reliqua videamus.

Singuli centuriones singulos sibi adiutores, quos Polybius *ἀπαγοῦς*, id est, extremi agminis ductores appellat, cooperarunt; ut par numerus uiragorum & centurionum in manipulo legioneque esset. Hi à latinis forte dicuntur Options & Adcensi. cumque olim à consulibus vel Tribunis legerentur, postea à centurionibus legi cœpere, Festus. Optio, qui nunc dicitur, antea Adcensus appellabatur, is adiutor dabatur centurioni à Tribuno mil. qui ex eo tempore, quem uelint centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. Linius libr. IIX. Duo primipili ex utraque acie inter Triarios erant. Romano haud satis fidenti uiribus, iam Romæ permissum erat ab consulibus, ut subcenturionem sibi, quem uellet, legeret.

N

Pedestri-

Pedestribus igitur copijs hi præfuerunt, loquitur vero singulis decurijs, quas in turma ternas fuisse diximus, singuli præerant. Decuriones: ex quibus qui primus esset electus, reliquis duobus honoratior fuit, ac non sua tantum decuriæ, sed turmæ etiam præerat: eoque absente secundus totam turmam gubernabat. Et quamvis Polybius omnes communi nomine Decuriones appellatos dicat: tamen primus Decurio, qui toti turmæ præerat, præfectus quoque honestiori vocabulo dictus est. Cicero pro Marcello. Nihil sibi ex ista laude centurio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. Hirtius de bello Hispanico Cæsar ob virtutem turmæ Cælianæ donauit millia tres decim & præfecto torques aureos duos. Hi autem tres Decuriones, eodem Polybio teste, olim totidem sibi ἑταίρους, id est, extremi agminis ductores cooptabant: postea vero ab Tribunis dabantur. Optionesque similiter atque in centurijs pedium nominati. utrumque docet Varro libro v. de lingua lat. Turma, terna est: in uabij: quod terdeni equites ex tribus Tribubus Tatiensium, Ramnensium & Lucerum fiebant. itaq; primi singularum decuriarum, Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis, sunt etiam nunc terni, quos hi primo administratos ipsi sibi optabant, optiones vocari cœpi, quos nunc propter ambitionem Tribuni faciunt. Eadem
fero

fere verbis iisdem ex Curiatij sententia Fe-
 llius tradit. Præter hos autem Decuriones,
 qui in singulis decurijs erant, vna aliquis vi-
 detur omnibus equitibus præpositus, & si Ma-
 gister equitum cum dictatore affuisset, ipse
 vniuerso equitatu præerat: sin minus, alius
 præficietur, qui Præfectus equitum, vel a-
 la generali nomine dictus sit. Plutarchus e-
 nim narrat in exercitu Cæsaris, Præfectum
 equitum Labienum fuisse. quis autem putet
 eum, qui Legatus Cæsaris tot annos res ma-
 ritimas gesserat, ac tandem omnium admira-
 tione approbationeque ad Pompeium tran-
 sieraat, vnius turmæ fuisse Præfectum? Cæ-
 sar etiam libro III. belli ciuilib. C. Volu-
 senum suum Præfectum equitum nominat,
 quem certe pluribus quam vnius turmæ equi-
 tibus præfuisse ex eo constat, quod cum Ro-
 scillus & Aegus fratres Allobroges, qui inter
 equites Cæsaris primas obtinebant, interfici-
 cere voluerunt, vt cum aliquo munere ad
 Pompeium perfugerent. Cæsar li. primi belli
 Gall. extremo. P. Crassus adolescens qui equi-
 tati præerat. Frontinus libro quarto, cap. 1.
 Stratag. Domitius Corbulo in Armenia, Aem-
 ilio Rufo Præfecto equitum, quia hostibus
 cesserat & parum instructam armis alam ha-
 bebant, vestimenta per lectorem scidit. Sue-
 ton. in Tiberio cap. 30. Præfectum alq̄ de vi &
 rapinis reum causam in senatu dicere coë-
 git. Et in Augusto capite 38. Liberis senato-
 rum militiam auspiciantibus non tribunatum

modo legionum, sed & præfecturas alarum dedit ac ne quis expertus castrorum esset, binos plerumque laticlauios præposuit singulis alis. Quibus ex verbis honestam hanc dignitatem intelligimus fuisse, videntur autem hi Decuriones eandem in equites, quam centuriones in pedites potestatem habuisse.

Auxilij sociorum præerant Præfecti duodecim ab Imperatore constituti, qui eandem ut scribit Polybius, in socios potestatem, quam in Romanos Tribuni habebant. Linius lib. 26. Fulvius Tribunus mil. ac Præfectus sociorum imperavit, uti duobus millibus equitum delectis denunciarent, ut ad tertiam buccinam præsto essent. Equitibus tamen vniuersis civis Romanus præficiabatur, forte ne quid mouerent. Linius libr. XXXV. C. Linius Salinator præerat alarijs equitibus. Forte etiam quæ de Alæ præfectura proxime diximus, ad socios referri possunt.

Prætoria cohors suam videtur habuisse Præfectum: cuius Repub. eversa, frequens mentio est apud Tacitum: Dio li. 54. scribit ab Augusto Prætorianorum militum duos Præfectos institutos. Euocati si seorsum à Prætoria cohorte fuissent centuriati suum quoque Præfectum habuere, cuius meminit Cicero ep. 6. lib. 3. famil.

Calonibus præficiabantur ex ipsis calonibus idonei, vsuque periti, qui tamen non amplius quam ducentis præessent. Vegetius lib. III. cap. VI. Ex ipsis, inquit, calonibus idoneos ac peritos vsu legebant, quos non am-

plius

plius quam ducentis sagis farciarijs, puerisq;
præficerent.

Leuis armaturæ peditibus aliquos præfuisse
de verisimile fit; qui autem propriè ijs præpo-
siti fuerint, constituere haud scio. Atque hæc
de bellicis Romanorum magistratibus.

*De armaturâ peditum, equitumq; Ro-
manorum.*

C A P. XII.

Vbi ordines peditum, equitumque Tribu-
ni descripsissent, arma singulis ætatibus
ordinibusque conuenientia, vt Polybius ait,
præcipiebant. Romani porro peditum equi-
tumque armaturam, sæpe immutarunt, cum
dies & exempla ceterarum gentium, quibus
cum pugnabant, aliquid noui semper doce-
rent. Romuli autem tempore, quo nam gene-
re armorum sint vsu Romani, incertum est.
græca tamen vsus armaturâ, hinc licet conij-
cere, & quod à Græcis originem ducebant, &
quod Romulû Plutarchus pro argolicis cly-
peis Sabinorum scuta sumpsisse narrat. Cæ-
sar vero apud Sallustium de coniuratione,
Romanos arma atque tela militaria à Samni-
tibus sumpsisse dicit. sed hoc posterioribus
temporibus accidisse puto, cum bella inter
Samnites Romanosque orta essent. Primus
Ser. Tullius cum classes censumque institue-
ret, singulis classibus arma ac tela dedit, qui-
bus vterentur in bello, quæ deinceps viden-
tur retinuisse Romani. Singulos ordines pro-
pria

pria arma habuisse à cæteris distincta Tzeit, ostendit libro 1. Hist. Aperire armamentarium iussit, raptâ statim arma sine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur; miscetur auxiliariis galeis, scutisque.

Velites igitur, quos in quarta classe censos fuisse diximus, ex Tullij institutione scutum, gladium, & hastam habuere, vt scribit Dionysius: idq; omnino verisimilius est, quam quod Liuius ait, nihil eos præter hastam & veru- gestasse. Polybius velitibus etiã galeã tribuit, quod posterioribus temporibus factum putatur vt etiam illud, quod pro scuto parmam acceperint, quam illis Polybius, & Liuius deinceps tribuunt. Cum enim in obsidione Capuæ Romani equitatu inferiores essent, ex omnibus legionibus iuvenes maxime vigore & leuitate corporum veloces elegerunt, qui misti inter equites militarent, atque his parmas, & iacula tribuerunt vt Liuius ait; velitesque item sunt appellati: paulatimque eorum armatura ad eos Velites translata videtur, qui inter pedites pugnabant. Parma igitur, quam velites posteriore ætate habuere, rotunda fuit, & breuior quam equestris, magnitudine tripodali, firmitatem roburque habens cum ob structuram, tum ob magnitudinem, quæ tutando corpori satis esset, vt Polybius scribit libr. VI. Liuius lib. XXVI. de velitibus ad Capuam institutis. Eis parmx breuiores, quæ equestres datæ, inde enim verisimile est, veteres velites parmam sumpsisse, quam illis, vt di-

vt dixi, Polybius tribuit. Itaque idem Lilius
 libr. XXXIX. cum veterum velitarum arma-
 turam immutatam scriberet. Veles, inquit,
 tripedalem parmam habet, & in dextra ha-
 stas, quibus eminus utitur, gladio Hispanien-
 si est accinctus, quod si pede collato pugnan-
 dum est, translatis in læuam hastis, stringit
 gladium. Quæ omnino descriptio cum Po-
 lybiana conuenit. Veliti item parmam tri-
 buit Lilius idem libro XXXI. Nec pedes
 concurfator, & vagus, & prope seminudus
 par erat genere armorum veliti Roman. par-
 mam gladiumque habenti; pariterque & ad
 feruendum, & ad hostem petendum arma-
 to. Et Varro à *περιμαρτυρίας* apud Nonium. *u. Veles.*
 Quæ sequuntur cum rotundis velites leues
 parmis. Velitum forte parmas extremis tem-
 poribus iterum sustulit C. Marius, (vt Fe-
 stus ait. u. Parmulis) datis in vicem earum
 Bruttianis, id est, vt idem. u. Bruttiana in-
 terpretatur, Scutis, quibus Bruttiani ute-
 rentur. hæc autem scuta ovalis figuræ fuisse
 puco, in æreo enim nummo vidi militem
 cum ovali scuto, quod secundum longitudi-
 nem induebatur cum inscriptione *β, ε, η, ω, ρ*
 sic enim Græci Brutios vocant: atque ita sa-
 ne in veteri inscriptione Rhegij adhuc legi-
 tur.

Hastæ velitum, quas Polybius *ροσφοῦς*,
 Dionysius *δόρατα* nominare videtur, mili-
 les fuisse, vt Lilius docet l. xxxix. cum eorum
 armaturam describit, in dextra, inquit, hastas
 habet,

habet, quibus eminus utitur. Et libr. XXX. velites ancipites ad ictum vtrinque coniciebant hastas. Et libr. XXIIIX. velites primis missilibus territauerunt: deinde emissis leuibus telis, quæ irritare magis quam decerneret pugnam poterant, gladios nudant. Et libr. XXXI. velites emissis hastis cominus gladios rem gerebant. Iam vero velites legionarios hæc hastas missiles habuisse Liuius ostendit libr. XXIV. ante institutos ad Capuam velites: Velites, inquit, quorum telum inhabile ad remittendum imperitis est; vix quenuquam sine vulnere consistere in muro patiebantur. Et libr. XXVI. cum de noua velitum institutione differeret: septena, inquit, iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest. Quæ cum dicit, veteres velites hastis vsos aperte demonstrat.

Hæ hastæ duos longæ cubitos fuere, teste Polybio, digiti crassitudine dodrantali præfixo ferro, in tenuitatem gracilitatemque ducto, ut post primum ictum reflecteretur, neque remitti posset. Itaque Liuius libr. XXIV. velitum telum inhabile ad remittendum esse dixit. Cum vero hastas scriptores tribuant veliti, facile conijcere possumus, eas fuisse plures, tot nimirum, quot vna manu comprehendere commode possent. nam Liuius libr. xxxiix. scribit velites, si collato pede pugnam dum fuisset, trāsatis in læuam hastis, gladios strinxisse. Ad iaciendas hastas velites amen-

tis vte-

is utebantur. Cæf. lib. v. Gall. Monet vt tra-
gulam cum epiftola ad amentum delegara,
Intra munitionem caftroꝝ, adijciat. Cicero
in Bruto Haftæ velitibus amētatię traduntur.
Sidorus libro XIX. cap. vii Amentum vin-
culum est iaculorum haftilium, quod medijs
haftis aptatur. Feflus. Amenta, quibus vt mit-
ti poffint, vinciuntur iacula, ex Græco quod
eft *ἀμναρα* fic appellata: vel quia aptantes
ea ad mentum trahunt.

Potèò velitum haftas à pilis fuiſſe diuerſas,
contra quã nonnulli putant, Polybius oſten-
dit, qui velitum *ῥόσφοῦς*, Haftatorũ verò, &
principum ceterorum *ὄσφοῦς* fuiſſe dicit: &
Liuius pila ab haftis velitaribus ſeorfim no-
minans libro XXXIX. Ingentem, inquit,
vim pilorum, & velitarium haftarum para-
uerat.

Gladium veliti, vt dixi, Polybius, & Dio-
nyſius tribuunt, quem Liuius in explicatione
cenſus adimit: poſtea paſſim tribuit, vt libr.
XXIX. Velites emiſſis leuibus telis, quę irrita
re magis, quam decernere pugnam poterant,
gladios nudant. Et libro xxxi Velites emiſſis
haftis cominus gladijs rem gerebant. Et li. 38.
Et cum cominus venerant, gladijs à velitibus
trucidabantur. Hic gladius breuior fuit, ad
propioꝝ habilis pugnam. Hispanienſem
Liuius vocat: Polybius generali nomine *μά-
χαρην*, Hispanienſem verò cæteris tribuit,
verifimile tamen eſt, gladium Hispanienſem
peditem grauis armaturę fuiſſe: deinde pro-

pter insignes utilitates, à ceteris etiam equi-
 tibus vsurpatos. Gladius Hispanienſi. verius
 acutus fuit, Polybio teſte, mucronemque ex-
 timum, & obeliſcum firmū validumq; habuit
 Liu. lib. 38. veles tripodalem parman habet,
 & in dextra haſtas, quibus eminus vitur: gla-
 dio Hispanienſi eſt cinctus. quod ſi pede col-
 lato pugnādum eſt, tranſlatis in ſquam haſtis,
 ſtringit gladium. Et lib. VII. Armant inde iu-
 uenem æqualem: pedestre ſcutum capit, Hi-
 ſpano cingitur gladio, ad propiorem habili-
 pugnam. Hispanienſem autem gladium vo-
 catum puto, quod eum ab Hispanis Romani
 mutuati eſſent, utrinq; enim punctim magis
 quam cæſim feriebant. de Romanis quidem
 teſtis Vegetius lib. I. cap. XII. De Hispanis au-
 tem Linius lib. XXII. Gallis, inquit, Hispani-
 que ſcuta eiſdem formæ fere erant: diſpari-
 ac diſſimiles gladij: Gallis prælongi, ac ſine
 mucronibus: Hiſpano punctim magis, quam
 cæſim aſſueto petere hoſtem, breuitate habi-
 les & cum mucronibus.

Hoc gladio ita veteres præcingebantur au-
 ctore Polybio, quod etiã in antiquis marmo-
 ribus videmus, ut ab ſiniſtro humero ad dex-
 trum femur penderet: que cauſa fuit, ut bro-
 uior eſſet, cum alioqui ſtringi commode non
 poſſet. Hinc Feſtus arma dicit appellata, q̄
 ex armis, id eſt, humeris pēderent, ut gladius.
 Iosephus tamen qui Romanam militiam Ve-
 ſpaſiano imperante explicauit. Romanos ut-
 troque ex latere gladijs præcinctos dicit, ita
 tamen, ut gladius dexter vnius eſſet palmi,

ſiniſter

li. 3. ca. 3.
 vel 6.

sinister verò multo lógior. vt gladius dexter
 nihil aliud quam pugio fuisse videatur: pu-
 gionibus enim Romanos vsos esse Cicero, Sal-
 lustius, Tacitus, ceteriq; tradidere. Dio etiam
 lib. xxxiix Rom. pugiones Gallicis minores
 fuisse dicit, mucronemq; ex chalybe habuisse.
 Teget. quoque spathas & semispathas, id est,
 maiores & minores gladios militibus tribuit
 l. c. 15. Porro cingulũ, ex quo gladius pende-
 bat, Baltheus siue Balteum dictum est, quod, vt *lib. 4. de*
Varro, è corio esset bullis distinctum. Pro-ll.
peritius lib. iv. eleg. xi.

Præbebant casti baltea lenta boues.

In eodem balteo signa quædam fuisse, quæ
 militum in legione numerum ostenderent,
 tradit Isidor. l. 19. Originum cap. vltimo. Hoc
 Balteum militare quoq; cingulũ appellatur.
 Cæli. l. 5. Transfigitur scutum Pulio, & veru-
 tum in balteo defigitur. auertit hic casus va-
 ginam, & gladium educere conantis dexterã
 moratur manum.

Galeã veliti neq; Dionys. neque Livi. vnus
 verò Polybius tribuit: quam simplicem fuisse
 dicit, lupi pelle, aliaũe re simili contextam,
 quod & integumentum pariter, insigneq; es-
 set, vt in prælio strenuè ignauiterq; se gere-
 rent suos duces ij qui latere non possent. Pro-
 pertius lib. iv. eleg. xi.

Et galea hirsuta compta supina tuba.

Virgil. l. 7. de *Herculis Fuluosque lupi de pelle galeas.*
 Easde galeas struthiocameli pennis ornarũt,
 vt ait Plin. l. 10. c. 1. Eas pennas tres fuisse, cubi-
 tiq; vnus longitudine scribit Pol. quas rectas
 ant.

nigri vel punicei coloris, in galea, in coronæ modum ponebant, vt species cum per se pulchrior, tum hostibus esset terribilior.

Ex qua autē materia velitum galea fuerit Polybius non tradit: ex ære autem fuisse inde adducor vt credam, quod reliquarum classium galearū item æræ fuisse tradantur à Polybio, & Liuiō. Camillum tamen bello Gallico aduersus Gallorum iustus, galeas ferreas leui superficie fabricasse narrat Plutarchus in vita. Festus similes ait fuisse galeas nobilem versus repando, quare Silas etiā dicitur ex hoc etiam potuit Propertius galeam supernam nominasse.

v. Sili.

Ac velites quidem ita armabantur, vt maxima tamē ex parte nudi essent. Hastati verō totam armaturam teste Polybio gestarunt. ea autem fuit, vt idem ait scutum, galea, thorax, ocreæ, gladius, pila siue hastæ.

Scuta Romani videntur sæpe mutasse. Romanulum enim pro argolicis clypeis Sabinorum scuta Romanis dedisse Plutarchus refert. Ser. Tullius, vt Liuius & Dionysius scribunt, primæ classis, id est, Triarijs clypeos dedit: quos *ἀσπίδας* Dionysius vocat: secundæ verò & tertię, id est, Principibus & hastatis scuta, quæ *δυσπόδος* idem appellat. Polybius Hastatis, Principibus, Triarijsque *δυσπόδος* tribuit. Cæsar apud Sallustium Roman. à Samnitibus armaturam sumpsisse dicit: Athenæus lib. vi. extremo Roman. *δυσπόδων χεῖρῶν* à Samnitibus sumpsisse dicit. Samnitium verò scutum ita descri-

describit Linius li. IX. Forma erat scuti sum-
 mum latius, qua pectus atque humeri tegitur
 astigio equali: ad imum cuneatior, mobili-
 tatis causa. Idem Linius bello Persico, Roma-
 nos scutis Ligustinis vsos narrat, libr. XLIV.
 Difficilius procul regia auxilia melius pugna-
 bant: cominus stabilior & tutior, aut parma,
 aut scuto Ligustino Romanus erat. quãquam
 si Linius de leui armatura loqui videtur.
 Clypeum ego rotundum fuisse puto, vel Vir-
 giliij auctoritate, qui Polyphemi oculũ fuisse
 dicit, Argolici clypei, aut phœbeę lampadis
 instar. Festus quoque corium bouis ob rotun-
 ditatem clypeum vocatum dicit. Scutũ verò
 equali, aut quadrata figura portę instar fuisse
 verisimile est, ex quo *δοπέος* Gręcis dictum vi-
 deri potest. Samnitium verò scuta ex vtriusq;
 composita fuere, superiore quidẽ parte lata,
 infima cuneata, vt Linius ait.

Scutũ, teste Polybio, superficie curua fuit,
 quod, vt opinor, sic melius militis non solum
 pectus, sed etiam latera protegeret. Hinc Li-
 nius lib. XXXIIX de Gallorum scutis. Scuta, in-
 quit, longa, ceterum ad amplitudinem cor-
 porum parum lata, & ea ipsa plana malè tege-
 bant Gallos. Dio tamen lib. XLIX etiam plana
 scuta in exercitu Ro. videtur agnoscere, cum
 in Testudinis descriptione dicit, eos, qui scu-
 ta curua haberent, extra in lateribus collo-
 catos: qui autem lata scuta habuere, in medio
 positos, scuta super capita sustulisse: sic vt nõ
 solum milites, sed etiam equi currulq; super
 ea telludine veherentur.

Fuit

Fuit verò latum scutū, vt scribit Polybius pedes duos & semis. itaque pede ipso militis latius fuit, cum hominis vnus latitudo vnus pedis & semis fere fit, aut nō multo secus. Longitudo autem ordinaria fuit pedum quatuor, aut vt maxima esset, quatuor amplius digitis ordinariam superabant. itaque scutum totum fere militem tegebat, cum homo fere maior quinque pedibus non sit: quare modica inclinatione corporis oēs ictus vitare poterant. Hinc Liuius lib. xxxiv. Missilibus Lacedæmonij pugnabant; à quibus se magnitudine scuti per facile Romanus tuebatur miles. Et lib. ix. de comparatione Macedonum & Romanorum militum, Arma, inquit, clypeus, sarissæque illis: Romano scutum maius corpore tegumentum. Quibus verbis scutum clypeo maius fuisse significat. Scuti quoq; Romani amplitudinem illud ostendit, quod idem Liuius narrat lib. xlv. à Paulo institutum: Vigiles etiam nouo more scutum in vigiliam ferre vertit: non enim in pugnam vigilem ire, vt armis vtatur, sed ad vigilandum scuto præsertim erecto stare galeatos; deinde vbi fessi sint in nixos pilo, capite super marginem scuti posito sopitos stare, &c.

Erat verò, vt Polyb. narrat, ex duabus rationibus scutum compactum, taurino glutino, lintheisq; inter se coniunctis: exterior superficie vituli pelle obducebatur. vnde scuta dicta putat Festus ἀπὸ τοῦ σκύτους, id est, pelle. Liui. lib. xxiii. Lora detractatq; scutis pelles, vbi feruida molliissent aqua, mādere conaren-

ur. Scutum videtur compactum ex axiculis.
 Marcellinus lib. 21. fere initio. Iulianus cum
 curtiens scutum varijs motibus exerceretur
 in campo, axiculis, quis orbis erat compagi-
 natus in vanū excussis, ania remanserat sola.
 Plinius lib. xvi. cap. iv. ex aquaticis arboribus
 scuta præcipue facta scribit. Scuti ora, eodem
 Polybio auctore, ferrea lamina obducebatur,
 cum vt gladiatorum ictibus resisteret, tum ve-
 lōne terræ adhærens attereretur. Hanc la-
 minam bello Gallico à Camillo additam,
 cum antea scutum ex solo ligno esset, scribit
 in vita Plutarchus. In medio scuto, teste Po-
 lybio, ferreus fuit umbo, tam firmi roboris,
 vt omnibus ictibus lapidum, telorumque re-
 sisteret.

Habit præterea scutum lora, vt scribit Ser-
 vius, quibus ex humeris brachioque sinistro
 suspendebatur: ex quo dixit Virgilius libro
 II. Aeneid. *Chpei que insigne decorum Induit, &c.*

Quod idem scribit lib. xvii Polybius.

In scuto porro intrinsecus quidem, vt Ve-
 getius ait lib. ii. cap. xix. vnus cuiusque mi-
 litis nomen erat inscriptum, addito ex qua
 esset cohorte, quæue centuria: extrinsecus
 autem nomen erat Imperatoris adscriptum
 teste Dione libro XLIX. & libro L. Xiphili-
 nus in Domitiano, Iulianus iussit milites sua
 & centurionum suorum nomina in scutis in-
 scribere, quo facilius ij, qui præclare ali-
 quid, aut turpiter fecissent, cognoscerentur.
 Curtius de bello Alexandr. Milites adeo fa-
 cebantur, vt C. Pompeij nomen in scutis in-
 scriptum

scriptum haberent. Et mox. milites nomen Pompeij ex scutis detraxerunt.

Ad femur dextrum gladium Hispaniensem, similiter atque velites gestabant. Nec non galeam, ut illi æream habebant, quam præterea pinnis tribus puniceis nigrisve rectis longitudine fere cubitali ad instar coronæ cuiusdam adornabant: quæ pinnæ cum ad arma cetera in summo capite accederent, miles duplo maior videbatur, eiusque species cum pulchrior, tum hostibus terribilior reddebatur, ut ait Polyb. li. vi. Varro lib. iv de lingua Lat. Muri, inquit, Summa, Pinnæ, ab ijs, quas insigniti milites habere in galeis solent, & in gladiatoribus Samnites. Has pinnas struthionum fuisse ait Plinius lib. X. c. i.

Ocreæ tibiæ fuere tegumenta; ex quo etiam Tibialia nominantur, ex ære fuisse Polybius, Dionysius, Liviustradunt. Scribit lib. i. cap. xx Vegetius in dextris duntaxat cruribus ocreas habuisse; forte quia, ut idem præcipit, pedem dextrum, dum gladio cominus pugnatur, milites proferre debent: quare is nudatur, cum sinister scuto regitur. Virg. l. vii. de Hænicis idem testatur: vestigia nuda sinistri instituerè pedis, crudus regit altera pæro.

Polybius tamen, Dionysius, & Liviustradunt numero multitudinis nominant; & in marmoribus crurum utrumque rectum ocreis videmus. Liviustradunt lib. ix Samnites sinistram crurum ocrea rectum habuisse narrat, quod de omnibus militibus videtur confirmare Iuuenalis Satyra vi.

Pal.

*Balteus, & manica, & crista, crurisq; sinistri
Dimidium tegmen.*

Tegebant autem ocreæ, ut ex marmoribus videmus, solam tibiã fere usque ad genu: ne, dum scutum ad ictus vitandos attollitur, ima pars cruris tibiæque nudaretur. Ocreas Festus inæqualiter tuberatas fuisse dicit, unde illis nomen. Ocrem enim veteres montem confragosum nominabant. Liviùs tamen & Dionysius tertie classi id hastatis adimunt. Pila præterea (sic enim *ὑπόδος* interpretor) teste Polybio duo gestabant, alterum quidem maius, alterum vero minus: minora pila una cum ferro iaculis mediocribus paria fuere, ut cum Polybio scribit Dionysius libro v. Maiorum pilorum alia tereti, alia quadrata figura fuisse, ait Polyb. id est, ut ego existimo, ut hastile ad medium usque quadratum esset, quod ferro item quadrato præfigeretur, ut in Celtica scribit Appianus. Liviùs quoque in pilo hastile quadratum agnoscit libro XXI. Salaricã, inquit, erat missile telum, hastili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum exstabat, id, sicut in pido, quadratum.

Horum magnitudo fuit auctore Dionysio, quæ manum impletet, hoc est, quemadmodum scribit Polybius, ut teretia diametrum digitorum quatuor quadrata eiusdem mensura late: a haberent. Porro maiorum minorumque pilorum eadem sunt hastilis longitudo, id est, Polybio teste, cubitorum trium,

O

vel

vel ut scribit Dionysius, haud minor tribus pedibus huic ligno ferrum, auctore Polybio longitudinis eiusdem in seiebatur, cetera, ut scribit Appianus, molle ac tenerum praeter mucronem, qui cum firmus fuit, rum etiam, ut ait Polybius, hamatus: videlicet cum ictu inflecteretur, inhabile ad remittendum esset, aut si corpori adhaesisset, non facile extraheretur. Caesar libro i. Gall. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quod pluribus eorum scutis vno ictu pilorum transfixis & colligatis, cum ferrum se inflexisset, neque euellere, neque sinistra impedita iam commode pugnare poterant.

Ferrum autem, ut Polybius & Appianus narrant, ad medium vsque hastile inlerebatur, tamque firmiter connectebatur, ut prius ferrum si angeretur, quam nexus relaxaretur. Nectebatur enim multis fibulis, ut Polybius ait: Plutarchus tamen pili ferrum duabus fibulis ferreis colligatum fuisse narrat, earumque alteram a C. Mario bello Cimbrico sublatam, ac pro ea ligneum clauum repositum eo consilio, ut pilum in hostile scutum incidens non rectum haereret, sed facto clauo ligneo, ferrum reflecteretur, atque hastile traheretur ob cuspidem flexam retentum. Dionysius pila vtrinque ferro praefixa fuisse dicit, forte ut humi praefigi posset, ipse quoque ibidem pila, quae ante tabernacula erant praefixa, arsisse scribit.

In pilis videtur nomen Imperatoris fuisse iniecitum: nam hac vna re dicit Plutarchum

notum

notum factum esse, Catuli opera victoriam de Cimbris partam esse, quod pila, quibus hostes fuerant interfecti, Catuli nomen haberent inscriptum.

Iam verò pilis vsos fuisse hastatos, Liuius ostendit libro xxvii. C. Decimius, Flauus Tribun. mil. signo arrepto primi hastati, manipulum eius signi se sequi iussit, pilaque in belluas conijci. Et lib. xxx. Hastati legionis undecimæ conglobant sese, atque in elephantos pila conijciunt.

Primis tamen temporibus hastis vsi sunt hastati, & Dionysius, Liuiusque tertiæ classis, id est, Hastatis, hastas tribuunt. Varro etiam lib. iv. de lingua latina. Hastatos nominatos dicit, quod initio hastis pugnarent. Quando autem pro hastis pila acceperint, incertum est. Anno tamen CDIV. Hastati hastas habuere. Liuius libro vii. Ab hastatis, principibusque proelium initum, præter virtutem locus quoque superior adiuuit, ut pila omnia hastæque, non tamquam ex æquo missa, vana caderent, sed omnia librata ponderibus figerentur. Ex quo loco illud etiam intelligimus hastas missiles fuisse.

Thoracem, siue lorica tertie classis id est Hastatis Liuius, Dionysius, & Polybius adiungunt. Polybius tamen eos pro lorica, area lamina, cuius in omnes partes latitudo vnus palmi esset, pectus munisse scribit; quam καρδιοφύλακα, id est, cordis munimentum nominarunt. Qui tamē centum supra decem millia drachmarum habuere, totum thoracem gestarunt, ut infra dicemus. Hæc

Hæc igitur Hastatorum, qui in tertia classe censebantur, armatura fuit. Eandem omnino habuere Principes, teste Polybio; Dionysius etiam & Livijs Ocreas, quas tertiae classis id est, hastatis ademerunt; secundæ, id est, Principibus tribuunt.

Triariorum, qui in prima classe numerantur, arma eadem fuere, ut scribit Polybius pro pilis tamen hastas habuisse narrat; quod etiam primæ classis tribuunt Livijs & Dionysius. Eisdem diserte dat Triarijs Livijs lib. VIII. Triarij sub vexillis confidebant, sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris hastas sub erecta cuspide in terra fixas tenentes. Triariorum hastæ non videntur missiles fuisse: itaque δόρατα à Polybio vocantur: & Livijs ostendit lib. IX. Triarij cum semetipsi fatigassent, & hastas aut præfregissent, aut heberassent. Et mox Triarij hastis ora fodientes per manipulos prope intabescere. Varro tamen lib. IV de lingua latina Triarios pilis pugnasse dicit, & propterea Pilanos vocatos, quod etiam confirmat Ovidius lib. III Fastorum, Pilanos, Triarios nominans:

Hastatos institutq; decem,

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat Corpora.

Porro cum Triarij in prima classe numerarentur, cuius census finitus est supra centum millia æris, vel, quod idem est, supra centum minas, id est, decem millibus drachmis sive denarijs (mina enim à Solone centum drachmis

nis finita est, ut Plutarchus scribit) totum,
 integrumque thoracem habuere, non, ut ca-
 teri solum palmare illud pectoris munimen-
 tum. Polybius enim eos, quorum census am-
 plius decem millium drachmarum fuit, tho-
 racem habuisse narrat; hic vero primæ classis
 census fuit. Quamquam idem Polybius inter
 Hastatos quoque aliquos eiusdem census fu-
 isse dicit, qui thoraces item habuerint. Tho-
 racem, quem Latini lorica nominant, ha-
 bitatum fuisse tradit Polybius, id est, ut ego
 eisdem puto, annulis confertum: quod etiam
 in antiquis marmoribus videmus. Ex ære fu-
 isse docet Linius: postea ex ferro lorica fieri
 coepit; Varro libr. IV de lingua Latina.
 Lorica, quod è loris de corio crudo pectora-
 la faciebant: postea succederunt Galli è fer-
 ro sub id vocabulum, ex annulis ferream tu-
 licam. Plutarchus in Lucullo squamatas lo-
 ricas nominat, id est, ex laminis ad instar
 squamarum confectas.

Vtrum autem Triarij scutum gestarint, con-
 trouersum esse potest. Polybius enim, uti di-
 ximus, Triarijs similiter atque hastatis, Prin-
 cipibusque scutum dedit. Linius autem, ut Di-
 onysius primæ classis *ἀσπίδας* siue clypeos,
 secundæ tertiæque *Συγροὺς*, siue scuta tri-
 buerunt. Idem tamen Linius libr. VIII scuta
 dedit Triarijs: Triarij, inquit, sub vexillis cō-
 stabant, sinistro crure porrecto, scuta innixa
 iunioribus, hastas suberecta cuspide in terra
 fixas tenentes. Ac libr. XXII isdem clypeos tri-
 buit; consulem, inquit, lancea transfixit: spo-
 liare

liare cupientem Triarij obiectis clypeis, ar-
cuere.

Sic igitur legionarij siue grauis armatura
pedites armabantur: Leues autē, qui in quin-
ta classe censebantur, fundis, missilibusque
pugnarunt, vt Liuius. & Dionysius tradunt,
itaque scuto, gladio, cæteraque armatura vi-
dentur caruisse. Ac de scuto quidem verissi-
milis fit ex Vegetio cōiectura, cum funditori
& sagittario non modicum impedimentum
fit: de gladio verò possumus quoque conijce-
re ex Plutarcho, qui in Sullæ vita Romanos
sagittarios collectis manu sagittis, hostes à
quibus premebantur, propullasse ait. nam si
gladium habuissent, verisimile est eum stri-
cturos fuisse, vbi vicinitas hostis sagittarum
iactum exemisset. Gladium tamen ijs tribuit
Tacit. lib. xii. Sed eo quoque iriupere feren-
tarius, grauisq; miles, illi telis assultantes, hi
conferto gradu, turbatis contra Britāorum
ordinibus, apud quos nulla lorica, galea-
rumue tegmina: si auxiliariis resisterent,
gladijs ac pilis legionariorum, si huc verte-
rent spathis & hastis auxiliarium sterneban-
tur. Veget. verò l. i. ca. xx. totam armaturam
sagittarijs tribuere videtur: Quid enim, in-
quit, pedes sagittarius sine cataphracta, sine
galea, qui cum arcu scutum tenere nō potest,
faciet. Et mox. Pilatæ legiones p̄ter scuta etiā
cataphractis galeisq; fulgebant; vsque eo vt
sagittarij sinistra brachia manicis muniretur.
Fundæ, vt scribit Veget. lib. 3. cap. 14. ex lino
vel setis fuere, quibus, contorto circa caput
brachio,

brachio, non solum lapides, sed etiã glandes. duſgebant. Est autẽ glans, Nonio teste plum-
 bum in modum glandis informatum. Proper-
 tius lib. iv eleg. iii. Plumbea cum tortæ spar-
 guntur pondera fundæ. Livijs lib. xxxix. de
 funda Aegiorum: Est non simplicis habena, vt
 Sularica, alia; umq; gentium funda, sed tri-
 flex scutale crebris futuris duratum, ne fluxa
 habena, volutetur in iactuglans, sed librata
 non sederit, velut neruo missa excutiatu. Et
 ibidem. Consul, quia non cominus pugnam,
 sed procul locis oppugnandis futuram præ-
 ceperat animo, ingentem vim pilorum, veli-
 garum hastarum, sagittarum, glandisq; &
 modicorum, qui funda mitti possent, lapidũ
 parauerat. Et li. xxxvi Ex loco superiore fun-
 dis velut nimbum glandes, & sagittas simul,
 & iacula ingerebant. Sallustius in Iugurthi-
 na. Pars eminus glande, aut lapidibus pugna-
 re. Hirtius de bello Africano officinas ferra-
 rias instruere, sagittasq; & tela vti fierent
 complura, curare glandes fundere, sudẽs com-
 putare. Et de bello Hispaniensi. Glans missa
 est inscripta, quo die ad oppidum capiẽdum
 accederent, sese scutum positurum. Fiebant
 etiã glapdes ex argilla Cæsar li. v. Feruen-
 tes fusili ex argilla glandes, fundis, & ferue-
 facta iacula in casas iacere cœperũt. Has glan-
 des insiicto vulnere in corpus penetrasse, idẽ
 Liu. l. 38 ait. Galli cũ aculeus sagittæ, aut glan-
 dis abdite introrsus tenui vulnere in speciem
 vrit, & scrutantes quæ vellant, telum non se-
 quitur. Plut. in Antonio glandes *μολοβδίνες*
 vocat.

Hæc

lib. 2.

Hæc igitur de leui armatura. postea verò cum ad Capuam noui essent velites instituti, qui pugnaret inter equites, eis auctore Liiio, parma breuiores, quam equestres, & septena iacula quaternos longa pedes data sunt, præfixo ferro, quale hastis velitaribus inest. Quamuis autem aliorum armorum metio non fiat, verisimile tamè est, eos & gladium. & galeam ceteraque vt velites reliqui habuisse.

Equites Romani. si Polybio credimus, non eodem semper armorum genere sunt vsi. antiquissimis enim temporibus loricas non habuere, sed ἐν περιζώμασι, id est, succincti, vt ille ait, præliabantur. Quare consequebantur id quidem, vt ad descendendum ex equis, insiliendumq; leues & expediti essent, sed in congressibus prælijsq; maxime vulneribus erant expositi, cum fere nudi pugnarent. Hastæ præterea eorum tenues erant & graciles: itaque nec destinatum locum ijs ob agitationem ferire poterant, & sæpe solo ipso equorum motu agitatae frangebantur. Sed neque ab ima parte præpilatae erant: quare priore duntaxat parte erant vtiles, qua fracta nullum amplius vsum præstare poterant. Scutum verò habebant ex corio bubalo, placentis umbilicatis, quæ in sacrificijs offerri consueuerunt, persimile: quod præterquàm quod firmitatem non habebat, tum verò vbi imbre maduisset, decorticatum & tumens inutile omnino reddebatur.

Hæc igitur fuit primis temporibus teste Polybio, equitum armatura; quam cum inutilem esse

esse sensissent, aliâ à Græcis mutuati sunt. quo
 autem tempore id cœperit, cum Polybius re-
 ticuerit, difficilis coniectura est. Quocunque
 autem modo se res habeat, Equites Rom. Græ-
 corum exemplo, lorica, scutum firmum, ha-
 stasque cum iobustas, tum ab ima parte præ-
 mularas, acceperunt. Hastas equitibus tribuit
 etiam Liuius libr. i. Imperat, vt hastas equites
 erigere iubeat. Et libr. XL. Equites, detractis
 frenis, bis vltro citroque cum magna siage
 hostium infractis omnibus hastis, tranſcui re-
 runt. Quibus ex verbis equitum hastas haud
 missiles fuisse colligitur, vnde δέσπατα Poly-
 bius vocat. hinc etiam Liuius libr. ii. de Bruto
 & Arunte, qui in equis inter se concurrerunt.
 Contrario, inquit, ictu per parmam vterque
 transfixus, duabus hærentes hastis moribundi
 ex equis lapsi sunt. Iosephus libr. III. Equites
 κότρον, id est, contum longum gestasse scri-
 bit; quem etiam contum equiti tribuere vide-
 tur Vegetius libr. ii. cap. XIV. In pharetra præ-
 terea ternâ plurâue iacula lato ferro, hastis
 magnitudine paria, suspensa habuisse. idem Iosephus
 narrat. neque Liuius negat, qui cum
 spicula, cum missilia equitibus tribuit, vt libr.
 III. Equites Romani impulsionem vna totum
 hostium equitatum fudere, magnam vim ex
 equis præcipitantes; ipsos equosque spiculis
 confecere. Et li. VIII. Circumactis equis, cum
 prior ad iterandum ictum Manlius conſurre-
 xisset, spiculum inter aures equi fixit. sed for-
 te in ijs locis spiculum pro hasta dixit Liuius:

At lib. VI. missilium diserte meminit; Equitum, inquit, turmæ immittæ, dato signo, ne singulorum morando cæde, spatium ad euadendum multitudinî darent: satis esse missilibus ac terrore impediri cursum, obequitandoq; agmen teneri. Et Cæsar lib. I. civil. Equites vero ex loco superiore in aduersos tela coniecebant.

Galeas & loricas equitum similes fuisse galeis ac loriciis pedum Iosephus narrat. Livius item equestrium loricarum meminit lib. XXX. Munera quæ legati ferrent Massaniæ regis de cetero uerba bina equestria arma cum loriciis. Galeæ tamen Polybius non meminit: quam tamen equites habuisse præter Iosephum, antiqua marmora ostendunt. Ex tamen equitum facies non texere. Itaque Cæsar prælio Pharsalico militibus suis præcepit, ut Pompeianorum equitum ora oculosque peterent, quæ res Cæsari victoriam peperit, ut Plutarchus, Appianus, Frontinus, ceteriq; tradunt. Hinc illud, ut nouum de Persarum armatura scribit Marcell. lib. 25. initio. Erant omnes ceterarum ferratæ. ita per singula membra densis laminis textæ, ut iuncturæ rigentes compagibus artuum conuenirent, humanorumq; vultuum simulachra ita capitibus diligenter aptata, ut imbræ actæ corporibus solidis, ibi tantum incidentia tela possent hære, quæ per cauernas minutas, & orbibus oculorum affixas parcius visitur, vel supremitates narium angustî spiritus emittuntur. Scutum equitibus Polybius & Iosephus tribuit, quod *σπερδον* appell-

appellant: Iosephus etiam obliquum id ad equi latus gestasse dicit. Liuius tamen vbiq; parmas assignat, lib. enim ii. de equestri pugna Bruti & Tarquinij; contrario ictu per parma vterq; transfixus, duabus hærentes hæsis moribundi ex equis lapsi sunt. Et ibidem. Equites desiliunt ex equis, & pro antesignanis parmas obijciunt. Et lib. xxvi. velitibus datas dicit esse parmas breuiiores, quam equestres.

Nec gladium quidem in equitum armatura Polybius nominauit; quo tamen longe ad latus dextrum præcinctos fuisse narrat Iosephus. Longiorem autem gladium equites iccirco videntur habuisse, quod, opinor, non tam prope semper quam velint, ad hostem possint accedere. quare T. Manlius eques Roman. cum Gallo pedestri pugna cõgressurus Hispanum peditum gladium accepit, qui ad propiorem pugnam magis habilis esset, vt scribit Liuius lib. VII. Postea ipsi etiam equites Hispaniensem gladium videntur accepisse, sed eum forte longiorem quam peditum fecerunt. Liuius enim de equestri pugna Romanorum & Macedonum, ita scribit l. xxxi. Postquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachijs abscessis, aut tota ceruice desecta, diuisa à corpore capita, patentiaq; viscera, & feditatem aliam vulnerum viderunt, &c. Quibus verbis illud etiam intelligitur Hispaniensi gladiq; equites casim potius quam punctim vsos fuisse; contra quam supra de peditibus docuimus. Vtrum aut equites ocreas habuerint, non memini me legisse: habuisse tã marmora vetusta indicant.

indicant. Quare cum equites parmam, gladium, galeam, loriam, ocreas, hastamque haberint. non plane intelligo, cur Scipio in extrema pugna cum Hannibale, Italos equites tanquam leuius armatos ex equis descendere iusserit, quod pedites graui armatura impediti, neque elephantorum impetum vitare, neque fugientes hostes insequi commode possent ut in Libyca scribit Appianus certe enim nihilo leuius equites, quam pedites fuisse videntur armati, nisi fortè dicamus equites illo tempore neque galeas. neque ocreas habuisse, quod Polybius, qui Scipioni æqualis fuit, significare videtur, cum in equitum armatura hastæ, scuti, thoracisque duntaxat mentionem faciat.

Equi porro phaleris argenteis alijsque rebus magnifice ornabantur. Lilius libr. XXII. Præda ingès parua: & præter equos virosque & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum eras, omnis cetera præda diripièda data est. Et libr. XXVI. Argenti, qui curuli sella sederunt, equi ornamenta, & libras pondus, ut habere possint. Quamquam autem phaleras equorum ornamenta fuisse constat inter omnes, quæ autem earum forma fuerit, dubium & controuersum est. Videntur tamè scuti similitudinem imitatæ, ut à naribus ad frontem ducta illustri lamina dilataretur in fronte, attenuata in imo: quod ex Suida colligitur, qui φάλαρα interpretatur, τὰς προμεταπίδας, τοὺς ἀσπίδίσκους, τὴν κόσμησιν τῆν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων: hoc est frontis or-

namen

namenta, scutula, id, quo frons equorum or-
 natur. addit tamen idem apud Herodotum si-
 gnificare τὰ πρὸ τῶν γνάθων σκεπάσματα, id
 est maxillarum tegumenta. Seruius neq; fron-
 tem, neque maxillas, sed pectus phaleris or-
 natum significare videtur, qui versu illo ex
 libr. VII. Aurea pectoribus demissa monilia
 pendent; monilia, phaleras interpretatur. Mo-
 nile autem ex equorū collo propendere Fe-
 stus etiam scribit. Monile, inquit, ornatus mu-
 liebris: ex eo etiam equis propendens à col-
 lo ornamentum monile appellatur. Plinius
 quoque lib. XXXVII. cap. XII. satis plane di-
 stinguat à frontalibus phaleras: Quondam,
 inquit, tantę magnitudinis fuere, vt equis re-
 gum in oriente frontalia, atque pro phaleris
 pensilia facerent. Quę cum dicit sentire cum
 Seruio potius, quam Suida, vel Herodoto vi-
 detur: verbum enim pensilia quis non putet
 referri potius ad monile illud quod collo
 pendere diximus, quam ad illud scutulum,
 quo frons aut maxillę ornantur equorū? Rur-
 sus à Plinio & Seruio Gellius dissentit, aper-
 te phaleras à monilibus distinguens, cum ait
 libr. V. cap. V. Equitatum frenis, ephippijs,
 monilibus, phaleris præfulgentem. Horum
 scriptorum dissensio dubitationem parit, v-
 trum phalere fuerint ornamentum frontis in
 equo, vt sentit Suidas, an maxillarū, vt He-
 rodorus, an pectoris, vt Seruius. nam Gellius vt
 à Seruio plane dissentit, cum eas à monilibus
 separat, sic vt trum frontale cū Suida, an, vt ita
 dicam, maxillare cum Herodoto putet in du-
 bio re-

bio relinquit. Ammianus libr. XX. Phaleras significare videtur monilia fuisse, sic enim de Iuliano scribit. Augustus renuntiatus iubebatur diadema proferre, negansque vnaquam se habuisse, vxoris colli vel capitis poscebatur. eoq; affirmante primis auspicijs non cōgrue aptari mulieri mundo, equi phalera querebatur, vti congrua ornatus speciem saltem obscuram superioris protenderet potestatis.

Equites stapedes & sellā, quas nunc vocant, non habuere vt ex antiquis Japidibus intelligimus stragulum tamen vt in iisdem cernimus, equi dorso imponere ad mollem vesturam, quod Ephippium, teste Nonio, appellarunt. Cæs. lib. 4. in iudicio de Sueuis. Neque eorum moribus turpius quidquam aut inertius habetur, quam ephippijs vti. Itaq; ad quemvis numerū ephippiatorum equitum quamuis pauci adire audent. Xiphilinus scribit Nerone imperante, equites, dum quotannis recreantur, ephippijs primum vsos esse.

Qui autē ex p[ro]toria cohorte fuere, equites quidem equitum ceterorum armatura vsus est, nam hastæ & parmæ meminit Linius de pugna Bruti Cōs. & Tarquinij l. II. Decorum erat tum ipsis capeßere pugnam ducibus: adeoq; infestis animis concurrerunt, neuter dum hostem vulneraret, sui protegendi corporis memor, vt contrario ictu per parmam vterq; transi-

xas, dua-

xus, duabus hærentes hastis, moribundi ex
 quis lapsi sint. Habuit autem Imperator præ-
 terea plures equos magnifice ornatos, quibus
 in bello vteretur. Tacitus li. xv. Turbatus e-
 quus, qui insignia consularia gestabat, retro
 euasit. Plurarchus in Crasso, & Appian. in
 Parthica. Equus ex imperatorijs insigniter
 ornatus, tracto per vim iectore, in flumē sub-
 mersus disparuit. Quæstor, Legati, Tribuni,
 & Præfecti equitum arma habuisse verisimile
 sit, quod ij plerumq; equitibus præpositi le-
 gantur. Centuriones peditum a iatura. pe-
 ditores ipsi cum essent, vsi videntur: galeas ta-
 mē, vt scribit Vegetius, transversis & argenta-
 ris cristis ornatas habuere, vt facilius cogno-
 sceretur à suis. Signiferi loricas minores ac-
 ceperunt, & galeas ad terrorem hostium vsi
 nis pellibus obiectas, vt idem ait. Socij & au-
 xilia cetera pro ritu suæ gentis arma gessere,
 vt Cretenses sagittarij, Baleares funditores,
 Numidæ equites &c. Certe auxiliorum arma
 à legionarijs diuersa fuisse Tacitus ostēdit, qui
 l. 2. gladios & pila legionariorum, spathas &
 hastas auxiliorū nominat. Et. Aperire, inquit,
 armamentarium iussit, raptâ statim arma sine
 ordine & more militiæ, vt prætorianus aut
 legionarius insignib. suis distingueretur. mi-
 scentur auxiliarijs galeis, scutisq; li. 1. Hist.
 Hæc igitur de armis, quæ singuli ordines ha-
 buere: plurima præterea armorum, telorum-
 que genera in scriptoribus leguntur, sed mihi
 non fuit consilium armorum nomina recen-
 sere, sed vniuersæ Rom. militiam explicare.

Arma

Arma autem Romani auro argentoque
labant, & ornabant. Iuuenalis Satyra XI.

*Tunc rudis, & Graias mirari nescius artes
Vrbibus euersis, pradarum in parte reperta
Magnum artificum frangebat pocula miles,
Vt phaleris gauderet equis, calatæq; castis.
Argenti quod erat, solus fulgebat in armis.*

Id autem victis nationibus à Romanis fieri cœptum videtur. olim enim Romani horridis armis fuere. itaque aurata & argentata Samnitium arma Romani derisere, quod dōcti à ducibus essent, horridum militē esse debere, non calatū auro argentoque, sed ferro & annis fretum, vt refert Lilius lib. IX.

Pilæ, hastæ, sagittæ, aliæque missilia, quoniam eorum copia ingenti opus erat. cū priuatis exhaurirentur, Vehiculis, vt scribit Iosephus, post exercitum uehebantur. Tacitus lib. I. Histor. Vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet.

Illud autem extremo capite admonendum puto, Romanos priuatim arma non habuisse: quod à Pontent temporibus originem videtur habuisse, qui pacem iis conditionibus fecisse dicunt cum Romanis, vt nē ferro nisi in agris colendis uterentur, auctore Plinio lib. XXXIV. cap. XIII. itaque cum milites erant scripti, iis arma publico ex armamentario, quod in Capitolio in arce fuit, tradebantur. Hinc Lucanus, lam rupes Farpeta sonat. Lilius lib. III. Contules & armari plebem, & incertam pati timebant: dant tamen arma, bon

Lib. 2. ca.
24. de
bel. in-
daco.

ma, non vulgo, tantum vt incerto hoste, præ-
 fidium satis fidum ad omnia esset. Cicero pro
 Rabirio Perduell. Fit S. C vt C. Marius L. Va-
 lerius Coss. adhiberent Tribunos plebis, &
 Prætores, quos eis videretur: operamque da-
 rent, vt imperium populi Roman. maiestati-
 que conseruaretur. adhibent omnes Tribu-
 nos præter Saturnium, Prætores præter Glau-
 ciam: qui Rempub. saluam esse vellent, arma
 capere, & se sequi iubent. parent omnes, ex æ-
 dificijs armamentarijsque publicis arma po-
 pulo Roman. C. Mario Cos. distribuente dan-
 tur. Tacitus libro 1. Histor. Vehicula cohortis
 onerari aperto armamentario iubet. Et ibi-
 dem. Aperire, deinde armamentarium iussit,
 rapta statim arma, sine more & ordine mili-
 tiz.

De vestibus militarijs.

CAP. XIII.

QVemadmodum in pace Toga cõmunis Ro-
 manorum omnium vestis fuit, ita in bello
 sagum. Fuit autem sagum ex lana ad talos vsq; *Silius li.*
 demissum, fibula in humero colligatum quod *17. Hume*
 supra tunicam induebant, vt ait Strabo l. 4. de *ris impo-*
 Gallis. Varro virgula diuina aptud Nonium, *nit hono-*
 Cum neq; aptam mollibus humeris fibulam *rem Ful-*
 sagus ferret. Trebell. in Saturnino. Conuiuio *gentis sa-*
 discumbere milites, ne inferiora nudarentur, *guli.*
 cõ sagis iussit. hieme grauibus, & stare pelluci-
 dis. Liuius l. XXX. Munera quæ legati ferrent
 Massaniæ regi decreuerunt sagula purpurea
 duo cum fibulis aureis singulis. Cæsar lib. V.
 P bell.

bell. Gall. Gladijs cespites circumcidere, manibus, sagulisque terram exhaurire. Et lib. bell. ciuil. Quos deprehendit, interficit: reliqui coeunt inter se, & repentino periculo exterriti, sinistras sagis inuoluunt, gladiosque distringunt, atque ita se à cetratis equitibus defendunt. Quæ omnia, nisi saga longa essent, fieri non potuerunt.

Neque vero gregarij solum milites, sed centuriones, Tribuni atque adeo ipse Imperator sagam habere. Sallustius lib. II. Histor. apud Nonium. Occurrere duci, & prælium accendere; adeo uti Metello in sagam, Herculeio in brachium tela venirent. Metellus autem Pius erat Imperator, ut ex Frontino libro II. cap. I. Strag. colligitur. De sagulo centurionum meminit Suetonius in Augusto ca. XXVI. Cornelius, inquit, Centurio reiecto sagulo ostendens gladij capulum non dubitauit in curia dicere. Hic faciet, si vos non feceritis. Quod si Imperator sago est usus, quis iam de ceteris magistratibus dubitare potest, quin sago item sint vsi? Certe non solum ipsum imperatorem, sed lictores quoque comitesque sagatos fuisse Cicero in Pisonem docet; Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis: sagula reiecerunt, & cateruam imperatori suo nouam præbuerunt. Suetonius in Vitellio, cap. XII. urbem ad clasicum introijt paludatus, sermoque succinctus inter signa atque vexilla, sagatis comitibus, ac detectis commilitonum armis.

Impera-

Imperatoris tamen, Tribunorum, & Centurionum saga, à sagis gregariorum militum diuersa videntur fuisse. Lilius lib. VII. Hæc omnia Tribunus sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes nota- rent, perkustrauit. Forte autem colore inter se diuersa fuere: Imperatoris enim sagū purpureum fuit. Hirtius de bel. Afric. Cum Scipio sagulo purpureo ante Iuba regis aduentum vti solitus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illum eodem vti vestitu, atque ipse vteretur. Itaque factum est, vt Scipio ad album sese vestitum transferret, Horatius lib. epos. IX. de Antonio imperatore

*Terra mariq; victus hostis punico
Lugubre mutauit sagum*

Ad quem locum Porphyrio: Deposuit, inquit, coccineam clamydem Antonius, quæ scilicet imperator utebatur; & accepit lugubrem, id est, nigram. Punicum enim purpureum aut coccineum significat.

Imperator ad sagum addidit præterea paludamentum, quod proprium solius fuit Imperatoris. Apuleius Apologia priore: Quod Imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerus, quod lituus auguribus, &c. Lilius l. IX. Tum à Consulib⁹ abire licet, es infestis, paludamentaq; detracta, tantam inter ipsos miserationem fecit, vt suæ quisq; conditionis oblitus, ab illa deformatione tantæ maiestatis velut ab nefando spectaculo auerteret

P 2   oculos.

oculos. Et libr. XXV. de Graccho Procos. Inter hæc dicta paludamento circum læuū brachium intorto (nam ne scuta quidem secum extulerant) in hostes impetum fecit.

Fuit autem Paludamentum pallium ad talos fere vsque demissum, quod dextro brachio exerto, in sinistro humero nodo colligabatur, vt in statuis antiquis videmus. Purpureum siue coccineum auroq; mistum docet Isidorus libr. XIX. cap. XXIV. Paludamentum erat, inquit, in signe pallium Imperatorum cocco, purpuraque & auro distinctum. Hinc Plinius libr. XXII. cap. II. Coccum imperatorijs paludamentis dicatum esse dixit. Plutarchus *φοινικίδα* appellat, tum in Crasso, tum in Bruto in extremo. Album etiam esse potuisse scribunt Valerius libr. I. cap. VI. de Crasso, & Plutarchus in eiusdem vita. Hirtius etiam scribit Scipionem, deposito purpureo sagula album sumpsisse. Hinc Sex. Pompeius noratur qui pro paludamento purpureo czruleum vt Neptunum imitaretur, sumpserit Appian. II. V. Paludamento non solum Imperator; sed etiam lictores vsi sunt. addit Festus omnia militaria ornamenta, Paludamenta dici. Et Varro libr. VI. de lingua lat. Paludamenta, inquit, sunt insignia & ornamenta militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator, ac lictores mutant vestem, & signa incinuerunt. Paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quod conspicuntur, qui ea habent, ac fiunt palam, Paludamenta dicta.

n. Paludati.

Plerique omnes Paludamentum, & Chlamydem

mydem eadē faciunt. Sed ea inter se videntur
 separare Cicero in oratione pro Postumo, &
 Valerius libr. III. c. VI. qui in Scipione Asia-
 tico, & Cornelio Sulla clarissimis Romano-
 rum Imperatoribus illud tanquam insolens,
 & à Romanis moribus alienum notant, quod
 chlamydati fuerint. nimirum quod chlamys
 Græcorum esset vestis, non Romanorum. Ta-
 citus quoque libr. XII. diuersa ostendit, seor-
 sum vtrumq; nominans. Ipse Claudius insigni
 paludamento, neque procul Agrippina auri-
 ta chlamydē. Et Dio eadem de re ὁ δὲ κλαυ-
 διος ὁ τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐσάλησεν ἢ τε Α-
 γριππίνα χλαμύδι διαχρύσευε καὶ μεῖτα. Plinius
 libr. xxxiii. cap. 3. in extremo eadem de re lo-
 quens videtur confundere. Nos, inquit, vidi-
 mus Agrippinam Claudij Principis, edente
 eo navalis prælij spectaculum, assidentem ei,
 indutam paludamento, auro textili sine alia
 materie. Isidorus quoque lib. xix. cap. xxiv. de
 vtrisque separatim præcipit.

Interdum cum Trabea ad bellum profecti
 Imperatores leguntur. Liuius lib. xxxix. Con-
 sul trabeatus ad hostem ire pergit. Virgilius
 lib. 7. Ipse quirinali trabea, cinctusq; Gabino
 Insignis referat stridentia limina Consul. E-
 go tamen Trabeam à Paludamento diuersam
 fuisse non puto, nisi quod cum Paludamentum
 vnius coloris esset, Trabea virgas quasdam
 trabiū instar haberet intextas, vnde illi no-
 men. Sic etiam Trebellius in Gallieno, saga
 Trabeata nominat in Gallia: constat autem
 Gallos discoloribus virgatisq; sagulis vsos.

Ut autem Imperator ad sagum adhibuit praedamentum, ita Tribuni, ceteriq; magistratus latum vel angustum clauum addidere, angustum quidem Equites, latum qui in senatu essent lecti. hinc laticlauij, & angusticlauij tribuni, id est, qui vel senatores, vel equites essent; ex utroq; enim ordine lectos interdum Tribunos ostendimus. Suetonius in Orhone cap. X. Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiae decimae legionis tribunus angusticlauus. Et in Domitiano cap. X. scribit, venia donatos tribunum laticlauum, & centurionem. Angustum porro clauum equitum fuisse (latum enim senatorium fuisse notius est, quam vt confirmatione sit opus) Ouidius ostendit lib. IV. Tristium el. vltima.

*Curia restabat; clauus mensura coacta est
Maius et at nostris viribus illud onus.*

Et Patreulus, qui de Maecenate, qui semper continuit se in equestri gradu, ita scribit, vixit angusto clauo pane contentus. Clauus autem dicebantur ornamenta intexta in tunica, vel toga; quae sic appellantur, quod capita clauorum imitarentur. Festus. Clauata dicuntur vestimenta clauis intertexta. & alibi. Tunica palmata à latitudine clauorum dicebatur; quae nunc à genere picturae appellatur. Varro lib. II. de Analogia; si quis tunicam in usu ita consuit, vt altera plagula sit angustis clauis, altera latis; vtraque in suo genere caret analogia.

*g. Pista
toga.
Charissus
li. I. clauus, im
purpurata
cap. II. s.
Euprop
pugos è
Dis.*

Milites aduersus frigus, caeliq; iniurias, praemulam

penulam ad sagum addidere Seneca lib. III. de Benef. cap. XXIX. Quo te penulari isti in militum quidem non vulgarem cultum subornatis; quo, inquam, te isti efferrunt? & lib. V. ca. XXIV. Quidam ex comilitonibus Cæsari penulam suam substravit. Isidorus lib. XIX. cap. XXIV. Pænula est pallium cum simbrijs longis. Lacerna item vestis militaris fuit, pænule similis, nisi quod capitium, & simbrias non habebat, vnde Lacernam dictam purat Festus. ^{n. Luc.} Propertius li. IV. eleg. III. Textitur hæc castris quarta lacerna tuis. Isidorus li. XIX. Lacerna, inquit, pallium simbriatum, quo olim solii milites utebantur, inde autem lacernæ, quasi amputatis capitibus simbriarum, neque ita laxis, vt sunt pænularum.

Lænam quæ *χλαίνα* dicitur inter vestes militares numerat Nonius, pallij genus fuisse videtur. Nonius lænam super omnia vestimenta sumi solitam scribit. Strabo libr. 4. de Gallis, lænam dicit fuisse sagum densiore filo ex lana aspera, villisq; oblongis contextum. hieme gestabatur; vnde prouerbiū *ἐν δέρεσι τῆς χλαίνας κατατρέβεις*. Abolla vestis ite militaris auctore Nonio, palliū siue pænula videtur fuisse, sed duplex: quare diploidem dici nonnulli volunt. gloss. vet. Abolla *ἰμάτιον*.

Quamuis autem in principio huius capituli Togam pacis, vrbisque vestem esse diximus; tamen ea quoque in castris sunt vsi. Plutarchus in Coriolano *ἦν δὲ τότε τοῖς ῥωμαίοις ἴδος εἰς τάξιμ' ἀδισταμύοις, καὶ μέλλουσι*

τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώνουσαι τὴν
 τήβεννον, ἅμα καὶ διαδήκας ἀγράφους γίνεσθαι
 τριῶν ἢ τετάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας πρὸς
 κληρονόμον. Et Festus. Apud antiquos, in-
 quit, togis succincti pugnasse dicuntur. Hinc
 apud Livium sæpe legimus togas in exercitiis
 missas, vt lib. xxix. vestimenta exercitiū de-
 erant, mille ducentæ togæ, duodecim millia
 tunicarum missa: Et lib. XLIV. Litteræ recita-
 tæ Q. Marcij Cos. sunt; vestimenta militibus
 ab Roma mittenda esse. C. Sulpicius Pr. VI.
 millia togarum, xxx. tunicarum deportanda
 in Macedoniam locavit.

Vegetius lib. i. cap. xx. milites ad sua vsque
 tempora pileis ex pellibus, quos Pannoni-
 cos vocabant, vsos scribit; ne grauis galea
 videretur homini in prælio, qui gestabat ali-
 quid semper in capite. Certe semper galeas
 milites non gestasse Cæsar ostendit l. ii. belli
 Gall. Temporis tanta fuit exiguitas, hostium-
 que tam paratus ad dimicandū animus, vt nō
 modo ad insignia accommodanda, sed etiam
 ad galeas induendas, scutisque tegmenta de-
 trahenda, tempus defuerit. Et Hirtius de bel-
 lo Africano. Iamque cum procul hostis con-
 spici posset, milites in campo iubet galeari,
 & ad pugnam parari.

Pedibus milites caligas induebāt, caligam
 enim pedis tegumentum fuisse Tacitus osten-
 dit li. i. Annal. Militari, inquit, vocabulo Ca-
 ligulam appellabant, quia plerumque ad concili-
 anda studia vulgi eo tegmine pedum indue-
 batur.

batur. Has autem caligas ab urbanis calceis di-
 versas fuisse Dio ostēdit l. l. vii. qui eadem de-
 scribens Caligulā dictum ait, ὅτι ἐν τῷ στρα-
 τῷ αἰδῶ τὸ πλεῖστον τραφεῖς τοῖς στρατιωτικαῖς ὑπο-
 ὀδημασι, ἀντὶ τῶν ἀσικῶν ἔχρητο. id est, quod
 in castris enutritus militaribus calceis pro
 urbanis vteretur. Caligæ, vt reliqui urbani
 calcei, non solum pedem, sed etiam crus vi-
 dentur texisse. Horat. lib. I. Sat. VI.

*Nam vt quisque insanus nigris medium impedijs
 crus*

*Pellibus, & latum dimisit pectore clauum :
 Audit continuo, quis homo hic?*

Titinius in Setina apud Festum, Iam cum v. Mul-
 mulleis te ostendisti, quos tibi atim calceas. leos.

Tertullianus de Pallio Impuro cruri pium,
 aut mulleolum inducit calceum. Ab ima pe-
 dum parte caligæ, siue calcei militares lignei
 erant clauis ferreis muniti. Iosephus lib. VI. lat. l. 7.
 cap. VII belli Iudaici. cap. 3.

τὰ ὑποδήματα πεπαρημένα πυκνοῖς ἔξ ὀξείων
 ἡλοῖς ἔχωρ, ὡσπερ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ἕκαστος,
 κατὰ λιδοσρώτου τρέχωρ, ὑπολιδοῦσθαι, id est,
 Iulianus. Centurio calceos habens creberri- li. 7. c. 3.

mis & acutis clauis, vt ceteri solent milites,
 confixos, dum strato faxeis crustis solo curre-
 ret, labitur. Isidorus lib. XIX. ca. vlt. Clauati,
 eo quod minutis clauis, id est, acutis solez ca-
 ligis vinciantur. Idem ibidem. Caligarius,
 non à callo pedum, sed à calo, id est, ligno
 vocatus, sine quo consui calciamēta non pos-
 sunt,

sunt, quod Græci *καλοπόδιον* dicunt; fiebant autem prius ex salice tantum. Hinc & calceamenta dicta, quod in calo, id est, in ligno fiunt; vel quod calcentur. hæc ille. Et Festus Clauata dicuntur calceamēta clauis confecta. Hinc Iuuenalis Satyra III.

Planta mox vndique magna

Calcor, & in digito clauus mihi militis hæret,
Et Satyra vltima.

Cum duo curia habeas offendere tot caligatos.
Millia clauorum.

Iustinus lib. xxxiix. in extremo de Antiocho. Argenti auriq; tantum, vt etiam gregarij milites caligas auro figerent, proculcarent materiam, cuius amore populi dimicant. Valerius lib. ix. cap. i. de eadem re. Antiochi exercitus magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit. Hinc etiā apud Plinium clauus caligarij nominantur, vt lib. xxxiij. cap. xiv. de ferro; Aliud breuitate sola placet, clauisq; caligarijs. Et lib. ix. Pisces existunt squamis conspicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie.

Quamuis autem caligæ calcei militares fuerint, non tamen omnium militum, sed gregariorum duntaxat videntur fuisse. Suetonius in Augusto cap. xxv. Vallares ac murales coronas quam parcissime, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. Et in Caligula cap. ix. Caligulæ cognomen Castrensis ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Venuleius de custodia reo-

rum,

um, libro XLVIII. Dig. Qui exercitum accepit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet. Hinc Seneca caligam pro infima miliria vsurpauit de Breuitate vitæ capite XVII. Marius caliga dimisit, consulatus exercet. Et libro VI. de Beneficijs cap. XVI. C. Marius ad consulatum à caliga perductus. Iosephus tamen centurioni, item vt reliquis militibus caligas clauatas tribuit.

Seruius ad lib. VIII. Virgilij crepidas etiam militibus tribuit, sed vel is fallitur, vel de his loquitur temporibus. Crepidis enim, quas Romani soleas vocarūt, Græci vsi sunt, æque non totum pedem, sed plantarum duntaxat calces texerunt, cæteris fere nudis. Gellius libro XIII. capite XX. Omnia, inquit, ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cætera prope nuda, cæteretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt; nonnunquam voce Græca crepidulas.

Et Tyrrena pedum circumdat vincula plantis.

Id autem apud Romanos probrosum fuisse Cicero ostendit in Verrem, stetit in littore soleatus Prætor populi Romanor. & Tacitus libro II. Annal. Pedibus intectis incedere, & pari cum Græcis amictu. P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitasse apud Siciliam accepimus. Linius autem Scipionem dicit fuisse cum crepidis libro XXIX. Ipsi etiam Imperatoris non Romanus modo, sed ne militaris quidem cultus iactabatur, cum patulo crepidisque inambulare in gymnasio, &c.

Hæc

Hæc igitur de vestibus militaribus dicta sunt satis. Quas quidem olim suo ipsi sibi militibus sumptu curabant: C. deinde Gracchus Trib. pleb. teste Plutarcho, legem tulit, ut vestes militibus de publico darentur: neque tamen propterea quidquam de stipendio minueretur.

Atque his quidem vestibus Imperator militibusque in bello extra urbem utebantur. Imperator tamen in urbe, dum bellum indiditurus, Iani templum aperiebat, aut in proelio pro exercitu deuovebat, Gabinus cinctus, ut dictum est, utebatur. Quid autem fuerit cinctus

Catyr. 5. Bullaque succinctus laribus donata pendit. ii. 7. Ipse Quirinali trabea cinctusque Gabino.

Gabinus, ita docet Persij vetus interpretatus. Habitu, inquit, Gabinus dii penates formabantur, inuoluti toga super humerum sinistrum, & sub dextro. Et Seruius. Gabinus cinctus est toga sic in tergum reiecta, ut una cinctus laciniâ à tergo reuocata hominem cingat. Et Isidorus lib. XIX. cap. XXIV Cinctus Gabinus est, cum ita imponitur toga, ut togæ laciniâ quæ post tergum reijcitur, attrahitur ad pedes, ita ut ex utroque latere ex humeris pendant.

De tubis, lituis, cornibus, &c.

C A P. XIV.

Quoniam autem sæpè tempus incidebat, ut Imperator in bello aliquid militibus precipere vellet, neque tamen ad vniuersos eius vox peruenire posset, varia signa sunt instituta, quæ semiuocalia nominarunt, quibus non solum Imperatoris iussa nota fierent, sed etiam

etiam militum animi ad fortiter agendum in-
 crearentur. Hæc autem tubæ fuere, cornua,
 Tiroi, buccinæ, classica, de quibus breuiter di-
 cendum est.

Buccina, teste Vegetio lib III. cap. v. appel-
 latur, quæ in semetipsam æreo circulo neci-
 tur. Ouidius I Met.

Cava buccina sumitur ille

Tortilis in latum, qua turbine crescit ab imo.

Videretur enim Buccinum (osteorum est ge-
 nus) imitata. Hac, vt scribit Isidorus, libr.
 XIII. cap. IV signum in hostes dabatur; ino-
 mansq; sollicitudinem ad bella denunciabat.
 Persius.

Buccina iam prius cogebat ad arma Quirites.

Cæsar lib. I. bell. ciuil. Varus teriore exer-
 citus cognito, buccinatore in castris, & pau-
 cis ad speciem tabernaculis relictis, de tertia
 vigilia silentio exercitum in oppidum redu-
 cit. Linius. Duces nec prohibere paucos te-
 mere rogantes, nec dare signum vniuersa pu-
 gnæ volebant: vbi verò transeundi animis
 aperte signum dedere, buccinæ concerepuere,
 &c. Buccina quoque in vigiliis milites mit-
 tebantur: Polybius enim verbo *βουκινῶν* uti-
 tur. Hinc Propertius lib. xv. eleg. iv. Etiam
 quarta canit venturam buccina lucem. Livi.
 lib. vii. Decius tesseram dari iussit, vbi secun-
 da vigilia buccina datum signum esset, arma-
 tum silentio ad se venirent. Et lib. xxvi.
 Fulvius Tribunis mil. ac Præfests sociorum
 imperauit, vti duobus millibus equitum de-
 lectis

lectis denunciarent, ut ad tertiam buccinam præsto essent. Vegetius tamé tuba ad vigiliam inductos milites scribit libro ii. cap. xxii. & libro iii. cap. viii. Buccina quoque conuiuio dimittebatur. Tacitus libro xv. Addit gloria Corbulo comitaté, epulasq; & rogitante reger causas, quoties nouú aliquid aduerterat, ut initia vigiliarum per centurionem nunciari, conuiuú buccina dimitti, & strueta ante auguralé aram, subdita face accendi: cuncta in maius atrollens, admiratione præsci mori affectit. Poly. lib. 14 tubicines & buccinatores conuiuij tempore cecinisse scribit. Tuba, ut

Vegetius, & Acron scribunt, directa fuit, pedicatumque propria. Ouid. lib. i. Meram.

Veget. 3.
o. 5. Acron
ad odam
1. Hor.

Non tuba directi, non eris cornu flexi.

Quoties autem tubicines canebant, ijs non signa, sed milites obtemperabant. Cæf. libro iii. ciuil. Cæsar suos per Antonium cohortatus, tuba signum dari, atque in hostes impetum fieri iussit. Itaque siue ad opus, vel ad exercitationem milites exituri erant, sine signis à tubicine euocabantur, atque ab eodem reuocabantur, ut scribunt Modestianus, & Vegetius libro ii. cap. xxii. Lilius libro xxxvii. Prætor tubicines canere iubet, ut, si qui per agros palati essent, redirent. Tacitus libro ii. hist. Omissio tubæ sono, quo miles ad belli municietur. Cæsar libro vii. Cæsar receptui cani iussit; legionisque decimæ signa consistere: at reliquarum milites legionum, non exaudito tubæ sono, tamen à Tribunis militum legatisque retinebantur. Isidorus libro xii.

cuca

in euocandis, tum in reuocandis militibus vario tubæ fonitu veteres vlos esse scribit. Hinc Liuius lib. xxv. Terrorem, inquit, tuba audira ex theatro faciebat. nam Romana erat, à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscienter à Græco inflata: quis aut quibus signum daret, incertum efficiebat. Cornua nam ex vrorum, vt ait Vegetius, vel bubalis cornibus, vt Varro, fiebât; postea ex ære facta sunt, vt idem ait Varro. Ouidius lib. 1. Metamorphoseon.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Cornicines canebant, cum aut mouebantur signa, aut iam mota sigêda essent; itaq; eo imperio non milites, vt in tubis, sed signa canebant, vt Modestinus, & Vegetius lib. iii. cap. v. scribunt. Liuius li. xxiv. Cornu signû iubeat, vt cetera copix admouerentur. In prælio tamen tubæ, cornuaque simul canebant teste Vegetio lib. ii. cap. xxii. Liuius lib. x. Ante imperium deinde concentum tubarum ac cornuum, cursu effuso in hostem feruntur. Et lib. xxx. Tubæ cornuaque ab Romanis cecinerunt, &c. Et lib. ii. Hænicorum cohortem in stationem educit cornicines tubicinesque in equos impositos canere ante vallum iubet, sollicitumque hostem ad lucem tenere. Tacitus libro i. Annal. Postquam prætere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque & tubæ concinere, & in clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur. Et libro secundo. Sentius concinere cornua, tubasque, & pati aggerem, erigi

erigi scalas iussit: Qui cornu tubaque ce-
nerunt, Aeneatores dicti sunt, quod vtraque
fierent ex ære. Festus. Aeneatores, cornicines
dicuntur, id est, cornu canentes. Suetonius.
Iulio cap. xxxii Rapta ab vno aeneatore tuba
profluit ad flumen.

Lituus incuruus fuit, sonumque habuit
cutum, vt tuba grauem, teste Acrone ad
dam primam Horatij. Charisius li. i. Lituus
genus tubæ minoris fuisse dixit. Festus. Litu-
us, inquit, appellatus est, quod litis sit testis.
Est enim genus buccinæ incuruæ, quo qui ce-
cinerit dicitur Liticen. Ennius

Inde loci lituus sonitus effundit acutos.

Equitum fuisse, vt tubam peditum doce-
Acron. Priscianus tamen de XII versibus A-
neid. lib. v. Equites dicit vfos esse tubis. Sal-
Iulius in Iugurthina idem significat. De in-
prouiso, inquit, vectigales, item cohortium
rum marum, legionum tubicines simul omnes
tuba canere iubet.

Clasficum nullius fuit ordinis militum, sed
solum imperatoris; atque eo duntaxat præ-
sente, clasficum canebatur, fuitque in signo
imperij, vt Modestinus, & Vegetius lib. ii.
cap. xxii tradidere. Hinc à Propertio lib. i.
eleg. ii. Prætorium nominatur. Et Liuius li. i.
xxix de Albio, & Atrio, qui in militari sedi-
tione imperium proconsulare sibi vsurparunt.
In prætorio tetenderunt, clasficum apud eos
cecinit. Quod si duo Imp. adessent bis clas-
ficum canebatur. Cæs. lib. iii. ciu. Pompeius
suum cum Scipione honorem partitur: clasficum
cumque

emque apud eum cani, & alterum illi iuber
 Prætorium tendi. Hinc Asdrubal assuetus Rō-
 manis moribus, duos Consules in iisdem ca-
 stis esse suspicatus est, quod bis signū cecinis-
 set. Livijs libro xxvii. Classico canebatur,
 cum concio aduocabatur ab Imperatore, vel
 extremo supplicio in aliquem animaduerte-
 batur, vt Modestinus & Vegetius scribunt.
 Livijs libro v. Luce orta, vocatis classico ad
 concilium militibus, ad Tribunos, cum &
 recte & perperam facto precium deberetur,
 &c. Et lib. vii. Vbi ad prætorium ventum est,
 consul classico ad concionem vocat. Et lib.
 iix. Quod vbi audiuit consul, ex templo filiū
 merlatum, concionem classico aduocari ius-
 sit: & mox licetor deliga ad palum, &c. Et in
 eodem libro, classico extemplo concionem
 aduocauit; Accede licetor, inquit, &c. Sed
 alijs quoque de causis classico canebatur.
 Livijs libro ii. Prima luce classico signum
 profectiois dedit.

Atque hæc quidem de classico, quid au-
 tem fuerit, haud dictu proclive est. Ser-
 uilius ad libr. vii Virgilij, classicum, & tubam
 æxilem, & sonum ipsum, qui tuba emittitur,
 significare dicit. Priscianus lib. v. de xii ver-
 bus Aeneidos: classicum, tubam item esse di-
 cit, & quod ea vterentur classes equitum, clas-
 sicum appellatū. Asconius in Diuinationem
 Ciceronis, & tubam, & sonum, quo in nauis
 vterentur, classicum esse significare vide-
 tur. Cani, inquit, remigibus celeuma per
 symphonicos solebat, & per assam vocem,
 id est,

*classica
 iamque
 sonant.*

Q

id est, ore prolata, vt in Argonautis per citharam. possumus etiam intelligere ad hoc symphoniacos capi solere, vt in classe pugnantibus classicum canant, vnde ipsi tubæ classis nomen positum est classicum. Cum huius videtur sentire Suetonius in Iulio ca. xxx. Ad quem audiendum cum præter pastores plurimam etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & æneatores, raptâ ab vno tuba, prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Vatro libro quarto, de lingua Latina, Classicum cornu fuisse videtur significare. Classicus, inquit, à classe; item qui cornu canit. Et Propertius lib. iii. eleg. ii.

Nil tibi sit rauco prætoriacum classica cornu flare.

Et Modestinus, Vegetiique libro ii. cap. xxii Classicum appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt, vel cum in militem capitaliter animaduertitur. Isidorus quoque libro xix. classica dicit esse cornua, quæ conuocandi causa erant facta, & à calando classica appellata.

Fortè verisimile est apud Imperatorem omnes simul tubicines, cornicines, liticines, ceterosque certo quodam sono cecinisse, idque appellatum classicum. Polybius enim libro xi v. scribit Romanorum fuisse consuetudinem, vt cœnæ tempore cuncti tubicines ac buccinatores simul ante prætorium canerent, quod signum erat, vt nocturnæ vigiliæ suis locis disponerentur. Lilius libro xxiv. Postero die vbi signa cœperunt canere,

canere, primi omnium parati, instructique ad prætorium conueniunt Dio libro XLVII. scribit sub initium certaminis tubicines in orbe constitutos certum modulationis genus tecinisse, quò milites mouebantur, vt in ordine starent, armaque expedirent. Quod aliquis forte classicum possit interpretari.

Singulæ autem cohortes ac turmæ tum legionis, tum auxiliorum suos habere tubicines. Sallustius in Iugurthina: De improviso, inquit, vectigales, item cohortium, turmarum, legionum tubicines simul omnes tuba canere iubet.

Seruius Tullius Rex cum classes institueret, iussit, vt cornicines tubicinesque in tres, vt ait Linius, vel in duas, vt Dionysius, centurias iuniorum seniorumque distributi, quartam vel quintam classem (in hoc enim Linius à Dyonyfio dissentit) sequerentur. Sed Linius quidem solum cornicines tubicinesque nominat, Dionysius autem præterea *καλπιδας, τυμπανιδας, βουκανιδας, & τοὺς ἄλλοις πνεύματι ὄργανοις ἐπισημαίνοντας τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου.* id est, tubicines, tympanistas, buccinatores, quique alijs instrumentis, quæ bello opus essent, significarent. Tympanorū tamen vsum apud Romanos non meminisse me legere. Ijs verò Parthos vsos esse narrat Appianus in Parthica.

Stipendium Romani milites neque ab iniuria
 Urbis meruere, neque eodem anno equites
 quo pedites acceperunt: sed de suo quisque
 militię muneribus fungebatur. Festus. Prius
 sumptuose aiebant milites Romani pene ante
 id tēpus, quo Roma capta est à Gallis. Recte
 id quidem, nam pedibus stipendiū de publico
 persolutum est anno CCCXLVII v.C. Anno
 re Volscorum oppido capto & direpto: equi-
 tibus verò tertio anno post, bello Veienti, Ve-
 triusq; rei testis est Liu. de Pedibus quidem
 lib. IV. Additum, inquit, omniū maxime tem-
 pestiuo principum in multitudinē munere
 ut ante mentionem vllā plebis, Tribunorum
 ūe decerneret Senatus, ut stipendium miles
 de publico acciperet; cum ante id tempus de
 suo quisq; functus eo munere esset. De Equi-
 tibus verò sic idem scribit li. V. Placuit omni-
 bus voluntariam extra ordinem professis mi-
 litiam, æra procedere; & equiti centus nume-
 rus æris est assignatus: tum primum equis me-
 rere equites cœperunt. Quod autem tum pri-
 mum equites merere cœpisse dicuntur, id ir-
 videtur, intelligendum, ut æra sint equitibus
 assignata, quibus militię munere ipsi fungo-
 rentur: nam ad equos emendos alendoque
 iam inde à Ser. Tullio rege æra de publico da-
 bantur, ut supra ostensum est. Hinc Liuus
 lib. III. L. Tarquitium patriciæ gentis stipen-
 dia pedibus propter paupertatē fecisse dicit.

Quan-

Quantum autem militare stipendiū fuerit, haud facile dictu est. Polybius diurnum stipendium (*διδυμοί*, ille vocat, qua voce stipendium significari colligitur ex eodem libr. XI. cum loquitur de seditione militū Africani) pediti obolos duos fuisse scribit, duplex cētumioni, equiti diachmā. Liuius equitem stipendium triplex meruisse dicit; idque à Cn. Cornelio Tribuno militum consulari primū datum anno v. c. CCCLIV. Et lib. septimo, id ut iam fulgo facitatum commemorat. Cum igitur peditis stipendium duorum fuerit obolorum, equitis autem triplex, conficitur necessario, ut eques sex obolos, siue, ut Polybius ait, drachmam acceperit: drachma enim, Plinio, Vitruuio ac Polluce auctoribus, sex obolos pondere effecit. Quæ si ad rationem Romanæ pecuniæ velimus reuocare; inueniemus equites diurnum stipendium denarium accepisse; pedites aliquanto amplius quam tres asses. Drachma enim græcus nummus Romano denario respondit, qui, teste Plinio, in militari stipendio pro decem assibus semper est datus: itaque oboli duo, tres asses, & alterius tertiam partem effecere.

Igitur antiquissimis temporibus, peditis diurnum stipendium, Romano nummo trium assium fuit: vix digna merces, pro qua tot labores, tot pericula subirent. Idque ad Iulij Caesaris Dictatoris tempora permansit: qui, ut Suetonius ait, stipendium legionibus in perpetuum duplicauit: id est, ut ego quidem interpretor, ut esset assium sex septemūc.

Q 3

Postea

Sueton.
cap. 49.

Postea Augustus cum rem militarem corrigeret, & ad certam stipendiorum præmiorumque formulam adstringeret; videtur stipendium militare decem assibus constituisse. Certe ordinarium hoc stipendiû fuisse post Augusti mortem sub initia principatus Tiberij, Percennius quidam gregarius miles in Pannonica seditione ostendit apud Tacitum libro 1. Annal. Enimuero, inquit, militiam ipsam gravem, infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus æstimari: nec aliud leuamentum, quam si certis sub legibus militia iniretur, ut singulos denarios mererent.

Plin. lib.
33. cap. 3.
Festus v.
Sextan-
sarij, &
græcæ.
Vitruvius
li. 3. ca. 1.

Itaque eo tempore pedites denos in diem asses merebant: tum primû denarium postulare cœperunt, & impetrarunt. Cuius postulatio ratio pluribus explicanda est, ut tota hæc disputatione magis eluceat. Asses initio, ut Plinius ac Festus scribunt, librales fuere; denariusque denis assibus, id est, decem libris æris permutabatur.

Punico bello primo institutum est, ut asses pondere sextantario ferirentur, hoc est, ut binarum uncularum essent singuli. Postea bello Punico secundo unciales facti sunt, auctusque eorum numerus in denario; ut assibus sexdecim denarius æstimaretur. Mox lege Papiria semunciales perculsi. Hac postrema assis mutatione (neque enim postea mutatum ad Vespasiani usque tempora, Plinius eorum æqualis tradit) nihil esse variatum in denario assium numerum existimo; sed asses sexdecim minore quidem pondere, numero au-

ccm

com eodem, in denario ut antea fuisse, aut
 maiore etiam numero, quam antea: namque
 in bello Punico secundo assium nume-
 rum pondere immutato auxerat in denario:
 eodem potuit, lege Papiriana, efficere, ut,
 semuncia detracta, pluribus tamen assibus
 denarius permutaretur. Sed cum id nemo
 tradat, denarium eodem quo antea, assium
 numero & precio, pondere tantum diverso,
 remansisse credibile videtur.

Ex hac autem tanta assium ponderis, æsti-
 mationisque varietate, cum fere quæstus ad
 omnes veniret, soli milites lucri expertes
 fuere: videlicet quibus non asses sexdecim,
 quot extremis temporibus diximus denari-
 um pependisse; sed decem asses nouo ponde-
 re, veteri æstimatione pro denario daren-
 tur, tertiæ fere partis denarij iactura. Itaque
 illi denarium non antiqua & militari, sed
 præsentis æstimatione postulabant: qua re
 impetrata, dimidio plus in dies singulos lu-
 crati sunt.

Alij deinceps Imperatores diurnum mili-
 tis stipendium videntur auxisse, ut singulis
 mensibus denarios quinque & septuaginta,
 hoc est, aureos ternos acciperent (in aureo *Dio l. 55.
 Zonaras*
 enim denarios siue drachmas quinque & vi- *Tom 2.
 ginti fuisse Dio & Zonaras docent) Domitia-
 nus postea quartum aureum menstruo stipendio
 addidit: hoc enim significat Suet. cum ait; Ad-
 didit & quartum stipendium militi aureis ter-
 nis, ut ad tres aureos quartum addidisse dicat*

Q 4

Zona-

Zonaras enim Domitianum militare stipendium auxisse scribit: cumque antea quinque & septuaginta drachmas milites singuli mererent, Domitianum iussisse, ut centum darentur.

Concludimus igitur sic. Initio cum stipendium de publico merere pedites ceperunt, ternos in diem asses habuere: senos deinde septenolue; tum denos; postea denarium; postremo singulis mensibus aureos ternos, quibus quartum addidit Domitianus. Neque dubium videri potest, quin centurionum, equitumque stipendia aucta etiam proportionate fuerint. Centurio enim duplex, Eques autem triplex stipendium meruit, ut Polybius docet. Equites tamen illi, quos duobus equis vsos in bello diximus, duplex quoque stipendium, quam ceteri qui singularibus equis uterentur, accepere, quod Pararium æs appellabatur, auctore Festo. Prætoriarum cohortis milites sesquipler stipendium meruere: quod à P. Africano institutum scribit Festus. Postea Senatus, quo fidelem Augusti custodiam gererent, duplex ijs stipendium decreuit, ut narrat Dio lib. LIII. Percennius in seditiosa illa oratione, quam Tacitus refert in primo Annaliu, cum quereretur militibus legionarijs denos in diem asses dari; Prætorias cohortes binos denarios accepisse dicit: meruisse enim videtur asses triginta, qui binos denarios, duobus assibus minus efficiunt. Auclis deinde militum cæterorum stipendijs, æra quoque prætorianorum aucta esse quis poterit dubitare?

Socij

Socij a à suis ciuitatibus habuere: ac propterea singulæ ciuitates cum Præfecto mittebant aliquem, qui ijs stipendia numeraret, vt Polybius ait. Hinc Cæsar libr. III. bel. ciuil. de Roscillo & Aego Allobrogibus, qui suæ ciuitatis equitibus præerant; Falsum ab ijs equitum numerum referri, quorum stipendiū auerterent. Interdum tamen Romani ijs stipendia soluerunt: id autem primum factum in Hispania bello Punico secundo scribit Linius l. XXIV. in extremo. Cum Romani Celtiberos mercede conduxerunt: Zonaras autem, in Sicilia bello Punico primo, Gallos mercenarium militem in castris Romanorū primum fuisse narrat Cæcilio Metello, N. Fabio Coss.

Hoc autem stipendio non viduum sibi modo, sed vestes, arma, tentoria, ceteraque quæ usus posceret, milites comparabant: additq;, Polybius, licet hæc de publico militibus aliquando essent curata, tamen semper ex diurna mercede pro ijs ratam pecuniæ summam à Quæstore fuisse deductam. Quæ re adductus C. Gracchus Trib. pl. legem tulit, teste Plutarcho, vt vestes militibus de publico darentur, nec propterea quidquam de stipendio minueretur. Quæ lex postea, aucto militibus stipendio, videtur abrogata: nam apud Tacitum Percennius idem sic queritur. Militiam ipsam grauem, infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus æstimari, hinc vestem, arma, tentoria, hinc sævitiâ centurionum; & vacationes munerum redimi. Fru-

Q s mentum

mentum tamen antiquissimis temporibus, na cum stipendio militibus de publico datum idem Polybius narrat: Ac pedites quidē ex tribus partibus medimni Attici (is Romano modio æqualis est, vt scribit Nepos in Attici vita) duas tritici, singulis mensibus accepere: equites vero medimnos tritici duos, hordei ad alendum equum septem, pro hordeo tamen pecuniam interdum accepisse quæ Hordiarium nominarent, testis est Festus. Socijs item peditibus tantundem, quantum Romanis datum: equitibus autem tritici medimnus, ac tertia pars alterius; hordei medimni quinque: quæ ipsis muneri loco tributa Polybius scribit. Severus tamen Imperator primus frumenti summam militibus auxit, vt refert Herodianus li. iii. Hinc in historijs passim legitur facta militibus frumenti distributio. Caesar li. i. Gall. Vbi se diutius duci intellexit Caesar, & diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret. & li. vi. Post diem septimum sese reuersurum confirmat, quam ad diem legioni deberi frumentum sciebat. Livijs libr. xxxvii. Stipendium militare, & frumentum duplex post triumphum militibus datum.

Atque hæc quidem de stipendio gregariorum militum satis dicta sunt. De Magistratuum stipendio deinceps dicendum est. Centuriones alterum tantum ac pedites supra ex Polybio ostensum est accepisse. Tribuni stipendium quantum fuerit, non plane, vt puto, constat: optimū certe fuisse apparet ex Iuuenalis sat. 3.

Alter enim, quantum in legione Tribuni

Accipiunt; donat Caluina vel Catiens.

Et Plinio qui lib. xxxiv non sine stomacho scribit, Nec pudet candelabrum Tribunorum militarium salarijs emere.

Quidam Tribuni stipendium talentum fuisse colligunt ex Strabone, qui Tigranem militibus Pompeij diuifisse dicit drachmas quinquaginta, centurioni mille, tribuno talentum; vel, vt Plutarchus scribit in vita Pompeij, militi dimidiam argenti minam, Centurioni minas decem, Tribuno talentum; hoc est sex millia drachmarum (tot enim talentum drachmis æstimatum, Plinius, Pollux, ac Festus tradunt) siue minas sexaginta, cum mina à Solone centum drachmis finita fit, vt scribit in vita Plutarchus, Plin. l. 21. c. vlc. Sed, ni fallor, donatiuum illud fuit à barbaro Rege collatum; non legitimum stipendium à Romano Imperatore numeratum. Sed neque ex donatiui summa, ordinarij stipendij quantitas colligi potest: cum donatiuum pro liberalitate Imperatorum ac prædæ copia maius minusq; fuerit. Centurioni stipendium duplex fuisse ostendimus, eadem proportio non ratio seruata in donatiuo, sæpe etiam variata est: nam in Tigranis donatiuo amplius decuplum accepit Centurio. Appianus libro quarto, singulis militibus à Bruto & Cassio datas dicit drachmas mille quingentas, centurioni quincuplum, Tribuno amplius. Idem Antonium distribuiffe scribit militi drachmarum quinque millia, Centurioni quincuplum

*Hermel.
in c. 3. li.
34. Plin.
li. XI. se.
re exire.
mo.*

*Plin. l. 35.
cap. X.
Pollux l.
9. Festus
u. Talen.
tam.*

cuplum, Tribuno duplo amplius. Ergo hoc etiam inter reliqua antiquitatis incerta, obsecrum sit quantum fuerit Tribuni stipendiū. Neque dubium esse potest quin Legati, Quæstores, alijsque multo plura acceperint quam Tribuni.

Ipsi autem Imperatori, quod certum est, omnia de publico præbebantur, vestes, vasa, vehicula, muli, tabernacula, triticum, ordeum, sumptusque reliquas, non solum in ipsum, sed etiam in comites ac necessarios eius. Cicero de signis. Maiores nostri neminem qui cū potestate aut legatione in provinciā esset profectus, tam amentem fore putauerunt, ut emeret argentum, dabatur enim de publico: aut vestem, præbebatur enim legibus. Liviū lib. XXX. Tabernacula, militaremque suppellectilem, qualem præberi consuli mos est. & lib. XLII. initio. Ante L. Postumiū cons. nemo unquam locijs in vlla re oneri aut sumptui fuit: ideo magistratus mulis, tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent locijs. Suetonius scribit Augustum instituisse, ut ad mulos & tabernacula quæ publice locari solebant, certa pecunia constitueretur. Plutarchus etiam Catonem refert non plus tritici in se ipsum, suumque comitatum; quam tres atticos medimnos singulis mensibus accepisset: in iumenta vero singulis diebus ordei minus trium semimedimnorū. Atque idem significat Magistratus in provincias euntes tabernacula, lectos, vestesque de publico accepisse: est

se: eisque rebus Catonem abstinuisse.

quamvis autem diurna mercede stipendiū
Romani militis cum Polybio æstimauimus,
id tamen non sic est intelligendum vt in sin-
gulos dies acciperent stipendium, sed potius
in sex menses, aut etiam in annum. Varro de
vita populi Rom. vt citat Nonius. Stipendiū
appellabatur æs, quod militi semestri aut an-
nuum dabatur: Lilius li. V. Annua æra habes,
annuam operam ede: an tu æquum censes mi-
litia semestri, solidum te stipendium annuum
accipere? Et libr. XLII. Bis quæ annua mere-
bant legiones stipendia feci. Hinc stipendia
pro militia annis vsurpantur. Hirtius l. VIII.
vndecima legio octaua iam stipendio sancta.
Quare cum Fuluius Trib. mil. ante persolutū
stipendiorum tempus legionem dimisisset,
iure iurando adegit centuriones, æs in æra-
rium ad Quæstores esse delaturos, vt scribit
Lilius lib. XL. Ad stipendium accipiendum
milites nominatim citabantur. Lilius libro
XXVIII. Citati milites nominatim apud Tri-
bunos militum in verba P. Scipionis iurarūt,
stipendiumq; ad nomen singulis persolutum.
Scribit Isidorus certas notas additas eorum l. l. c. 23.
nominibus qui stipendium accepissent. Sti-
pendium autem milites in balteo sive zona
habebant, hinc Lilius lib. XXXIII. de militi-
bus. Negotiandi ferme causa argentum in zo-
nis habentes in comitatibus erant. Vopi-
scus in Aureliano. Miles stipendium in bal-
teo, non in popina habeat. Spartianus in Pe-
scennio. Idem iussit, ne in zonis milites ad
bellum

bellum aureos vel argenteos nummos portarent; sed publice cōmendarent recepturi post praelia quod dederant. & Gracchus in oratione quadam apud Gellium. Zonas quas plenas argēti extuli, eas ex provincia inanes retuli.

lib. 15. c.

12.

Porro stipendium, siumentum, vestes, ceteraque quę de publico debebantur, Quæstor curabat ex ea pecunia, quę iussu senatus, ut Polybius ait, ipsi Romę fuerat à Tribunis ærarijs adnumerata. Ut enim Quæstores ærarij pecuniam tractabant, quam in ærarium inferrent; ita Tribuni ærarij, quam ex ærario sumtam Quæstori Imperatoris in stipendium exercitus erogarent. Videntur autem singulis legionibus stipendium singuli Tribuni, vitandę confusionis causā, curasse. Vnde Festus Primanum Tribunū fuisse dicit, qui primę legioni tributum scribebat.

Pecunia quę à Tribunis Quæstori assignabatur, *Attributa*, siue *Attributum* dicta est. Varro li. IV. de lingua lat. Pecunia quę assignata erat, *Attributum* dictum, ab eo, quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, Tribuni ærarij. Et libr. i. epistoliarum quæstionum, auctore Gellio. Pignoris capio ob q̄s militare, quod æs à Tribuno ærario miles accipere debebat. Asconius ad libr. i. Verr. Pecunia attributa, quę in stipendium militum de ærario a Tribunis ærarijs adnumerari Quæstori solet. Hinc Cicero libro IV. Verrin. Pecunia attributa numerata est; profectus est Quæstor in provinciam, venit in Galliam exspectatus ad exercitum consularem cum pecunia

lib. 7. c. 10.

pecunia. Et paullo post de rationibus à **Quæ-**
store Verre in ærarium relatis. Accepit, inquit,
 vicies ducenta triginta quinque millia, qua-
 dringentos septemdecim nummos. dedi sti-
 pendio, frumento, legatis, proquæstoribus,
 cohorti prætorix HS mille sexcenta trigin-
 ta quinque millia, quadringentos septem-
 decim nummos. Ad quem locum **Asconius**.
 Hæc, inquit, omnia nomina sunt erogatio-
 num, quibus aut stipendium militibus dedisse
 se se dicit Verres, aut frumentum coëmisse in
 annonam exercitus, aut legatis, & proquæ-
 stori in sumptum dedisse: eis enim alimenta
 de publico dantur. Hoc in munere stipendij
 militibus numerandi **Quæstori** qui aderant,
Libripendes dicti, veteri nomine retêto, con-
 suetudine immutata, qua olim asses, ut **Plinius**
 ait, non numerabantur, sed pendebantur.

Atque hæc quidem de stipendio, quod olim
 non dabatur: postea vbi de publico conferri
 coeptum, simul etiam tributum ex censu indi-
 ctum est, vnde stipendium conficeretur. Hinc
 ansam cepere **Tribuni plebis** beneficiû sena-
 tus reprehêdendj, cû dicerent illa quæ **Linus**
 refert l. 4. Vnde enim eam pecuniam confici
 posse, nisi tributo populo indicto, Et mox. In-
 dicto iam tributo, edixerunt etiam **Tribuni**
 auxilio se futuros, si quis in militare stipen-
 diû tributû non contulisset. **Patres** bene cœ-
 ptâ rem perseueranter tueri: conferre ipsi pri-
 mi; & quia nondum argentum signatû erat, &
 graue planstris quidâ ad ærarium conuehen-
 tes, speciosam etiâ collationem faciebant, cû
 senatus

fenatus summa fide ex censu contulisset; primores plebis nobilium amici, ex composito conferre incipiunt: quos cum & à patribus collaudari, & à militari ætate tanquam bonos ciues, cōspici vulgus hominum vidit, repente spreto tribunicio auxilio, certamen conferendi est ortum. Et libr. V. Romæ simul delectu, simul tributo conferendo laboratum est: quantum enim augebatur militum numerus, tanto maiore pecunia in stipendium opus erat; eaque tributo conferebatur.

*Cicer. de
officijs
Plin. l. 33
ad. 3.*

Ergo ex eo tēpore Populus Roman. tributum pendere cepit in stipendia militū; duravitque tributi collatio vsque ad L. Pauli Macedonicum triumphum, post annum vrbit DLXXXVI. is enim tantum in ærarium pecuniæ inuexit, vt finem attulerit tributorum, quemadmodum Cicero, Pliniusque tradidere. Addit Plutarchus tãtam pecuniam à Paulo esse illatam, vt populus Roman. vsque ad consulatum Hirtij & Pansæ tributo conferendo vacarit. Quæ de ordinaria tributi collatione videntur esse intelligenda: nihil enim prohibet, quin aliquando in angustijs ærarij extra ordinem tributum indictum esse possit. certe, quod negare nemo potest, frequens post Hirtij ac Pansæ consulatum, tributi collati mentio reperitur.

Postremis temporibus Augustus perpetuis legionibus constitutis, M. Aemilio Lepido, L. Antonio Coffan. v. c. DCCLVIII. Aærarium militare instituit, non solum ex vigesima hz-

ma hereditatum legatorumq; & quinquage-
 sima mancipiorum venalium, quod scribit
 Dio: sed etiam ex centesima rerum omnium
 quæ venderentur vt Tacitus significare vide-
 tur libro 1. Annal. in extremo. Centesimam,
 inquit, rerum venalium post bella cinilia in-
 stitutam deprecante populo; edixit Tiberius,
 militare ærarium eo subsidio niti. Hæc in-
 tellexit Suetonius, cum in Augusto scribit,
 vt perpetuo ac sine difficultate sumptus ad
 tuendos milites prosequendo s̄que suppete-
 ret; ærarium militare cum vestigalibus nouis
 constituit. Huic ærario Augustus, Dione re-
 ste, tres Prætorios præfecit: atque ijs singu-
 lis præter ceteram ministrorum tur-
 bam, binos etiam lictores
 attribuit.

Libr. 55.

R LIBER

LIBER QVARTVS.

De die, locoq; militibus ad conueniendum indicto.

CAPVT I.

DElectu igitur perfectio, militiz-
 que gradibus armisq; distribu-
 tis, Imperator locum indice-
 bat, quo scripti milites omnes
 Romani, socijque ad certam diem
 conuenirent. Polybius libr. VI. Lilius libr.
 xxxvi. M. Acilius Cos. edixit, vt quos L. Quin-
 ctius milites conscripseret, & quos socijs no-
 miniq; latino imperasset, quos secum in pro-
 uinciam ire oporteret, & tribuni militum le-
 gionis primæ & tertie, vti omnes Brundisium
 Idibus Maijs conuenirent. Hanc vero diem
 Imperator ex auctoritate senatus, rite capra-
 tis in templo auspicijs pro concione edice-
 bat. Lilius libr. xxxiii. De exercitibus ira decre-
 tum est, vt duabus legionibus vrbans Ti. Sem-
 pronius Cos. Cales ad conueniendum diem
 ediceret. Et libr. xxxiv. Minutius Cos. cui Li-
 gures provincia obuenerat, ex auctoritate
 patrum in rostra adscendit, & edixit, vt le-
 giones duæ vrbans, quæ superiore anno con-
 scriptæ essent, post diem decimum Aretij ad-
 essent. Et libr. xxxvii. L. Cornelius Cos. pro
 concione edixit, vt milites, quos ipse in sup-
 plemento

plementum scripisset, ut hi omnes Idibus
 Quinseilibus Brundisium conuenirent. De
 auspicijs porro idem Linius testis est libro
 XLV. Consul cum legionibus ad conuenien-
 dum diem dixit, non auspicato templum in-
 tranit: vitio diem dictam esse augures, cum
 ad eos relatum est, decreuerunt. legiones Ro-
 manæ, quod vitio dies exercitui ad conue-
 niendum dicta erat, Romæ manserant. Quod
 si Imperator veterem exercitum à decessore
 acciperet, edicto, litterisque missis diem lo-
 cumque similiter designabat. Linius li. XXI.
 Consulum designatorum alter Flaminius, cum
 ea legiones, quæ Placentiæ hibernabant, for-
 te enuerant; edictum, litterasque ad consu-
 lem misit, ut is exercitus idibus Martijs Ari-
 mini esset in castris. Ad diem dictam milites
 omnes præsto erant cum vallo, armis, ciba-
 rijs, alijsque rebus necessarijs. Linius lib. III.
 Dictator cum magistro equitum in concio-
 nem venit, iustitium edicit, eludi taber-
 nastota vrbe iubet, verat quemquam priva-
 tæ quidquam rei agere, tum quicumque æta-
 te militari essent, armati cum cibarijs in die
 quinque coctis, vallibusque duodenis ante so-
 lis occasum Martio in campo adessent.

Qui autem miles die, qui prædictus fuerat,
 absuisset, neque excusatus esset, infrequens
 dabatur, ut ex Cincio docet Gellius li. XVI.
 capite quarto. Itaque omnes adesse coge-
 bantur, teste Polybio; atque ad id etiam iu-
 reiurando adigebantur, se iussu Imperato-
 ris conuenturos, neque iniussu abituros his

R i additis

additis exceptionibus, quas ex eodē Cincio Gellius exponit. Nisi funus familiare fuerit; Feriæ vindemiales; Calendæq; quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint, quò is eod die minus ibi esset; morbus fonticus; auspiciûmque, quod sine piaculo præterire non liceat; sacrificiûmque anniuersarium, quod recte fieri non posset, nisi ipse eo die ibi sitius hostisue status, condictusue dies cum hoste. Si cui eorum harumque causa erit, cum se postridie, quam per eas causas licebit, eo die venturum, aditurumque eum, qui cum pagum, vicum, oppidumque delegerit. hæc ille. Atque morbi quidem, & auspicio- rum meminit etiam Polybius: funeris vero familiaris Dionysius libro XI. Huius iurifurandi meminit etiam Linius libr. III. Nobis, inquit, Quintus, nihil delectu opus est, cum quò tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos se iussu consulis, nec iniussu abituros. Atque initio quidem milites hoc iureiurando non adigebantur à Tribunis, sed ipsi inter se vbi in centurias decuriosq; descripti essent, equites peditesq; cõiurabant, sese iussu consulum conuenturos, neque fugæ atque formidinis ergo abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis ferendi, aut ciuis seruandi causa: bello deinde Punico secundo Paulo & Varrone Coss. id ex voluntario inter milites scedere, à Tribunis ad legitimam iurifurandi adactionem translatum est, vt scri-
bunt

bunt Liuius lib. XXII. & Frontinus lib. IV. ca.
1. Stratag.

Non solum igitur milites se ad diem, quam dixisset imperator, conuenturos iurabant, sed etiam se iniussu non abituros. Quæ tamen causæ militem excusabant, quo minus ad diem dictam adesset, eadem etiam efficiabant, vt ab Imperatore commeatum impetraret. Commeatus autem dicitur auctore Fe-
sto tempus, quo miles ire redireque commo-
de posset. Sic Virginius, vt filia pudicitia succurreret, funus familiare ementitus, abeundi à castris potestatem ab Imperatore extorsit, vt tradit Dionysius libro XI. Dabatur vero commeatus vel singulis militibus, vel pluribus qui sub signo mittebantur. Hirtius de bello Africano. Eodem tempore ex legionibus omnibus milites, qui aut morbo impediti, aut commeatu dato cum signis non potuerant ante transire in Africam; ad millia quattuor, equites quadringenti, funditores, sagittarijque mille vno commeatu Casari occurrerunt. Porro cum dabatur commeatus, dies etiam præscribatur, ad quem reuerti deberet: atque militis nomen qui commeatum accepisset, & quot dierum notabatur vt scribit Vegetius libro II. capit. XIX. Qui autem ad diem commeatus non redisset, neque excusatus esset vt emansor & desertor capite puniebatur, quemadmodum tradunt iurisperiti Digest. libro XLIX. de re militari. Auctor ad Herennium libr. primo. Necessitatem excusabit, vt ille, qui ad diem com-

248 DE RE MILITARI
meatus non venit, quod eum aqua interclu-
sissent.

De Profectione Imperatorum ex vrbe.

C A P. II.

Præmissis militibus ipse mox Imperator se-
quebatur, verum antequam id faceret, si
Consules essent, qui exirent, ferias latinas in-
dicebant, Ioui que Latiali sollemne sacrum
in monte Albano faciebant, atque Dio libr.
XLVI. nunquam Consules ante latinas ex vr-
be profectos esse, quin ea res magno ipsis, rei-
publ. steterit. hinc Liuius libr. XXV. Romæ
Consules Prætoresque vsque ante diem V. Ka-
lend. Maias latinas tenuerunt, eo die, perpe-
trato sacro in monte, in suas quisque provin-
cias proficiscuntur.

Quo autem die ex vrbe in prouinciam exi-
bant, in Capitolium profecti sollemnia pro
Republ. vota nuncupabant; quæ vota nuncu-
pata dicta sunt, & in tabulas referebantur. Fe-
stus. Vota nuncupata dicuntur, quæ consules
& Prætores cum in prouincias proficiscun-
tur faciunt, ea in tabulas præsentibus multis
referuntur. Cicero de supplicijs. Cum palu-
datus exisset, vota que pro imperio suo, com-
muniq; populi Rom. salute nuncupasset. Cæ-
sar l. i. ciu. paludati votis nuncupatis exeunt.
Hinc illa apud Liuium libro XXI. Senatus
indignantis, quia C. Flaminius hæc omisit-
set; Non cum senatu modo, sed cum dijs im-
mortalibus C. Flaminium bellum gerere: co-
micia Prætorum, & Capitolium, & sollem-

*n. Nuncu-
pata pe-
punia.*

acta

tem votorum nuncupationem fugisse, ne latinas indiceret, Iouique latiali sollemne factum in monte Albano faceret, ne auspicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda paludatus inde ad prouinciam iret. Similia Cicero de Antonio V. Philip.

Vota autē ex S. C. præeunte Pontifice Max. fiebant. L. iuius libr. IV. Dictator præeunte A. Cornelio Pont. Max. ludos magnos tumultus causa vouit. Et libro quinto. Dictator, satis iam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex S. C. vouit Veijs captis se facturum.

Prodigia quoque, si quæ essent nunciata, antequam proficisceretur Imperator, procurabantur. L. iuius libro XXIII. Consules duabus urbanis legionibus scriptis, supplementoquæ in alias lecto, priusquam ab vrbe mouerent, prodigia procurarunt, quæ nunciata erant. Et libr. XXVII. Prætores in prouincias profecti. Consules religio tenebat, quod prodigijs aliquot nunciatis, non facile litabant. Et libr. XXXIII. Priusquam Prætores ad bellum prope nouum proficiscerentur, aut ipsi consules ab vrbe mouerent, procurare, ut assolet, prodigia quæ nunciabantur, iussit. Et libro trigesimo septimo. Priusquam consules in prouincias proficiscerentur prodigia per Pontifices procurari placuit.

Munus gladiatorium, venationesque, data ab Imperatoribus, priusquam proficiscerentur, scribit in Maximi & Balbini vita Capi-

tolinus: cuius inoris originem sic idem explicat. His gestis, celebratisq; sacris, datis ludæ scenicis, ludisq; Circensibus, gladiatorum etiam munere, Maximus, susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinū nissus est cum exercitu ingenti, Prætorianis Romanæ manentibus. Vnde autem mos tractus sit, ut proficiscentes ad bellum Imperatores munus gladiatorium & venatus darent, breuiter dicendum est. Multi dicunt apud veteres hanc deuotionem contra hostes factam, ut ciuium sanguine litato specie pugnari, se Nemesis, id est, vis quædam fortunæ faceret: alij hoc litteris tradunt, quod verisimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnæ videre, & vulnera, & ferum, & nudas inter se cohortes, ne dimicantes in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. Hæc Capitolinus.

Omnibus autem, quæ assolent, diuinis humanisque procuratis Imperator, sumto paludamento cum lictoribus item paludatis aliisque insignibus imperij, amicis prosequentibus ac bene ominantibus proficiscitur ad portam. Lilius libro xxxi. P. Sulpicius Cos. secundum vota in Capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus ab vrbe Brundisium venit. & libro quadragésimo quinto. Consul proficiscens Prætorie paludatis lictoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat. Cicer.

epist.

pist. vi. lib. XIII famil. Cum te prosequerer
 paludatum. Et in Pisoniana. An cum profi-
 disceremini paludati in prouincias, consul
 vos quisquam putauit? itaque, credo, si minus
 frequentia sua uestrum egressum ornando at-
 que celebrando: at omnibus saltem bonis,
 ut cōsules, non tristissimis, ut hostes aut pro-
 ditores prosequerentur? Hinc Liui. lib. XXI
 in C. Flaminio Cos. illud tamquam nouum &
 insolens obseruauit, Lix modo, sine insigni-
 bus, sine lictoribus, profectum clam, furtim;
 inuidaliter quam si ex filij causa solum vertis-
 set. Et de C. Claudio li. XLI. C. Claudius Cos.
 veritus, ne forte ea res prouinciam exerci-
 tumque sibi adimeret, non votis nuncupatis,
 non paludatis lictoribus, vno omnium cer-
 tiore facto collega, nocte profectus præcep-
 sit in prouinciam abire.

Ad portam Imperator, Prætoris nomine
 salutabatur, quem morem sic explicat Festus;
 Prætor, inquit, ad portam nunc salutaris,
 qui in prouinciam Proprætor aut Proconsul
 se exit, cuius rei morem ait fuisse Cincius in
 libro de Consulibus potestate talem. Albanos
 rerum potitos vsque ad Tullum regem. Alba
 deinde diruta vsque ad P. Decium Murem
 Cons. populos latinos ad caput Ferentinæ,
 quod est sub monte Albano, consulere soli-
 tos, & imperium communi consilio admini-
 strare. itaque quo anno Romanos imperato-
 res ad exercitum mittere oporteret, iussu no-
 minis latini, complures nostros in Capitolio
 à Sole oriente auspicijs operam dare solitos.

vbi aues addixissent, militem illū, qui à comuni Latio missus esset, illum, quem aues addixerant, Prætorem salutare solitum; quæ eam Prætoris nomine obtineret. Hæc Festus.

Imperator ad portam profectus, salutarisque, aut continuo ad exercitum profecti scabatur, aut si quid in vrbe negotij haberet, extra urbem per aliquot dies commorabatur; propterea quod cum imperio in vrbe esse non posset. Qui quamdiu extra urbem cum imperio subsistebat, ad urbem esse dicebatur. Cicero in Sextiana. Erat Pompeius ad portas, erat cum imperio. Et in Prætura Siciliensi Verres, simulatque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad urbem, antequam proficisceretur, &c. Ad quem locum ita scribit Alconius. Omnis magistratus, qui intramuranus non est, nec urbanus, si administrator eius Romæ est, ad urbem dicitur. Idem Alconius alibi: ad urbem dici solet de ijs, qui cum potestate prouinciali nondum in prouinciam profecti essent.

Quantam autem dignitatem hæc Imperatoris profectio haberet, Liuius declarat libr. XLII. Per hos forte dies P. Licinius Cos. uotis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe profectus est. Semper quidem ea res cum magna dignitate ac maiestate geritur: præcipuè conuertit oculos animosque, cum ad magnum nobilemque, aut virtute, aut fortuna hostem, euntem consulem prosequuntur. Contrahit enim non officij modo cura,

ad. i. in
Ferr.

sed etiam studium spectaculi, ut videant du-
cem suum, cuius imperio consilioque sum-
mam reip. tuendam permiserunt. Subit dein-
de cogitatio animi, qui belli casus, quam
incertus fortunæ euentus, communisq; Mars
belli sit; aduersa, secunda, quæque incertitia &
remeritate ducum clades sæpe acciderint,
quæ contra bonâ prudentiâ, & virtus attule-
rit, quem scire mortalium, vtrius mentis, v-
trius fortunæ consulem ad bellum mittant
triumphantem, ne mox cum exercitu victore
scendantem Capitolium ad eosdem deos, à
quibus proficiscatur, visuri: an hostibus eam
præbituri lætitiâ sint. Hæc Lilius. Quibus
rex verbis quantæ ea res maiestatis fuerit, in-
telligimus. Neque id sanè immerito: neque
enim legitimum habere imperiû putabatur
is, qui hæc solemnia non seruasset.

Hinc illa de C. Flaminiô Cos. qui simulato
itinere priuatus clam in prouinciâ abierat;
Quod illi iustum imperium, quod auspiciû
esset magistratus, id à domo, publicis priua-
tiq; penatibus, Latinis ferijs actis, sacrifi-
cio in monte perfecto, votis rite in Capito-
lio nuncupatis, secum ferre, nec priuatum
auspiciû sequi. Hinc etiam C. Claudij Cos.
qui non votis nuncupatis, non paludatis li-
ctoribus præceptus ad exercitum venerat, à mi-
lilibus cõtemptum imperium est, Quod tum
consulis imperio dicto audientes futuros se-
se dicerent; cum is more maiorum secundum
vota in Capitolio nuncupata, lictoribus pa-
ludatis profectus ab vrbe esset.

Lin. l. 22.

Lin. l. 41.

De

CAP. III.

Vbi igitur Imperator ad exercitum peruenisset, eum rite lustrabat, concioneque aduocata, aut vetera emendabat, aut noua instituebat. Liius li. XXIII. T. Sempronius Consul sinefla, quo ad conueniendum diem eduxerat, exercitu lustrato, transgressus Vulturnum flumen, circa Linternum castra posuit. Et li. XXXVIII. Veie primo Ephesum Cōsul venit, acceptisque copijs à L. Scipione & exercitu lustrato concionem apud milites habuit.

*in Crasso.
Appia in
Parthica*

Fuit autem Lustratio soleme sacrificium, quo caesis victimis exercitus expiabatur, teste Plutarcho, qui illud etiam cum Appiano uoluiti augurij infelicissimi obseruauit, quod Crasso in exercitus lustratione, extra ab haruspice porrecta exciderint. Id autem sacrificium extra castra fiebat, ut scribit in Bruto Plutarchus. Ex quo Dio lib. XLVII Octauiano milites timoris accusatos scribit à Bruti, Cassijque militibus, quod intra castra lustrarentur. In lustratione milites, & Imperator coronati fuere, ut docet in Marcello Plutarch. Hinc idem in Bruti vita narrat, ostenti loco acceptum, quod Cassio in lustrando exercitu coronam inuersam lictor obtulisset. Porrò sumptum & hostias ad sacrificium ipse Imperator suppeditabat, auctore in eadem vita Bruti Plutarcho, qui dicit singulis militibus à Bruto distributas drachmas quinquagenas & frumentum: ab Antonio autem & Casare quinas

quinās drachmas, & modicum frumentum.
 Illud etiam in lustratione obseruatum est, vt
 qui hostias ducerēt ad sacrificium, bonis no-
 minibus eligerentur. Cicero li. i. de Diuina.
 Cum imperator exercitum, censo populū
 lustraret, bonis nominibus, qui hostias duce-
 rent, eligebantur. Bona autem nomina sunt,
 vt alibi diximus, Valerius, Saluius, Statorius.
 Idem mos in lustranda classe obseruatus est;
 Liuius lib. xxxvi. C. Liuius prefectus Roma-
 nę classis, lustrata classe ad Lacinium altum
 perit. Et lib. xxxvii. Accepta à Liuiō classe, &
 sacrificio, vt assolet, rite factō, Aemilius con-
 siliū aduocauit. Et lib. xlv. Delphis Apol-
 lini pro me, exercitibus & classibus lustra-
 sacrificauit. Morem autem lustrandę classis nar-
 rat Appianus, vt quidem Candidus inter-
 pretatur, cum parata essent omnia, Cęsar clas-
 sis exercitum hoc modo purgauit.

lib. 5 bel.
civil.

Altaria primum maris, in littore sita ali-
 uantur vndis, multitudo omnis circumquaque
 magno silentio per naues assidet. Sacerdotes
 in mari confidentes sacra faciunt, terque per
 exercitum scaphis circumuecti purgamina
 sacra deferunt, ducibus vna ad nauigantibus,
 & purgamina extollentibus, vt ab exercitu
 quaque depellant, diuidentes deinde ea, par-
 tem in mare proijciunt, partem altaribus im-
 positam flammis adolent, ac protinus omnis
 multitudo ea benedicit. Sic Romani classem
 purgare solent. Hęc Appianus. Solemnem
 autem precationem, qua extra porricebantur
 in mare, Liuius exponit lib. xxxix. Vbi illuxit,
 Scipio

Scipio è prætoria nauis, filétio per præconem facto. *Dij deæque, inquit, qui maria terrasque colitis, vos precor, quæsoq; quæ in meo imperio gesta sunt, geruntur, postque gerentur, ea mihi, populo, plebique Romanæ, socijs, nominique latino, qui populi Romani, qui que meam sectam, imperium, auspiciumq; terrarum mari, omnibusque sequuntur, bene vertant, eaque vos omnia bene iuuetis, bonis auertibus auxitis: saluos incolumesq; victis perduellibus victores spolijs decoratos, præda onustos, triumphantesque necum domos reduces statis: inimicorum, hostiumque vlciscendorum copiam faxitis: quæq; populus Carthaginienſis in ciuitatem nostram facere molitus est, ea vt mihi populoque Rom. in ciuitatem Carthaginienſium exempla edendi facultatem detis. Secundum eas preces, cruda extra, caesa victima (vti mos) in mare proiecit, tubaque signum dedit proficiscendi. Hæc Linius.*

Exercitu, classeue lustrata, Imperator, vt dixi, concionem aduocabat, & quæ veller in exercitu præcipiebat. Linius li. xxxix. Consul acceptis copijs à L. Scipione, & exercitu lustrato, concionem apud milites habuit: qua, collaudata virtute eorum, quod cum Antiocho vno prælio debellassent, adhortatur est eos ad nouum cum Gallis suscipiendum bellum. Et lib. xxxvii. Accepta à Lino classe, & sacrificio, vt assolet, rite facto, Aemilius cõsiliu aduocauit. Tacitus libro xv. Lustratum rite exercitum ad concionem vocat. L. Paulus in concione apud Linium, bello perſico munita

13.49.

se quæ

quodam in exercitu dicit, quæ magna impedimenta victoriæ essent. Eadem de Scipione epitoma LVII. & apud Appianum in Libyca. Item de Metello Sallustius in Jugurthina narrat; quorum vterque multa in exercitu correxit.

De itineribus militariibus, siue de agmine.

CAP. IV.

Explicatis ijs, quæ ad belli apparatus in urbe facere videbantur; tempus iam est, ut exercitum ex urbe educamus, & quinam ordo fuerit exercitus in incedendo videamus.

Agminis (sic enim, Isidoro teste, exercitus ad iter instructus appellatur) duo genera dicit esse Seruius. Quadratum, quod immittis etiam iumentis incedit, ut vbiuis possit confidere: Illatum alterum, quod sine iumentis incedit, sed inter se densum est, quo facilius per aliqua loca transmittatur. Scaurus de vita sua. In agrum hostium veni: pilatim exercitum duxi. Afellio Sempronius, quantum signum accedebat, siue pilatim, siue passim iter facere volebat. Seneca epist. LX. Tre quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugna paratum. Et Liuius lib. X. Fabius, impedimentis in locum tutum remotis, præsidioq; modico imposito, præmonitis militibus adesse certamen, quadrato agmine ad hostium latebras succedit. Quæ Liuij verba haud verum esse ostendunt, quod Seruius docet, quadrato agmini iumenta fuisse immista.

Quo-

Quoquo autem modo se res habeat, non idem semper videtur fuisse ordo incedendi: plerumque tamen is fuit, quem Polybius lib. vi describit, ut primi quidem extraordinarii essent pedites, quos dextrum sociorum peditem cornu sequebatur: tum impedimenta eorum omnium, qui præcesserant; post quæ prima Romanorum legio incedebat, habens tergo sua impedimenta; deinceps secunda legio (duabus enim legionibus exercitum consulari em constare diximus) post se sua iterum habens impedimenta, quæ sociorum sinistrum cornu impedimenta sequebantur: sinistrum enim cornu extremum agmen cogebat. Equites enim suas quisque partes sequebantur: id est, extraordinarii equites pedites extraordinarios, legionarii legionarios: & dextri vel sinistri cornu equites, dextri vel sinistri cornu pedites. Aut etiam equites in latera diffusa impedimenta tuebatur. Porro ita in incedendo ratio fuit instituta, ut alternis diebus locum vicem una legio, sociorumque cornu, præcederet, sequereturque quo omnes æqualiter participationis, frumētationisque participes essent. Quod etiam scribit Iosephus lib. iii. capit. iii. vel vi. Quod si à tergo periculi suspicio esset, cætera quidem eodem modo peragebantur: sed extraordinarii, qui primi esse solent, in extremo agmine collocabantur.

Alia quoque ratio fuit agminis temporibus parum tutis. in locis enim patentibus triplicem aciem pari inter se interuallo distantem faciebant, Hastatorum, Principum, & Triarii

orum, ita ut singulas acies sua præcederent
 impedimenta. Cum autem ad hostes perven-
 tū erat, aut in dextram, aut in leuam sese con-
 uertētes, minima corporis agitatione, ex im-
 pedimentis signa in hostes efferebant. Hæc
 uidem Polybius; qui tamen multis in rebus
 deficit: multo clarius, meo quidē iudicio, ag-
 minis ordinem Iosephus explicauit I. III. c. v. *Gr. lib. 3:*
 & lib. VI. cap. II. belli Iudaici. Primi enim, ut *cap. 8. &*
 inquit ille, leuis armaturæ auxilia incedebāt, *li. 5. c. 6.*
 quos Romani peditatus equestratusq; pars se-
 quebatur; deinceps metatores castrorum, via-
 rumq; stratores; post hos erant Imperatoris,
 aliorumq; magistratuum impedimenta, mul-
 tas equitibus custodiæ causa comitata; tum
 ipse Imperator ibat, lectissimis peditibus e-
 quitibusq; suæ cohortis cinctus; sequebatur
 deinceps fabri, expugandarum urbium ma-
 tinas ferentes: deinde magistratus reliqui,
 & tribuni lectis militib. stipati: post hos aqu-
 i, ceteraq; signa militaria, nec non cornici-
 nes, tubicinesq; sequebantur: post quos erat
 cum cæturionibus, reliquus exercitus in suas
 regiones ordinesq; descriptus: singulas autē
 regiones serui eius legionis cum impedimē-
 tis sequebantur, post quos erat, reliqua mer-
 cenariorum multitudo: Impedimenta in ex-
 terno agmine fuisse ostendit etiam Hirtius
 de bel. Afric. Labienus agmen eius extremum
 arripere coepit, atq; ita lixarū mercatorumq;
 qui plaustris merces portabant, interceptis
 arcinīs: extremum deinde agmen peditum
 equestrumq; manus claudebat. hæc ex Iosepho
 uti dixi.

S

Milites

Milites porrò in itinere non solum arma, sed pleraque etiam alia impedimenta gestabant. Polybius lib. xvii. scuta humeris, loti coriaceis suspensa, manibusque galeas gestasse milites in itinere scribit: unde Histius de bello Afric. Milites in campo iubet galeas & ad pugnam parari. Iosephus autem lib. iii præter arma, ferram, cophinum, sarcinam securim, funem, falcem, catenam, triduumque cibaria gestasse scribit: ut parum inter ipsos & onusta iumenta interesset. Livi. li. vii Romano, qui expeditus quantum humeris incedere arma geri possit, frumenti secum aruissimum defutura omnia. Marcellinus lib. xvii. viginti dieum siumentum, ad usus diuturnitatem excoctum, buccellatum, ut vulgo appellatur, humeris imposuit libentium militum. Cicero etiam dimidiati mensis cibaria tulisse tradit: armaque non magis in onere, quam membra posuisse. Nostri exercitus, inquit, præter hæc vnde nomē habeant, vides: deinde qui laborem quantum agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre si quid ad usum velint, terant vallum: nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis esse dicunt, quæ quidem ita geruntur apte, ut, si usus foret, abiectis oneribus expeditis armis, ut membris pugnare possint.

Et Lampridius in Alexandro Milites expeditionis tempore ita disposuit, ut in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, ut solent, dierum

nisi in barbarico. Si quis forte secum frumentum non tulisset, is videtur ab alijs emisse. Cæsar lib. I. ciuil. Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quod dierum viginti duorum ab Iberda frumentum iussi erant afferere: cetrati, auxiliareque nullam quorundam erant, & facultates ad parandum exiguz, & loco: pora insueta ad onera portanda.

Vallos præterea plures aut pauciores gestabant. Lilius libro tertio. Dictator iubet, quicumque ætate militari essent, armati cum cibarijs in dies quinque coctis, vallisque duodenis ante solis occalum Martio in campo adessent. Et epitoma LVII. Triginta dierum frumentum, ac septenos vallos ferre cogebat: ægre propter onus incedenti dicebat, cum gladio recte vallare scieris, vallum ferre desinito. Fuit autem vallus Romanorum, vt scribit libro XVII. Polybins, ligneus palus duos, tresue, ad summum quatuor ramos habens, quibus in munitione castrorum, vt dicimus, utebantur. Propertius libro quarto, eleg. tertia.

Occidat, immerita qui carpsit ab arbore vallum.

Præceptum autem Vegetij est libro primo, cap. XIX vt iuniores pondus ad LX libras ferant, & iter faciant gradu miliari. Talem militem Virgilius describit libro tertio, Georg.

Non secus ac patrijs acer Romanus in armis.

Iniusto sub fasce viam dum capiti, & hosti

Anse expectatum positus stat in agmine castris.

C. Marius tamen, vt ait Frontinus, recedebat eorum impedimentorum causa, quibus maxime exercitus agmen oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imponit, sub quibus & habile onus, & facilis requies esset; vnde & in prouerbiū tractum est Muli Mariani. De his meminit Festus, Muli Mariani dici solebant, à C. Mario in ^{his} iuui, cuius milites in furca, interposita tabella, varicosius onera sua portare adueuerant. Idem alibi. Aerumnulas Plautus refert furcillas quibus religatas sarcinas viatores gerebant, quarum vsus, quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appellabantur.

Agmine quadrato videntur vsi locis temporibusq; suspectis, Marcellinus l. 24. initio. Metuens ne per locorum insolentiam insidij caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est: excursatores quidem quidngentos & mille sensim præire disposuit: ipse verò medios pedites regēs, quod erat totius roboris firmamentū, dextra legiones aliquas cū Neuita supercilia fluminis præstringere iussit Euphratis. cornu verò læuū cum equitū copijs Arintheo tradit, & Ormisdę ducendum confertius plana camporum & mollia, agmina verò postrema Dagalaiph^o cogebat & Victor, vltimūq; omnium Osdruena Dux Secundinus. Deinde vt hostibus si erupissent vsquā vel cōspicantibus procul timorē multitudinismajoris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatauit, & homines, vt decimo pæne lapide dispararentur à signiferis primis.

Sar-

arcinas verò & calones & apparitione im-
bellè, impedimentorumq; genus omne inter
erumque latus instituit procedentium ordi-
nem. ne qua vi subita apererentur, vt sepe con-
tingit improtecta.

Quadrato enim agmine, milites facillimè
in omnes partes sese còuerture poterant, qua
hostis inuaderet: ipseq; Imper. vbique adesse
& prospicere, quod contra longo agmine ac-
ciderat. Hinc Cæs. l. 5. factum illud respòdit,
longissimo agmine, maximisq; impedimentis
incedunt. &. Cum propter longitudinè agmi-
nis minus facile per se omnia obire, & quid
quoquo loco faciendù esset prauiderè legati
posseant, iusserunt prauunciari, vt impedi-
menta relinquerent, atque in orbem consisterent.
Cæs. l. 2. bel. Gall. duplicem agminis ordinem
ostendit, alterù temporibus tutis, alterum ho-
stibus propinquis. Priorem ita explicat. In-
ter singulas legiones impedimentorum ma-
gnum numerum dicit intercessisse, atq; legio-
nem vnàm ab altera magnum spatiù abfuisse.
Posteriorem aut, cum hostis vicinus erat, sic
idem declarat: vt sex legiões duceret expedi-
tas; post eas totius exercitus impedimenta
collocaret: inde duæ legiones totum agmen
clauderent, præsidioq; impedimentis essent,
equites cum funditoribus sagittarijsq; totum
agmen præcederent. Eandem agminis ratio-
nem Hirtius exponit lib. 8. bel. Gal. quadratù-
que agmen vocat, Agminis ordinem ita con-
stituit, vt legio septima, octaua, nona ante o-
mnia irent impedimenta: deinde omnium

impedimentorum agmen (quod tamen erant
mediocre, ut in expeditionibus esse contem-
uit) cogeret undecima. Hac ratione p[er]
quadrato agmine instructo, in conspectu hosti-
um celerius opinione eorum exercitum
adducit. Videtur autem in incessu quidam
modus seruatus. Marcel. lib. xvi. de Iuliano.
Cum exercere præludia disciplinæ castrensium
philosophus cogeret ut princeps, arrem-
modulatus incedēdi per Pyrrhicham concen-
nentibus disceret fistulis, &c. Et l. xviii. de Sa-
biniano imbelli duce. Militari Pyrrhichi se-
nantibus modulis pro histrionicis gestibus
in silentio summo delectabatur.

De itineribus autem militaribus Vegetij lib.
c. ix. præceptum est, militari gradu xx millia
passuum, horis quinque dumtaxat aestiuis, con-
ficienda esse: pleno autem gradu, qui citationis
est, totidem horis xxiv millia peragenda esse.
Hæc non solum præcepit Vegetius, sed veteres
Imp[eratores] multo ante sunt exsecuti. Cæsar enim, ut
ipse scribit lib. vii. post mediam noctem Ger-
mania cum quatuor legionibus equitatuque
profectus, millibus passuum quinque & vigin-
ti confectis, Heduorum agmen assecutus est,
iisque sibi reconciliatis, ante ortum solis re-
dijt in castra. Ex quo colligitur Cæsarem do-
ris minus xxiv. amplius quinquaginta millia
passuum confecisse; duplo magis quam Vege-
tij præcepit; nam verisimile est horas aliquot
tum Heduorum pacificationi, tum militum
quieti esse tributas. Idem Cæsar, ut scribit lib.
v. acceptis horis circiter undecima diei de
Q Cice-

Ciceronis obsidione literis, nūcium ad M.
 Crassum, qui aberat millia passuū viginti quin-
 que, misit, ut ad se veniret: hora ferè tertia
 Crassus aduenit, Cæsar post horam tertiã pro-
 cecit, eo die millia passuū viginti processit.
 lib. 2. civil. Meridiano ferè tempore signo
 profectiois dato, exercitum educit: dupli-
 catoque eius diei itinere, viii millia passuum
 ex eo loco procedit. Ac licet veterum mil-
 laria paulò, quã nunc, breuiora fuerint; horę
 ratem æstiuę fere duplo quam hibernę lon-
 giores: tamen id multum est, ac pene incre-
 dibile, cum ab onustis conficerentur. Hinc
 secundis, tertijs, quartis, quintis, sextis, deci-
 mis, septuagesimis castris legimus apud Li-
 uium, quibus significatur iter legitimũ, quod
 duobus, tribus, quatuorũ diebus conficitur.
 Sic enim scribit lib. 38. Consul, quia vado su-
 perari amnis non poterat, transgressus Mæan-
 tium ad Hieram comen peruenit. Hinc alte-
 ris castris ad Harpasum flumen ventum est,
 ex eo loco ad Tabas tertijs castris peruẽrum.
 Et lib. XXI. Quartis castris ad Insulam perue-
 nit. Et lib. XXIX. Cum cetero exercitu quin-
 tis ferme ad Illiturgim castris peruenit, lib.
 XXXVII sextis castris ad caput Caici amnis per-
 uenerunt, lib. XL septimis castris ad radices
 montis peruenit, lib. XXVIII. Profectus, deci-
 mis castris peruenit ad Iberum flumen, libro
 XLV. Quintis decimis castris Passaronem per-
 uenit, libro vigesimo octauo. Scipio cum cæ-
 teris copijs, septuagesimis castris, Tarraco-
 nem redijt.

Quod autem hoc dicendi genere iter, quod
ijs diebus conficitur, significetur, Lilius vi-
detur ostendere lib. xxxiix. Principio veris,
lustrato exercitu profectus, die octauo Apa-
meam venit. ibi triduum stariuis habitis, ter-
tius rursus ab Apamea castris, in Pamphylia
peruenit. Quod etiam colligitur ex Iosepho
in extremo libr. iv. vel v. de bello Iudaico.
Marcellinus li. xvi. in extremo. Argentorato
cum pugnaretur, mansione quadragesima di-
sparatus.

De castrorum metatione.

C A P. V.

Romani, vt in re militari vniuersa ceteras
nationes omnes superarunt, ita in metan-
dis castris se ipsos vicisse videri possunt: ex
quo non sine causa Polybius ac Iosephus Ro-
manorum in castris ponendis rationem ac
disciplinam ad cælum extollunt. Hinc Phil.
Maced. rex cernens Romana castra, admiratus
esse dicitur, & vniuersam speciem castrorum
& descripta suis quæque partibus, tum ten-
dentium ordine, tum itinerum interuallis, &
negasse barbarorū ea castra vlli videri posse,
vt refert Lilius l. xxxi. Hanc metandi ratio-
nem Romanos à Pyrrho Epirotarū rege di-
dicisse scribit Frontinus. Antiquissimis eni-
tēporibus Romani castra per corpora cohorti-
um veluti mapalia constituere soliti erant,
cum solos vrbiū muros nossent: Pyrrhus pri-
mus totū exercitum sub eodē vallo cōtinere
instituit. Romani deinde victo illo castrisq;
eius

*Poly l. 6.
Ioseph l. 3.
bel. Iuda.
cap. 3.*

*lib. 4 c. 1.
Strat. &
Liu. l. 35.*

eius potiti & ordinatiõe notata, paullatim ad hanc metandi rationẽ peruenerunt. Quanta postea sint castrorũ utilitates, quantiq; ea fecerint Romani egregie docet Paul. in illa oratione ad milites, quam refert Lilius l. XLIV. Maiores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse; vnde ad pugnam exiunt, quo iactari tempestate pugna receptum haberent. Ideo cũ munimentis ea sepissent, præsidio quoq; valido firmabant; quod qui castris exutus erat, etiam si pugnando acie vicisset, pro victo haberetur. Castra sunt victori receptaculum, victo perfugium, patria altera est militaris hæc sedes, vallumque pro mœnibus, & tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt. Plura apud Vegetium aliosq; rei militaris scriptores.

Castrorum duo genera fuere alterum longioris temporis, alterum breuioris. Longioris temporis castra vel æstiuua fuere vel hiberna, in quæ æstiuis hibernisque mensibus milites sese recipiebant, quod tempus illud ob summum calorem & frigus bello minime fit plerumque opportunum. Quamquam hisce mensibus in sociorũ oppida non raro in æstiuua aut hiberna milites missos fuisse legimus. Lilius libr. 38. Instare hiemem aut sub pellibus habendos milites fore; aut si concedere in hiberna vellent, differendum in æstatem bellum. Et libr. 46. Exercitus in hiberna dimissus est; maximam partem copiarum Amphipolis, reliquas propinquare vires accepere: multo tamen grauior fuit sub pellibus, quam

in oppidis hibernatio. Cæsar li. III. extremo. Eiusmodi tempestates sunt consecutz, vt continuatione imbriū diutius sub pellibus milites contineri non possent: itaque exercitum Cæsar in hibernis collocauit.

Vt autē hieme non in ciuitates milites deducerentur, sed vt in castris continerentur, Vcienti primum bello institutum scribit Lilius lib. v. Hinc militibus Cannensibus ignominia causa additum scribit Lilius lib. xxvi. His ne in oppidis hibernarent, neue hiberna propius vllam urbem x. millibus passuum edificarent. Hirtius de bello Africano. Cæsar, inquit, non more superiorum Imperatorum in hibernis exercitum continebat, sed intertio quartoq; die procedendo castra communiabat. Lilius libr. vii. Consul educto in æstiuam milite, exercitum purgare missionibus instituit. Sed tamen omnium castrorum eadem fuit in metando forma & descriptio, vt Polybius scribit.

Præmittebatur igitur Tribunus cum Centurionibus ac metatoribus; qui locū castris eligerent, dimetirentur, atque vbi opus esset complanarent, vt ait Polybius & Iosephus libr. III. bel. Iud. Hinc Cæsar I. II. bel. Gall. Exploratores Centurionesq; præmittit, qui locum castris idoneum deligant. Cicero Phil. xi. Saxa nescio quis castrorum antea metatur; nunc, vt sperat, vrbis. Plinius li. x. c. iv. auctor est, nunquam legiones hibernasse in castris, vbi aquilarum non esset iugum. Primum igitur omnium Prætorio locus eligebatur, ve-

xilio

illo albi coloris defixo, deinde Tribunorū,
 legionūque tentoria puniceis designabant
 vexillis, viarumque & aliorum locorum si-
 gna constituebant aut hastis paucis aut diuer-
 si coloris vexillis: Quæ omnia Romani &
 propter mensuratum notitiam, & propter
 frequentem consuetudinem celerrime exse-
 quebantur, Polybius. Vbi reliquus aduenisset
 exercitus, ex signis humi defixis statim quid
 sui muneris esset quisque agnoscebat; cum ca-
 strorum metandorum ratio una atque eadem à
 Romanis perpetuo seruaretur. Dum vero ca-
 stra munirentur, equites & pars peditum, ce-
 terique qui legis aut Imperatoris beneficia
 munerum habebant vacationem, erant in ar-
 mis contra subitos hostium incurtus. Quan-
 quam vigente aliqua necessitate omnes ad o-
 pus coacti sunt: hinc equites quod ad muni-
 tionum opus explicandum ire iussi, facere id
 neglexissent, à Censoribus notatos fuisse Va-
 lentius & Frontinus tradidere. Triarii fere ca-
 stris munisse leguntur: qui scutis sarcinisque suis
 in orbem circa signa dispositis, cincti gladio
 opus peragebant, vt scribit Vegetius l. 3. Hinc
 Linius l. vii. Ab Romanis nec opus intermis-
 sum: triarii erant qui muniabant, & à hastatis
 principibusque, qui pro munitioribus inten-
 tiarumque steterant, prælium initum. Et lib.
 35. Totius agminis sarcinas in medium conij-
 ci iussit, ac Triarios vallum circumijcere. &
 li. 44. Nec antequam prima frons valli ac fos-
 sa producta est, ex statione equites reuocari.
 Cæsar lib. i. bel. Gall. Castris idoneum locum
 delegit,

delegit, acieque triplici instructa, ad eum locum venit, primam & secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire iussit. Et lib. bel. ciuil. Prima & secunda acies in armis, vel ab initio constituta erat, permanebat: post hoc opus in occulto acies tertia faciebat. Iam vero alibi demonstratum est Triarios in tertia acie fuisse. Tacitus lib. XI. Ferunt militem quia vallum non accinctus foderet; alium quia pugione tantum accinctos foderet, more punitos.

Præfectus Castrorum ipse ex arte Centurionibus edicebat quid esset agendum: Centuriones opus inter milites distribuiebant, atque ut ex præscripto omnia fierent, urgebant: ipsi autem Tribuni obibat opus ac probabant, ut supra narratum est.

Primum igitur omnium fossa ducebatur, quæ pro periculi magnitudine, maior minorve fuit. Vegetius l. III. imparem numerum religionis causa obseruatū dicit in fossæ dimensione: quod tamen non semper obseruatum scriptorum passim exempla ostendunt. In aperienda autem fossa non tantum id curabatur ut humus egereretur, quam ut cæspites excinderentur. Cæspes autem dicitur qui herbarum radicibus continet terram; formamque lateris habebat: eratque auctore Vegetio lib. tertio, altus semis pedem, latus pedem, longus pedem semis. Hi cæspites inter se ordinati ad instar muri post fossam collocabantur, & aggerem faciebant, supra quem valli defigebantur densissimi, ramis surculisque inter

scite

se ita complicatis, vt ne manus quidem interponendæ spatium esset, neque sine ingenti labore vel vnus vallus reuelli posset, vt scribit Polybius lib. xvii. Hinc Plinius lib. xxxv. Crispitum natura castrorum vallis accommodata. Linius lib. xxxiv. Circumspectare atque agitare Dux cœpit, si quo modo posset vallum circumijcere; sed erat adeo nudus tumulus, & asperi solis; vt nec virgulta vallo cedendo, nec terra cœspiti faciendo, aut ducendæ fossæ, alijsve vni operi apta inueniri posset. Tacitus l. i. Neque is miseriarum finis, struendum vallum, petendus agger, amissa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur cœspes. Beda lib. i. Histor. Anglic. cap. v. Vallum, quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, sit de cœspitibus; quibus circumcisus è terra, velut murus exstruitur altus super terram: ita vt in ante fiat fossa, de qua leuati sunt cœspites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Ouidius lib. i. eleg. penult. vallum pectinis dixit, quod pectinis dentes vallum imitarentur.

Quod si locus adeo esset saxosus, vt cœspiti credendo non esset aptus; cœspes longius petebatur. Cæsar lib. ii. bel. Gall. Milites qui paulo longius aggeris petendi causa processerant, accersendi. Et lib. i. bell. ciuil. Quod longius erat agger petendus, in potentiam similitudinem rationem instituit.

Sin autem terra solutior esset, vt cœspes nõ posset abscindi, sepibus hinc inde factis, quæ de fossa egesta fuisset, terra congeriebatur, supra

praquam valli, vt diximus, profigebantur. Auctor Vegetius l. i. & iii. super hunc deinde aggeré & pinna, & turres cum opus fuit, coastructuebantur, vt vobis speciem referret, quem admodum cum Iosepho idem Vegetius tradit, vt passim apud auctores exempla detestantur.

Castrorum formam Polybius & Iosephus quadratam fuisse significant. Vegetius autem etiam rotunda, trigona, oblonga castra agnoscit; quamquam ipse ea pulchriora credit, quibus ultra latitudinis spatium, tertia pars longitudinis additur. Histius de bell. Afric. Lucanatis castris in Thapsi obsidione Cæsarem visum esse narrat.

Castra portas quattuor habuere, vt scribit Iosephus libr. iii. in singulis videlicet lateribus singulas; quæ quidem portæ amplæ patentesque fuere, adituque faciles.

Prima porta Prætoria fuit, quæ aut hostes spectabat, aut eam partem ad quam erat profecturus exercitus, vt ait Vegetius libr. i. vbi inquam erat facilior exitus ad aquandum & pabulandum, vt ait Polybius. Hinc Festus ex Prætoria porta exercitum ad prælium educitum ait. Dicitur autem Prætoria, quod ad Prætorium tabernaculum Imperatoris deduceret. Meminit etiam portæ Prætorie Tacitus libr. i. Histor.

Alterta porta Prætorie ex diametro respondens Decumana fuit, hosti auersa. Liuius libr. iii. Furius Cos. in incautum hostem Decumana

na por

na porta erupit. Tacitus libr. i. Annal. Tanta
 deinde consternatio irrupisse Germanos cre-
 dentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum
 Decumana maxime petebatur, auersa hosti &
 fugientibus turior. Hæc eadem dicta videtur
 Quæstoria propterea quod ad Quæstorium
 ferebat quod erat post Prætorium. Linius lib.
 X. Ab tergo castrorum Decumana porta im-
 petus factus est: itaque Quæstorium captum,
 Quæstorq; ibi L. Opimius Pansa occisus est.
 Et libr. xxxiv. Tumultus ab aduersa parte ca-
 strorum est coortus, in portam Quæstoriam
 irruerant Galli. Hyginus. Quæstorium dicitur,
 quod alioquin Quæstores ibi peccuram
 acceperint, quod est supra Prætorium in ri-
 gore portæ, quæ à cohortibus decimis Decu-
 mana est appellata.

apud L.
 psum in
 Tacitum,
 lib. 2.

Tertia porta respectu ipsius Prætorij Dex-
 tra principalis dicebatur. Linius libr. quar-
 to. Intentos hostes in vallum, egressus dex-
 tra principali, cum Triarijs repente inua-
 dit.

Quarta porta dextræ opposita Sinistra prin-
 cipalis appellata est. Vtrique portæ nomen
 impostum à Principibus qui ibi tendebant;
 scribit Festus. Principalis, inquit, castrorum
 porta nominatur, quod in eo loco est, in quo
 Principes ordines tendunt. Quamquam pu-
 to potius à Principijs: sic enim vocabatur
 locus in Castris. Linius libro trigesimo quar-
 to. Duæ legiones duabus principalibus portis
 signa efferre iussit. omnium portarum memi-
 nit Linius li. 40. Ad quatuor portas exercitum
 instruit.

instruxit, vt signo dato simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit, erumpere extraordinaria porta iussit. Ad dextram principalem Hastatos legionis primæ instruxit. Tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est. Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad Quæstoriã portam positus. Hæc Liuius, sed quam ipse vocat extraordinariam, equidem non possum diuinare. Alij aliter explicant: arridet tamen coniectura, vt pro extraordinaria, legatur ordinaria, & significetur Prætoria, qua, vt diximus, vsitatũ fuit ad prælium egredi. Nil forte intelligat portulã aliquã, quæ propter quatuor principales, in aliquo esset latere castrorũ: Leo enim Imperator, quamuis quatuor tantum portas maiores & publicas, vt ipse vocat, in castris agnoscat, tamen portulas paruas propterea complures dicit fuisse in lib. de bell. apparatu cap. xi. Addunt nonnulli Quintanam, magno vtique errore vt mos ostendam. Atque hæc quidem exterior fuit castrorum species atque forma.

Longe à vallo pedes ducẽtos ex omni parte tabernacula militum figebantur, quod spatium magnas ijs præbebat utilitates, quas Polybius numerat, primum enim cum omnes via ad illud ducerent, siebat vt sine tumultu aut oppressione ingredi possent: deinde eo inferebant prædam quam ab hostibus cepissent; præterea ibi etiam pecora asseruabant: postremo, q̄ maximum fuit, extra teli iactum constituebantur.

Mili-

Militum tabernacula fiebant de pellibus; hinc passim reperitur esse sub pellibus, continere milites sub pellibus. Festus. Testa castrensis, quamuis pellibus contegantur, Tabernacula tamen dicuntur. Hirtius bel. Afric. Per quam pauci sub pellibus acquiescebant; reliqui ex vestimentis tentoriolis factis, atque arundinibus corijsque contextis protegabantur. Has pelles Imperatores à ciuitatibus exigebant. Cicero in Pisonem. Omni totius provincie pecore compulsio, pellium nomine; omnem quæstum illum domesticum paternumque renouasti.

Primum autem quemadmodum dictum est, Imperatoris tabernaculum erigebatur eo loco, vnde in omnes partes latissimus esset aspectus; & imperium facillime percipi posset. Hoc Prætorium appellabant eo more, quo Duces omnes olim Prætores etiam nominati sunt. Varro. Prætor olim dictus quicumque præiret exercitui. Asconius veteres omnem magistratum cui pareret exercitus, Prætores appellarunt. Festus. Initio Prætores erant qui nunc Consules, & ijs bella administrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium. Iosephus Imperatoris tabernaculum Deorum templo simillimum fuisse narrat. Videtur hoc Prætorium fuisse columnis sustentatum; nisi nos fallunt veteres nummi: certe hoc Marcellinus significat libro xxv. Imperatori non cupedia ciborum ex regio more, sed sub columellis tabernaculi

T

culi

276. DE RE MILITARI
culi parcius cenaturo pulvis portio parabat
tur exigua.

In eodem quoque loco erat Imperatoris
supellex, arma equi, & alia ad usum necessa-
ria: nam Dionysius lib. ix. haud longe ab ini-
tio C. Manlij Cos. Prætorio de cælo tacto, il-
la omnia conflagrasse narrat.

apud Li-
vium li. 2.
Ann Ta-
citi.

A parte dextra Prætorij fuit ara, ubi Impe-
rator sacrificabat, & auguria captabat, ut Hy-
ginus significat quâquâve bis corruptissimis:
hinc Tacitus lib. ix. Annal. aram Auguralem
nominat in castris Corbulonis, & lib. 6. l.
Annal. Nocte cœpta, inquit, egressus Augu-
rali, per occulta & vigilibus ignata, comite
vno adit castrorum vias. Et Dionysius lib. ix.
cum in C. Manlij Cos. Prætorium fulmen de-
cidisset, & tabernaculum dissipasse, & focu-
lum, *scilicet p.* euertisse scribit.

Æva autem Prætorij parte, ut idem ait Hy-
ginus, Tribunal fuit, de quo superius mul-
ta diximus. Tribunal prope Prætorium fuisse
ratio suadet, tum indicat Livius lib.
22. Ad Prætorium eius signa cum tulerimus,
& mox subdit, ut constituta sunt ante tribu-
nal signa.

Iuxta Prætorium, carcerem quoque fuisse
verisimile est, ut loco maxime commodo &
tuto, quemadmodum etiam Romæ foro car-
cer imminebat; certe carcerem in castris fuisse
ostendit Tacitus lib. i. Annal. loquens de se-
ditione in castris concitata. Blæsus, inquit,
paucos ad terriorem ceterorum affici verbe-
ribus,

ribus, & claudi carcere iubet; Et mox. Accurritur ab vniuersis, & carcere effracto, soluant vincula Iuuenalis *Satyra VI.*

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro,

Lauaq; si longo castrorum in carcere mansit.

In eo carcere non solum captiui, sed etiam nocentes & seditiosi milites, vt ex Tacito vidimus asseruabantur.

Cum igitur tam multa essent prope Prætorium, ecte circa illud aream quadratam centenūm quaquā versus pedum relictam fuisse Polybius dicit. Legatus etiam ibidem sua tabernacula habuisse probabilissimum est, vt semper Imperatori adessent.

Imperatoris porro tabernaculum portam Prætoriam respiciebat, qua vel in prælium vel in pabulationem exitus erat, vt diximus. Aversa Prætorio, atque in eandem Prætoriam portam spectantia Tribunorum tabernacula constituebantur in recta linea quæ parallela erat areæ quadratæ, ab ea tamen pedes quinquaginta distabat: ibiq; etiā equi, lumenta ac cetera Tribunorum impedimenta collocabantur. Tribunorum tabernacula æqualiter inter se distabant, tantumque spatij in latitudinem extendebantur, vt totam Romani legionum latitudinem æquarent. Erant enim in duabus legionibus, qui exercitus est consularis, Tribuni duodecim; videlicet in singulis sex.

A tabernaculis Tribunorum vsque ad alia tabernacula militum, centenūm pedum

via intercedebat, quæ Principia dicebatur, ubi Tribuni ius dicere solebant, quare, ut ait Polybius, maxima semper hominum frequentia celebrabatur. Lilius libro VII. Nec in circulis modo fremere, sed iam in principijs ad prætorio in vnum sermonis confundi: & libro XXXVII. Ibi in principijs sermo inter Tribunos militum secretus oritur; inde ad aures ipsius Aemilij peruenit. & libro XXVIII. Milites Tribunos iura reddere in principijs sinebant. Ibi in Principijs signa legionum fuisse puto, cum Tacitus libro 4. Annal. dicat. Tiberius coli effigies eius inter Principia legionum sinerent. Videtur autem excitatum inibi sacellum, ne sub dio signa essent, Herodianus libro quarto, loquens de Antonino qui Seuero successit, ut autem, inquit, castra attingit, templumque ubi signa ac simulacra exercitus adorantur, prociens humi gratias agebat, & quasi salutem adeptus sacrificauit. Tacitus libro I. Annal. de seditione legionum Germanicarum. Neque aliud, inquit, periclitanti subsidium, quam castra primæ legionis, illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset; rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani Romanis in castris, sanguine suo altaria Deum commaculauisset. Vegetius libro III. capit. VIII. Prima omnium signa locis suis intra castra posita fuisse dicit, quippe cum nihil esset venerabilius eorum maiestate militibus: deinde Duci Prætorium, eiusque comitibus, ac Tribunis

bus tabernacula præparari: postremo ceteris militibus ordine.

Igitur centenùm pedum spatio à Tribunorum tabernaculis intermisso, equites vtriusque legionis inter se oppositi, atque aduersi tendebant; sic tamen vt inter ipsos via similiter pedum quinquagenùm relinqueretur. Longitudo tabernaculorum equitum eadem fuit quæ ipsius viæ, pedum videlicet centenùm, vsque ad ipsum vallum; altitudo quoque ferme æqualis, ita vt quadratam figuram referrent. Equitibus auersi, tabernaculis tamen coniunctis, Triarij collocabantur, ita vt singulis equitum turmis singulæ Triariorum centuriæ responderent: quæ propter fiebat, vt longitudo par esset; altitudo tamen duplo minor pedum quinquagenùm; quoniam Triarij dimidio ferme pauciores sunt, quam ceteri ordines.

Iterum via alia pedum quinquagenùm interiecta, Triarijs aduersi Principes locabantur, ita vt vtrique in ipsam viam respicerent. Principibus auersi, tabernaculis coniunctis erant Hastati, centurijs vtrorumque inter se respondentibus. tam secundùm altitudinem, quam secundùm longitudinẽ, quæ erat centenùm pedum; sicut de equitibus dictum est: nam hi pares inter se numero fuere.

Rursus alia via quinquagenùm similiter pedum intercedente, Hastatis aduersis sociorum equites tendebant; quibus similiter auersi tabernaculis coniunctis collocabantur

fociorum pedites in vallum spectantes: Horum omnium longitudo par fuit Romanis Legionibus; altitudo tamen proportionē augebatur; quemadmodum peditum fociorum numerus par fuit Romanis; equitum duplo maior. Excipiuntur tamen ex hoc numero extraordinarij, qui alibi tendebant, vti dicemus.

In singulis siue turmis, siue Centurijs, tam Romanorum, quam fociorum, prima tabernacula fuere eorum qui ordines ducebant, Decurionum, Centurionum, Præfeſtorum.

Quoniam autem singuli ordines tam peditum quam equitum siue Romanorum, siue fociorum in decem partes tribuebantur; & in caſtrorum metatione ſingulę partes ſecundū longitudinem ſibi reſpondebant, licet aliqua ſecundum altitudinem differrent; vti diximus: Poſt quintam cuiuſq; ordinis partem, alia via pedum quinquagenū totam Caſtrorum latitudinem interſecabat, quam viam nominabant Quintam, quod poſt quintos ordines relinqueretur.

Locus autem qui poſt Tribunorum tabernacula fuit ex vtraque parte Prætorij, Quæſtori attribuebatur. Atque à dextera quidem parte ipſius Quæſtoris tabernaculum fuit; à ſiniſtra vero ſorum, & reliqui comæatus Quæſtoris curæ commiſſi, qui locus dicebatur Quintana, vbi videlicet rerum venalium licitatio fieret. Hoc enim ſignificat Quintana, neq; vt aliqui putant, porta Caſtrę ſis fuit.

Sucto-

Suetonius in Nerone capit. XXVI. Quintana
 domi constituta, vbi portæ & ad licitationem
 diuidendæ prædæ precium assumeretur. Li-
 uius libro XLI. Prætorio delecto ad Quæ-
 storium forum, Quintanamque hostes perne-
 serunt. Paulus Felti compilator Quintanam
 esse dicit in castris, vbi rerum vtenfilium fo-
 rum fuit; non tamen placet quod addit por-
 tam fuisse: nam quomodo Feltus ipse scripse-
 rit, ignoramus. Ibi quoque videtur fuisse ar-
 mamentarium, cum eius cura ad Quæstorem
 pertineret; licet quoque particularis custos
 adhiberetur. Tacitus libro primo Histor.
 Vehicula cohortis onerari a pæto armamen-
 tario iubet. Et ibidem. Aperiri deinde ar-
 mamentarium iussit, rapta statim arma si-
 ne more, & ordine militiæ. Seneca de Tran-
 quillo libro primo, cap. tertio. Neque ille so-
 lus militat, qui in acie stat, & cornu dextrum
 Iuuumque defendit; sed qui portas tuetur, &
 statione minus periculosa, non otiosa ta-
 men fungitur, vigiliasque seruat, & arma-
 mentario præest. & libr. Dig. de re milit. Ar-
 morum custodi plerumque culpa imputa-
 tur, si arma militi commisit non tuo tempo-
 re.

*Quæstorium
 meatus.*

Porro Forum & Quæstorium tantum spatij
 secundum latitudinem occupabant, quantum
 Tribunorum tabernacula; via tamen, inter
 hæc, vti dictum est, pedum quinquagenum in-
 teriecta.

Quæstorio Ionoque aduersi ex utraq; par-
 te, via quinquagenum pedum interposita,

T 4

equi-

equites auocati, quos ἀπολέκτους Polybius vocat, & voluntarij locabantur, quibus auerſi ex vtraque ſimiliter parte in vallum ſpectantes tendebant euocati & voluntarij pedites.

A tergo Prætorij Quæſtorij forisq; centeniū pedum via interſecante, quæ Tribunorū tentorijs erat parallella, ac tantundem ſpatij in latitudinem occupabat; Equites extraordinarij ſociorum tendebant, ipſum Quæſtorium Torumq; ac Prætorium ſpectantes. Quibus auerſi poſterioreſ partem caſtrorum reſpicientes locabantur extraordinarij pedites. Inter equites autem pediteſq; extraordinarios legionis vtriuſque, vt inter alios quoq; ordines diximus, via pedum quinquagenū intercedebat, quæ à tergo Prætorij ad poſterioreſ Caſtrorum partem, portamq; Decumanam ferebat.

Spatium deinde quod relinquebatur ex vtraque parte extraordinariorum, attribuebatur ijs qui in dies adueniebant. Mercatores, alijque opifices extra caſtra ſub vallum tendebant. Cæſar libro 6. vt qui ſub yallo tenderent mercatores, recipiendi ſui facultatem non haberent.

Hæc igitur de caſtrorum metatione prout eam deſcribit Polybius; quæ etiam pro numero militum pro portione aut augebatur, aut minuebatur.

Quod ſi vterque Conſul ſimul caſtra metarentur, nihil aliud cogitare oportet niſi duos exerci-

exercitus pariter auersos inuicem cōiunctos esse, & contingentes sese ad tabernacula extraordinariorum, vt idem ait Polybius. Atq; his expositis, deinceps videamus quæ nam fuerit castrorum disciplina.

De castrorum disciplina.

C A P. VI.

Vbi primum castrametati fuissent, Tribuni ab omnibus qui in castris essent, siue liberi, siue serui singillatim iniurandū exigebant se nihil è castris furto ablaturus: imò etiam si quid inuenissent, allaturum ad Tribunos. Auctor Polybius. Eius inuamenti formula refertur à Gellio his verbis. In magistratu C. Lælij, in exercitu, decemque millia passuum prope, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustulerisue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium, siue ad quem iusserit, proferas, aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris, sustulerisue dolo malo, aut domino suo, cuium id esse censebis, reddes, vti quod recte factum esse voles. Hæc Gellius. Vbi hoc iniurandum fuisset exactum, suis quisq; locis ordinabatur. Ex hastatis autem principibusque legionis cuiusque, manipuli duo ad eius viz custodiam designabantur, quæ ante Tribunos erat; eum enim ea maxime celebrare-

tur, studium adhibebatur, vt adspersa purgataque esset. Ex reliquis autem duodeuiginti manipulis, singuli Tribuni ternos sortiebantur. Hi manipuli Tribuno tabernaculū constituebant, locum sternebāt, æquabantque. & si opus esset ad vasorum custodiam, sæpe muniebant. Dabant quoque hi tres manipuli singulis diebus binas custodias siue excubias, quæ singulæ quaternis hominibus constabāt, quorum pars ante tabernaculū Tribuni, pars post tabernaculum iuxta equos excubabat. Triarij à Tribunorum ministerijs eximebantur illi quidem, sed ijs cura demandabatur equorū, ne aut vinculis implicati læderentur, aut soluti, & inter se irruentes turbas & tumultus excitarent.

Ex omnibus tamen manipulis vnus quotidie in urbem suam quisque vicem ante Imperatorem excubabat, quod præsidio simul & ornamento erat Imperatori.

Velites, vt ait Polybius, per diem extra vallum custodiam agebant: neq; solum velites, sed etiā equites. Festus. Procubitores dicuntur fere Velites, qui noctu custodię causa ante castra excubabant, cum castra hostium in propinquo sunt. Vegetius etiam præcepit lib. III, vt equites nocturnas excubias faciant extra vallum. Cæsar lib. IV bello Gall. Qui pro portis castrorum in statione erant, Cæsar ienunciarunt, & libro V. Imperu in eos factu, qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnaverunt, libro primo bell. ciuil. Quæ in statione pro castris erant Afranij

aij cohortes, breuiore itinere ad eundem occupandum locum mittuntur. Hirtius de bello Africano. Turmæ equitum, qui pro valle in stationibus esse solebant.

Hoc veteres dixerunt Præterdere, easque custodias Prætenturas, & stationes agrarias nominarunt. Marcellinus libro xvj. Dum castrorum opera mature confurgunt, militumque pars stationes præterdit agrarias. Et lib. xiv & quia Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruebantur agrarijs. Et li. xxv. salubriter & caute castra metata: prætenturæ stationesque agrariæ totis rationibus ordiuntur.

Præter hæc tres fiebant excubiæ, vna apud Castellum, duæ autem apud legatos & consiliarios.

Cum autem castrorum forma quadrata esset, duo latera socij custodiebant, iuxta quæ ipsi tendebant: frontem verò, & posteriorem castrorum partem legionis Romanæ seruebant, ita vt vnaqueque legio suum latus custodiret. In singulis autem portis denique Velites stationem habebant, vt ait Polybius. Hinc Sallustius, in Iugurthina; castra munire, excubitum in porta cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliares mittere: propterea alios super vallum in munimentis locare, vigilijs ipse circuire. Claudebantur enim noctu portæ, & clauis à custodibus ad Tribunos deferrebantur, vt dicitur in l. Officijs regentis. Dig. de milit. Et capitale fuit fossam

aq̄

aut vallum transire: quod ex Remi factore
 riginem duxisse tradit Zonaras tom. 2. initio.

Quod autem diximus castrorum ambitum
 à socijs Romanisque fuisse vigilijs custoditum:
 id non est sic intelligendum, quasi totis castris
 cōtinenter fuissent vigiliæ, sed solum certis
 locis. spatijsq; intermissis. Hinc illud præter
 morem apud Cæsarem li. 1. bel. ciuil. Cæsar,
 inquit, his operibus, quæ facere instituerat,
 milites disponit nō certis spatijs intermissis,
 vt erat superiorū dierum cōsuetudo, sed per-
 petuis vigilijs stationibusq; vt contingant
 inter se. atque omnem munitionem expleant.

Vigiles olim hastas, & pila, & scutū defere-
 bant ad nocturnas excubias: sed cum plerum-
 que accideret, vt vigiles scuto hastæq; innixi
 dormirēt, Paulus Aemilius instituit, ne quid
 eorum secum deferrent, vt magis somno resi-
 sterent, vt auctor est in Pauli vita Plutarchus.
 Qua de re Linius etiam ita scribit libr. XLV
 extremo. Vigiles, inquit, nouo more, scutum
 in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugna
 vigilem ire, vt armis vtatur, sed ad vigilan-
 dum, vt cum senserit hostium aduentum, re-
 cipiat se excitetq; ad arma a'ios; Scuto præ-
 se erecto stare galeatos: deinde vbi fessi sint,
 innixos pilo, capite super marginem scuti
 posito sopitos stare, vt fulgētibus armis pro-
 cul conspici ab hoste possit, ipse nihil prou-
 deat. Hæc Linius. Pauli autem institutum
 etiam ad posteriora tempora manauit: hinc
 Seneca epist. xxxvi. Stans etiam aliquando
 saucius pro vallo peruigilet, & ne pilo qui-
 dem

dem incumbat, quia solet obrepere interm somnus in aliquod adminiculum reclinatis.

Ad exertiendum præterea somnū vocibus & clamoribus sese excitabant. Vnde illud apud Tacitum lib. V histor. Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam nisi filere, ne quietem eius turbarent: ita intermissio signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos.

Nocturnas autem vigilias sic Romani, Polybio auctore, cōmittebant. Ex decimis quibusque signis tam peditum quam equitum, quæ quidem ad frontem castrorum postrema tendebant, vir vnus eligebatur, qui a vigiliarum onere liber, paulò ante occasum solis ad Tribuni tabernaculū accedebat, & ab eo tesseram, siue signum (id autem erat lignea tabella inscriptū) accipiebat, quam testibus adhibitis, signi centurioni reddebat, isque deinceps proximo centurioni similiter tradebat, quousque ad primum signū perueniretur; quod iuxta Tribunos tendere solet; eius autē signi centurio ante solis occasum ad Tribunal referbat tesseram: & si quidem relatæ omnes fuissent, intelligebant tesseram & imperium ad omnes peruenisse; quod si aliqua defuisset, facile ex inscriptione cognoscebatur vbi peccatum fuisset, & pœnam irrogabant. Atque eos quidem qui in singulis ordinibus vigilias agere deberent, ipsi ordines per se statuiebant: in cæteras autem vigilias Imperator mittebat. Vigilibus igitur in quolibet ordine designatis, eos qui primam vigiliam acturi

acturi erant, ordinis cuiusque Tergiductor
vesperi, quisque suos ad Tribunal deduce-
bat. is singulis lineam dabat tabellam, in qua
erat certa inscripta nota: qua accepta in suas
stationes proficiscebantur.

Vigilias deinde obeundi munus equitibus
mandabatur. Turmæ enim præfectus vni ex
Tergiductoribus sub auroram edicebat, ut
adolescentes quatuor eligeret, qui nocturnas
obituri essent vigilias: post hæc sub vespe-
ram proximæ turmæ Præfectum monebat, vi-
gilias circumuehendi curam in sequentem die-
em ad ipsum pertinere. Illi autem qui à Ter-
giductoribus fuerant electi, Tribunal adi-
bant, & scriptum accipiebant, quot, quasque
vigiliarum stationes obire deberent. His
peractis apud primum manipulum Triario-
rum quiescebant, tantisper dum primæ vigi-
liæ signum daretur. Hoc enim munus ad eius
manipuli centurionem spectabat. Vbi tem-
pus aduenisset primam vigiliam obeundi,
qui eam fuerat sortitus, ad loca sibi designa-
ta proficiscebatur, secum habens ex amicis
testes: neque solum vallum & portas, sed sin-
gulas centurias decuriamque lustrabat. Quod
si vigilantes reperisset, ab ijs tabellam acci-
piebat: sin autem dormire, aut stationem de-
seruisse offendisset, eos qui adorant contesta-
tus, silentio præteribat. Atque eadem ratio
seruabatur à cæteris, qui alias deinceps erant
obituri vigilias. Orta luce eques, qui vigilias
nocturnas circuiuerat, tabellas omnes quas à
vigilibus acceperant, ad Tribunal refere-
bant:

bant: si numerus minor fuisset tabellarum, ex nota facile intelligebat Tribunus, cuius stationis tabella desideraretur: accitoque eius ordinis centurione, inquirebat utrum apud vigiles, an verò apud circuireos culparesideret, cõuictumque criminis fuisse percuriebat.

Solitos vigiliis obire equites Lilius etiam ostendit lib. xxii initio, quæ inter alia prodigia nunciata narrat. Circumeunti vigiliis equiti Scipionem auisse. Neque solum equites, sed centuriones, Tribuni atque adeo ipse Imperator vigiliis obibant. Tacitus libro secundo historiarum. Alphenus Varus Præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium vetitis obire vigiliis centurionibus, sic quique centuriones videntur obisse suorum duntaxat ordinum vigiliis. Cæsar lib. primo, bell. ciuil. Tribunos militum & Præfectos circummittit. Lilius lib. xxviii A custodibus probra in circumueantes vigiliis Tribunos iacta.

Porrò nox in quatuor vigiliis diuidebatur, quarum singule ternas horas continebant, vt ait Suidas .v. προφυλακή, ita vt quarta vigilia in auroram terminaretur.

Lilius lib. xxxvi. Consul cum nocte media intermisset oppugnationem, quarta vigilia rursus ab tribus partibus aggressus est, & mox iam dilucescebat, &c.

Vigiliarum signa ac distinctiones primi ordinis Triariorum centuriones buccina dabant, vt ex Polyb. diximus. Hinc dicit Tacit. li. ii.

Ini-

Initia vigiliarum per centurionem nunciari
 Et Liuius lib. vii. Decius tesseram dari iussit
 vbi secundæ vigiliæ buccina datum signum
 esset, armati cum silentio ad se venirent. Et
 lib. xxvi. Fuluius Tribunis militum ac Præ-
 fectis sociorum imperauit, vti duobus milli-
 bus equitum delectis denūciarent, vt ad ter-
 tiam buccinam præsto essent. Quamquam Ve-
 getius tubam dicit adhibitâ ad distinctionem
 vigiliarum.

Ac vigiliarum quidem cura, vt in singulis
 ordinibus recte atque ordine peragerentur,
 ad ipsos ordinum ductores spectabat. Vniuersum
 autem latus quod vni Legioni erat com-
 missum, bini Tribuni eiusdem legionis cu-
 rabant: ad quos etiam reliqua eiusdem legio-
 nis cura pertinebat. Nam, vt supra demon-
 stratum est, ex Tribunorū numero (seni autem
 erāt in singulis legionibus) bini duobus me-
 sibus imperabant & necessaria procurabant.
 Eademque gubernandi & imperandi ratio
 rat Præfectorum in socios. Polybius, Vbi pri-
 mum illuxisset, milites ad centuriones conue-
 niebant salutandi causa: centuriones & equi-
 tes ad Tribunos, Tribuni verò ad Imperato-
 rem. Is Tribunis edicebat quid facto opus es-
 set, Tribuni ducis imperium equitibus ad
 centurionibus significabant: illi deinceps re-
 liquo exercitui; quemadmodum vna cum
 Polybio scribit Iosephus. Eodemque mo-
 do sub occasum solis ad Imperatorem con-
 ueniebant, tum honoris, tum imperij accipi-
 endi causa. Tacitus l. XIII: Signū more militū
 petenti

petenti Tribuno dedit. Optimę matris, Liui. li. XXVIII de Tribunis, qui imperium sibi per seditionem vsurpauerant, in Prætorio tetenderunt, classicum apud eos cecinit, signum ab eis peti- tum est. Et lib. XXVII Fuluius dimittens prætorium, Tribunis militū ac Præfectis sociorum imperavit, vt ad tertiam buccinam præto essent, libro XXX Scipio Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimisso, signa concinuis- sent, extemplo educerent è castris legiones. libro XXXVII Acilius priusquam prætorium dimitteret, denunciavit, vt ante lucem arma- ti paratiq̃ue essent. Dimittere autem Præto- rium dicitur Imperator, cum nocturnę quie- tis captandę causā eos qui ad ipsum conue- nerant dimittit.

Illud postremo ex Iosepho addens finem faciam: in castris vnum atque idem fuisse om- nibus cibi somniq̃ue capiēdi causā tempus attributum. Cum autem Imperator cibum numeret, solebant omnes tubicines ac bucci- natores simul canere ante Prætorium, vt scri- bit Polybius lib. XIV. Hinc Tacitus libro XV. Addit glorię Corbulo comitatem epulęq̃ue & iogitante Rege causas, quoties nouum ali- quid aduerterat, vt in initia vigiliarum per cen- turionem nunciari, conuiuium buccina di- mitti, cuncta in maius attollens, admiratione præsci moris affecit.

Neque id omitrendum, cum ad præcium e- grederētur, semper aliquos in castris reman- sisse custodię causā: Hi autē fere Triarii erāt, vt Liuius lib. 2. Dionys. lib. 8. significant.

Y

De

Vbi Castra erant mouenda, tuba primum signum dabatur profectiois: quo audito tabernacula milites tollebant, & sarcinulas componebant: non tamen audebant cæteri sua tabernacula deponere, priusquam Imperatoris ac Tribunorum tabernacula detensa vidissent. Deinde alterum signum tuba similiter dabatur, ut parati essent, ac tunc iumentis onera imponebant, & castris ignem inciebant, ne quando hostibus vsui ea esse possent. Vbi vero tertium signum auditum fuisset, incedere inciebant eo ordine, quem exposuimus cum de itineribus militaribus ageremus. Hæc Polybius & Iosephus. Quæ præterea confirmari possunt Cæsaris testimonio lib. iii. bel. ciuil. Ut militare institutum seruaretur, & ne citissima eius profectio cognosceretur, conclamari iussit. Et infra. Signo profectiois dato, tabernaculisque detentis. Ibi dem. Vasis militari more conclamatis, progressus millia passuum tria, loco idoneo & occulto omnem exercitum equitarumque collocauit. Et libro i. Signum dari iubet, & vasa militari more conclamari.

LIBER

LIBER QUINTVS.

De Præparatione ad prælium.

CAP. I.

VBI ad hostem ventū esset, reliqua de prælio cōsultatio fuit. Quod si pugnare placuisset, Imperator signo pugne proposito, per tesseram edicebat militibus, in quam diem vel horā parati esse deberent ad pugnā. Cæ. l. 3. Gall. Crassus non cunctandū existimauit, quin pugna decerneret. hac re ad conciliū delata, vbi oēs idem sentire intellexit, posterum diem pugne constituit. Liu. l. 6. Romanus Dictator lætus ad milites iam arma, ad propositū pugne signum, sicut edictū erat, luce prima capientes processit, l. 9. Consul ex templo tesseram dari iubet, vt prandeat miles, firmatq; cibo viribus arma capiat, li. 28. Tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucem viri equiq; pransi essent: armatus eques frenatos stratosq; teneret equos.

Pugne poro ò signum, tunica seu vexillum fuit rubrum siue purpureum super Prætorio extensum. Plutarchus enim in Fabio τὸ τῆς μάχης σημεῖον dicit fuisse χιτῶνα κόκκινον ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενον. Et in Bruto, Cæsare, ac Marcello ἀγῶνος σύμβολον φοινικεῦν χιτῶνα appellat. Isidorus libro xix. cap. xxii Russata, inquit, tunica, quam Græci phœniciā vocant, sub consulibus Romani vsi sunt milites: vnde etiam Russati vocabantur.

V *

Sole-

Solebat enim pridie quam dimicandum esset, ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugne, hæc ille. Hinc Cæsar lib. 11. bell. Gall. Cæsari omnia vno tempore erant agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurrere oportebat. Et de bel. Alex. Demitti antemnas iubet, & milites armar; & vexillo sublato, quo pugnandi dabat signum, idem vt facerēt, significabat. Marcellinus libr. xx. Matutina lucis exordio, signo per flammeum erecto vexillum, circumuaditur ciuitas. Et lib. xxvii. Cum vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat opportuna subeundæ indicium pugne.

Quod si Imperatores duo, vt consul vterque adesset; separatim apud vtrumque pugne signum proponebatur, vt scribit in Bruto Plutarchus.

Signo pugne proposito, milites sese ad certamen comparabant, arma expediebant, modicoq; cibo vires confirmabant, ne, vt ait Vegetius, longiore conflictu defatigarentur inedia, & sumpta esca redderet citatiores. Quod præterea Liuij testimonio confirmari potest, qui lib. xxiv. Milites, armis expediendis, quod reliquum diei fuit, consumpserunt, lib. xxv. Reliquum diei expediendis armis, & curatione corporum consumptum.

Interea Imper. auspicijs sacrificijsq; Deorum voluntatem explorabat, vtrum ne victoriam pollicerentur, ijsq; propitijs in pugna

esset

esse vsurus. Quod si auspicia extraque certam victoriam, hostiū fugam, stragemq; ostendissent, Imperator ad aciem instruendā egrediebatur. *Lin. l. vi* Romanus Dictator, castris eodie positis, postero, cum auspicato prodisset, hostiaq; cęsa, pacem Deūm adorasset; letus ad milites iā arma ad propositū pugnæ signum, sicut edictum erat, luce prima capientes, propulsit. *lib. iix.* Romani consules priusquam educerent in aciem, immolauerunt. Et *lib. ix* Agentibus diuina humanaque quę assolent, cum acie dimicandū est, consulibus; Tarentini legati occurrere, responsum exspectantes, quibus Papirius ait: Auspicia secunda esse, Tarentini, pullarius nunciat; litatum præterea est egregie: auctoribus Dijs, vt videtis, ad rem agendam proficiscimur. Hinc illa cōtra morem facta ab eodem notantur *lib. v.* Tribuni milit. non deorum saltem, si non hominū memores, nec auspicato, nec litato instruunt aciem. Antequam autē instrueretur acies, aut etiam ea iam instructa: Imperator concionem ad milites habebat: quod inrerdū quoq; ante propositum pugnæ signum fiebat; cum Imperator optimum iudicaret, vt milites iūm consilium præcognoscerent. *Liuius lib. xxxiv.* In hunc modum maxime adhortatus, pronunciat, se nocte ad castra hostium ducturum: nocte media, cum auspicio operam dedisset, proficiscitur.

Vocabantur autem ad concionem milites in Prætorisū à præconibus, vt scribit Dionys. *lib. ix.* Liuius *lib. i.* Vocari, inquit, ad concio-

V ; nem

nem vtrumque exercitum iubet: præcones ab extremo orsi, primos exciuerè Albanos.

Vbi verò milites in Prætorium conuenissent, Imperator pro tribunali eos alloquebatur. *Liuius lib. ix.* Publius Cos. cum dimicaturus esset, prius alloquēdos milites ratus, concionem aduocari iussit. Ceterum sicut ingenti a lacritate ad Prætorium concursus est, ita præ clamore poscentium pugnam, nulla adhortatio Imperatoris audita est. Et *li. xxiv.* Postero die, vbi signa cœperunt canere, parati instructique ad prætorium conueniunt. Et *lib. xxix.* Vocati ad concionem, ad tribunal Imperatoris concurrunt: simul imperator in tribunal conscendit.

In ea concione Imperator spem victoriæ, deosque propitios fore ostendebat, militum suorum virtutem extollebat, hostium deprimebat: gloriã, partaque decora, cõmodaque victoriæ, fugę ignominiam & damna proponēbat: prædam, coronas, cæteraque præmia pollicebatur, quarum rerum omnium *Liuius* conciones sunt refertæ.

lib. 3. bel. Judæic. Post concionem præco ad dextram Imperatoris adstans, vt scribit *Ioseph.* ter milites interrogabat, vtrumne ad prælium esset parati: inquit, ter itē sese paratos esse clamore respõdebant, atque ex clamoris a lacritate Imperatores de militum animo coniecturam facere solitos, scribunt in *Crasso Plutarchus*, & *Appianus* in *Parthica*. Hinc *Liuius lib. iij.* Consul, concione aduocata, si iam satis animi est, inquit, decernique placet, agite dum clamorem, qualem

Terro in acie sublaturi estis, tollite hic indicé
 voluntatis, virtutisq̄ vestre. Et lib. vii. Tes-
 se-am dari iubet, vbi secundæ vigiliæ buccina
 datum signum esset, armati cum silentio ad se
 venirent, quo vbi, sicut edictum erat, taciti
 conuenerunt: Hoc silentium milites, inquit,
 omisso militari assensu, in me audiendo ser-
 uandum est.

Milites igitur vt se paratos ad prælium o-
 stenderent, clamoribus concionantem Impe-
 ratorem crebro interpellabant, dextras eri-
 gentes, clypeosq̄; gladijs percurientes, vt scri-
 bit Iosephus. Ex quo Isidorus li. i. c. xxv. Mos
 est, inquit, militaris, vt quoties cõsentiat ex-
 ercitus, quia voce non potest, manu promit-
 tate alij, quia voce non possunt, gladiorum
 motu salutant. Et Marcell. lib. xv. Militares
 omnes, horrendo fragore scuta genibus illi-
 dentes, quod est prosperitatis indicium ple-
 num (nam contra cum hastis clypei feriuntur,
 iræ documentum est doctoris) immane, quo
 quantoq; gaudio, præter paucos Augusti pro-
 bauere iudicium, libro xxii. Hac fiducia spei
 maioris animatus inferior milites, hastis feri-
 endo clypeos, sonitu assurgens ingenti, vno
 propemodũ ore, & dictis faucebat, & cœp-
 is. Et li. xxv. Incredibile dictu est, quanto ardo-
 remilites ad vindictam ira & dolor feruen-
 tior innolabat, hastas ad scuta concrepantes,
 etiam mori, si tulisset fors, obkínatos. Hinc
 Linius lib. xxviii. Exercitus, qui corona con-
 cionem circumdederat, gladijs ad scuta con-
 crepuit.

De acie instruenda.

CAP. II.

Imperator cum ad prælium milites satis armatos vidisset, aciem vel in castris, vel extra castra instruebat. Lilius libr. ix. Consul ubi armatos paratosque vidit, signa extra vallum proferri iussit, & haud procul hoste instruxit aciem. Et libr. xl. Ad quatuor portas castrorum exercitum instruxit, ut signo dato, simul ex omnibus partibus eruptionem facerent.

Acie autem Imperator ipse una cum Legatis, Tribunis, centurionibusque instruebat. Lilius libro xl. Copias omnes partim Prætor ipse, partim per legatos, tribunosque militum instruxit. Et libr. xxx. Equites in turmas, pedites in cohortes, sicut quondam à Romanis centurionibus didicerat, distribuit.

Porro exercitus ad pugnam instructus, Acies generali vocabulo dicebatur, constabatque tribus partibus, cornibus, subsidijs, & ea quæ Acies proprie nominata est. Singularum partium instruendarum alia temporibus alijs ratio fuit, prout locus, hostisque ac temporis necessitas postulavit: neque nunc necesse est omnia omnium Imperatorum stratagemata recensere. Usitatus autem ac legitimus ordo aciei fuit per Hastatos, Principes, ac Triarios Velitibus, quemadmodum diximus, admittis. Nam, ut scribit Dionysius, milites non solum ex censu legebantur, sed ex eodem arma illis, atque in pugna locus assignabatur.

Acies

Acies igitur, vt de fingulis partibus dicamus, triplici constabat peditum ordine. Primi enim Hastari, post eos Principes, postremi Triarij in manipulos singuli, cohortesq; instructi locabantur, vt ait Lilius lib. IIX. Hinc idem lib. XXII. Pugna exorta est non illa ordinata per principes, hastatosq; ac triarios: nec vt pro signis antesignanus, post signa alia pugnaret acies: nec vt in sua legione miles, aut cohorte aut manipulo esset. Et lib. XXX. Instruit primos hastatos, post eos principes; Triarijs postremam aciem claudit: non confertas autem cohortes, ante sua quamque signa instruebat, sed manipulos aliquantum inter se distantes; vt esset spatium, quo elephantum hostium accepti, nihil ordines turbarent. Ex quibus postremis verbis illud etiam colligitur, manipulos in cohorte non secundum profunditatem; sed secundum latitudinem instrui solere; vt spatium inter manipulos esse posset, quo elephantum reciperentur. Sic lib. III. Receptis in interualla ordinum Antepilani. Quoniam vero Hastati Principesq; ante Triarios locabantur, Antepilani communi vocabulo dicti sunt, vt ostendit Lilius lib. IIX. in illa Romanorum latinorumque pugna: Triarios enim Pilanos quoque dictos supra docuimus. Locus autem vbi Principes erant, qui erat in acie medius, vt in castris, iuxta & in acie, Principia dictus est. Lilius lib. III. in extremo. Ab tergo erant cliui, in quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit. lib. III. Equites iuxta cuique parti

post principia collocat. Et lib. IIX. Receptis in interualla ordinum antepilanis, principia latinorum perturbant. Donatus in Eunuch. act. 4. sc. 7. Principia locum fuisse dicit in acie: vtrum autē in acie media an extrema fuerit, ait esse controuersum.

Hi ordines Hastatorum, Principū, ac Triariorum, Acies vt dictum est, generali nomine vocabantur: & Media acies, quod vtrinque cornibus aliſq; vt mox dicemus, cingeretur: sed & singuli ordines acies quoque dicti sunt, vt prima acies hastatorum esset, secunda principum, tertia ac postrema Triariorum, vt scribit Lilius lib. iix. Hinc idem li. XLIV. Ex postrema acie triarios primos subducit, deinde principes, stantibus in prima acie hastatis, Cæsar li. i. Gall. Acie triplici instructa ad eum locum venit: primam & secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire iussit. Triarios enim castra munire solitos supra ostensum est.

Singulæ porro, siue acies, siue ordines Hastatorum, Principum, ac Triariorum in suis manipulis & cohortibus sua signa ac vexilla habuere, quibus in acie agnoscerentur. Hinc illud Cæsar reprehendit, vt ab timore profectum li. i. ciu. Collatis in vnum locum signis conferti, neque ordines neq; signa seruarent. Et li. ii. Gall. Cæsar vbi suos vrgeri, signisq; in vnum locum collatis, duodecimæ legionis milites confertos, sibi ipsos ad pugnam esse impedito vidit, signa inferre, & manipulos laxare

laxare iussit, quo facilius gladijs uti possent.

In Manipulis prima videntur incessisse signa: cohortis vero signum in postrema cohorte videtur fuisse collocatum. Livijs l. 30. Non confertas cohortes, ante sua quamque signa instruebat. Manipulorum vero signiteros semper primos in hostes incessisse, passim legitur in historijs. Hinc Hastatorum prima signa, postrema Triariorum dicuntur. Livijs l. ix. Nec prius inclinata res est, quam secunda acies Rom. ad prima signa, integri fessis successerunt. li. 30. Principes post Hastatorum prima signa in subsidijs triarios constituit. libr. xxxvii. Hastatorum prima signa; deinde principum erant, triarii postremos claudebant.

Aquila vero totiusque legionis signa post hastatos ante principes fuere: ita ut Hastati ante signa essent, qui propterea Antesignani dicti sunt; Principes sub signis; Triarii vero post signa. Livijs li. ix. de pugna latinorum ac Romanorum, & alibi. Cæsos hastatos principesque, stragem & ante signa, & post signa factam, triarios postremo rem restituisse. libr. nono. Cadunt antesignani: & ne nudarentur propugnatoribus signa, fit ex secunda prima acies, libr. xxii. Pugna exorta est non illa ordinata per principes, hastatosque ac triarios, nec ut pro signis antesignanus, post signa alia pugnaret acies. libr. xxiii. Triplex stetit Romana acies: pedirum pars ante signa locata, pars post signa accepta: equites eorum cinxere.

Singula

Singula porro acies Hastatorum, Principum, ac Triariorum suis subsidijs firmabantur (hanc enim quasi secundam aciei partem esse diximus) quod à Laconibus inuentum Romani postea à Carthaginien sibus acceperunt, vt li. 3. c. 17. scribit Vegetius: quanquam multo ante Punica bella subsidiorū in acie Romana meminit Liuius. Subsidia autem milites appellantur, qui ad subitos prælij casus reſeruabantur.

Subsidiarum autem quanta sit utilitas, sic fere explicat Vegetius lib. III. Hac dispositio ne nulla melior inuenitur: si enim cuneus agendus sit, aut forſex, aut ferra ducenda; superfluos habere debes post aciem, de quibus illa facias: nam si de loco suo ordinatum militem transferre cœperis, vniuersa turbabis. Si globus hostium separatus partem aliquam urgere cœperit, nisi superfluos habeas, quos contra globum possis opponere, siue equites siue pedites de acie tuleris, dum aliam vis defendere, aliam periculosius denudabis. Denique ita concludit. Si bellatorum copia non abundet, melius est aciem habere breuiorem, dummodo in subsidijs plurimi collocentur. Vnde illud in Romanis Liuius reprehendit lib. IV. Non subsidijs firmata acie concursum est. & l. IX. de Hetruscis, Quia nullis recētibus subsidijs fulta prima acies fuit; ante signa, circumque omnes ceciderunt.

Igitur post singulas acies sua fuere subsidia, vt diximus; quod ostendit Liuius eo loco, quem proxime citauimus. Quia nullis recenti-

recentibus subsidijs fulta prima acies fuit, &c. lib. xxxiv. Fessos iam suos Consul, ex secunda acie subsidiarijs cohortibus inductis, accendit. Et lib. xxxvii sexdecim elephantos post triarios in subsidio locatos.

Præter hæc subsidia, quæ post singulas acies collocabantur, alia fuere subsidia, quæ vel in extremo (quod Vegetius præcipit) vel alio commodiore loco, à cetera acie separata constituebantur. Liuius lib. v. Paullum erat à dextra editi loci, quem subsidiarijs repleri placuit. Et lib. xxxix. Lentulus, cæpta partum prospere pedestri pugna, tantum moratus, dum cedenti duodecimæ legioni, quæ in laevo cornu aduersus Illergetes locata erat, certiam decimam legionem ex subsidijs in primam aciem firmamentum ducit; posteaquam æquata ibi pugna est, ad L. Manlium inter prima signa hortantem, ac subsidia quibus res postulabat, locis inducentem venit. hæc Liuius, quibus verbis primorum signorum subsidia à ceteris fuisse diuersa significat. Et lib. x. subsidia non vno in loco posita ostendit; subsidia, inquit, suis quæque locis, & Præfatos subsidijs attribuerat.

Hæc omnia subsidia in manipulos, & cohortes fuere diuisa; quare & subsidiaria cohortes dicuntur. Liuius lib. ii. Ex subsidiarijs manipulos aliquot in primam aciem secum rapit. lib. ix. subsidiarias cohortes, quæ inter ad longioris pugnae casus reservabantur, in primam aciem emisit. Et libro trigesimo quarto. Fessos iam suos Consul, ex secunda acie

acie subsidiarijs cohortibus inductis, accendit.

Atque post singulas acies videntur paucae cohortes constitutae: post aciem vero totam integræ legiones in subsidijs collocatae leguntur. Livijs libro xxx. In primam aciem suas legiones Sempronius induxit: in subsidijs locatae P. Licinij legiones. Et l. xxxi. Dextra ala (in alas diuisum socialem exercitum habebat) in prima acie locata est; in subsidijs duæ Romanæ legiones.

His subsidijs sui duces ac præfecti assignabantur, ijs inquam, quæ post acies singulas collocabantur. Livijs libr. x. Subsidia iuis quæque locis, & præfectos subsidijs attribuerat. Nam subsidijs quæ ab acie reliqua fuerent diuisa, ex Imperatoribus, si plures fuissent, alter præerat. Livijs libro trigesimo primo. Dextra ala in prima acie locata est; in subsidijs duæ Romanæ legiones: M. Furis dextrae alæ; legionibus M. Cæcilius præpositi. Eodem modo bello Volscis Camillus subsidijs, dux alter aciei præfuit, vt scribit Livijs libr. vi.

Illud autem postremo in hoc genere scien- dum est, solitos interdum Hastatos, Principes, ac Triarios alteros alteris subsidio esse: quod tum factum puto, cum multitudo militum non adesset tanta, vt non solum ad aciem, sed etiam ad subsidia superesset. Livijs libr. xxx. Principes post hastatorum prima signa, in subsidijs triarios constituit. Et libr. 40. Ad dextram principalem hastatos legio-

nis pri-

his primæ instruxit: principes ex eadem legione in subsidijs p̄sunt: tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est: id tantum mutatum, principes primi, & hastati in subsidijs locati. Quamquam Triarij frequentius castrorum p̄sidio relinquebantur.

Acies media sociorum peditibus vtrinque tingebatur, quæ propterea cornua dici videri possunt. Scribit enim libro vi. Polybius socios pedites duas in partes diuisos, dextrum ac sinistram cornu appellatos: Alas quoque dextram & sinistram dici exempla declarant; & nos supra ostendimus. Seruius etiam ad lib. iv. Aen. Dum trepidant alæ, socios dixit maxime in ala locatos. Liuius lib. iii. In acie Quinctius dextrum cornu, Agrippa sinistram tenuit: Sp. Postumio Albo legato datur media acies tuenda: legatum alterum P. Sulpicium equitibus p̄ficiunt. libro xxxvii. Romani mediam aciem; cornua latini tenuerunt.

Interdum tamen socij in acie media, Romani in cornibus fuere. Liuius libro xxxii. Cum in aciem eduxissent, neutrum ijs cornu committere ausi, ne si dolo cessissent, remoram inclinarent, post signa in subsidijs eos locauerunt.

Equites nunc ante aciem, nunc in acie, nunc peditum cornua cinxerunt, pro rerum videlicet locorumq; opportunitate. Liu. l. 3. Fabius non permistam vnam ciuium sociorumq; sed trium populorum tres separatim acies circa vallum hostium

stium instruxit: equites item suæ cuique parti post principia collocat. libro iv. Dictator dextro cornu, sinistro Capitolinus intulit signa: ante mediam aciem cum equitatu Magister equitum processit. lib. ix. In aciem procedunt, equitibus in cornua diuisis. & alibi. M. Valerius à dextro, P. Decius ab læuo cornu ad equites in cornibus positos euehuntur. Hinc equitum Alæ dictæ quod dextra læuaque circa pedites ad instar alarum circumfunderentur, vt scribit Gellius lib. xvi. cap. iv. Seruius lib. xi. Linius autem li. xxii. aciei ordinem ita describit, vt oculis pæne subijci e videatur. In dextro, inquit, cornu Romanos equites locant, dein pedites: læuum cornu extremi equites sociorum, intra pedites; ad medium iuncti legionibus Romanis tenuerunt iaculatores: ex ceteris leuium armorum auxilia prima acies facta.

*li. 2. c. 17.
et lib. 3.
ca. 14.*

*Ipsæ a-
gmine
Pallas,
In medio.*

Leuis armatura, vt Vegetius scribit, post principes ante triarios collocabatur, quod etiam Linius libr. ix. in obscurissima illa ordinum descriptione significare videtur. Hinc Marcellinus lib. xiv. Vt præliorum rectores primo catervas densas opponunt & fortes, deinde leues armaturas, post iaculatores, vltimasque subsidiales acies, si fors tulerit, inuasuras. Et Seruius ad lib. viii. scribit morem fuisse, vt trifones ponerentur in medio, & ambirent viri fortes exercitum.

Imperator cum prætoriam cohortem nunc in acie media, nunc in alterutro cornu erat: frequentius tamen in dextro cornu; quod, vt ait Vegetius

Vegetius, ex eo loco facilius tota acies guber-
 netur, ac rectus liberque sit procurfus. Euoca-
 ti, nisi qui cum Imperatore in cohorte præ-
 toria fuissent, tota acie disperiebantur. Cæf.
 lib. 3. ciu. Euocatorum duo millia, quæ ex be-
 neficiarijs superiorum exercituum ad eum con-
 uenerant, tota acie disperferat.

Reliqui exercitus totius magistratus; nunc
 aciei, nunc equitibus, nunc cornibus præfi-
 ciebantur. Centuriones vero & Decuriones,
 Præfectique in suis ceaturijs fuere ac turmis.

Tubicines, cornicinesque ut in agmine, ita
 in acie cum aquila, signisque legionis fuisse
 verisimile fit.

Hæc igitur ordinaria fuit aciei Romanæ
 instructio: in qua, ut Polybius scribit, singuli
 tum ordines, tum homines inter se tres mini-
 mum pedes distabant, ut spatium haberent tum
 procurrendi ac recedendi, tum gladium vi-
 brandi. Vegetius singulos armatos in dire-
 ctum ternos pedes occupare consueuisse dicit.

Hoc est, ut in mille passibus, mille sexcenti se-
 xaginta sex pedites ordinarentur in longum;
 ut nec acies interluceret, & spatium esset ar-
 ma tractandi: inter ordinem autem & ordi-
 nem à tergo in latum sex pedes distasse; ut ha-
 berent pugnantibus spatium accedendi, atque re-
 cedendi, vehementius enim cum saltu cursuque
 tela mittuntur. Præter hunc modum, quem
 Romanis ordinarium fuisse ostendimus; alij
 quoque modi aciei instruendæ commemorantur
 à Gellio l. x. c. ix. Vocabula, inquit, sunt milita-
 ria, quibus instructa certo modo acies ap-
 pellari

X

pellari

pellari solet, Frons, Subsidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forceps, Serra, Ala, Turres: translata sunt autem ab ipsis rebus, quæ ita nominantur, earumque rerum in acie instruenda sui cuiusque vocabuli imagines ostendantur. Eadem

*a. Serra
preliari.*

vocabula sunt apud Catonem de re militari, cuius verba citat Festus, siue forte opus sit cuneo, aut globo, aut forci pe, aut turribus, aut serra, vti adoriare

li. 3. c. 14.

Frons, vt ait Vegetius, est pars illa aciei, quæ aduersum hostem spectat. Cuneus, eodem Vegetio teste, dicitur multitudo peditum, quæ

li. 3. c. 19

iuncta cum acie primo angustior, deinde latior procedit, & aduertariorum ordines rumpit, quia à pluribus in vnum locum tela mittuntur: quam rem idem ait milites nominasse Caput porcinum, de quo Marcellinus lib. xvii. Cuius furoris amentiam exercitus ira ferre non potuit; eosq; Imperatori acriter imminentes, desinente in angustum fronte, quæ habitum Caput porci simplicitas militaris appellat, impetu disiecit ardenti. Cuncum quoq; Vegetius idem Trigonum à figura triangulari vocat. De Cuneo ite sic Isidor. l. 9. c. 3. Cuneus est collecta in vnum multitudo: vnde propterea quod in vnum coit, Cuneus nominatur.

li. 1. c. 26.

Forfex siue Forceps est ordinatio, quæ, vt ait li. 3. Vegetius, contra Cuneum opponebatur: nam electissimis milibus confertis in vltiteram componebatur, & Cuneum excipiebat, atque ex vtraq; parte claudebat; cuius meminit Marcellinus li. xvi. Cogitatum est, sollicitèque præstructum, vt fauientes vltra solitum

litum Alemanni, vagantesque fufius, multitudine geminata noftorum, forcipis fpecie, trufi in anguftias caderentur.

Serra, Vegetio auctore, dicitur, quæ à strenuis directâ, ante frontem opponitur hoftibus; vt acies turbata reparetur. Feftus autem fic explicat. Serra præliari dicitur, cum aſſidue acceditur recediturque neque villo confiftitur tempore. Hic mos præliandi potiffimum videtur ſeruatus in equeſtribus prælijs. Salluſtius in Iugurtina. Quibus illi fieti non vti equeſtri prælio ſolet, ſequi, dein cedere: ſed adueſis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. Tacitus li. vi. Modo equeſtris prælij more, frontis ac tergi vice. Seruius ad lib. xi. explicans illud, verſiq; latini Reijciunt palmas, & equos ad mania vertunt; ſane, inquit, nunc fugiunt non timore, ſed lege præliandi: citatq; Salluſtium, qui alicubi dicit. More equeſtris prælij, lumpis tergis, ac redditis. Vtrum autem hic præliandi mos equeſtribus Romanis fuerit uſitatus, dubitari poteſt cum Liuius ita ſcribit libro trigefimo primo. Credidere regi genus pugne cui aſſueuerant, fore vt equites inuicem ſequentes reſugientesque nunc telis vterentur, nunc terga darent. turbauit hunc ordinem pugnandi non acrior quam pertinacior impetus Romanorum: nam haud ſecus quam ſi tota acie dimicarent, equites vt ſemel in hoſtem euelli ſunt, ſtantibus equis, partim ex ipſis equis, partim deſilientes immiſcentelque ſe pedibus pugnabant.

X z   Globus

Globus dicitur militum manus, quæ ab acie reliqua separata, vago superuentu incurfat inimicos, vt ait Vegetius libr. iij. cap. xix. Hos globos idem ca. xvi. Grumos alio nomine dicit appellatos.

U. l. c. 26.

Orbis videtur fuisse, cum milites in directum longumq; ordinati in girum se instruebant; quo genere, vt scribit Vegetius, cum vis hostium interrupit aciem, resisti à militibus consuevit, ne omnis multitudo fundatur in fugam; Sallustius in Iugurth. Romani veteres nouique & ob ea scientes belli, si quos locus aut casus coniunxerat, orbis facere, atque ita ab omnibus partibus simul tacti & instructi hostium vim sustentabant. Cæsar li. xv. in extremo. Cum illi, orbe facto, sese defenderent. Et lib. v. Cum propter longitudinem agminis, minus facile per se omnia obire, & quid quoque loco faciendum esset, providere legati possent; iusserunt pronunciatum, vt impedimenta relinquerent, atque in orbem constituerent: quod consilium etsi in eiusmodi casu reprehendendum nõ est, tamen incommodè accidit; nam & nostris militibus spem minuit, & hostes ad pugnandum alacriores effecit, quod non sine summo timore ac desperatione id factum videbatur. Hirt. de bell. Alexand. Legio 36 magnis hostium copijs circumdata, præsentissimo animo pugnas in orbem se recepit ad radices montium. Marcellinus li. xxix. Prælio atroci commisso, ferocientibus barbaris ultra modum, aciem in rotundo habitu figuratam opposit.

Turres

Turres quæ nam fuerint, aut plane ignoro, aut Testudines fuisse puto. Testudo autem sic fiebat, vt Liuius, Plutarchus, ac Dio scribunt; Impedimentis, & leuis armaturæ militibus, equitibusq; in medium acceptis; grauis armaturæ pedites quadrato agmine consistebant: ex quibus qui caua scuta habuere, extra in lateribus collocabatur, scuta prætectâ pugnantium more habentes: reliqui qui scuta plana habuere, in medium accepti, ea supra se ceterosq; omnes extollebant, stantibusq; primis, secundis submissioribus, tertijs magis, ac quartis, postremis etiam genu nixis; fastigiata sicut tecta ædificiorum sunt, testudinem faciebant: nam etiam equos genua inflectere Romani docebant. Ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes lædere poterant, & testudini iniecta, imbris in modum, lubrico fastigio ianoxia ad imum labebantur. Virgilius li. ix.

Liuius li.
44. Plutarch. in
Antonio.
Dial. 49

Omnes

Ferre libet subter densa testudine casus.

Ea Testudine Romani vel se ab hostiû multitudi-
tudine tutabatur vel muro succedentes, propugnatoribus muri fastigij altitudine æquabantur: tantaque fuit eius firmitas, vt equi & currus super ea veherentur. Hoc modo Antonius Parthis restitisse dicitur; & Q. Marcius Philippus Cos. Heracleam cepit. Neq; solum pedestribus prælijs, sed etiam naualibus Testudinum vñs fuit, vt scribit Marcellinus li. xxvi. Coniunctis, inquit, tribus nauigijs, testudine hæc specie superstruxit. densatis coherentes supra capita scutis, primi transtris

X 3 instabant

instabant armati, alij post hos semet curuantes humiliter, tertij gradatim inclinatis summissis; ita ut nouissimj leffraginibus insidentes, formam aedificij fornicati monstrarent: quod machinae genus contra murales pugnas ideo figuratur hac specie, ut missilium iactus atq; taxorum per decursus cadentes labiles, instar imbrium euanescant.

¶ l. r. 26. Numerat etiam Vegetius simplicem, Dupplicem & Quadratam aciem. Duplex acies (nam reliqua nota sunt) videtur esse, cum duplicarentur cohortes; id est, ut minore spatio plures militum ordines continerentur, quo magis inter se coniuncti maiorem vim haberent. Linius lib. XL. Duplicate turmas, inquit, duarum legionū; equites, & permittite equos in cuneum hostium, quo nostros vrgent.

Plura quoq; alia genera aciei numerat Aelianus, sed quia pleraq; praeterquam quod obscurissima sunt, fuisse Graecorum, potius quam Romanorum videntur, libenter ut à nostro instituto aliena praetermittimus: neque enim ut initio dixi, propositum nobis fuit, ut omnia omnium ducum stragemata colligeremus, sed ut communē & ordinariam veterem Romanorum militiam exponeremus.

De Praelio. CAP. III.

ACIE instructa, aut etiā antequam instrueretur, Imperator tesseram dabat, ut in pugna suos quisque hostemque dignoscerent, ut scribunt Plutarchus in Bruto, & Dio lib. 47. Hinc Tacitus lib. III. Histor. Eadem utraque acie

acie arma: crebris interrogationibus notum pugnae signum. Appianus l. II. narrat proelio Pharsalico tesseram à Pompeio datam, Herculem iniunctum; à Cæsare, Venerem victricè. Addit in Pompeij vita Plutarchus, Pompeiũ tantum non intersectum; quod militi tesseram poscenti serius reddidisset.

Omnibus autem comparatis, signa concinebant: ac primum quidem, vt scribit Dio li. 47. canebant ij, qui in loco rotundo constituti, certum modulationis genus tuba canebat, quo vt in ordine starent, armaq; expedirent, milites monebantur: deinde etiam reliqui canebant, qui animos milicum concitarent, & ad congressum instigarent. Interea milites cinctu Gabino præcingebant sese, & scuta induebant, vt ait in Coriolano Plutarchus. Et Festus, Endo procinctu, inquit, in procinctu, significat autem, cum ex castris in proelium exitum est: procinctos, quasi præcinctos atq; expeditos; nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. Et alibi. Præcincta classis dicitur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu, confestim pugnaturus.

Milites etiam qui vellent, præsertim autem vbi certissimum esset periculum, tribus quattuorue præsentibus, testamentum suo scripto nuncupabant: quod testamentum propterea in procinctu factum dicitur, vt ait idem in Coriolano Plutarchus. Hinc Festus. In procinctu factum testamentum dicitur, quod miles pugnaturus nuncupat, præsentibus eo militonibus. Et Velleius lib. posteriora.

X • Q Ma

Q Macedonius cum urbem Contrebiā nōmine in Hispania oppugnaret; pulsas precipiti loco quinque cohortes legionarias, eodem protinus subire iussit; facientibus omnibus in procinctu testamēta, velut ad certam mortem eundem foret. Id tamen posterioribus temporibus fieri desitum scribit Cicero l. ii. de Diuinat. Nulli, inquit, viri vocantur; et quo testamēta in procinctu perierunt. Quibus verbis illud præterea significare videtur, testes ad testamēta in procinctu adhibitos viros boni nominis. His igitur rebus omnibus constitutis, silentiū parumper fiebat: rum vero signum inuadendi hostes militibus dabatur, vt scribit Dio l. 47. signum autem illud hostes aggrediendi, vexillum videtur fuisse, quo proposito, tubis cornibusque canentibus in hostem ibatur. Caesar li. iii. de pugna Pharsalica. Toti exercitui imperauit, ne iniussu suo concurrerent; se, cum id fieri vellent, vexillo signum daturum. Et mox. Exposcentibus militibus, ac studio pugnae ardentibus, tuba signum dedit. Lilius li. ix. Ante imperium, concentu tubarum & cornuum, cursu effuso in hostem feruntur. Hæc omnia simul idem Cæsar complexus est l. ii. Gall. Cæsari omnia vno tempore erant agenda, vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurrere oportebat: signum tuba dandum, ab opere reuocandi milites: qui paullo longius, aggeris petendi causa, processerāt, accersendi: acies instruēda: milites cohortandi: signum dandum. Idem bello nauali esse obseruatura

docec

docet Hirtius de bel. Alexand. Celeriter vela subduci, demittiq; antemnas iubet, & milites armari, & vexillo sublato, quo pugnandi dabat signum, quæ primæ naues subsequerentur, eisdem ut facerent, significabat.

Milites accepto signo, ad orientem solem sese conuertebant, deosque venerabantur, ut scribit in Marcello Plutarchus. Hinc Tacit. l. III histor. Orientem solem (ita in Syria mos est) Tertiani salutauerunt. Eundem quoque morem ab Horatiijs Curiatijisque antequam inter se pugnarent, obseruatum narrat Zonaras.

Inde cursu & clamore milites hostem inuadebant. Gellius lib. I. cap. XI. Quid ille vult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorauerunt? an tum gradu clementi & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? cum verò prope ad manus ventum est, tum iam est propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est? Atque ex clamore, quem in congressu milites attollebant, victimæ spem aut concipiebant, aut abijciebant Imperatores. Liuius lib. III. Consul, concione aduocata, si iam satis animi est, inquit, decernique placet, agite dum, clamorem qualem in acie sublaturi estis, collite hic indicem voluntatis virtutisque vestræ. Et li. IV. Clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura esset, excitatior crebriorque ab hoste: ab Romanis dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, incerto clamore prodidit pa-

Cicer. 2.
Tuscul.

li. 3. ca. 18. uorem animorum. Vegetij præceptū est, clamorem non prius auelli debere, quam acies utraque se iunxerit, quod ignauorum sit uociferari de longe. Militarem hunc clamorem posteriores barbaro nomine Barritum uocauerunt, ut ait Vegetius. Hinc Marcellinus lib. xvi. Barritum ciere vel maximū: qui clamor ab ipso feruore certaminum à tenui susurrante exoritur, paulatimque adulescens, ritu extollitur fluctuum cauitibus illis foris. Et lib. xxvi. Pro terrifico fremitu, quem barbari Barritum dicunt. Neque solum clamore, sed etiam cursu, quemadmodum dixi, procelsum inibant: quod, ut scribit Lilius, procursum plurimum tela concitentur. Id cum Pompeius fieri à suis Pharsalica pugna uentisset, neque procurrere, sed hostium impetum excipere inisset, à Cæsare reprehensus est. Propterea quod est quædam, inquit, animi incitatio atque alacritas naturaliter innata omnibus, quæ studio pugne incenditur: hanc non reprimere, sed augere Imperatores debent, neque frustra antiquitus institutum est, ut si qua undique concinerent, clamoremque ueniuersi tollerent; quibus rebus & hostes terri, & suos incitari existimauerunt. Hæc Cæsar. Sed tamen idem quod Pompeius, alique quoque Imperatores fecerunt. Lilius lib. III. Consul Rom. nec promouit aciem, nec clamorem reddi passus, defixis pilis stare iussit. Sed nimirum ita usu comparatum est, ut ex euentis, hominum consilia, uel laudantur, uel vituperentur. Pompeius, quia victus

repreh

prehenditur; alij, quia vicere, laudantur.
sed ad rem.

Primi leuis armaturæ milites inter vtramque aciem excurrentes prælium committunt: mox recedentes locum certandi legionarijs dabant. Linius libro xxii. Clamore sublato, procijs sum ab auxilijs, & pugna leuibus primum armis commissa. Cicero lib. secundo de Diuinat. Hæc fuerit nobis tamquam leuis armaturæ, primæ orationis excursio. Festus. Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi prælium committebāt: quod vt ante imbrem fere rorare solet, sic illi ante granem armaturam quod prodibant, Rorarij dicti.

Legionariorum deinde & grauis armatura pugna erat. Hastati, vt scribit Linius lib. octauo, omnem primi pugnam inibant, si Hastati profigare hostem non possent, pede presso eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant, tum Principum pugna erat, Hastati sequebantur. Triarij interea genu dextro innixi, sinistro crure porrecto, sub vexillis confidebant, scuta innixa humeris, hastas sub erecta cuspide in terra fixas tenentes. Si apud Principes quoque haud satis prospere esset pugnatum, à prima acie ad Triarios sensim referebantur: inde rem ad Triarios redisse, cum laboratur, puerbio increbuit. Triarij conſurgentes, vbi in interualla ordinū suorum Principes & Hastatos recipissent, extēplo cōpreſſis ordinib.

velut

velut clauderant viam, vnoque continens
agmine, iam nulla spe post relicta in hostes
incedebant.

Pila primo mittebantur, qui pilis pugna-
bant: deinde gladijs res gerebatur. L. Iulius
II Pilis inter primam trepidationem abiecit
temere magis quã emissis; pugna iam ad gla-
dios venerat. Sallustius de coniur. Catilinae
Postquam eo ventum est, vnde à Perentia
prælium committi posset, maximo clamore
infestis signis concurrunt, pila emittunt, res
gladijs geritur. Qui autem mos esset Romani-
norum in excipiendis pilis ab hoste emissis,
idẽ L. Iulius ostendit l. xxix. Vixdum in egre-
sos vallo Romani pila coniecerunt, subsidium
Hispani aduersus emissã tela ab hoste: inde
emittenda ipsi conuergunt, quæ cum Romanis
conferti, vt solent, densatis excepissent scu-
tis; tum pes cum pede collatus, & gladijs geri-
tes cœpta est.

Equites interea non quidem in equis sedes
tes, sed ramen stratos equos paratosq; habeo-
tes cum hastis non erectis, sed demissis, Imp-
ratoris iussum exspectabant, vt in prælium
conscensis equis ingrederentur. L. Iulius lib.
Tullus rex imperat, vt hastas equites erigere
iubeat. id factum magnæ parti peditum Ro-
manorum conspectum abeuntis Albani exer-
citus intersepsit. Et lib. xxx. Quinctilius Pro-
tor cum filio ad equites pergite: iussosque ac-
scendere in equos, repete in hostem emitti
Et lib. xli. Pugnarum est amplius tres horas
ita vt neutro inclinaret spes, quod vbi Con-

sol vidit, nulla parte moueri Ligurum signa,
imperat equitibus, vt equos conscendant, ac
tribus simul partibus in hostes quanto maxi-
mo possent tumultu, incurrant.

Equites igitur pro loci temporisq; oppor-
tunitate, iussu Imperatoris, pugnam inibant.
Videntur autem equites non à frontè, vt pedi-
tes, sed à lateribus concurrisse. Lilius libro
de Equitum Gallorum Hispanorumque læ-
tium cornu cum dextro Romano concurrir,
minimè equestris more pugna: frontibus e-
am aduersis concurrendum erat.

Porrò in prælio, vt scribit in Marcello Plu-
tarchus, ea fuit vox militum sese adhortantiũ
Feri, Feri. Pugnantis quoque militibus
vitu laboreque fessis Ferentarij tela potio-
nosque ministrarunt, vt ait Cato apud Festum
verbo Velati. Hinc Casar libr. iij. bell. Gall.
Cum alij fossas complerent, alij multistelis
coniectis, defensores vallo, munitionibusque
repellerent: auxiliareque quibus Crassus ad
pugnam non multum confidebat, lapidibus
telisque subministradis, & ad aggerem cõspi-
tionis comportandis, speciem atq; opinionem
pugnantium præberent, &c. Iosephus libr. iij.
bell. Iud. in obsidione Iotapatæ, Arabes Ro-
manis militibus sagittas suppeditasse narrat.

Imperator per aciem dilcurrentes signũ da-
bat, vt quæque acies suo tempore in præliũ
conurgeret, aut se reciperet: verbisque &
exemplis militum animos confirmabat. Idem
etiam in ipso prælio, vel cum prælium com-
mittendum erat, Dijs vota faciebat: qua in re
morem

morem fuisse scribit in Mario Plutarchus, lauarent manus, & in cælum attollerent. In eius libro decimo, Dicitur Appius in media pugnae discrimine, ira ut inter prima signa manibus ad cælum sublatis, conspiceretur ita precatus esse: Bellona, si hodie nobis victoriam davis, ast ego templum tibi voueri. Et alibi: Consul manus ad cælum attollens voce clara, ita ut exaudiretur, templum Iouisatori vouet, si consilisset à fuga Rom. accipere. Et alibi: In ipso discrimine, quo templum diis immortalibus voueri mos erat: vouerat Iouis Victori, si legiones hostium fudisset, postillum mulsi, priusquam temetum biberet, leuifacit. Et libro XXIX. Consul principum pugnae ædem Fortunæ Primigeniæ vouit, & eod die hostes fudisset.

De Militum Deuotione.

C A P. IV.

Solebant Imperatores Romani, Dictator, Consul, Prætor cum rem suam inclinatarum viderent, aut se ipsos, aut quem vellent in legione Romana scripta cinem deuoueri. Si is qui deuotus fuisset, moreretur, pro factum videbatur: ni moreretur, tum signum septem pedes altum, aut maius in terram defodiebatur, & piaculum hostia cædebat. Vbi illud signum defossus fuisset, eo magis stratum Romanorum descendere fas non erat. Quod si Imperator sese deuouere voluisset, ni moreretur, neque iuum, neque publicum diuinum pure facere exiitimabatur.

Deu

Deuotionis autem ritus hic erat. Is qui deuouere se volebat cum Pontifici dixisset. Atque dum Pontifex publicus populi Romani præiuerba, quibus me pro legionibus deuoueam. Pontifex eum togam prætextam sumere iubebat, & velato capite, manu subter togam ad mentum exerta, super telum subiectum, pedibus stantem, sic dicere: Iane, Iupiter, Mars, pater Quirine, Bellona, Lares, diui Nouensiles, dii Indigetes, Diui, quorum est potestas nostrorum, hostiumque Diui manes, vos precor, veneror, veniam peto, ferocue, uti populo Romano Quiritium vim uictoriamque prosperetis: hostesque populi Romani Quiritium terrore, formidine, morteque afficiatis. Sicut uerbis nuncupauit, ita pro Repub. Quiritium, exercitu, legionibus, auxilijs populi Romani Quiritium, legiones auxiliaque hostium mecum Dijs manibus Tellurique deuoueo.

Hæc igitur solemnis precatio fuit, quæ in deuotione adhibita est. Porro tum id super quod stans deuotus est, nefas erat in hostium manus peruenire: si hostis eo potitus esset, Marti Suouetaurilibus piaculum fiebat. Atque hoc ritu sese Decium patrem & filium pro legionibus deuouisse scribit Livius lib. 4. Hæc fuit deuotio ciuium, qua se pro prima deuouerunt: alia fuit, qua hostes ipsos Romani deuouerunt, de qua capite sequenti.

De

URbes dupliciter oppugnabantur, corona
& operibus. Operibus oppugnari dice-
batur vrbs, cum vallo, fossa, munitioibusq;
cincta, insuper vineis, pluteis, ariete, alijsque
machinis, de quibus capite insequenti dice-
mus, petebatur. Corona verò expugnabatur
vrbs cum adhibitis scalis vi in ipsa mœnia mi-
lites irruebant. Linius lib. xxxvii. Acilio Sa-
tius visum est Lamiam oppugnare: non ele-
motis signis, prima luce corona mœnia est
aggressus. Et mox. Oppugnare Acilius Am-
phissam statuit, cum ad mœnia castra posui-
set, non corona sicut Lamiam, sed operibus
oppugnare urbem est adortus: pluribus simul
locis aries admouebatur, &c. Et li. xliii. Cum
operibus oppugnatio lentior esset, scalas per
manipulos diuidi Prætor iussit, vt corona va-
dique mœnia aggressurus. Mos tamen fuit
vt ante expugnationem vrbs, Deos, in quo-
rum tutela vrbs esset, carminibus quibusdam
Sacerdotes euocarent; vel quod aliter videri
capi posse non crederent, vel, etiam si possent,
nefas existimarent Deos habere captiuos, vti
scribit Macrobius lib. iii Sat. cap. ix. Euoca-
bantur autem Dij nominatim: quare Romani
ne quod sæpe aduersus vrbes hostium fecisse
se nouerant, idem ipsi quoque hostili euoca-
tione paterentur: Deum in cuius tutela vrbs
Roma erat, ipsiusque vrbs Latinum nomen
ignotum esse voluerunt, auctor in quaestione
bur

lus Plutarchus. De qua ita Plinius l. xxviii.
 Verrius, inquit, Flaccus auctores ponit qui-
 bus credat, in oppugnationibus ante omnia
 solitū à Romanis sacerdotibus euocari Deū,
 cuius in tutela id oppidum esset: promittiq;
 illi eūdem aut ampliorem locū apud Roma-
 nos cultumūe. Durat in Pontificū disciplina
 id sacrum. constatq; ideo occultatū, in cuius
 Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili
 modo agerent. Hęc Plinius. Carmen aut quo
 Dij euocarentur, recitat Macrob. Si Deus si
 Dea ea est cui popul^o ciuitasq; Carthaginiēf.
 est in tutela, teq; maxime ille, qui vrbis huius
 populiq; tutelam recepisti: precōr, venerorq;
 veniamque à vobis peto, vt vos populū ciui-
 tatemque Carthaginensium deseratis: loca,
 templa, sacra, vrbemq; eorū relinquatis, absq;
 his abeatis: ei que populo ciuitatiq; metum,
 formidinē, oblivionem iniiciatis: proditiq;
 Romam ad me meosq; veniatis: nostra que vo-
 bis loca, templa, sacra, vrbs acceptior proba-
 tiorque sit: mihi quoq; populoque Romano,
 militibusque meis prapōsiti sitis, vt sciamus
 intelligamulque si ita feceritis, voueo vobis
 templa ludosque facturum. Atque in eadem
 verba hostiæ sacrificabantur.

Haud multū dissimili carmine Veiorū vr-
 be à Camillo Iunonem euocatā scribit Livi.
 l. v. Dictator, inquit, auspicato egressus, cum
 dixisset vt arma milites caperent. Te, inquit,
 Iuno regina, que nunc Veios colis, precōr, vt
 nos victores in nostrā tuamq; mox futuram
 urbem sequare: vbi te dignum amplitudine

Y

tua

una templum accipiat. Et mox addit Liuius. Veientes ignari, Deos votis ex vrbe sua euocatos, hostium templa nouaſque ſedes ſpectare.

Deos igitur Romã euocatos, eorumq; ſacra Romani vel publice colebãt, vel per familiarum priuatas diuidebãt: qui dicti Nouẽfiles ſunt. Arnobius libr. III. Nouẽfiles Deos, Cincius numina peregrina nouitate ex ipſa appellata pronunciat: nam ſolere Romanos Deos oẽs vrbiũ ſuperatarum, partim priuatim per familias ſpargere, partim publice conſecrare: ac ne aliquid Deorum multitudine, aut ignorantia præteriretur, breuitatis compendij causa, vno pariter nomine cunctos Nouẽfiles inuocari. Et Feſtus, Peregrina ſacra appellãtur, quæ aut euocatis Dijs in oppugnandis vrbibus Romam ſunt collata, aut quæ ob quaſdam religiones per pacem ſunt petita.

Dijs euocatis, vrbem hoſtium exercitumque deuocabãt hoc carmine, quod Macrobius refert. Dis pater, ſiue Iouis manes, ſiue quocumque alio nomine fas eſt nominare, vt omnes in vrbem Carthaginem exercitumque, quem ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore complectis: quique aduerſus legiones exercitumque noſtrum arma telaque ferent, vt vos eos exercitus, eos hoſtes, eoſque homines, vrbes, agrosque eorum, & qui in his locis regionibusque, agris, vrbibusque habitant, obducatis, lumine ſupero priuetis: exercitumque hoſtium, vrbes, agrosque eorum, quos me ſentio dicere, vti vos eas vrbes, agrosque, capita, ætatesque eorum deuotas, conſecrataſque habeatis, illis

illis legibus, quibus quandoque sunt maxime
 hostes deuoti: eosq; ego vicarios pro me, fide
 magistratūq; meo, & pro pop. Rom. exerciti-
 bus, legionibusq; nostris do, deuoueo: vt me,
 meamque fidē, imperiumq; legiones, exerci-
 tumque nostrum, qui in his rebus gerendis
 sunt, bene saluos sinatis esse. Si hæc ita faxiris,
 vt ego sciam, sentiam, intelligam: tunc quis-
 quis votum hoc faxit, vbi faxit, recte factum
 esto, ouibus atris tribus, Tellus mater, teque
 Iupiter obrestor.

His verbis deuotio hostiū fiebat: eaq; à solis
 Dictatorib. Imperatoribusq; vsurpari potuit,
 qui cum inter deuouendū Tellurem dicebāt,
 manibus terrā tangebant: cum dicebant Iouē,
 manus ad cælum tollebat: cum votū recipere
 dicebāt, manibus pectus tangebant. Hoc ritus
 Fregelle, Gabij, Veij, Fidenę, Carthago, Corin-
 thus, aliaq; multa, Gallorū, Hispa. Afrorū op-
 pida atq; exercitus deuota fuisse traduntur.

De Machinis ac tormentis bellicis.

C A P. VI.

Romanos plurimum in vrbiū oppugna-
 tionibus prestasse constat ex hilsto. Hinc
 Tacit. l. XII. Nihil tam ignarum barbaris, quā
 machinamēra, & astus oppugnationū: at no-
 bis ea pars militię maxime gnara est. Athen.
 l. v. c. vlt. scribit, Romanos à Græcis tormētā
 & machinas vrbiū expugnādarum sumpisse.
 Plut. in Marcello, machinarum inuentionem
 à Geometria profectam ait: earumq; præci-
 puos artifices Eudoxū numerat & Archimedē.

Cum igitur certū fuisset urbē operibus oppugnare, eā primo circūmuallabant, ne cuiquam exitus pateret ex urbe, crebris pro loci opportunitate turribus excitatis. Hirtius li. 8. Trina excelssimo loco castra fecit, à quibus paulatim, quantum copię patiebantur, vallū in oppidi circuitum ducere instituit. Et Cęs. li. 7. Castris ad eam partē oppidi positis, quę intermissa à flumine & paludibus, aditum angustum habebat; aggerem apparare; vineas agere, turres duas cōstituere cœpit: nam circūuallare loci natura prohibebat. Circūuallandi aut ratio eadem fuit, quam in castris metandis diximus obseruatam: Titū tamen Hieroso. muro nouem & triginta stadiorum complexū fuisse narrat Ioseph. lib. III.

ARIES. Oppido circūuallato, aut obfisione fameq; urbem domabant, aut operibus machinisque oppugnabant. Inter machinas Aries fuit, quo muros urbis frequenti ictu feriebant, euertebantq;. Ingēs malus statuebatur rectus, ex eo funibus transuersus, item ingēs alter, vti turina dependebat, cuius caput ferreum erat ad instar arietis, quem milites reducētes impellentēsq;, vehementibus plagis murū percutiebant: itaq; tum ob reciprocos ictus, tum ob arietis similitudinem quam capite ferreo imitabatur, ea machina Aries dicta est. Ex Vitruuio l. x. c. xix. & Athenæo, Iosepho li. III. Iud. de obsidione Iorapatę. Tertul. de Pallio, c. i. Marcel. l. xxiii. Veget. l. iv. Isido. Suida ceterisq; omnibus. Plinius arietem hunc ab equo repertum bello Troiano scribit: neq; enim equum

equum illū Troianum aliud, nisi arietē fuisse
 putat. Tertull. & Vitruui. eius inuentionem
 Carthaginienſib. tribuunt. Cum enim Cartha
 ginienſ. poſitis ad Gades caſtris, caſtellū cepiſ
 ſent, neq; ad eius demolitionem ferramenta
 haberent: ſumpſerūt tignum, idque manibus
 ſuſtinentes, capiteq; eius ſummum murū con
 tinerenter pulſantes, ſummos lapidum ordines
 deiecerunt, & ita gradatim ex ordine totam
 cōmunionem diſſipauerunt. Poſtea quidā
 faber Tyrius nomine Pephafmenos, hac rati
 one & inuentione inductus, malo ſtatuto, ex
 eo alterum tranſuerſum ſuſpēdit, & in redu
 cendo & impellēdo deiecit Gaditanorū mu
 rum. Pro ariete interdū falces adhibebantur,
 id eſt, trabs quę ad unco præfigebatur ferro, vt
 de muro lapides extraheret, vt ait Vege. l. 4. c.
 4. Liu. l. 38. Arietibus muros quatiebāt: aſſeri
 bus ſalcatis pinnas detergebat. Haſ Cęſ. falces
 murales appellat, l. 3. bel. Gal. Itē Helepolim,
 nam pro ariete conſerebantur triſulcę cusp
 ides præcutę ponderibus ferreis graues, vt
 ait Marcell. lib. xxiii.

Hęc fuit prima Arietis inuentio atque vſus.
 poſtea Cetras ſiue Getras Chalcedonijs mu
 rimēta addidit, quib. defenderētur qui arietē
 impellebāt. Baſim enim, vt ſcribit Vitruuius,
 de materia ſubiectis rotis fecit, ſupraq; com
 plegit arrectarijs & iugis varas, & in hiſ ſu
 ſpēdit arietem, corijsq; bubulis textit, vt tu
 ſores eſſent, qui in ea machinatione ad pul
 ſandum murū eſſent collocati. id autem quod
 ruidos conatus haberet, Teſtudinem nomi
 nauit.

TESTY-
DO.ARIE-
TARIA.

Hanc arietariam testudinem ita describit Procop. l. i. bel. Goth. ex interpretatiōe Christophori Personę. Colūnæ, inquit, recte ac lignę quatuor parię; magnitudine ex aduerso defixæ solo adstant: his tigna octona & transuersa arctissime iuncta, quaterna desuper alia, totidem ad bases cōmittunt: paruique & quadrangularis speciē domicilij extruunt, & cōrijs vndique integunt latera, vt & ductu sit leuior machina, & intrinsecus milites in tuto ita consistant, vt feriri nullo pacto ab hostib. queant: intus verò non parua molis stipitem superne suspendunt, huncq; catenis laxatum in medio machinæ, cū opus fuerit demittunt: eius aut caput præcutū multo ferro perinde ac sagittæ spiculum aliquod contegunt. Hęc machina, non scutulis subiectis, vt naui mouetur, sed ad infima columnarū existitium rotis deducitur: sed eam non minore numero homines, quā quinquaginta interiore ex parte mouent, & quo volunt traducunt, & dū motibus applicant stipitem, cui plerumq; arietis ferreum præfixū est caput, arte quadā volutes facile retrahunt, rursusq; & magno cutu impetu in murum incutiunt. Hęc Procopius Diades postea testudinis fastigio turrim eius addidit plurium tabulato: ita vt in summo tabulato statuerentur catapultæ ac ballistæ: inferioribus aut cōgereretur magna vis aquę ad extinguendum, si qua vis ignis mitteretur: cuius turris fabricandæ rationem Vitruuius docet, & Athenęus.

Quod si lignorū inopia testudinē fieri prohiberet

hiberet, ne milites dū ad muros subruendos
 accedūt, expositi paterent ad vulnera, Vineas
 Pluteosq; obijciebant. Vineæ cratium instar *VINEA.*
 ex vimine fabricabātur, vt plures ordine col-
 locatæ militū latera defenderēt, quæ cū vitiū
 in vinea ordines imitari viderentur, Vineæ
 sunt appellatæ, vt scribit Festus. Cæf. l. II. bel-
 ciuil. initio. Tanta erat multitudo tormento-
 rum, vt eorū vim nullæ contextæ viminibus
 vineæ sustinere possent: asseres enim pedum
 duodecim cuspidib. præfixi, atque hi maximis
 balistis missū, per quatuor ordines cratium in
 terrā defigebantur. Inter has vineas milites
 vel arietē agebant, vel ad muros subruendos
 appropinquabāt. Liu. l. 21. Aduersus eū vineas
 agere instituit, per quas aries mœnibus admo-
 ueri posset. Marcel. l. 20. Plerisque obiectu vi-
 nearum pluteorumq; tectis, iter ad fundamē-
 ta parietum quærentibus subuertenda. Viden-
 tur aut rotæ vineis fuisse subiectæ, quib. facile
 agerentur. Hinc sub vitē præliari dicebātur
 milites, cum sub vinea militari pugnabāt, vt
 ait Festus. Plutei ex cratibus, similiter vimi-
 nibusq; auctore Festo, fiebant, quib. frons mi-
 litum tegeatur. Cæf. l. I. bell. ciuil. Has rates
 terra atq; aggere contegebat: à fronte atque
 ab vtroq; latere cratibus ac pluteis protege-
 bat. Et Marcel. l. 21. Pluteos præferētes oppug-
 natores, cratesq; densius textas sensim ince-
 dētes & caute, murorum ima suffodere festra-
 mentorū multitudine conabantur. Vegetius *li 4. c. 15.*
 Pluteum ad apsidis similitudinem contextum
 scribit, rotisq; circumagi solitū. Vineæ Plu-
 teiq; vsum describit. Luca. l. 3. *Tunc*

Tunc adoperta leui praece dit Vineae terra.
 Sub cuius pluteis & tecta fronte, latentes
 Moliri nunc imparant, & vertere ferro
 Mœnia, nunc aries suspensio fortior ictu,
 Incussus densi compagem soluere muri
 Tentat.

VINEAE.

Vineas pluteosque contra ignis periculum
 solebant crudis ac recentibus corijs vel cen-
 tonibus contegere, vt Festus & Vegetius scri-
 bunt. Apollodorus in poliorceticis aliter
 vineas describit: hastas enim complures in-
 ter se ligatas, atque ab ima parte præpilatas,
 vt humi defigi possent, à militibus rectas ge-
 statas dicit: atque ex ijs hastis dependisse pel-
 les nõ quidem extensas, sed corrugatas, sinu-
 que habentes; vt telorum iactus frangeretur,
 quæ hastæ cum inæquales essent lōgitudinis,
 testudinis formam imitari videbantur: Vi-
 neamque ait minorem fuisse testudinem.

Inter machinas, quibus tecti milites opus
 faciebant, Musculus nominatur, à muris do-
 mestici forma, vt puto, potius quam à marino
 MUSCUL. li. 4. c. 16. Musculo, vt ait Vegetius. Musculum eleganti-
 ssime describit Cesar lib. 11. bel. ciuil. Duas
 primum trabes in solo eque longas paruo in-
 teruallo inter se distantes dicit collocatas,
 inque eis columellas parue itidem altitudi-
 nis defixas, atque capreolis inter se cōiunctas
 vbi tigna musculi tegendi causa collocaren-
 tur: ac contra ignis lapidumque pericula egre-
 gie munitum: additque molli fastigio fuisse
 constructū, id est, vt à posteriore parte altior,
 in 20-

in anteriore esset depressior, murisq; speciem eum sese colligit, imitari videretur: Hoc musculo potius ad murorum fundamēta subruenda, quam ad sternendam turribus viam, quod ait Vegetius, vfos Romanos puto. Cæsar certe ad conuellenda fundamentorum saxa musculum instituisse dicitur.

Turres, aut lateritiæ fuere, aut lignæ: lignæ item aut immobiles, aut mobiles quas ambulatorias vocant. Construebantur autem turres pluribus tabulatis interdum decem, fenestris relictis ad tormenta immittenda: ambulatoriæ turres subiectis rotis agebantur quacumque libuisset, in summis contignationibus tormenta constituebantur, ad deiciendos mænibus propugnatores, in ima parte fuit aries, in media pons erat suspensus, quem exostram vocant, quemque in muros urbis demitterent, vt scribit Vegetius lib. iv. ca. xvii. & xxx.

Quoniam autem plerumque locus aut depressior erat, aut minus æquus, aggere iacto eum vel attollebant, vel æquabant, per quæ deinde aggerem turres ac testudines machinasq; ceteras agerent. Fiebat autem agger ex viminibus, virgultis, terraque, eiusque latera trabibus firmabantur, ne terra difflueret. Cæsar lib. ii. ciuil. Magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouincia vocat, vimina materiamque comportari iubet, quibus comparatis rebus, aggerem in altitudinem pedum xxc exstruit. Et lib. vii. Vineas aggere, cratibus atque aggere paludem explete,

Y s

atque

atque iter munire conabatur. Liuius libr. xxi. Locus satis æquus agendis vineis fuit. & lib. xxxii. Cum turris per aggerem parum densa- ti soli ageretur, rota vna in altio- rem orbita depressa, ita turrim inclinauit, vt speciem ruentis hostibus, et epidationemque insanam superstantibus armatis præbuerit. Aggerem eiusque vsum describit Lucanus lib. iii.

Tunc omnia late

*Procumbunt nemora, & spoliantur robore silua
Vt cum terra leuis mediæ virgultaq; molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.*

Et mox.

Stellatis axibus agger

*Erigitur, geminasq; æquantes mœnia turres
Accipit: hæc nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum caussa repere latenti.
Illinc tela cadunt præcelsas vrbis in arces.*

Atq; hæc quidem ab oppugnatoribus contra urbem instruebantur, oppidani vero aduersus ea multa solebant comparare. Nam arietem falcesq; libramenro plumbi deprimebant, aut laqueis distinebant, lapidibus frangebant, ignibus inflammabant, aut deniq; facis pælearum lanæq; plenis eius imperus elodebant. Veget. l. i. c. xxiii. & Ioseph. l. iii. bel. Iud. c. 8. de obsidione Iotapatæ. Liu. li. xxxv. Aetoli cum ariete quaterentur muri, non laqueis, vt solet, exceptos declinabant ictus: sed armati frequentes erumpebant. Appianus in Michridatica. Arietes lapidibus repulerunt, aut la-

aut laqueis fregerunt, aut lanæ obiectum eorum impetum excipiebant. Lilius li. xlii. Arietem ad motum libramento plumbi grauatum ad terram vrgebant. Cæsar lib. 7. laqueis falces auertebant, quas cum distinuerant, tormentis introrſus reducebant.

Videntur Tollenonibus huiusmodi plumbi lapidumue pondera super arietem dimississe. Lilius l. 38. In arietes tollenonibus libramenta plumbi aut saxorū, stipitē sue robustos incutiebant; Tolleno autem ita fiebat. Trabs una defigebatur in terra, eiq; in summo vertice alia transuersa trabs longior dimensa medietate connectebatur, eo libramento, vt si vnum caput deprimerentur, alterum erigetur: Qua machina interdum milites in murū exponebantur, vt ait Vegetius lib. iv. ca. xxi.

TOLLENO.

LVPVS.

Lupis quoq; arietem apprehensum aut euergebant, aut ita suspendebant, vt impetum non habet et ferendi. Fuit autem lusus ferri in modum forcicis dentatum, quod funibus alligatum in arietē coniciebant, vt docet Vegetius li. 4. c. 23. Lilius l. 28. Lupi superne ferri iniecti, vt in periculo essent, ne suspensi in murum extraherentur. Verum oppugnatores faccos, & reliqua munimenta, quæ oppidani obiciebant, falcibus contis longissimis præfixis dissipabant, funesq; abscindebant. Contra ignem vero machinas corijs crudis ac recentibus, cæronibusq; madefactis obtegebant; Loricam etiam interdum addebant. Loricam autem (nam cetera fere nota sunt) videtur fuisse ex cratibus contexta, creta super inducta: hec enim

LORICA.

enim à Vitruuio lorica nominatur. Cæsar, ll. 2. ciuil. Quidquid est contignatum eratibus constermitur, cratesq; luto integuntur. Idem libr. v. gal. Turres contabulantur, pinnæ lorice æque ex crates attrexuntur. Hirtius li. viii. Pontium frôtes viminea lorica munirentur.

Præter has machinas fuere missilia, quibus æque oppidani, hostesque vtebantur, in his Balista fuit, & Catapulta, siue Scorpio, aliaq; huiusmodi quibus lapides vel sagittæ mittebatur: Catapulta ad instar lignei arcus videbatur fuisse, habens in capitulis ex vtraque parte foramina, per quæ nerui torti intendebantur: foraminis autem dimetiens sumebatur è nona parte longitudinis sagittæ, quæ Catapulta mitti deberet. Arrestariæ trabes duæ dextra sinistraque constituebatur (Parastatas vocant) in summo & in imo transuersariæ tabulæ duæ parastatas distinebant, quatuor angulis in lateribus ac frontibus laminis ferreis aut stilibus æreis clauisque confixis: ita vt plinthidis siue laterculi figuram imitaretur. Per media autem spatia Parastidum excidebantur formæ semicirculi; in quibus includebantur capitula siue brachia catapultæ, cuneisq; firmabantur, ne in contentionibus mouerentur. Porro inter duas parastatas alia fuit quæ media siue mediana dicta est; in hac erat incisum interuallum vbi sagitta collocaretur. infra erat canalis qui *σφίγγις* dicitur a Græcis, cum regulis siue bucculis dextra sinistraq; quæ paullum eminentes canalem facerent profundiozem. In eo canali erant che-

le siue

CATA-
PULTA

le siue manus quæ sagittam comprehenderet, & Epitoxis in qua sagittæ calx collocaretur: alia quoque duæ regulæ in canali erant, in quas succula indebatur. Ergo cum intendebatur Catapulta, nerui qui erant per foramina capitulorum traiectionis, modioliisque græcis, cuneisque firmati, succulis uocibusque ad certum foramen æqualiter declinabantur, cuneisque concluderentur: quibus repente disclusis sagitta maximo impetu egrediebatur.

Scorpionem à Catapulta diuersum esse, non opinor, quia Vitruuius Catapultæ Scorpionisq; eandem rationem dicit esse: forte Scorpionio minores mittebat sagittas.

SCOR-
PIO.

Balista maior quam catapulta fuit, ceterum eodem modo construebatur intendebaturq;: quanquam præ succulis nonnullæ balistæ polyspastis, uel ergatis, uel tympanis torquebantur. præterea foraminum ratio exponere lapidis quem debebat balista mittere: proportione sumebatur, sicut in catapultis de longitudine sagittarum. Hæc de catapultæ & balistæ ex oblectatissima Vitruuij descriptione adiutus græcis Ctesibij uerbis utcumque exposui.

BAL-
LISTA.

Vitruuius Catapultis sagittas, Balistis saxa mitti dicit: Cæsar tamen & catapultis saxa, & Balistis sagittas missas significat. Sic enim scribit libro II. bel. ciuil. Asseres pedum duodecim cuspidibus præfixi atque hi maximis, balistis missi, per quatuor ordines cratiū in terram defigebantur. Et paulo post. Centones insuper iniecerunt, ne saxa ex catapultis mis-

Vitruuius
li. 1. ca. 1.
¶ 2. &
li. 10. ca. 15.
16-17. ci-
tatur à
T. urbeo
lib. 1. 2. ca.
4. & 5.

tis missa lateritium [discuterent. Plinius lib.
 vii. Balistam; Phœnicum inuentum fuisse di-
 cit, sicut Catapultam Syrorum, Scorpionem
 Cretensium. Quanta autem vis balistarum &
 Catapultarum esset ostendit Iosephus lib. iii.
 de obsidione Iotapatæ. Missa, inquit, (machin-
 nis saxa & murorû minas auferabant, & fran-
 gebat angulos turrium: virorum autem nul-
 li tam fortiter constipati erant, vt non vsque
 ad extremam aciem saxi magnitudine ac vio-
 lentia sternerentur. Sciet autem aliquis huius
 machinæ vis quantû valeat ex his q̄ nocte illa
 contigerunt. in muro cuidam ex circumstan-
 tibus Iosepho, saxo percusso caput auulsum
 est, eiusq; ad tertium stadium veluti funda ex-
 cussa caluaria inter diu quoq; prægnantis fe-
 minæ vtero transiecto ad dimidium stadium
 infans abactus est; tanta tormento vis fuit. Et
 lib. vi. de obsidione Hierosolymæ. Præcipue
 duodecimæ legionis balistæ, vehementiores
 & tormenta saxorum, quibus non solum ir-
 ruentes; sed etiam super murum stantes auer-
 tebantur. nam & singula saxa talenti pondus
 æquabant, & vltra stadij modum torqueban-
 tur, ictus vero non solum primis quos offen-
 disse; sed aliquando posterioribus quoque
 intolerabilis erat. Hæc Iosephus.

Solebant autem oppidani aliquem adhibe-
 re, qui balistam obseruaret, cum intenderet-
 tur, vt ictus lapidum declinarent. Hi tunc de
 bell. Afric. Balista missa à nostris turrem deie-
 cit, qua aduersariorum qui in ea turri fuerant
 quinq; deiecti sunt, & puer qui balistam erat
 solitus

solitus obseruare. Et Iosephus li. vi. bel. Iud. Iudæi sane cauebant à lapidibus, quod erant candidi: nec tantum sono ac fremitu noscebantur, sed etiã claritudine prospiciebantur: deniq; speculatores in turribus præsidentes, prædicebant quando impelleretur machina, saxumq; ferretur, patria lingua clamantes, Filius venit: itaque præsciebant in quos ueniret atque ita vitabant, & hinc eueniebat, ut illis declinantibus lapis irritus intercideret. Hæc quidem de Balistis quæ florente Republica aut non multo post in usu fuerunt. non longe aliter eas describit Marcellinus libro xxiii. Feruum, inquit, inter axiculos duos firmum compaginatur & vastum, in modum regulæ maioris extentum, cuius ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit, quadratus eminet stilus extensus, recto canalis angusti meatu cauatus, & hæc multiplici chorda neruorum tortilium illigatus: eoq; cochleæ duæ ligneæ coniunguntur aptissime, quarum prope vnam assistit artifex contemplabilis & subtiliter apponit in temonis cæuamine sagittâ lineam spiculo maiore conglutinatam; hocq; factò hinc inde validi iuuenes versant agiliter rotabilem flexum. cum ad extremitarem neruorum acumen venorit summum, percita interno pulsu à balista ex oculis euolat; interdum nimio ardore scintillans, & euenit sapius, ut antequam telum uernatur, dolor letale vulnus agnoscat.

Scorpionem idem sic describit. Dolantur, scorpi-
inquit, axes duo quernei vel ilicei, curuan-
turq;

turq; mediocriter vt perminere videantur in
 gibbas: hiq; in modum ferratorix machine
 connectuntur, ex vtroq; latere patētius perfo
 rati, quos inter per cavernas funes colligatur
 robusti copagem ne diffiliat continentes: ab
 hac medietate restiū, ligneus stilus exurgens
 obliquus, & in modum iugalis remonis ere
 ctus, ita neruorum modulis implicatur, vt al
 tius tolli possit & inclinari, summitariq;ue
 eius vnci ferrei copulantur, è quibus pendet
 stuppea vel ferrea funda; cui ligno fulcimen
 tum prosternitur ingens cilicium paleis con
 fertum minutis, validis nexibus illigatum, &
 locatum super congestos cæspites vel lateri
 tios aggeres: nam mureo saxeo huiusmodi
 moles imposita, disiectat quidquid inuenit
 subter concussione violenta non pondere.
 Cum igitur ad concertationem ventum fue
 rit, lapide rotundo fundæ imposito, quater
 ni alteriussecus iuuenes repagula, quibus in
 corporati sunt funes, explicantes, retrorsum
 stilum penes vncinum inclināt. itaq; demum
 sublimis adstans magister, claustrum, quod
 totius operis continet vincula, referat mal
 leo forti percussum, vnde absolutus ictu volu
 cri stilus, & mollitudine offensus cilicij, sa
 xum contorquet quidquid incurrerit collu
 rum. Hunc Scorpionem addit Onagrum quo
 que dici, quod asini seri cum venatibus agi
 tatur, ita eminus lapides post terga calcitrant
 do emittunt, vt perforent pectora sequentiū
 aut præfractis ossibus capita ipsa displodant.
 Hæc Marcellinus.

Vegetius

Vegetius tamen libr. iv. Onagram à Scorpione diuersum facit: ac Scorpionem Manubalistam vocari dicit, & paruis subtilibusq; spiculis intulisse mortem.

Atque hæc quidem oppidanis hostibusque cõmunia; pila muralia propria fuere oppidanorum, quæ grauiora erant quam quibus in acie utebantur, eaq; de muro mittebant in hostes. Cæsar lib. v. Magnus muralium pilorum numerus instituitur. Et li. vii. Ex vallo & turribus trahenti pilis muralibus interibant. Tacitus lib. iv. Muralia pila, congestas lapidum moles prouoluerẽ.

Contra autẽ irruptiones hostium parabant Eritium, Cippos, Lilia, Stimulos, Sudes, Stillosq; vt hostes morarentur. Cæsar l. iii. Erat obiectus portis eritius: hic paulisper est pugnatum, cum irrumperè nostri conarentur. Et mox. Exciso eritio in castra irruerunt. Salustius apud Nonium Saxaq; ingentia, & axe vincti orbis per pronum incitabantur; axibusque eminebant in modum eritij militaris vetera binum pedum. Quibus ex verbis colligimus machinam fuisse infestis vndique horrentem telis: De ceteris Cæsar li. vii. Hirtius debel. Afric. Extra vallum stili caci mirabilem in modum confiti.

Libralia siue Libilia Festo dicuntur instrumenta bellica, taxa scilicet ad brachij crassitudinem in modum flagellorum lotis remissa Cæsar lib. vii. Fundis, libralibus, sudibusque ac glandibus Gallos perferrent.

Quod si corona vrbs oppugnatur, scalis
Z admo-

ad motis hostes vi brem aggrediebantur; quæ ad rem Sambuca vsi sunt. Festus. Sambuca machina qua vrbs expugnatur: nam vt in cythara chordæ, sic in machina intenduntur funes. Sambucam describit Polybius lib. viii. Scala enim fuit ea altitudine vt muros æquaret: latera cancellis præcingebantur, tegulisque operiebatur. in summa Scala tignum fuit quod scutis Persicis communiebant eo quatuor milites conscendebant, vt ex propugnaculis hostes deicerent. vbi applicata scala murum occupassent, scutorum latera vtrinque soluentes, conscendebant propugnacula hostium: reliqui per Sambucam deinceps succedebant. Hac Marcellus in Siracusarum expugnatione vsus est.

Alia quoque plurima narrantur machinarum genera quæ singula referre velle patidum est.

Phalarica Liuius lib. xxi. Phalaricæ similes videntur fuisse Malleoli, de quibus Marcellinus lib. xxiii. Malleoli teli genus figurantur hac specie. sagitta est cannea inter spiculum & arundinem multifido ferro coagmentata quæ in muliebris coli formam concuatur, ventre subtiliter & plurifariam patens, atque in aluo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento, & sic emissâ lentius arcu inualido,

ætu enim rapidiore extinguitur, si hæserit vsquam, tenaciter ciemat. De

Malleolis item Vegetius.

LIBER

LIBER SEXTVS.

De ijs, quæ fierent post prælium.

De Humatione caforum, prædaq; collectione.

CAPVT I.

Victis profligatisq; hostibus, redeuntes in castra victores, ab ijs, qui custodiæ causâ relictî fuerant, lætis acclamationibus laudibusq; excipiebâtur: tabernacula edera, lauro, ceteraque fronde aut cæspite, lætitiæ causâ, ornabantur: conuiuia lautius instruebantur: victoriaq; passim militaribus locis carminibusq; celebrabatur ut scribit Plutarchus in Aemilij ac Marij vita. Hinc illa Cæsaris de victoria Pharsalica. In castris, inquit, Pompeij videre licuit triclina strata, magnum argenti pondus expositû, recentibus cæspitibus tabernacula constrata, Læriam Lentuli & nonnullorum tabernacula protecta edera: multa præterea quæ nimiam luxuriam, ac victoriæ fiduciam designarent.

lib. 3. bel. civil. 100.
Appianus lib. 2.

Vbi corpora milites curassent, eo die, aut insequenti, ad legenda hostium spolia, suosq; sepeliendos dimittebantur. Linius lib. xxxix. Celtiberi castra inde nocte proxima mouerunt: Romanis & suos sepeliendi, & spolia legendi ex hostibus potestas facta est.

Porro consuetudinem sepeliendi eos, qui bello cecidissent, ab Hercule manasse scribit Aelianus; cum antea insepulti feris auib; reser-

lib. 12. var. hist.

Z x

reser-

*lib. de Co
rona mil.
cap. xi.*

relinquerentur. Ac sepeliendi quidem cæsos
in bello alia apud alios ratio fuit: Romani
autem videtur suos, pyris exstructis, crema-
se. Vnde illa Tertulliani ad militem Chri-
stianum. Cremabitur ex disciplina castrensi
Christianus, cui cremare non licuit, cui Chri-
stus merita ignis indulset

Sepultis commilitonibus, milites ad castra
urbemue diripiendam, cæsos spoliandos, ce-
teramq; prædam colligendam discurrebant;
Sacramento tamen ante, adacti, vt Polybius
narrat, se nihil ex præda intercepturos aut oc-
cultaturos, sed omnia fideliter Imperatori re-
presentaturos. Qua in re illud sapienter à Ro-
manis obseruatum idem Polybius scribit, vt
ne plures dimidio ad prædandum destinaren-
tur; alij vero sub signis compositi, instructiq;
haberentur ad subitos hostiũ impetus defen-
dendos, ne in præda occupati opprimerentur.

Ex armis autem cæsorũ hostiũ, cũ pul-
cherrima quæque secreuissent, reliqua Impe-
rator in aceruum cumulari iubebat: atque
exercitu vniuerso armato coronatoque cir-
cumfuso, rem ipse diuinã faciebat, tum præ-
cinctus purpura, facem ardentem sumebat,
manibusque in cælum sublatis, Deosque qui-
bus hostiũ spolia dicare mos est, precatus,
primus face subdita incendebat: reliqui de-
inde pro se quisq; ignes coniciebant. Id Vul-
cano sacrum habitum: quamquam alijs etiam
Dijs, qui bellorum præfides putarentur, votũ
fuisse legitur; vt Plutarchus in Mario, Ap-
pianus in Libyca, Iberica, & Mithridatica hi-
storia, tradidere.

Liuius

Liuius libro XLV. Edito ludicro, clypeisq; greis in naues impositis, cetera omnis generis arma cumulara in ingentem aceruum, precatus Martem, Minervam, Lunamq; matrē, & ceteros Deos, quibus spolia hostium dicare ius fasq; est, Imperator face subdita succendit: deinde circumstantes Tribuni militum pro se quisq; ignes coniecerunt. Et li. ix. Magister equitum, vt ex tanta cæde, multis potitus spolijs, congesta in ingentē aceruum hostilia arma subdito igne concremavit; seu votum id Deorum cuiuspiam fuit, seu ne suæ gloriæ fructum Dictator caperet, nomenque ibi scriberet, aut spolia in triūpho ferret. l. xxii. Spolia hostium Marcellus Vulcano votū cremavit. lib. xxx. Magna vis armorum capta: ea omnia Imperator Vulcano sacrata incendit. Et libr. xli. Postero die arma lecta conijci in aceruum iussit Consul, sacrumq; id Vulcano cremavit. Florus li. iv. c. xii. Arma victorum non ex more belli cremata; sed capta sunt, & in profluentes data, vt ceteris qui resistebant, victoria sic nunciaretur.

Huius moris auctore Tarquinium Priscum *ibi. Scutorum in-* Romanū Regem fuisse docet Seruius ad viii. *Virgilij lib. De quo sic Liuius l. i. Tarquinus cendi vi-* Virgilij lib. De quo sic Liuius l. i. Tarquinus *Hor acer-* præda captiuisque Romam missis, spolijs hostium (votum id Vulcano erat) ingenti cumulo accensis, pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere. Idem Liuius l. ix. præ legis verba cōmemorat, qua Ducibus id permitteretur: Vulcano, inquit, arma, siue cui alij Diuo vouere volet, siue hostia, siue quo alio

voler, ius esto. De alijs Diuis idem Linius cō-
m. mat lib. x. Fabius spolia hostium coniecta
in aceruum Ioui Victori cremauit. Et lib. viii.
initio. Armorum magna visum inter cæsa
corpora hostium, cum in castris inuenta est:
ea Lunæ matri dare se consul dixit.

De Præda diuisione. CAP. II.

Imperator, concrematis ijs quæ vel inutilia,
vel ferri non posse videbantur, reliquam
prædam milites conferre iubebat. Quæ ubi
collata esset, vel à Quæstore iubebat in publi-
cum referri, vel Tribunis assignabat, vt inter
milites diuiderent (ad Tribunos, vt Polybius
ait, enim prædæ diuisio spectauit) aut deniq;
partem secernebat in publicum, partem mili-
tibus cōcedebat. Hoc enim in Imperatoris po-
testate fuisse, docet exempla. Linius l. xxxiix.
Consul armis hostium in vno concrematis
cumulo, ceteram prædam conferre omnes ius-
sit: & aut vendidit quod eius in publicum re-
digendum erat; aut cum cura, vt quam æquis-
sima esset, per milites diuisit. Et lib. v. Prædæ
pars maxima ad Quæstorem redacta: haud ita
multum militi datum. Et ibidem, Castra ca-
pta, præda ad Quæstores redacta, cum magna
militum ira. Et li. iij. Prædæ ex assiduis popu-
lationibus fuit aliquantum. Venditum sub
hæc Consil in ærarium redigere Quæstores
iussit: tum prædicans participem prædæ fore
exercitum, cum militiam non abnuisset. Item
lib. vi. Præda omnis, præter libera corpora,
militi concessa est. Et l. vii. Militem præterea
imple-

impleuit: ad copiam rerum addidit munificentiam, quod nihil in publicum fecernendo, augenti rem priuatam militi fauit.

Prædæ autem diuidendæ ratio duplex fuit: aut enim eam inter se milites sortiri iuebatur: aut vbi per Quæstorem vendita esset, pecunia quæ redacta esset viritim diuidebatur. Vtriusque moris exempla Liuius suppeditat. De pecunia diuisa lxxxv. initio. Præda omnis antevibè exposita est: potestasq; dominis suas recognoscendi facta, cetera vendenda Quæstori data: quod inde effectum est, militi diuisum. Et lib. 45. vendita præda omnium: de ea summa militi numeratum est. De sorte idem Liuius l. xv. Postero die singulis captiuis ab equite ad Centurionem sorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, binis: alijs sub corona vendatis, exercitum victorem opulentumq; præda triumphans Dictator Romæ reduxit. De hac sortiendæ prædæ consuetudine præclare Vopiscus in Probo. Cum de prædato repertus esset equus, qui quâtum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo vel decem continuaret, & omnes crederet Probum tale animal sibi met seruaturû; iam primum dixit fugitiuo militi potius quam forti hic equus cõuenit. deinde in vrbem militares iussit nomẽ suam mittere, vt aliquis eum sorte ductus acciperet: & cû essent in exercitu quidam nomine Probi alij quatuor milites, casu euenit vt primû emergeret, cui Probo nomen existeret: sed cum quattuor illi milites inter se contenderent,

derent, ac sortem sibi quisq; defenderet, iussit iterum agitari vnam: sed & iterum Probi nomen emerit, cumq; tertio & quarto fecisset, quarto Probi nomen effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipsis etiam militibus, quorum nomina exierant, volentibus. Solebant tamen antequam præda in sortem conijceretur, aliquid excipere, quo extra sortem præcipue donarentur ij, quos egregia virtus eximios fecisse videretur: sicut de Coriolano Plutarchus narrat. Huc spectant illa Virgilij lib. ix.

*Si vero capere Italiam, sceptrisq; potiri
Contigerit victori, & præda ducere sortem:
Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipsum illum clypeum cristasq; rubentes
Excipiam sorti, iam nunc tua premia Nise.*

In hoc vero maxime Roman. iustitiam mirari licet, qui, vt Polybius ait, prædam bello acquisitam non ijs solum diuidere consueverant, qui rei gerendæ interfuissent, sed etiam ijs qui castrorum præsidio relictæ essent; sed ægrotis, atque adeo omnibus qui publici muneris causa abfuissent. Habita tamen ratio est in diuisione prædæ & virtutis, & dignitatis. Linius lib. iv. Singulis captiuis ab equite ad centurionem sorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, binis, alijs sub corona venundatis. Et libr. xlv. Hora quarta signum ad diripiendas vrbes datum est militibus: tantaq; præda fuit, vt in equitem CD denarij, pedibus ducenti diuiderentur.

Legimus

Legimus tamen interdum milites, grati animi causa, prædam vniuersam, quæ ipsis contingere posset, Imperatori concessisse, quod de Mario victis Teuronibus scribit Plurarch. Porrò illud extremo loco addendum videtur, multis sæpe Imperatoribus ob prædam maligne diuisam, aut alio modo interceptam ad populum dictam esse. Frontinus libro IV. Stratagem. ca. I. Salinatorem consularem damnatum dicit à populo, quod prædam non æqualiter militibus diuisisset. L. Scipioni Asiatico diem dictam esse scribit, quod sex millia pondo auri, CDLXXX argenti plus accepisset, quam in ærarium retulisset. *lib. 32.*

De Donatiuo. CAP. III.

CVM prædæ diuisione recte coniungitur Donatiui largitio, sic enim appellata pecunia fuit ab Imperatore militibus ad eorum animos vel excitandos, vel conciliandos extraordinè data: quemadmodum pecunia quæ populo diuideretur, Congiarium dicta est. Suetoni^o *cap. 7.* in Nerone deductus in forum tyro, populo Congiarium, militi Donatiuum proposuit. Plinius in Paenegyrico. Nisi verò leuiter attingi placet locupletatas tribus, datumq; Congiarium populo, & totum datum, cum Donatiui partem milites accepissent.

Donatiuorum duo genera videntur fuisse, vnum legitimum, index Imperatorum liberalitatis, quod post victoriã aut triumphum ab Imperatore dabatur: alterum quod ad certas res ab Imperatore similiter donabatur.

Hinc Tacitus lib. III. histor. Clauarium donatiuum nominat, id est, ut ego quidem interpretor, quod in clauos caligares comparandos erogari solet. Marcellinus quoque ad barbaras condeudas Donatiuum datum significare videtur. Sic enim ait.

Intertot rerum probabilium cursus, articulosque necessitatum ancipites, sudoribus Gallicanis miles nec donatiuum meruit, nec stipendium. Hocque exinde claruit fraudem potius quam tenacitate committi: quod cum Caesar petenti ex vsu gregario cuidam, ut barbaras detonderet, dedisset aliquid vile, conuulsiuosis uocibus appetitus est.

Donatiuum pro liberalitate Imperatorum ac victorum hostium opibus, maius minus fuit: habitaque ratio est militiae ordinis et dignitatis. Lilius libro XXXVII. de triumpho Asiatici. Militibus quini uiceni denarij dati, duplex centurioni, triplex equiti. Et libro XLV. de L. Paulo, pediti in singulos denarij centeni, duplex centurioni, triplex equiti tantum pediti daturum fuisse credunt, & probata alijs, si aut non refragati honori eius fuerint, aut benigne, hac ipsa summa nunciata acclamassent. Et mox de Cn. Octauio, qui triumphum naualem duxit. Dedit socijs naualibus in singulos septuagenos quinos, gubernatoribus qui in nauibus fuerant, duplex magistris nauium quadruplex.

Ad Donatiuum accipiendum milites nominati citati, lauroque coronati accedebant, atque ut quisque donatiuum acceperat, ita

deinceps eius nomen expungebatur. Tertul-^{cap. 2.}
 ianus de corona militis. Proxime facta est
 liberalitas praestantissimorum Imperatorum
 expungebantur in castris milites laureati. Et
 ad bar-
 ad bas-
 nificari
 s, aru-
 oribus
 uit, ne
 fraude
 od cu
 , vt bar-
 conu-

Laurea melius coronatus donatium ^{ibid.}
 Christi in carcere expectat. Et infra, Eadem ^{cap. 12.}
 aurea in donatiui dispensatione denuncia-
 tur. Sulpitius de vita sancti Martini. Iulia-^{cap. 4.}
 nus Cæsar, coacto in vnum exercitu, apud
 Vangionum ciuitatem, donatium cepit e-
 rogare militibus, vt est consuetudinis: sin-
 guli citabantur, donec ad Martinum ventum
 est.

Illud postremo scire in hoc genere operæ
 precium est, quod scribit Vegetius, coactos ^{L. 15. c. 10.}
 milites eius pecuniæ, quam ex donatio, vel
 præda, aut alia ratione bello acquisiuisent,
 dimidiam partem apud signa deponere, cum,
 vt ne per luxum ludumq; perderent, tum ve-
 ro, vt ea obsidis vice pignorisque Imperato-
 ri esset, quo milites magis fidos haberet, acri-
 usque animos ad tuenda signa publicæ priva-
 teque rei amor accenderet. Itaq; singuli fac-
 ti per cohortes singulas exponebantur, in
 quibus hæc pecunia condebatur, præter quos
 alius addebatur saccus, in quem tota legio
 particulam aliquam conferebat, ad curanda
 contubernaliū funera, si qui proelio aut
 morbo essent extincti: eiusq; pecuniæ depo-
 sitæ omnis ratio apud signiferos seruabatur,
 cui eam dominis, militia peracta, redderent.
 Hinc Lilius libr. III Romam ferri protinus
 Sicinium placebat, ni Xuirii funus militare
 ei pa-

ei publica expensa facere maturassent. Et Tacitus li. I. Annal. de seditione legionum Germanicarum. Cum fisci de Imperatore rapta inter signa, interque aquilas veherentur. Domitianus tamen, vt Suetonius in vita scribit, prohibuit, plusquam mille nummos à quibusquam apud signa deponi, quod L. Antonius res nouas moliens, fiduciam cepisse ex depulsorum summa videbatur,

De donis militaribus.

C A P. IV.

AC prædã quidem ac donatiuum omnes milites strenui ignauique promiscue consequabantur: alia verò fuere præmia, quibus non nisi viri fortes ab Imperatoribus virtutis causa donabantur. ea autem fuere Corona, Torques, Armillæ, Hastæ puræ, Phalera, cæteraque huiusmodi non tam precio quam gloria ab omnibus experta. Igitur prælio commisso, ac victoriã de hostibus reportatã, Imperator concionem aduocabat, atque præ tribunali gratijs Deo actis, militumque virtute communiter collaudata, præcipiebat ijs, quorũ id erat munus, vt iudicarent, qui nã aliquid in prælio fortiter fecissent; eosque nomine euocatos in mediũ produci iubebat: ac primum quidquid nõ in eo solum prælio, sed etiam in reliqua vita fortiter gessissent, honorifica oratione exponebat: tum eos, vniuerso exercitu inspectante, donis quæ diximus ornabat. Polybius lib. v. Iosephus li. vii. Plutarchus in Coriolano, Zonaras & alij.

Liuius

Liuius lib. xxvi. Postero die militibus nau-
 busque socijs conuocatis, primum dijs im-
 mortalibus laudes gratiasque egit: militum
 deinde virtutem collaudauit. Itaque quam-
 quam omnibus omnia deberet; præcipuum ta-
 men muralis coronæ decus eius esse, qui pri-
 mus murum adscendisset. Et libro xxxviii.
 laudati quoque pro concione omnes sunt do-
 ctique pro merito quisque. Hirtius de bell.
 Hispa. Postero die, re diuina facta, concione
 allocata, in cōspectu oppidanorum, milites
 collaudat, totumque exercitum veteranum
 donauit præmijs, ac fortissimo cuique ac be-
 merenti pro suggestu tribuit.

Coronarum varia genera fuere, Obsidio-
 nalis, Ciuica, Muralis, Castrensis, Naualis,
 Aurea.

Obsidionalis dicta est, quæ liberatis obsi-
 dione, abominandoque exitio totis castris
 darentur. Graminea hæc fuit, vt omnes tra-
 dent, & quidem ex gramine viridi decerpto
 inde, vbi obsessos seruasset aliquis. Namque,
 scribit cum Plinio Festus, summum apud
 antiquos signum victoriæ fuit, herbam victos
 porrigere, quod ea re significare viderentur,
 se terra, & altrice ipsa humo, & humatione
 etiam cedere. Addit Festus sumptum id ex vi-
 tæ pastoricia: nam qui in prato cursu aut vi-
 ribus contendebat, cum superati erant, ex eo
 solo in quo certamen erat, decerptam herbam
 aduersario tradebant. Hinc herbam dare, si-
 gnificat, victum se fateri. de quo Varro in
 Aetijs, id est, causis, vt citat Seruius, ad li. 8. &
 Liuius

*Pli. l. 22.
 ca 3. 4. 5.
 Festus. v.
 obsidio-
 nalis.
 v. Her-
 bam do.*

Cum

Cum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non conatur, ac fatetur esse meliorem. Nonius quoque herbam à veteribus palmam vel victoriam appellatam scribit. Quamuis autem hæc corona Graminea dicta sit, tamen, ut Plinius ait, non ex solo gramine fuit, sed ex herbis etiam quibuslibet ignotis ignobilibusq; quæ quidem in periculi sede fuissent. De hac corona Livius lib. VII. secundum Consulium nationem legiones gramineam coronam obsequentialem clamore donum approbantes, Publius Decio imponunt: altera corona eiusdem honoris index à præsidio suo imposita est.

*Festus. v.
Gradius*

Corona quidem graminea, Plinio auctoritate nulla fuit nobilior in maiestate populæ. Romanis præmissæque gloriæ. Cæteras enim coronas omnes singuli & duces ipsi, Imperatoresque militibus, aut aliquando collegis dedere; decrevit etiã in triumphis senatus, & populus otiosus: graminea numquam, nisi in desperatione suprema cõtigit, nulli nisi ab uniuersis exercitu seruato decreta. Cæteras Imperatores dedere, hanc solam miles Imperator. Quod si ciuicis honos vno aliquo, ac vel humilimo ciue seruato præclarus sacerque habebetur, quid tandem existimari debet, vniuersa virtute seruatus vniuersus exercitus?

Primus ea donatus est L. Sicinius Dentatus. Postremus Augustus Consul cum M. Cicerone filio à Senaridibus Septembribus, ut Plinius auctor est. Eadem præter cæteros à S. P. Q. R. donatus est Fabius ille, qui rem Romanam

nam cunctando restituit, Hannibale ex Italia pulso, vt Plinius ac Gellius scribunt: quæ *li. 5. ca. 6.*
corona sola ipsius imperij manibus imposita
est: & quod peculiare ei est, sola à tota Italia
data.

Proxima gloria Ciuię coronę fuit, quam
conlequebatur is qui ciuem seruasset in proe-
lio. Iligna hæc primo fuit, teste Plinio; postea *l. 16. c. 4.*
magis placuit ex esculo Ioui sacra: deinde
etiam ex quercu; postremo ex omni arbore
glandifera data: siue quia is cibus antiquissi-
mus fuerit, vt ait Gellius: siue quia, vt scri- *lib. 5. c. 6.*
bit Plutarchus, in omnibus locis eius arboris *Probl. 92*
propria reperitur; vel quia Iunoni & Ioui sa- *in Co-*
cra erat arbor illa, quibus dijs urbium tute- *iolano.*
tam assignabant: aut etiam ab Arcadibus id
sumptum est, quibus aliqua esse cum quercu
cognatio existimabatur: primi enim homi-
num è terra nati credebantur, sicut quercus
inter stirpes: datum quoq; id videri potest ipsi
arbori, quæ inter siluestres arbores pulcher-
rima est, inter domesticas robustissima; præter
præterea, cibû quidem glandes, potum verò
βελίτιον; nec non obsonium pecorum ac vo-
uerum: fert enim viscum, quod magnû ven-
tionis instrumentum est. Hęc Plutarchus.

Ciuica corona longe omnibus alijs aureis
argenteisque honoratior fuit, licet illæ præ-
mio antecederēt; quod, vt ait Plinius, tanto *l. 16. c. 4.*
per nullum aliud præmiû conueniētius, nisi *Zenar. 1.*
honor reperiri posse videretur: salutē enim
ciuis in precio esse noluerunt, clara p̄fessione
peruari hominem nefas esse lucri causa. Pro-
pretea

pterea additæ sunt leges arctæ ac seueræ, quas Plinius commemorat, ne vulgatus honos uel lesceret. Ciuem seruare, hostem occidere. Utque eum locum in quo sit actum, hostis obtineat eo die: utque seruatus fateatur; alii testes nihil proderant: nam ut ait Ennius apud Seruium in fragmentis,

Citat Scallig in Festum. v. Herbam do.

Qui uicit non est victor, nisi victu' fateatur.

Ut ciuis fuerit, auxilia, quamuis rege seruato, decus id non dabant, nec crescit honos idem, Imperatore conseruato, quoniam conditores in quocunque ciue summum esse uoluerunt: Accepta licebat uti perpetuo: Ludos ineunti semper assurgi etiam ab senatu more fuit: Sedendi ius in proximo senatu datum: & vacatio numerum omnium ipsi patrique, & auo paterno.

h. 5. c. 5.

Massurius autem Sabinus in XI librorum mirabilium, ut citat Gellius, coronam Ciuicam tum demum dari solitam dicit, cum ijs qui ciuem seruassent, eodem tempore hostem etiam occidissent, sic tamen ut locum in ea pugna non reliquissent: aliter ius Ciuicæ concessum negat. Tiberius tamen Cæsar consultus an ciuicam coronam capere posset, qui ciuem in proelio seruassent, & hostes ibidem duos interfecisset; sed locum in quo pugnabat, non retinisset, eoque loco hostes potiti essent: rescripsit, eum quoque Ciuica dignum uideri, quod appareret è tam iniquo loco ciuem ab eo seruatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quauerit.

Hanc

Hanc coronam is qui seruatus fuisset, seruatoris sui capiti, suis ipse manibus imponebat, vt scribit Polybius, eumque in omni vita veluti parētem colebat, ei que necessaria ministrabat: quod ni sponte faceret, à Tribunis compellebatur. Hinc illa Ciceronis pro Planatio. At id etiam gregarij milites faciunt inuicem, vt coronam dent ciuicam, & se ab aliquo seruatos esse fateantur: non quod turpe sit protectū in acie hostium manibus eripi (nam id accidere nisi forti viro & pugnanti cominus non potest) sed onus beneficij reformidant, quod per magnum est alieno debere idem quod parenti. Interdum tamen etiam ciuicam coronam Imperatoris manu impostam Tacitus indicat lib. xv. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona, imperatoria manu tribueretur: quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus adhiberetur, & qui attulissent salutem, & qui accepissent?

*Festus. v.
Ciuica.*

Atque initio quidem Ciuica militū virtutis dumtaxat insigne clarissimum fuit; postea etiam clemētiæ Imperatorum, vt ait Plinius, cum ciuiliū bellorum odio meritū videri cepisset ciuem non occidere. Hinc in nummis Augusti videmus coronā ex quercu cum inscriptione. OB CIVIS SERVATOS.

Murales & Vallares coronæ aureæ vel argenteæ fuere, quibus donabantur ij, qui primi in hostium muros, vel castra irrupissent: quare Vallaris eadem Castrensis dicta est. erant autem muros pinnis, & castrorum vallo

A a

insignes;

insignes. adscripto etiã nomine eius, qui coronam meruisset, vt Polybius, Festus, Gellius, Zonaras alijsq̃ne scribũt. Muralis corona priscis tẽporibus frondea videtur fuisse, qua primus omnium, quorum quidem exstat memoria, à

- li. 16. c. 4. Romulo coronatus est Hostus Hostilius, quod Fidenam primus irrupisset, vt scribit Plinius.
 l. 7. c. 28. Idem alibi Manliũ Capitolium primũ omnĩũ equitem coronam muralem accepisse narrat.

Naualis corona siue clausica, aurea itẽ fuit nauium rostris distincta, quare & Rostrata dicta, quam is cõsequebatur, qui maritimo proelio primus in hostiũ nauim insilisset. Olim corona Naualis nemini dabatur, sed rostrauium tribunali præfixa fori decus erant, veluti populo Roman. ipsi corona imposta postea subiere in capita ciuium rostra, vt ait Plin. lib. xvi. c. iiii. Ea corona primum M. Vlpianum Agrippam eo bello, quo Sex. Pompeius victus est, ab Augusto donatũ Velleius,

- Dial. 49. Dio, epitomæ, Liuij, ac plerique alij narrant.
 epist. 129. Plinius tamẽ nauali corona ante Agrippã donatum significat M. Varronem à Pompeio Magno pinatico bello.
 l. 7. c. 30. & li. 16. cap. 4.

Aurea corona non ideo est appellata, quod sola fuerit ex auro (nam vallares, murales, rostratas, ex auro itẽ fuisse supra ostensum est) sed quod nulla præterea alia re esset insignis non murorum pinnis, non vallo castrorum, non rostris nauium, nomine tantũ in se ipso eius cui donabatur: itaque ex materia appellationem inuenit. Quis ea primus donatus sit

- li. 33. c. 2. negat inueniri Plinius: L. verò Piso A. Postumium

mium Dictatorem apud lacum Regillum, castis Latinorum expugnatis, ei cuius maxime opera capta essent, auream coronam primum dedisse ex præda scripsit. Liuius lib. III. Exercitus coronam auream Dictatori libæ podo decreuit: & proficiscentem eum patronum salutauit. Et l. VII. Consul, cõcione aduocata, laudatum Tribunum decem bobus aureaque corona donat. Et lib. XXX. Lælium deinde & ipsum collaudatum aurea corona donat.

Atque hæc quidem de coronis militaribus.

Torques aurei argenteiq; fuere, aureis auxiliaries & externi: ciues non nisi argenteis donati, Plinio auctore. Cæsar tamen aureos torques diros Præfecto turmæ Cassianæ donauit, vt Hirtius scribit de bel. Hisp. Sueron. de Augusto. Dona militaria aliquãto facilius phaleras, & torques, & quidquid auro argenteo constaret, quam vallares & murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat. Tacitus lib. III. Rufus Heluius seruati ciuis decus retulit: donatusque est ab Apronio torquibus & hasta: Cæsar addidit ciuicam coronam. Milites qui torquem essent consecuti, Torquati dicebantur: quorum duo genera tradit Vegerius. Torquati, inquit, duplares, li. 2. c. 7. Torquati simplares erant, quibus torques aureus solidus, virtutis præmium fuit: quem qui meruisset, præter laudem interdum duas consequebatur annonas. Torques ipsi minores Catellæ vocantur. Isidorus libro XIX. capite trigesimo primo. Catellæ, inquit, sunt catenulæ colli inuicem se cõprehendentes in

nodum catenæ. Atque hi interdum dati militibus, Livijs lib. xxxix. Quinctius suos equites catellis ac fibulis donavit.

Armilla fuisse ex auro, vel argento, ut ait Festus, sic dictæ quod antiqui humeros cum brachijs, armos vocabant: gestabantur enim brachio lævo, ut Livijs significat li. i. Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo habuerunt. Et Plinius lib. xxix. c. iv. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat, inclusus in armilla, & assidue brachio habitus, &c. Hæ solis civibus virtutis causa donabantur, ut ait Plinius. Hinc Isidorus lib. xix. capit. xxxi. Armilla proprie virorum sunt, collatae victoriae causa militibus ob armorum virtutem: unde & quondam vulgo Virilæ dicebantur. Galbeos quoque dictas armillas, quibus triumphantes uterentur, & quibus ob virtutem milites donarentur scribit Festus. Livijs libr. x. Papirius Sp. Nautius Sp. Papirium fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumque hastatorum armillis aureisque coronis donavit. Et mox: Equites omnes, ob insignem multis locis operam, corniculis, armillisque argenteis donat. Armilla formam utcumque exprimit idem Isidorus. Ab intellectu, inquit, circuli armilla non discrepat, quia ipsa quoque hoc ubi ponitur, ambigendo constringit: sed quando armilla latius extenditur, circulus rotundus fit.

Hasta pura, id est, sine ferro donabatur is, qui primum in bello vicisset, ut ex Varrone tradit Servius. Hæc à Polybio γάισον vocari vi-

ri videtur, quod ei donatam scribit, qui hostē *ad lib. 6.*
 vulnerasset. Ioseph. lib. VII. in donis milita- *Ille videt*
 ribus numerat *δοῦρα μακρὰ χρυσά*, vnde col- *pura iuue*
 ligere possumus hastas huiusmodi deauratas *nis q. n. q.*
 fuisse. M. Cato in oratione ad equites, vt citat *v. Optio-*
 Festus, Donaticas appellauit, Maiores, inquit *natus.*
 seorsum ac diuersum precium parauere bonis
 atque strenuis, decurionatus, optionatus, ha-
 stas donaticas, aliosque honores. Idem Festus *v. Celiba*
 fortes viros propterea hasta donatos scribit, *vi hasta,*
 quod ea signum imperij prælijque sit. *et Hasta*

Plutarchus quoque ab hac consuetudine do- *in vita in*
 nandi hastas viris fortibus, Romulum Quiri- *extremo.*
 num esse dicit appellatum, tanquam Martium
 & hastigerum Deum. Suetonius in Claudio
 Posidem Spadonem Britanico triumpho in-
 ter militares viros hasta pura donauit.

Vexilla donata ostendunt illa Sallustij in *de bell.*
 oratione Marij. Hastas, vexillum, phaleras, a- *Inguis.*
 liaque militaria dona ostentare possum. Et
 Sueton. in Augusto. M. Agrippam in Sicilia post
 naualem victoriam cæruleo vexillo donauit.

Ad maiores quoque ordines dignitatesque
 in exercitu virtutis honorisque, causa promo-
 uebantur. Cæsar lib. VI. bel. Gal. Centuriones
 nonnulli ex inferioribus ordinibus reliqua-
 rum legionum, causa virtutis, in superiores
 erant ordines huius legionis traducti. Et lib.
 I. ciuil. Q. Fulginius propter eximiam virtu-
 tem ex inferioribus ordinibus ad primum
 hastarum peruenerat. Et lib. III. eiusdem. Cæ-
 sar Scæuam ab octauis ordinibus ad primipi-
 lum se traducere pronunciauit. Ioseph. quo-

que libr. III. de donis militaribus loquens, quibus à Tito milites donati sunt, χ τὴν, inquit, $\epsilon\iota\delta\epsilon\sigma\upsilon\tau\alpha\epsilon\iota\upsilon\ \eta\ \mu\alpha\theta\epsilon\upsilon\ \epsilon\iota\varsigma\ \tau\omicron\ \kappa\rho\epsilon\iota\tau\omicron\upsilon$: & singulos ad meliorem promouebat ordinem Stipendiū & annona duplicabatur, quæ qui essent consecuti, Duplicarij dicti. Varro lib. IV. de ling. lat. Duplicarij dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur, institutū. Vetus item glossa Duplicarium, $\delta\iota\mu\omicron\iota\upsilon\tau\epsilon\iota\omega$ interpretatur. Vegetius quoque $\tau\omicron\iota$ quatos duplicares præter laudem, duas consecutos dicit annonas. Linius lib. II. Inermes milites, signo amisso signiferos, ad hoc centuriones Duplicariosque, qui reliquerunt ordines, virgis cæfos securi percussit. Et lib. VII. Milites qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum donati. Cæsar lib. III. civil. cohortem duplici stipendio, frumentoque & specuarijs militaribusque donis amplissime donauit.

Atque hæc quidem præmia, quæ hætenus sunt commemorata, omnibus qui in exercitu militarunt, fuere communia: alia præterea equitum, peditumque, nec non etiam magistratum propria fuisse traduntur.

Pediti qui hostem prostrauisset, spoliassetque Phialam præcipue datam scibit Polyb.

Equitibusque quæ darentur munera, ea aliquid equestre expressum habuisse narrat Zonaras. Equitum propria dona ex argento Phalerae corniculique ornamenta equorum fuisse traduntur. Phaleras pro phiala equiti donatas,

atatas, qui hostem deiecisset ac spoliasset tradit Polybius. Liuius lib. x. Equites omnes, ob insignem multis locis operam, corniculis, armillisque argenteis donat. Et lib. xxix. Pro concione postero die laudari, donatique à C. Calpurnio equites phaleris: pronunciauitque eorum maxime opera hostes fusos, castra capta & expugnata esse. Suetonius in Augusto. Dona militaria aliquanto facilius phaleras & torques, & quidquid auro argenteo uel con- staret, quàm vallares & murales coronas dabat.

Magistratus autè ex inferioribus ordinibus ad superiores promouebantur, ut diximus.

Imperator quoque ipse à suo exercitu interdum donatus est. Plinius solam coronam ob- fidionalem Imperatori à militibus dari potuisse scribit. Exercitus tamen obsidione liberatus Quintio Dictatori ac liberatori auream coronam libræ pondo dedit, ut Liuius narrat li. iii. Sepe etiam noua & honorifica appellatione affectos ab exercitu Imperatores legimus. Sic Quintus Dictator ab exercitu Patronus salutatus est. Fabius autem Maximus item Dictator, etiam Pater appellatus.

Præter hæc dona quæ diximus alia fuere militibus virtutis causa data, ut Pecunia de fisco, Agri de publico, Vestes, Boues, & reliqua huiusmodi pro voluntate Imperatorum donata, quæ singula persequi uelle nimis putidum uideretur. Hæc tamè omnia militaria dona, aut pleraque in vno Sicinio Dentato congesta legimus, de quo est illa inscriptio, ex Plinio Gellioque, ut uidetur collecta.

l. 22. c. 4.

Liui. 13.

Plini. 22.

cap. 5.

Plin. 1. 7.

cap. 28.

Gell. li. 2.

cap. 11.

L. Sicinius Dentatus Trib. pleb. centies vicies præliatus. Octies ex prouocatiõe victor, XLV cicatricibus aduerso corpore insignis, nulla in tergo, spoliacepit XXIIV donatus hastis puris duodeuiginti, phaleris XXV, torquibus tribus & LXXX. armillis CLX. coronis XXV. Ciuicis XIII. Aureis VIII. Mur alibus III. obsidionali. I. Fisco aris X. captiuus XX. Imperatores IX ipsius maxime opera triumphates secutus.

Eadem ferè narrat de Aureliano Vopiscus, quem à Valeriano donatum dicit coronis muralibus quatuor, vallaribus quinque, naualibus duabus, ciuicis duabus, hastis puris decem, vexillis bicoloribus quatuor, tunicis ducalibus ruffis quatuor, pallijs proconsularibus duobus, toga prætexta, tunica palmata, toga picta, subarmali profundo, sella eborata. Idè de Probo ita scribit. Publice in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo vno, patera sacrificiali quinquelibri.

Hæc præmia nõ solum singuli milites consequebantur, sed ordines vniuersi, vt ait Zonaras. Hinc Liuius libro decimo. In conspectu duorum exercituum, & Caruilius suos pro cuiusque merito laudauit, donauitque, & Papius Spur. Nautium, Spurium Papium fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumq; hastatorum armillis aureisq; coronis donauit. Et mox. Equites omnes, ob insignem multis locis operam corniculis armillisque

milliſque argenteis donat. Hirtius de bello Hispanico. Cæſar ob virtutem turmæ Caſſianæ donauit millia XIII. & Præfecto torques aureos duos, & leui armaturæ millia X.

Porro his præmijs nõ ij modo donati ſunt, qui in acie aut oppidi expugnatione fortiter ſe geſſerunt, ſed etiam, auctore Polybio, qui in priuatis leuibuſque certaminibus, nulla publica vrgente neceſſitate, aliquod facinus edidiſſent. Qui vero hoſtem ſingulari certamine occidiſſet, is præter alia præmia, hoſtis etiam ſpolia referebat, eaque domi locis celebrioribus, vt Polybius ait, deſigebat. Hinc Liuius libr. VI. de Manlio Capitolino. Ad hæc decora belli dicitur non commemorari tantum, ſed protuliſſe etiam conſpicienda, ſpolia hoſtium caſorum ad XXX. dona Imperatorũ ad XL. in quibus inſignes duas coronas murales, ciuicas octo. Et libr. X. Cui deorum hominumue indignum videri poteſt, eis viris, quorum domos ſpolijs hoſtium affixis, inſignes inter alios feceritis; pontificalia & aurguralia inſignia adijcere?

Quæ quidem ſpolia domibus affixa, vel mutato domino reuelli non licuiſſe docet Pli-*li. 35. c. 2.*nius. Aliæ, inquit, foris, & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hoſtium ſpolijs. quæ nec emptori reſigere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipſæ domus: eratque hæc ſtimulatio ſumma & ingens, exprobrantibus teſtis quotidie imbellem dominum intrare in alienũ triumphum.

Quoniam autem difficillimum fuit, vt omnes qui se fortiter in prælio gesserant, ab Imperatore notarentur, iccirco pro concione Imperator iubebat eos, qui alicuius facinoris conscij sibi essent, nomen suum profiteri. Liu. li. xxvi. Postero die militibus naualibusque socijs conuocatis, primum dijs immortalibus laudes gratiasque egit; militum deinde virtutem collaudauit: itaque quamquam omnibus omnia deberet, præcipuum tamen muralis coronæ decus eius esse, qui primus murum ascendisset: profiteretur qui se dignum eoduceret dono; duo professi sunt. Profitiebatur autem apud Tribunos, vt scribit Polybius: interdum etiam per libellos, vt Suetonius in Vitellio, Plutarchus in Galba tradunt. Hinc Tacitus libr. i. Histor. Plures quam cxx. libellos præmia exposcentium ob aliquam notabilem illa die operam Vitellius postea inuenit. Addit Polybius probro datum esse militi, qui se falso apud Tribunos iactasse conuinceretur.

Porro militibus, qui virtutis causa fuerant à suis Imperatoribus donati, licuit, Polybio auctore, in pompis donis illis ornatos incedere. Neque solum vini ea gloria fruebantur, sed eadem mortuos etiam prosequerentur: nam ad sepulchrum cum essent, omnia illa dona præcedebant, vt ait Polybius. Le x quoque fuit xxii. tabularum. Qui coronam virtute peperisset, vt ipsi mortuo parentibusque eius, dum intus positus esset, forisue ferretur, sine fraude esset imposita. Quæ licet Plinius de coronis lu-

Cicer. l. 2.
de leg.
Plinius l.
21. c. 3

his ludicris interpretetur, multo certe equius
de bellicis etiam intelligi videntur posse.

De Missione honesta. CAP. V.

Inter dona militaria numeratur Missio honesta (fuit enim alia ignominiosa) quam qui esset consecutus, simul à militia vacationem habebat. Hæc autem duplex fuit, Iusta, & Honoraria sine Gratiosa. Iusta data est ijs, qui legitimæ militiæ annos omnes consecutissent: Gratiosa vel Honoraria extra ordinem gratiæ honorisq; causa tributa. Vlpianus l. 3. D. de ijs qui notantur infamia. Missio honesta est, quæ emeritis stipendijs, vel ante, ab Imperatore indulgetur. Et Macer li. XLIX. D. de re militari. Missio honesta est, quæ tempore militiæ impleto datur. Livijs li. XLIII. Et quorundam ante emerita stipendia, gratiosa missio sibi visa esset. Iustam missionem adepti Veterani emeritiq; nominantur. Isidorus li. IX. Emeriti dicuntur veterani solutiq; milites, qui iam in usu prælij non sunt, quia mereri militare dicitur, à stipendijs scilicet quæ merentur. Ijdem & Veterani dicuntur, quia iam in usu prælij non sunt, sed post multos militiæ labores, quietis suffragium consequuntur. Suidas Βετεράνος ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατίας. Vnde Emerita stipendia. Gratiosam missionem consecuti, Beneficarij videntur appellati. Festus. Beneficarij, milites qui vacant muneris beneficio. Cæsar lib. III. bel. civil. Evocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficarijs superiorum exercituum ad eum confluerant.

Quænam autem fuerint apud Romanos le-

g r i m a

gitima militiæ stipēdia haud facile dictu vi-
 detur. Antiquissimis temporibus legitima sti-
 pendia Equiti decem annorum fuere, vt Po-
 lybius scribit, Pediti vero sex: quod si hic ho-
 nores in Repub. petere vellet, item vt Equiti
 decimus annus militiæ finitus. vetabat enim
 lex Romæ magistratum capere aliquem, qui
 decem minimum annorum stipendia non ha-
 beret, vt alibi ostensum est. De Equitum sti-
 pendijs idem colligitur ex Liiio li. xxvii. Il-
 lis omnibus adempti equi, qui Cannensium
 legionum equites in Sicilia erant: addiderunt
 acerbitati etiam tempus, ne præterita stipen-
 dia procederent ijs, qui equo publico merve-
 rant; sed dena stipendia equis priuatis fa-
 cerent. Hoc autem non sic est accipiendum,
 vt militiæ assignatos annos continenter in
 castris milites fuerint, præsertim nondum
 perpetuis legionibus institutis; sed, vt v-
 no aliquo bello functi milites, dimitterentur;
 cum eo tamen, vt nouo alio exoriente
 bello, Sacramento rursus rogari possent, ac
 militare cogerentur; donec legitimos mili-
 tiæ annos expleissent: Ita tamen vt stipendia
 omnia, intra annum decimum septimum, &
 quadragesimum sextum (quibus quasi termi-
 nis ætas militaris finita est) cōficerentur, quib-
 us emeritis milites sacramento legibusque
 soluti missionem, ac reliqua veteranorum
 commoda consequerentur. Liiius libr. xxiii.
 Placuit in Siciliam ex Dictatoris legionibus
 reijci militem minimi quemque roboris, nul-
 lo præstituto militiæ tempore, nisi quod sti-
 pendio.

pendiorum legitimorum esset. Et libro xxiv. Censores nomina omnium ex iuniorum tabulis exciperunt, qui quadriennio non militassent, quibus neque vacatio iusta militiæ, neque morbus causa fuisset. Et lib. vii. Exercitum purgare missionibus instituit, alijs emerita dicendo stipendia esse, alios graues iam ætate, aut viribus parum validos.

Atque in Equitibus quidem nihil variatum puto: in peditum militiæ posterior ætas aliquid immutauit. Cũ enim, alijs ex alijs bellis nascentibus, Resp. militibus indigeret, neq; omnibus missio, missionisq; premia dari possent; militiæ anni coniuente senatu, producti sunt; ac diutius milites quam lex permittebatur, sub signis retenti. Hinc sæpe militum querelæ, legitimis stipendijs confectis, aut militiam detrectantium, aut missionem postulantium. Linius libr. xxxii. Atrox seditio militum qui ex Africa post deuictum Hannibalem in Siciliam, inde anno fere post in Macedoniam pro voluntarijs transportati erant: id voluntate factum negabant. Sed utrumque seu inuita, seu iuscepta foret militia, iam exhaustam, & sinem aliquem militandi fieri æquum esse: Et li. xxxiv. Cum milites frequentes Tribunos pl. adissent, vti causas cognoscerent eorum, quibus emerita stipendia essent. Huc spectans Sallustius Cæsarem Dictatorẽ admonet, vt videat, ne vti adhuc militia iniusta & inæqualis sit; cum alij triginta, pars nullum stipendium faciat. Tib. Gracchus, teste Plutarcho, cogitauit legẽ lata militiæ an-

*de Repu.
ordinada*

litia annos imminuere: sed eam legem non perlatam ostendunt illa verba C. Gracchi, quibus post fratris mortem aduersarij respondit, se annos duodecim militasse, cum deceduntur taxat lege definiti essent, ut refert Plutarchus.

Cum igitur frequentes ob eam rem militum seditiones existerent, missionem, missionisque commoda stipendijs emeritis postulantium; Augustus, ut in vita scribit Suetonius, militiam ad certam stipendiorum premiumque formulam adstrinxit, definitis pro gradu cuiusque & temporibus militiae, & commodis missionum. Ac Praetorianorum, quidem cohortium, auctore Dione, stipendia duodecim annorum esse iussit; ceterorum autem sexdecim: quibus confectis ab armis dimitterentur, & praemia missionis acciperent.

Cum autem nihilo minus Augusta lex, quam olim Tullia custodiretur; ac Tiberio imperante, plerique tricena & quadragena stipendia haberent, ortis ob eam rem in Pannonia & Germania militum seditionibus, Tiberius constituit, ut vicena stipendia emeritis missio daretur, ut scribit Dio lib. LVII. De qua res Tacitus lib. I. Annal in extremo. Edixit Tiberius, imparem oneri Rempubl. nisi vigesimo militiae anno veterani dimitterentur: ita proxima seditionis male consulta, quibus sexdecim stipendia expresserant, abolita in posterum. Atque hinc vigesimus annus militiae legitimus deinceps videtur fuisse, post quem milites ab exercitu dimitterent. Codic. lib. I.

de ijs

de ijs qui non impleuerunt stipendia. Veteranis ita demum onerum ac munerum personalium vacatio iure conceditur, si post viginti annorum militiam in legione vel vexillatione militauerint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Et lib. xii. de re milit. Viginti stipendia si impletis, sordida munera vobis non indicentur. Et lib. vi. de Excusationibus veteranorum: Qui causaria missione, Sacramento post viginti annorum stipendia soluuntur, & integram facultatem retinent; ad publica priuilegia veteranorum concessa pertinent. Suidas Βετεράνοισι τὰ πρῶτα μὲν οὗτοι ἐδούλευον. *Seru. l. 2.*
 que imitatus Isidorus, militiam tempus annis *Aen Sa-*
 quinque & viginti definit, nisi forte mendum *crata re-*
 t. Sacramento, sicut, rogati, qui post ele. *soluere*
 tionem in Rempub. iurant: & hi sunt qui ha. *inra.*
 bent plenam militiam; nam & viginti quin. *Isidor. l. 1.*
 que annis tenentur. Missionem videntur co. *9. ca. 3.*
 gnouisse Tribuni. Tacitus lib. i. An. Missio per
 Tribunos maturatur.

De Exauctoratione.

CAP. VI.

Atque olim quidem stante Repub. Romana, vna simplexque fuit Missio honesta, quam adepti milites, commoda & priuilegia illa simul consequebantur, de quibus mox dicemus. Ab Augusti tempore duplex facta. Is enim cū Prætorijs cohortibus duodecim annorum militiam, reliquis sexdecim defini-

set, post

set, post quos missionem præmiaque adipiscerentur: ex altera autem parte videret milites, missione præmijsque semel impetratis, non fere in bellum retrahi posse: instituit, & Prætorijs cohortibus post decimum sextuaginta militiæ annum, quinque drachmarum millia soluerentur: reliquis vero qui annua viginti stipendia haberent, tria drachmarum millia tribuerentur; quæ præmijsque milites, quatuordecim annis amplius in castris continebantur. ut scribit Dio lib. LV. Hinc Tacitus lib. I. Annal. An Prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ post sedecim annos penariis suis reddantur, plus periculorum suscipere? Eam pecuniæ summam Caligula videtur imminuisse, quem scribit Suetonius commoda emeritæ militiæ ad sex millium nummorum (sic enim legendum videtur) summam recidisse: ut ex tribus drachmarum millibus, quot Augustus militibus pollicitus fuerat, ipse dimidium detraxerit; drachma enim ferebat denarius quattuor continet nummos, siue sextertios.

Hæc igitur Semiplena missio proprio nomine Exauctoratio dicta est, militesque exauctorati (quamquam etiam hoc nomine interdum & plena, & ignominiosa missio significari solet) Sacramento enim soluti milites, aquila signisque ademptis, seorsum in exercitu sub vno aliquo vexillo habebantur, donec præmia persoluerentur: interea immunes erant à labore, vigilijs, & munere omnium castrensi, excepta pugna in hostem. Tacitus

lib. III.

lib. III. An. Placitum ut epistolæ nomine Principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia emeritis: exauctorari qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis. Hinc illa apud eundem querelæ militum. Ne demissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo eisdem labores perferre. Et mox. Nec aliud leuamentum, quam ut ultra sub vexillis tenerentur; sed iisdem in castris pecunia solueretur. Et alibi. Veterani nuper missi sub vexillo hiemabant. Et lib. V. Vexillum veteranorū non plus quingenti numero. Ex quo etiam Vexillarij dicti videntur. Tacitus libro I. Annal. Vexillarij discoruium legionum. Et alibi. Vexillarij XIV. XV. legionum. Dicti etiam iisdem Emeriti. Gloss. et. Emeritus, ἐπιτιμος κατὰ ἑσπέρην τινός κατὰ τὸν χρόνον. Et Emeritum, pecunia quæ præmij nomine soluebatur. Modestinus Dig. de re milit. Qui militiæ tempus in desertione impleuit, a merito priuatur. Et Menander ibid. si expleto tempore militiæ redeat, ut veteranus re-stituatur, & Emeritum capiet.

De Præmij ac Præuilegijs Veteranorum.

C A P. VII.

VT autem milites præmiorum spe labores fortius ferrent; neq; quod iniquissimum videbatur, attrita bellis iuuentute, senectute æmū egere cogerentur; ubi legitimi temporis stipendijs confectis missionem impetrassent, ijs agri diuidebantur, quorum cultura vitam

Bb

vitam

vitam reliquam sustinerent: aut, quod Augustum instituisse Dio scribit, pro agris ratam pecuniæ summam accipiebant. Hinc D. Ambrosius de viduis. Confectis & miles stipendijs arma deponit, & relicto officio quod gerebat, ad propria Veteranus rura dimittitur, ut & ipse exercitiæ laboribus vitæ requiæ consequatur, & alios spes futuræ quietis facit operibus promptiores. Seruius interpretatur versus illum. Ex libro XII. En agros, & quam bello Troiane petisti Hesperiam: Consuetudo, inquit, erat, ut victores Imperatores agros militibus suis darent. Higinius. Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiem primo tyrocinijs gradu peruenire: nam cum ægis & aquila & primis ordinibus ac tribubus deducebantur: modus agri pro portione officij dabatur. Ferunt quidam indictum postea modum belli, & expleta centesima hostium congressione ad colendū reductos terrarum agros.

Agrorum autem diuidendorum ratio duplex fuit, nam aut sine vlla Coloniarum mentione, milites in agris constituti sunt: aut ipsi demum ita sunt agri assignati, ut in Coloniam etiam aliquam conscriberentur. Liuius libr. VI. Ad militiam quo paratior plebs esset, quinque viros Pompeino agro diuidendo, & trium uiros Nepes Coloniarum deducendæ creauerunt. Et Epitoma Liuij LXXXIX. Sulla septem & quadraginta legiones in agros capros deduxit, & eos ijs diuisit. Appianus oppida duodeciginti

ginti cum agris ab Augusto Veteranis assignata scribit, libr. iv. Hinc Higinus refert finitibus ampliorum bellorum operibus, augenda Reipubl. causa, illustres Romanos viros vrbes constituisse, quas aut victoribus populi Romani ciuibus, aut emeritis militibus assignarent.

Quacumque vero ratione agrorum diuisio fieret, omnino aut Senatus consulto, aut populi rogatione aliqua siue lege opus fuit, quæ agrum qui esset diuidendus definiret, quamquam Velleius, extremis Reipublicæ temporibus milites in agros & Colonias militares, ab Imperatoribus sine auctoritate Senatus deductos videtur significare, quæ Coloniae militares dictæ sunt, quarum auctor Silla Dictator fertur. Hinc Lilius libro xxxv. initio, secretum dicit à Senatu, vt omnes milites exuclorati domum dimitterentur: Cn. Sergio, et militibus qui in Hispania stipendia, per multos annos fecissent, agrum assignandum curarent. Et libro trigesimo quinto. Vibonem Colonia deducta est ex S. C. plebisque scito, tria millia & septingenti pedites serunt, trecenti equites: quina dena iugera agri data in singulos pedites, duplex equitibus. Frontinus de Veijs Colonia, Ager eius, inquit, militibus est assignatus lege Iulia, & alibi. Suetula lege Sillana deducta: ager eius veteranis militibus Sillanis in iugeribus est assignatus.

Hi autem agri fuere vel de hostibus capri

Bb 2 neque

neque dum in publicum redacti, aut publici & à populo Rom. possessi, ære publico diuidendi gratia empti: hoc enim docet Brutus apud Appianum libro secundo. Vos, inquit, pro rebus gestis præmia, quæ olim dabat populus, referetis: qui nec suis nec innocentibus hominibus agros adimebat, neque illis aliena donabat, neque iniuria faciendæ gratiam referri oportere putabat: idemque hostes victos non omni agro, sed parte multabat; in eamque emeritos deducebat, vt essent quasi hostiũ quos deuicissent, custodes: cumque sæpe agri armis partì non essent satis, publicos quoque diuisis, aut alios emit: hoc pacto deducere populus solebat sine cuiusquam sollicitudine ac molestia. Hæc quidem Brutus: Cicero tamen secunda Agraria negat à maioribus traditum, vt agri diuidendi causa, publice emerentur: Hic iam illud, inquit, ne disputo quidem non esse hanc vobis à maioribus relictam consuetudinem, vt emanentur agri à priuatis, quo plebs publice deducatur.

Neque vero solum ager lege definitus est, qui diuidi deberet, sed numerus etiam eorum quibus diuidendus erat, modusque iugerum agri singulis assignandorum, limitesque præscripti. Modus autem agri pro portione officij dabatur, vt scribit Higinus: Hinc Lilius lib. xxxv. Eodem anno Coloniam Latinam in agrum Ferentinum Triumviri deduxerunt, tria millia peditum fere, trecentos equites: numerus exiguus pro copia agri; dari potuere
 tricena

tricensa iugera in pedites, sexagena in Equites: Apustio auctore tertia pars agri dempta est, quo postea, si vellent, novos colonos adscribere possent. vicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt. Et lib. XL. Aquilicia Colonia Latina, eodé anno in agro Gallorum est deducta: tria millia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt.

Hæc porro agrorum diuisio per curatores agrorum fiebat, qui plures paucioresue ex S. C. modo per Consulem, modo per Prætorem urbanum tributis comitijs sunt creati. Cicero II. Agraria. Toties legibus agrarijs curatores constituti sunt, triumuiroi, quinqueuiri, decemuiri: quæro à populari tribuno plebis, ecquando nisi per xxx. tribus creati sunt? Liuius libr. XXXI. Deceuerunt Patres, vt M. Iunius Prætor urbanus, X viros agro metiendo diuidendoque crearet. Et libro XXXII. narrat L. Cornelium Cons. iussum creare III viros purgandis supplendisque Harniensibus Colonis.

Curatoribus igitur creatis legiones vniuersæ sub vexillo integris ordinibus deducebantur. Higinus: Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiæ primo tirocinij gradu peruenire: nam cum signis, & aquila, & primis ordinibus, ac Tribunis deducebantur. Antonius quoque Consul apud Appianum ait, Milites à Cæsare vna cum armis quibus meruerant, atque iisdem ordinibus in agros

esse deductos. Hinc illa Taciti veterem morem in Tarentina & Antiana Coloniae requirerentis: Non ut olim vniuersae legiones deducebantur cum Tribunis, & Centurionibus, & cuiusque ordinis militibus, ut consensu & caritate Rempubl. efficerent, sed ignoti & inter se, diuersis manipulis sine redore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium, repente in vnum collecti, numerus magis quam Colonia.

Vbi autem in agros peruentum erat, si Colonia esset constituenda, auspicijs ritè captatis, urbem & agrum circumscribebant. Varro libro quarto, de ling. lat. Oppida quae prius erant circumducta aratro, ab orbe & vrbo vrbes: & ideo Coloniae nostrae in libris antiquis scribuntur vrbes, quod item conditae ut Roma: & ideo Coloniae ut vrbes conduntur, quod intra pomerium ponuntur. Romulum porro tauro & vacca iunctis, vrbi condendae, locum circumarasse ac designasse tradit Dionysius. Et Cicero in Antonium: Casilinum Coloniam deduxisti, ut vexillum tolleres, & aratrum circumduceres: cuius quidem vomere portam Capuae pene perstrinxisti.

Vrbe agroque circumscripto ac dimenso, citatores suam cuique agri partem assignabant: vnde agri diuisi & assignati, teste Frontino, dicuntur. Quae in re scitum est illud quod Flaccus Sículus ait silvas & loca aspera in assignationem non venisse; si quid amari, vel inter-

ti soli

ti soli esset, id assignatione non datum: sed militi veteranoque culturam assignatam. Ex quo Lepidus Consul præmia agrorum a Silla militibus data in concione sic illudit, quem admodum refert Sallustius: Maximam, inquit, mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera ac labores nihil præter tyrannum quæsitum est: egregia scilicet mercede, cum relegati in paludes & silvas contumeliam atque invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent.

Hinc illæ apud Tacitum Pannonicarum querelæ legionum: Ne demissis quidem finem esse militiæ; sed apud vexillum retentis, alio vocabulo eisdem perferre labores: ac si quis tot casus vita superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, vbi per nomen agrorum vligines paludum vel inculta montium accipiant.

Agri, oppidaque quæ militibus assignabantur, ea lege videntur data, vt ijs sese dum viuerent sustentarent; hæredibus autem ne relinquerent: Constantinus autem Imperator, statuit vt eadem ad filios atque hæredes transfirent. Coloniarum tamen alia ratio fuit: nam ciuitatem noui Coloni constituerent.

Veterani igitur in agris collati, aut in oppida Coloniaeq; adscripti vxores ducebant, liberis suscipiendis, agrisq; colendis operam dabant: quod vtrumque ijs dum stipendia facerent, posterioribus temporibus, fuit inter-

dictum. Milites enim, perpetua militia instituta, cælibes fuisse supra ostensum est: unde Tacitus lib. xiv. Veterani, inquit, Tarentum & Antiam adscripti, non tamen infrequentia locorum subuenere, dilapsis pluribus in prouincias in quibus stipendia expleuerant: neque coniugijs suscipiendis, neque alendis liberis sucti, orbis sine posteris domos relinquabant. Sed neque agros colere potuisse leges ostendunt, quæ milites in ea prouincia in qua militant, agros emere prohibent, emptumque fisco vindicant, ne studio cultura à militia auocentur.

*Dig. de
re milit.*

Præter hæc autem multis alijs priuilegijs veterani ornabantur. Ij enim pœnis ac tormentis plebeiorum eximebantur, vt habetur in Pandectis de priuilegijs veteranorū: quod non ipsis tantum veteranis, sed eorum etiam liberis concessum est: itaque nec in metallum damnabantur, nec in opus publicum, vel ad bestias, nec fustibus cædebantur. Id autem ad primum duntaxat gradum pertinuisse lex Codicis de pœnis ostendit. Sed neque in causis criminum tormentis, plebeiorumque pœnis subijci poterant, lege Codic. de Quæstionibus. Seuerus quoque Imper. ijsdem ius gestandi annuli aurei tribuit, vt scribit Herodianus. Omitto iura testamenti militaris, & aliaque multa, quæ in Pandectis, & Codice leguntur.

Lib. 3.

Cum igitur missioñe tot commoda sequerentur, ea nõ nisi maxima diligentia ab Imp. concedebatur. Suetonius in Tiberio. Missio-

nes ve-

nes veteranorū rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendiū captans, nimirum quia mortuis, aut cū ignominia dimissis præmia non debebantur. Huc spectasse legem sacratam militarem puto, quam per secessionē datam scribit Lilius. Ne cuius militis scripti nomen, nisi ipso volente, deleteretur: videlicet vt confectis legitimis stipēdijs, missionis præmia posset accipere.

De Pœnis militaribus. CAP. VIII.

NEC verò minus seueri Romani fuere in militum delictis puniendis, quam in virtute honoranda liberales. Itaque vt præmia, sic animaduersiones multę sunt in militem constitutę, quarum metu inter armorū licentiam militaris disciplina custodiretur. Porro in militaribus delictis, non prodiciones modo, transfugiaq; ponebantur, sed etiam, auctore Polybio, qui furto aliquid surripuisset, lococessisset, arma aut amisisset, aut alienasset, falsum dixisset testimoniū, præmij consequēdi causa mētitus esset, impudice viueret, quodque admirabilius etiam est, si Imperatoris iniussu, cum hoste pugnasset, aut tardius de prælio excessisset. Hinc illa apud Sallustium. In *de cōtur.*
Casil.
 bello sæpius vindicatum est in eos, qui cōtra imperium in hostem pugnauerant, quiq; tardius reuocati prælio excesserant: quam qui signa relinquere, aut pulsi loco cedere ausi erant.

Cum igitur militaria delicta alia leuia, alia grauiora essent: pœnæ quoque alię leuiiores,

Bb 5 alix

alix acerbiores sunt constitutz: quamquam qui in leue delictum tertio incidisset, in eum grauiore poena animaduersum fuisse Polybius scribit. Lenis autem animaduersio fuit quę ignominiam duntaxat inussit. Grauior quę in ipso corpore exercebatur, & vel caput, vel libertatem petebat: neque enim in castris locum habere Porcia, Sempronixque leges, quę à tergo & capite cuium virgas fascisque remouerunt. Et quamuis omnis poena grauior haberet ignominiam coniunctam, tamen in alijs ipsa poena, in alijs ignominia ipsa acerbior videbatur. Festus. Deprehensa dicitur genus militaris animaduersionis castigatione maior, ignominia minor.

Atque vt à poenis grauioribus ordiamur: Verberatio duplex fuit, altera virgarum, fustibus altera. Virgis milites in delictis leuioribus castigabantur, & castigatio dicta est; nam licet inureret dolorem, tamen vitam non adimebat. Valerius lib. II. c. II. C. Cotta P. Valerium sanguine sibi iunctum, virgis caesum militię munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa agger incensus, & poene castra erant capta.

Fustigatio in atrocioribus criminibus adhibita est, quę mortem afferebat ignominiosam, cuius exsequendę ratio hęc fuit auctore Polybio. Accepto fuste Tribunus, vix tamen attingebat damnatum, quod vbi factum erat, omnes qui erant in castris, cedentes fustibus lapidibusque, plerisque in ipsis castris conficiebant. Ac si qui euassent, nec sic quidem fer-

uzi

ari poterant: quippe quibus neq; in primam
 redire liceret, neq; à propinquis domum re-
 diti. Causæ auté cur quis fuste percuteretur,
 ex subiectis auctoritatib. colligi possunt. Ci-
 cero Phil. 3. Si Consul ille, fustuarium me-
 merunt legiones, quæ consulem reliquerunt.
 li. l. v. Fustuarii mererentur qui signa relinquit,
 aut presidio decedit. Velleius lib. posteriore
 Caluinus, Domitius, cum ex consulatu obti-
 neret Hispaniam, grauissimi comparandique
 antiquis exempli auctor fuit: quippe primi-
 pili ceturionem nomine Vibiliû, ob turpem
 ex acie fugam, fuste percussit. Hirtius de
 bell. Hispan. Miles qui fratrem suum in castris
 iugulasset, interceptus est à nostris, & fuste
 percussus.

In communibus autem & ordinarijs militû
 delictis, in Cives vite, in Socios fuste Romani
 animaduertebat; cû videlicet vno aut altero
 iustu contenti peccantes milites admonebant.
 Tacitus li. i. Annal. Centurio Lucilius inter-
 ficitur, cui militaribus facerijs vocabulum,
 Cedo alteram indiderant: quia fracta vite in
 tergo militis, alteram clara voce, & rursus
 aliam poscebat. Iuuenalis Satyra VIII.

Nodosam post hæc frangebatur vertice vitam,

Silentus pigra muniret castra dolabra.

Et epitoma LVII. Si quem militem extra
 ordinem deprehendisset: Si Romanus esset, vi-
 tibus, si extraneus, fustibus cecidit. Quare
 cum honestius esset vite cedi, quam fuste;
 ideo dixit Plinius Centurionum in manu
 vitis optimo precio tardos ordines ad
 lentas

lentas perducit aquilas: atque etiam in de-
ctis pœnam ipsam honorat. Linius tamen
Drusus in tribunatu legem promulgauit, ne
Latini in exercitu virgis cœderentur, aucto
Plutarchus in C. Graccho.

Sequitur securis percussio. Cum igitur al-
quis capite plectendus erat, fossa extra val-
fodiebatur, quæ ad vsum ignoro: certe huius
morem significat Tacitus li. I. Annal. Clad-
eius superstites, pugnam aut vincula elapsa
referebant, quo tribunali concionatus Armi-
nius, quot patibula captiuus, quæ scrobes, &
Scrobes nominant, in quas demissi fuerant
captiui, vt securi ferirentur, quod etiam cla-
rius docet idem lib. xv sub finem, Pœna Fla-
uij, Veianio, Nigro, Tribuno mandata. is pro-
ximo in agro Scrobem effodi iussit: quem
Flavius, vt humilem & angustum increpans
circumstantibus militibus. Nec hoc quidem
inquit, ex disciplina admonitus fortiter pro-
tendere ceruicem, vt inzm, ait, tu tam fortiter
ferires, &c.

Ac primis quidem temporibus fere securi
percutiebantur, postea gladij vsus increbuit
artisq; putebatur, collum vno ictu amputa-
re. Hinc Lucanus lib. viii.

*Colla^q, in obliquo ponit languentia transiro.
Tunc nervos venasq³, secat, nodosaq³, frangit
Ossa diu, nondum artis erat caput ense rotare.*

Suetonius in Caligula, cap. xxxii. Miles
decollandi artifex quibuscunque è custodiis
capita amputabat.

Habi-

Habitu autem eorum, qui gladio ferierant, describit Theodosij laudator; Poplium, inquit flectere, cervicem extendere, ad eam agam fortasse non vnam. Et Seneca lib. I. de ira, c. XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam cervicem porrigebat, &c. Nam qui securi percutiebantur, cippus cervici apponebatur, vt veteres imagines in marmoreis tabulis expressæ declarant.

Vtra autem pœna honestior fuerit gladij nec securis, nondum cõstituere possum. Nam quod securi percussio Papiniano, Bassianum qui postea Antoninus Caracalla dictus est, improbasse refert Spartianus, quod non gladio peracta res esset, in vtramque partem accipi potest, aut quod vel in morte exhibitum honorem inuiderit, aut quod supremo illo honore inuidiæ flammam aliqua ex parte retinguere optauerit.

*in Ant.
nino Getæ*

Interdum legitur prægressa verberatio, quæ cæcis ad palum deligatis, virgis adhibebatur. Linius lib. XXVIII. Audita vox citantis nomina damnatorum in cõcilio, nudi in medium pertrahebantur, & simul omnis apparatus supplicij expromebatur, deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi. Et lib. XVI. de Campanis. Producti omnes, virgisque cæsi, & securi percussi.

Hoc autem maxime modo in singulos miles Romani animaduertebant. Quod si delictum ad totam legionem vel cohortem pertineret, cum interficere vniuersos nimis crudelitatis videretur, concione, vt ait Polybius, aduocata

Plutar. in cata, Tribunus noxiam legionem vel cohortem in mediū producebat; in decades siue decurias distributam: & acerba oratione in eas inuectus, sorte decimum quemq; ad supplicium eximebat: quod supplicium Decimatio dicitur. Sic. n. ut ait Cic. metus ad omnes, pœna ad paucos perueniebat; nam ne in bello miles delinqueret, amplior ei mortis & supplicii metus est à maioribus constitutus; ne aut nimium multi pœnam capitis subirent, iccirco sortitio illa comparata est. In eam verò sortitionem non modo ignavi ac seditiosi milites, sed boni etiam fortesque venerunt; ut ex Tacito colligimus libr. .14. Ex falso exercituum decimus quisq; fuste feritur, etiam strenui fortiuntur.

Antiquissimum porro decimationis exemplum exstat apud Livium lib. .11. ab App. Claudio Cos. editū, non multis post Reges exactoribus annis. Consul, inquit, aduocata concione, inuectus haud falso in proditorem exercitus militaris disciplinæ, desertorem signorum inermes milites, signo amisso signiferos, ad hoc centuriones duplicariosque, qui reliquerunt ordines, virgis cætos securi percussit; cetera multitudo, sorte decimus quisque ad supplicium lecti. Et Tacitus lib. .17. L. Apronius raro ea tempestate, & è vetere memoria facinore, decimū quemque ignominiosæ cohortis, sorte ductos fuste necat. Quamquam autē in cōmunibus totius legionis vel cohortis delictis decimatos milites scripsi, tamen interdū plures aut pauciores ad supplicium lecti

Acti sunt Appianus in Illyrico ex cohorte, & custodia reliquerat, sorte iacta decimū quē- que morte multavit: ex turmarū aut ducibus quinosex singulis decurijs imminuit. Frontinus lib. 4. c. 1. Aquirius ternos ex cēturijs, quorum flatio ab hoste perrupta erat, securi percussit. Seditio autē illa exercitus P. Scipionis apud Sueronem trigintaquinque hominum supplicia vindicata est. Liu. l. 28. Nonnunquā de tota legione supplicium sumptum. Liu. l. 28. Tota legio, millia hominum quatuor in foro Romano securi percussi sunt.

In crucem quoq; acti sunt. Liu. l. 39. De perfugis grauius quam de fugitiuis consultum: Romanis latini qui erant, securi percussi, Romaniani in crucē sublati. Venierunt, & in exiliū deportati sunt. Liu. lib. 25. de reliquijs Cæsarionis cladis. Is exercitus, inquit, erat relegatus in Siciliam, ne ante Punici belli finem in Italiam reportaretur. Epitoma l. v. P. Cornelio Nasica, D. Iunio Bruto Coss. delectum habentibus, res saluberrimi exēpli in conspectu tironum facta est. Nam C. Matienus accusatus est apud Tribunos, quod exercitum in Hispan. deseruisset, damnatusq; sub furca, diu virgis cæsus est, & sextertio nummo venijt. Ceterū illustriss. decimationis exemplū est in actis S. S. Mart. Mauricij & Sociorum.

Hæc igitur de poenis grauiorib. quæ ob maiora delicta infligebantur: cuiusmodi nunciantur à Iuris consultis. Qui in exploratione emanet hostibus insistentibus, aut à fossato recedit: Capite punitur.

li. 49. de re milit.

Miles

Miles qui arma amisit aut alienauit, vel eorum partem, vt loricam, scutum, gladium, galeam: Capite item plectitur; humane militiam mutat. Si autem tibiale vel humerale, verberibus castigatur.

Qui vallum transcendit, aut per murum ingreditur. Item:

Qui ducem suum non defenderit.

Quique manum præposito intulerit; & augetur petulantia crimen dignitate præpositi omnis denique contumelia aduersus ducem capite punitur.

Qui commilitonem gladio vulneravit; caput amittit: Si lapide, militia reijcitur.

Qui agmen excesserit, vel fuste cæditur, vel militiam mutat.

Qui in acie fugam prior fecit spectantibus militibus.

Exploratores qui secreta hostibus nunciãt.

Calligatus qui metu hostium languorem simulauit.

Qui stationis munus reliquit.

Qui ad diem commeatus non venit.

*Frontin.
lib. 4. c. 1.
Sitatag.*

His omnibus alijsque huiusce generis criminibus poena capitis proposita est. Addit autem Cato in furto deprehensus inter commilitones dextras esse præcisas. Modestinus eum, qui aliena arma surripuisset, gradu militiæ pellendum esse dicit.

Videntur autem milites priusquam capitali supplicio afficerentur, sacramento soluti fuisse: sic enim scribit Marcellinus lib. xxiv.

Decem

Decem milites ex his qui fugerant, exaucto-
 ratos capitali addixit supplicio, secutus ve-
 teres leges.

Graues animaduersiones per lictores exer-
 cebantur. Hinc Festus. Lictores dicuntur, qui
 fasces virgarum ligatos ferunt: hi parentes
 magistratibus, plagas ingerunt delinquenti-
 bus. Et Nonius. Licitoris proprietatem à li-
 gando vetustas putat: isti enim antiquitus
 carnificis officium fangebatur. Quod quidem
 præter citata testimonia, illud etiam Liniij o-
 stendit lib. IX. Quem cum inambulans ante
 tabernaculum vocari iussisset, lictozem ex-
 pedire securim iussit: ad quam vocem ex-
 nimii stante Prænestino, Agedum licitor, exci-
 de radicem hanc, inquit, incommodam am-
 balantibus: perfusumque vltimi supplicij
 meru, multa dicta, dimisit.

Animaduersionis autem hoc modo exercebatur:
 Dux pro tribunali residens, iubebat per
 præconem reorum nomina citari, vbi illi
 adducti essent, lictozem iubebat reum ad pa-
 lum deligare: inde præconi imperabat, vt
 lictozem lege agere iuberet, vt imperij seue-
 ritatem miti vocabulo temperaret: cum li-
 ctor reum vestibus exutum, ac virgis cæsum
 securi percutiebat, aut etiam in crucem age-
 bat: vnde erant illa solemnia. Licitor, colliga
 manus, verberato, caput obnubito, arborem
 infelici suspendito.

Linius lib. XXVI. Cum in tribunali conse-
 dit, productique Campani deligarentur
 ad palum, præconi imperauit, vt lictozem lege
 Cc agere

agere iuberet: ita de ijs quoque sumptū supplicium. Seneca l. x. controuer. III. Illi quoque quibus animaduertere in damnatos necesse est, non dicunt Morere, sed Age lege; crudelitatem imperij verbo mitiore subducunt.

Ius porro plectendi milites olim ad eū pertinebat, qui exercitui cum imperio præerat. Postea Augustus, vt scribit Dio l. 53. cum prouinciarū administrationem cum Senatu communicasset, instituit vt soli Præprietores, siue Legati ipsius Augusti, quos etiam gladio succingebat, id ius haberent: tandem ad omnes rectores prouinciarū extensa potestas est, saltem in milites manipularios. Hinc Vlpianus l. i. D. de officio Præsidis. Qui vniuersas prouincias regunt, ius gladij habent. Et Venuleius lib. 48. de custodia reorum. Qui exercitum accipit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet.

Militum supplicij centuriones ferè præficiiebantur. Hirtius de bel. Africa. cum duceretur ad necem, petijisse dicitur maior Titium à Centurionibus, vt se priorem quā fratrem interficerent. Et infra. Annuit centurionibus, quid fieri vellet, atque ante pedes centurionem interfecit. Seneca lib. i. de ira, cap. xvi. Centurio supplicio præpositus condere gladium spiculatorem iubet, damnatum ad Pisonem reducit.

Illud postremo loco addam graues animaduersiones, vt in vrbe extra muros, ira in castris extra vallum exerceri soliras, à terge castrorum, vbi erat porta Decumana. Vegetius

getius libro primo, capite vigesimotertio. Decumana porta quæ appellatur, post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam. Hinc de bello Africano. Extra vallum deducti sunt & cruciabiliter interfecti. Seneca libro primo de Ira, cap. xvi. Damnatus, extra vallum deductus est. Hinc fortasse Vallescere deductum, quod perire significat, à vallo militari, quod qui eo eiiciuntur, pro perditis habentur, ut ait Paulus compilator Festi.

Leues item pœnæ variæ fuerunt, ut legitimo stipendio, vel prædæ parte spoliari: hastam dare: tendendi locum mutare: extra oppidum hibernare: cibum stantes capere: fossam fodere: discinctos destitui: hordeo vasei: sanguinem mittere: exauctorari: & alia id generis. Modest. Dig. lib. 49. de re milit. has numerat. Castigationem; multam pecuniariam; munerum interdictionem; militiæ mutationem; gradus deiectionem; missionem ignominiosam. Quæ singula sunt explicanda, & veterum testimonijs confirmanda.

Fraudatio stipendij fuit, cum propter ignominiam militi aut totum stipendium, aut pars subtraheretur. Cui autem stipendium propter hanc causam negatum esset, Aere dirutus dicebatur. Nonius. Aere diruti appellabantur milites, quibus propter ignominiam stipendium, id est, merces menstrualis, aut annua quæ esset in numis æreis, subtraheretur: Varro de virg. pop. Ro. Stipendium appellabatur, quod æs militi semestrem, aut annuum dabat; cui datum non

fit propter ignominiam, ære dirutus esset
 Festus. Dirutum ære militem dicebant anti-
 qui, cui stipendium ignominia causa non es-
 rat datum; quod æs diruebatur in fiscum, non
 in militis sacculum. Idem alibi. Resignatus
 æs dicitur militi, cum ob delictum aliquod
 iussu Tribuni militum, ne stipendium ei de-
 tur, in tabulas refertur: Resignare enim an-
 tiqui proscribere interdum dicebant. Hæc
 Festus. Livius lib. XL. Causa ignominia, ut
 femestrem stipendium in eum annum esset ei le-
 gioni, decretum. Valerius libro II. Senatus
 legioni, neque stipendium anni procedere,
 neque æra dari voluit, quia Q. Petilium Con-
 sulem fortissime aduersus Ligures pugnante
 occidere milites passi essent. Hac poena
 maxime infrequentes afficiebantur. Cicero lib.
 VI. in Verro. Dij faciant, ut rei militaris me-
 tionem facere audeat: aleatoris Placentini
 castra commemorabuntur, in quibus cum fre-
 quens fuisset, tamen ære dirutus est. Vnde il-
 lud Aufonij. Et quia sub Imperatore tu-
 merui procedere, mihi inter frequentes sti-
 pendium iubebis: Similiter ære dirutum fa-
 cies, ut cumulo carminis in fiscum redactis
 redeant versus unde venerunt.

De Præda item negata satis est illud Livij
 libro tertio. Prædam omnem suo tantum mi-
 liti dedit: consularem exercitum ipsumque
 Consulem increpans. Carebis, inquit, præda
 parte miles ex eo hoste, cui prope præda fu-
 isti.

De Hasta danda meminit Festus. Censio
 Hasta

Hastaria dicitur, cum militi multæ nomine ob delictum militare indicebatur, quod Hastas daret. Fortasse quia hoc signabatur illum omni armorum iure cedere: Hasta enim summa armorum & imperij fuit, quam etiam ob causam viri fortes ea donabantur, & captiui sub ea venibant, vt scribit idem Festus in Cæbari hasta.

Mutandi tentorij ratio fuit, auctore Polybio, cum extra vallum milites tendere cogebantur. De qua re etiam Lilius libro decimo. Cohortes quæ signa amiserant, extra vallum sine tentorij destitutas inuenit. Frontinus libro quarto. Octacilius Crassus Cons. eos qui ab Hannibale sub iugum missi redierant, tendere extra vallum iussit, vt immuniti assuescerent periculis, & aduersus hostes audentiores fierent.

Tacitus lib. XIII. Quod grauiter Corbulo accepit, inciepitumque Pactium & Præfectos, militesque tendere omnes extra vallum iussit, in eaque contumelia detenti, nec nisi precibus vniuersi exercitus exsolati sunt. Similis huic est illa pœna, qua Cannensis cladis superstites milites affecti sunt, ne in oppidis hibernarent, neque hiberna propius ullam urbem decem millibus passuum ædificarent. Lilius lib. XXVI. initio.

Hordeum item pro tritico ignominie causa datum Polybius narrat. Addit Vegetius libr. I. cap. XIII. non ante ijs in tritico reddi solitam annonam, quam sub presentia Præfecti, Tribunorū, vel Principum, experimētis

dati ostendissent, se omnia quæ erant in militari arte compleſſe : quanquam Vegetius loquitur de ijs qui parum in exercitatione & proluſione armorum profeciſſent: ſed tamen alijs quoque de cauſis eadem poena affectos milites veterum teſtimonia declarant. Liuius libr. vigefimoſeptimo. Cohortibus, quæ ſigna amiſerant hordeum dari iuſſit. Suetonius in Auguſt. capit. xxiv. Cohortes ſi quæ ceſſiſſent loco, decimatas hordeo pauit. Frontinus. M. Antonius cum agger ab hoſtibus incenſus eſſet, ex ijs qui in opere fuerant, duarum cohortium milites decimauit, & in ſingulos ex his centuriones animaduertit; legatum cum ignominia dimiſit; reliquis ex legione hordeum dari iuſſit.

Cibum quoque poenæ loco ſtantes capere iuſſos memoriæ proditum eſt. Liuius libro vigefimoquarro. Nomina eorum qui deſtata pugna memores ſecefſionem paulò ante fecerunt, referri ad me iubebo: citatoſque ſingulos iureiurâdo adigam, niſi quibus morbus cauſa erit, non aliter quam ſtantes cibum porumque, quoad ſtipendia facient, capturos eſſe.

Cinctus etiam togæ vel tunicæ præcidebatur, diſcinctique deſtituebantur. Valerius libro II. Piſo Conſul cum in Sicilia bellum aduerſus fugitiuos gereret, & Titius equitum Præfeſtus fugitiuorum multitudine hoſtium cum ueſtus arma his tradidiſſet: his Præfeſtum ignominia generibus affici iuſſit, eum toga lacinijs abſciſſis amictum, diſcinctaque

tunica

tunica indutum, nudis pedibus à mane, nocte
 & ad principia per omne tempus militiæ
 adesse: interdixit etiam ei conuictum homi-
 num vsuque balnearum. Lilius lib. xxvii.
 Centuriones manipulorum, quorum signa a-
 missa fuerant, districtis gladijs discinctos de-
 lictiuit. Frontinus lib. iv. Silla cohortem &
 centuriones, quorum stationem hostis per-
 truperat, galeatos & discinctos perflare in
 principijs iussit.

Addita quoque est huic ignominie inter-
 dum molestia laboris, vt, verbi causa, discin-
 cti fossam foderent, cespitem ferrent, fenum
 decarent. Plutarchus in Lucullo. Milites in-
 terioribus tunicis solutis, in conspectu exer-
 citus fossam pedum duodecim fodere ius-
 sit. Suetonius in August. cap. vigesimo quar-
 to. Centuriones, statione deserta, itidem vt
 manipulares capitali animaduersione puniit,
 pro cetero delictorum genere, varijs igno-
 minijs affecit, vt stare per totum diem iube-
 ret ante prætorium, interdum tunicatos di-
 scinctosque nonnumquam cum decempedis,
 vel etiam cespitem portantes. Frontinus lib.
 quarto. C. Curio Conf. seditiosam legionem
 inermem procedere, discinctamque in con-
 spectu armati exercitus stramenta coëgit se-
 care; postero autem die similiter fossam di-
 scinctos milites facere.

Sanguinis mittendi consuetudinem inde
 orta puto, quod in subito pauore medici san-
 guinem mitti iubeant: vt ergo pauoris ac ti-
 miditatis ignauos milites argueret, sanguine

mittebant. Postea usus obtinuit, ut in quocunque delicto sanguis mitteretur. Frontinus libr. iv. M. Cato memoriæ prodidit in furto deprehensis inter commilitones detras esse præcisas; aut si lenius animadvertere voluissent, in principijs sanguinem mittere. Gellius libr. x. cap. viii opinatur id factum primitus in milicibus stupentis animi, atque à naturali habitu declinantis, ut non tam pœna quam medicina videretur: postea ob pleraque alia delicta idem factitatum per consuetudinem, quasi minus fini viderentur omnes qui delinquerent. Alij id factum putant, ut sanguinem quem cum gloria fundere pro patria noluissent, cum ignominia amitterent.

*Marellus
libr. 13.
Var. c. 20*

Gradus deiectio fuit; cum magistratu, vel honoris aliquo gradu ignominia causa quispiam deieciatur: quo pœnæ genere usus est Cincinnatus Dictator in L. Minucium Cons. quem abdicato consulatu legatum ad exercitum manere iussit, ut refert Livius libr. iii.

Equites quoque gradu deieci dicuntur, cum ademptis equis in peditum ordinem rediguntur. Hinc Menander Dig. de re milit. Qui in pace deseruit, eques gradu pellendus est; pedites militiam mutat.

Militiæ autem mutatio fuit cū verbi gratia legionarij pedites ad leuam armaturam redigebantur, vel in aliarum legionum supplementa transcribebantur. Macer Dig. de re

dere milit. Desertorem qui à patre suo fuerat
 oblatuſ, in deterioreſ militiam D. Pius dari
 iuſſit. Modestinus Dig. de custodia reorum
 vel capite punitur, vel in extremum gradum
 militiæ datur Liviſ libr. xxv. Nunc deterio-
 re condicione ſumus, quam apud patres no-
 ſtros fuerunt captivi: quippe illis arma tan-
 tum atque ordo militandi, locuſque in quo
 tenderent in caſtris, eſt mutatuſ: quæ tamen
 ſemel nauata Reip. opera, & vno felici præ-
 ſidio recuperarunt. Valeriuſ I. II. C. Cotta P. Au-
 reliuſ Pecuniolam ſanguine ſibi iunctu ob-
 ſidioni Liparitanæ præfecerat, virgiſ caſum
 militiæ munere inter pediteſ fungi coëgit,
 quod eiſ culpa agger incenſuſ & pæne ca-
 ſtra erant capta. Idem Valeriuſ. Piſo Conf.
 curmaſ equitum qui arma fugitiuiſ tradidiſ-
 ſent, ademptiſ equiſ, in funditorum alaſ tranſ-
 ſcripſit. Et alibi. Romani, inquit, cum magnuſ
 captiuorum ciuium ſuorum numerum à Pyr-
 rho Rege vltro miſſum recepiffent; decreue-
 runt, vt ex iſ qui equo meruerant, pedi-
 tum numero militarent; qui pediteſ fuerant,
 in funditorum auxilia tranſcriberentur. Mar-
 cellinuſ libr. xxiv. Reliquoſ ex ea cohorte e-
 quiteſ qui abiecte ſuſtinerant impetuſ graſ-
 ſatorum, ad pedestreſ compegit militiam,
 quæ oneroſior eſt dignitatibuſ imminutiſ Et
 lib. xxv. initio. Imperator ademptiſ ſignibuſ ha-
 ſtiſque diffracſtiſ omneſ eoſ qui fugiſſe argue-
 bantur, inter impedimenta & ſarcinaſ & ca-
 ptiuoſ agere iter impoſuit.

lib. 2.

Similiſ huic videtur eſſe pœna illa, cum

C c 1

ipſuſ

ipsius legionis nomen aboleretur; de qua Frontinus lib. iv. Nullis, inquit, precibus impetrari a C. Curione potuit, ne signa feditio-
is legionis submitteret, nomenque aboleret; milites autem in supplementum ceterarum legionum distribueret. Dio etiam libro lxxv. scribit Agrippam ignominia causa edixisse, ne legio quae Augusta dicebatur, eo nomine deinceps vteretur.

Munerum interdictio fuit, cum alicui aditus ad honores & magistratus militares precludebatur. Qua poena Cannensis cladis reliquae milites affecti, quos Livius hac conditione scribit in milites fuisse receptos, dum ne quis eorum, dono militari virtutis ergo donaretur.

Dig. de re mil.

Missio ignominiosa teste Macro fuit, cum quis ob delictum Sacramento soluebatur. Duplex autem videtur fuisse, altera quae proprio nomine Missio ignominiosa dicta est; altera Exauctoratio: quamquam haec nomina plerumque apud scriptores confunduntur. Missio ignominiosa, ut ait Vlpianus, toties est, quoties is qui mittit, addit nominatim ignominiae causa se mittere: de qua Hirtius de bel. Afric. Ob negligentiam, ignominiae causa dimittendos ab exercitu, gravissimumque in eos edictum proponendum curavit.

*Dig. De ijs qui no-
tantur in-
fama.*

Ritum ignominiosae missionis ostendit ibidem Hirtius idem. Caesar de suggestu, conuocatis omnium legionum Tribunis Centurionibusque, C. Auiene, inquit, quod in Italia

popul-

populi Romani milites contra Rempub. in-
 dignati, rapinasque per municipia fecisti: i-
 gnominia causa ab exercitu meo terremo-
 neo. Hæc ille: & recte quidem, quia, ut ait Vi-
 pianus, semper addi causam oportet, cur mi-
 nus cum ignominia dimittatur.

Exautoratio fuit, eodem Vlpiano teste,
 quin detrahis insignibus militaribus Impera-
 tor inter infames aliquem efficiebat; neque
 necesse fuit addere se ignominia causa exau-
 torare. Exautorationis exemplum fortasse
 est, quod Marcellinus narrat lib. xxv. initio.
 Imperator adeptis signis hastisque diffra-
 ctis, omnes eos qui fugisse arguebantur, inter
 impedimenta, & sarcinas, & captiuos agere
 præcipere imposuit.

Porro dimissi cum ignominia, neque E-
 xautoratorum præmia consequiebantur; neque
 iterum in militiam recipiebantur; neque Ro-
 mæ, aut alibi ubi Imperator esset, agere po-
 terant, ut Menander, & Macer de re milit.
 Vlpianus. De ijs qui norantur infamia, tra-
 dere.

De Animaduerfione in hoſtes.

CAP. IX.

VICTORIA parta Romani, in hoſtes vi-
 ctosiure belli animaduertere: qua ta-
 men in re maxime clementia, & placabili-
 tatis gloria cæteris gentibus præſtitere.
 Quare vere dixit Flavius Lucanus apud Li-
 b. v. lib. vigesimo quinto. Nullam vnquam
 gentem

gentem magis exorabilem promptioremque
venia danda fuisse. Hinc L. Camillus in ora-
tione pro Latinis ad Senatum Roman. quam
refert Livius libr. viii. vultis exemplo maiori-
rum augere rem Romanam victos in ciuica-
tem accipiendō materia crescendi per sum-
mam suppeditat gloriam.

Animaduersionis autem in hostes varia ge-
nera fuere: nam supremo supplicio affecti
sunt, missi sub iugum, sub corona venditi; im-
pensas belli præstare, stipendium & frumen-
tum conferre iussi, agro multati, vrbibus ac
libertate spoliati, vectigales facti. Quæ om-
nia veterum exemplis & auctoritate confir-
manda sunt.

Livius libr. ii. Aurunci passim principes se-
curi percussi; sub corona venierunt alij cole-
ni oppidum dirutum; ager venijt. Idem. Vol-
scis iudicia in annos quadraginta petenti-
bus data, frumento stipendioque imperato-
rum. Idem. Actum est de pace, impetrataque foret
si quod impensa factum in bellum erat, præ-
stare Sabini (id enim postulatum erat) in ani-
mam induxissent. Et libr. v. Faliscis in stipen-
dium militum eius anni, pecunia imperato-

Primi sub iugū Aequi à Dictatore L. Quin-
ctio missi leguntur: qua de re cum alij fere om-
nes tum Livius libr. iii. Tribus, inquit, hastis
iugum fit, humi defixis duabus, superque eas
transversa vna deligata: sub hoc iugo Dicta-
tor Aequos misit. Mittebantur autem sub iu-
gum hostes discincti ereptis omnibus armi-
telisque vt scribit Festus.

U iugum.
U sub
iugum.

Sub co

Sub corona venire hostes dicuntur auctore Festo, quia captiui coronati solent venire, ut ait Cato in libro de re milit. Ut populus suus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum ear, quam re male gesta coronatus veneat. Hæc Festus. Eadem Gellius lib. vii. ca. iv. qui tamen aliam addit causam, aut captiui sub corona vendi dicantur; quod videlicet milites custodia causa, captiuorum venalium greges circumstarent; eaque circumstatio militum, corona appellata sit. Hanc quoque adhibitam idem Festus docet, ac sub ea captiuos venire, quos Græci *δορυαλάτοις* & *δορυκλήτοις* vocant: nimirum quia ha-
*u. Celi-
bariba-
sta.*

sta summa armorum & imperij est, quam ob causam viri fortes ea donantur.

Urbes hostium ad classicum euerfas incensasque esse docet Seruius ad lib. 2. Aeneid. qui in hanc sententiam accipit illud

Exoritur clamorq; virum, clangorq; tubarum.

Certe hoc modo Albam euerfam narrat Liv.

Agro hostes vel vniuerso vel parte multabantur. Linius lib. 1. Subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt: agri parte multatis in centum annos indutiae datae. Et lib. 2. Eietrans ex S. C. data pax: ager ademptus. Ibidem. Cum Hernicis foedus ictum; agrum partes duae ademptae. Et lib. decimo. Frustrates tertia parte agri damnati.

Ager vero de hostibus captus aut venibat, & pecunia in ærarium redigebatur; aut publicus populi Rom. fiebat; aut colonis diuidebatur.

400 DE RE MILITARI
debat. Liuius libro secundo de Auruncibus
Oppidum dirutum; ager venijt. Et ibidem
Volscis Veliternus ager ademptus. Velit-
tras Coloni, ab vrbe missi, & Colonia de-
ducta.

De Pace ac Fœderum generibus.

C A P. X.

Bello confecto, sequitur Pax, quæ vel in-
perpetuum, vel in certum temporis spa-
tium data est aut dierum, aut mensium, aut
annorum illa sponso, vel Fœdus, hæc Indu-
tia appellatur. M. Varro in libro Humanarum
rerum, qui est de bello & pace, Indutias definit
pacem castrensem paucorum dierum, vel
belli ferias, quas tamen definitiones Gellius
lepidas magis & incundas, quam plenas aut
probas esse arbitratur. Pactum enim inducia-
rum eiusmodi esse ait, vt in diem certum non
pugnetur, nihilque incommodi detur: sed
ex eo die vt iam omnia belli iure agantur;
atque hinc dictas Indutias, quasi inde vel
iam. Aurelius autem Opilius in primo libro
Mularum, inducias dicit esse, cum hostes in-
ter se vtrinque vtroque, alteri ad alteros, im-
pune & sine pugna ineunt: inde factum no-
men, quasi initum & introitum. Indutias
Virgilius pacem sequestrem appellat, libro
vndecimo. Donatus in Eunuch. sc. prima.
Inducia sunt pax, in paucos dies, vel quod
in diem dentur, vel quod in dies otium præ-
beant.

Indu-

Indutijs igitur pax in certum temporis spatium dabatur, quare sæpe factum legimus, ut populus Roman. hostibus pacem perpetuam fœdusq; petentibus inducias dederit. Livijs libro 1. Subacti Veientes pacem petentem oratores Romam mittunt: agri parte multatis a centum annos induciæ data. Et libro 9. Aterusia, Cortona, & Aretio, quæ ferme capita Hetruriæ populorum erant, legati pacem petentes; inducias in xxx. annos impetrarunt.

Tempore porro induciarum, summa à bello quies fuit, atque etiam aliqua cum ijs, quibuscum pactæ erant, societatis species & imago: ut qui eas violassent, ius gentium violasse existimarentur. Unde illud est apud Livium libr. 40. Omnes portas concionabundus ipse Imperator circumijt, & quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat, nunc fraudem hostium incusans, qui pace petita, inducijs datis, per ipsum induciarum tempus, contra ius gentium ad castra oppugnanda venissent. Itaque à Cicerone iure vituperatur, is tamquam nimis callidus & malitiosus juris interpret, *lib. 1. de Offic.* qui cum triginta dierum essent cum hoste pactæ induciæ, noctu populabatur agros; quod dierum essent pactæ, non noctium induciæ.

Pax perpetua, uti superius diximus, fœdere, vel sponsione dabatur. Sponsio neque populi iussu, neque Senatus auctoritate, sed arbitrio magistratum, & Imperatorum

ratorum fiebat, atque eorundem deditio-
 per quos facta esset, infirmabatur. Spon sion
 ritum, & quid à fœdere differret, docet pla-
 nilsimè. Liviùs libr. 9. Consules profecti
 Pontium in colloquium, cum de fœdere
 etor cogitaret, negarūt iniussu populi fœde-
 fieri posse, nec sine fœtialib. cœrimoniâ; a
 sollemni. Itaque non vt vulgo credunt, Cla-
 diusque etiam scribit, fœdere pax Caudin-
 sed per spon sionem facta est. quid enim an-
 spon sionibus in fœdere opus esset, aut obsid-
 bus, vbi precatone res transigitur. Per que
 populum fiat, quo minus legibus dictis ste-
 tur, vt eum ita Iuppiter feriat, quemadmod-
 à fœtialibus porcus feriat? spon sionem
 Consules, legati, quæstores, tribuni militum
 nominaque omnium, qui spon sionem, ex-
 stant: vbi si ex fœdere acta res esset, præter
 quam duorum fœtialium non exstarent. Hæc
 Liviùs, qui deinceps pacem eam à populo
 Roman. Consulibus & ceteris, qui spon sionem
 tant, deditis, irritam esse iussam addit.

Quare illud ab Imperatoribus semper ob-
 seruatum vidimus, vt cum spon sione res tra-
 sfigeretur, exciperent, si S. P. Q. R. censuisset.
 Itaque Princeps quidam Carthaginensis
 pud Liviùm libro 21. ad Romanos legatos se-
 cum de fœderis ratione agentes ita verba fe-
 cit. Vos, quod C. Luctatius Cos. primo no-
 biscum fœdus icit, quia neque auctoritate
 Patrum, nec populi iussu icitum erat, nega-
 stis vos eo tenere: itaq; aliud de integro fœ-
 dus publico consilio icitum est. Cui mox ita
 respon-

respondet Romanus, Cum in Lutarij foedere diserte additum esset, ita id ratum fore, si populus censuisset. hinc etiam apud eundem T. Quinctius Imper. Neque sine auctoritate Senatus quidquam eorum ratum fore, quæ eum rege ipsi pepigissent. Quamquam autem Sponsio à foedere diuersa sit; sæpe tamen euenit, vt quod Imper. iniussu populi, & sine auctoritate Senatus pepigerit, id etiam foedus sic appellatum, sic Lutarij foedus vocatum proxime ostendimus; tale etiam fuit Namantinum, quod auctoris deditione dissolutum est.

Lib. 32.

Foedus autem non ex Imperatoris arbitrio, sed iussu populi, aut Senatus auctoritate; neque per sponsores datis obsidibus, sed per fetialem publicum populi Romani nuntium, sollemni precatatione adhibita fiebat. Foederum tria genera fuisse docetur apud Liliam libro trigesimo quarto. Menippus Antiochi legatus vnum, cum bello victis dicerentur leges: vbi enim omnia ei qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex ijs habere victos, quibus multari, eos velit, ipsius ius atque arbitrium esse. alterum, cum pares bello, æquo foedere in pacem atque amicitiam venirent: tunc enim reperi reddique per conventionem res; & si quarum turbata bello possessio sit. Eas aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriusque commodo componi. tertium esse genus, cum qui hostes nunquam fuerint, ad amicitiam sociali foedere

Lilius li.

9.

Dd inter

inter se iungendam coëant: eos neque dicere, neque accipere leges; id enim victoris, & victi esse. Quibus verbis nihil profecto diceretur aliud, nisi fœdera alia alijs æquiora fuisse.

lib. 6. ex-
presso.

Aequissimum fœdus dicebatur, cuius formula fuit, cum ab vtraque parte cauebatur, & pari iure societas vtrique, & amicitia stabiliebatur. Quale illud fœdus fuit, quod cum Latinis, teste Dionysio, Romani hisce legibus fecerunt, vt inter Romanos, Latinosque populos omnes perpetua pax esset; neutri alteris bellum inferrent, aut aliunde hostes inducerent; bellum inferentibus infestum iter redderent; belloque laetificis opem totis viribus ferrent; prædamque ac spolia ex æquo diuiderent; de priuatis contractibus lites iudicio dirimerentur intra decem dies in foro eius populi, vbi contractus ille factus esset; condicionibus fœderis nihil adderetur detrahereturve, nisi ex consensu Romanorum & Latinorum populorum omnium. quo etiam in genere fœdera fuerunt, quæ populus Romanus cum Carthaginienſi, antequam armis inter se decerarent, fecit, quorum meminit Polybius libro tertio.

Item illud Hannibalis cum Locrenſibus, de quo scribit Liuius libro vigeſimo quarto initio. Locrenſibus, inquit, iussu Hannibalis data pax, vt liberi suis legibus viuerent, vbi pariter & portus in potestate Locrenſium el-

ſent;

sent: societas eo iure stare, ut Pœnus Locrensem, Locrensis Pœnum bello ac pace iuraret.

Alterum foederis genus minus æquum fuit, cui hæc verba erant adiuncta; Maiestatem populi Romani comiter conseruanto: quæ verba, ut ait Cicero pro Balbo, imperantis sunt, non precantis: cum enim alterius populi Maiestas conseruari iubetur, de altero fletur, certe ille populus in superiore condicione causaque ponitur, cuius Maiestas foederis sanctione defenditur. Quod autem in hoc genere dixit Cicero, Comiter, id videtur dixisse Liuius, sine dolo malo, in exponendis condicionibus pacis Aetolis data. sic enim scribit. Imperium Maiestatemque populi Romani gens Aetolorum conseruato sine dolo malo. Et quamuis Liuius hoc foedere bello pares in pacem atque amicitiam venisse dicat: id non sic est accipiendum, ut pares omnino esse debuerint, vix enim fieri solet, ut nisi clade aliqua accepta, pars altera ad petendas accipiendasque pacis condiciones induceretur: sed ut non penitis accisis alterius partis opibus pax & amicitia firmaretur. Itaque bello superiores victis pacis condiciones ferebant obfides, & tributum imperabant, agri parte multabant; suis legibus magistratibusque vti permittebant. Ita Hieronymus teste Polybio, talentis centum pacem à Romanis impetrauit. Pisidæ etiam, legatis missis, pacti, quinquaginta talentis, & viginti

D d 2 millibus

Moage-
ses yran-
nus centū
talentis,
ex mil.
libris me-
dimum
fromenti
à Cn. Mā-
lio Cos.
pacem
mercatus
est Liu-
lib. 38.

millibus medimnūm tritici, & xx. hordei pa-
cem à Consule impetrauerunt, vt scribit
Liuius libro trigesimo octauo. Carthagini-
nenses item bello Punico secundo victos,
naues omnes, elephantos, perfugas, fugitiuos,
que & captiuos omnes tradere, in super tribu-
tum pendere quotannis iussos idem Liuius
scribit libr. 30. cum hoc tamen vt liberi legi-
bus eius viderent: quas vrbes, quosque agros,
quibusque finibus ante bellum tenuissent, te-
nerent.

Tertium fœderis genus iniquissimum de-
diticiorum fuit: de quo antequam dicam, ex-
plicandæ sunt carimonix, quibus hæc fœde-
ra ferirentur.

De carimonijs siue ritu fœderum.

C A P. XI.

lib. 1.

Fœdera igitur alia alijs legibus, ceterum,
teste Liuiο, eodem modo omnia facta sunt.
Vbi enim petentibus hostibus Imper. pacem
dedisset, mox Romam ad Senatū mittebat,
vt eius auctoritate confirmaretur, quod si Se-
natus pacem probasset: ad populum fereba-
tur, vellet inberetne pacem fœdusque cum
ea gente esse: neque enim vt ostendimus sine
auctoritate Senatus, iussuque populi quid-
quam eorum ratum erat, quæ cum hostibus i-
psi duces pepigissent. Id vel vno Liuij testi-
monio libro 37. comprobatur. Post Rhodios,
inquit, Antiochi legati vocati sunt, ij obre-
stati sunt P. C. vt pacem datam à L. Scipione
impera-

Imperatore, quibus legibus dedisset, confirmarent auctoritate sua. Et Senatus eam pacem seruandam censuit; & paucos post dies populus iussit, Vt autem bellum comitijs censiuriatis susceptum est, ita pax tributis comitijs iussa. idem Linius libro vigesimo nono. Hæc conscripta consignataq; sunt, & in duos menses indutiæ factæ, donec Romam mitterentur legati, vt populus in has condiciones pacem iuberet. iusseruntq; omnes tribus, quia verso in Africam bello, omnibus alijs in præsentia leuari bellis volebant. li. 30. Inclinatorum omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus Conf. cui classis prouincia erat, S. C. intercessit. Tū Man. Acilius & Q. Minucius tribuni pleb. ad populum tulerunt, vellent iuberentne Senatum decernere, cum Carthaginensibus pax fieret? Et quem eam pacem dare, quemq; ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace. Vti rogas, omnes tribus iusserunt: pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Et libro trigesimo tertio. Q. Marcius Rex & C. Atinius Labeo tribuni pleb. se intercessuros dixissent, ni prius ipsi ad plebem tulissent, vellent iuberentne cum rege Philippo pacem esse? Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata est, omnes quinque & triginta tribus vti rogas iusserunt.

Vbi igitur ratam pacem populus fecisset, senatus x. legatos eligebat, quorum ex consilio Imperator res melius constitueret, legesque daret: de rerum autem summa vel Senatus ipse ante constitueret, vel liberam pote-

statem Imperatori permittebat. Cicer. lib. 13. epist. 6. ad Att. negat legatos esse potuisse Imperatori propinquitate coniunctos. Hoc etiam accepi non solitos maiores nostros legare in decem, qui essent imperatorum necessarii, vt nos ignari pulcherrimorum institutorum aut negligentes potius M. Lucullum & L. Murenam & ceteros ad Lucullum misimus. Linius libro trigesimo. Ex hac rogatione Senatus decreuit, vt P. Scipio ex legatorum sententia pacem cum populo Carthaginensi, quibus legibus ei videretur, faceret. Et lib. 33. Decem legati more maiorum, quorum ex consilio T. Quintius Imperat. leges pacis Philippo daret, decerit. Et libro trigesimo septimo. Quibus omnibus datum est responsum, decem legatos, more maiorum, Senatum missurum ad res Asiae disceptandas, decem legatos hos decreuerunt, his quae praesentis disceptationis essent, libera mandata: de summa rerum Senatus constituit. Et libr. 38. ita loquitur. Mâlijs, ex x. legatis, si dijs placet, quod consilium dispensandae, cohonestandaeque victoriae Imperatoribus maiores dederunt nostri, aduersarios habeo. Et libro 45. Legatos deinde, quorum de sententia Imp. L. Paulus L. Anicius componerent res, decreuerunt, decem in Macedoniam, quinque in Illyricum.

Ceterum quâquam tales viri mitterentur, quorum de consilio separari possent Imp. nihil indignum, nec clementiae, nec gravitate pop.

pop. Roman. decreturos esse: tamen in Senatu quoque agitata est summa consiliorum, ut inchoata omnia legati ab domo ferre ad tripp. possent.

Post pacem iussam, foedus feriebatur vel Romae si legati populi illius adessent, vel in provincia missis eo Fetialibus. Linius libro trigesimo. Fetiales cum in Africam ad foedus ferendum ire iuberentur. Et libro trigesimo septimo. Senatus eam pacem ierendam censuit, & paucos post dies populus iussit. Foedus in Capitolio cum Antipatro principe legationis, & eodem fratris filio regis Antiochi est ictum. De tempore autem *quæst. 48* Murarchi præceptum est in quæstionibus Roman. nullum foedus aut pactioem post meridiem fieri licuisse.

Foedus porro per Fetiales duos percuti solitum, videtur indicare Linius libro nono, cum in foedere nullius nomen præterquam duorum Fetialium exstasse negat. Linius libro trigesimo octavo. Consul iuravit in hoc foedus: ab rege, qui exigerent iusurandum profecti Q. Minurius & L. Manlius. Ex his unus Paterpatratus appellabatur, quod ad patrandum, id est, sancendum iusurandum diceretur.

His Fetialibus olim Rex, postea Cõsul Prætorve ex S. C. imperabat, ut foedus cum ea gente ferirent: illi vicissim magistratum sagmina aut verbenas, id est, herbas puras sacrasque poscebant, quibus coronati foedus ferirent

Dd 4 iuben-

inbenteque magistratu, herbæ id genus de loco sacro Capitolij sumptum Fœcialibus dabatur: simul ex Iouis Feretrii templo lapides silices, quibus porcum ferirent, & Iouis sceptrum, per quod iurarent, secum ferebant. Cur autem sceptrum in fœderibus adhiberetur, hanc causam tradit Seruius ad libr. xi. Virgilij, quod cum olim Iouis simulachrum adhiberetur, idque molestum esset, præcipue cum fœdera fiebant cum longe positis gentibus, institutum est, ut sceptrum tenentes, quasi imaginem simulachri redderent Iouis. Sceptrum enim Iouis est proprium, idque Patris patratus, qui iusiurandum sanciebat, gestare solitus est. Ignem quoque & aquam ad facienda fœdera adhibita idem Seruius auctor est, eoque Virgilium respexisse, cum in fœdere Latini Regis & Aeneæ dixit:

Fontemq; ignemq; ferebant

Atque hinc factum, ut quos vellent à suo arcere consortio, ijs aqua & igni interdicerent, id est, rebus, quibus consortia copulantur. Rebus igitur omnibus comparatis, Fœciales Patri patrati caput capilloque verbera tangens, fœdus peragit. Legibus deinde pacis fœderisque recitatis, precatione rem concludit, per quem populum fiat, quominus legibus dictis stetur, ut eum ita Iupiter feriat, quemadmodum ab ipso porcus ferriatur: id ubi dixit, porcum saxo silice percussit, atque à feriendo porco fœderis nomen

ibi Dextra sceptrum nã forte gerabat. & Iuppiter bat stat.

ortum Vestus tradit. v. Fœdus, Fetialis, Porci. & Seruius libr. I.

Qui fœdere certo.

Et libr. 8.

Casa iungebant fœdera porca.

Hunc ritum fœderis ferendi describit Livius libr. I. Fœdera, inquit, alia alijs legibus, ceterum eodem modo omnia sunt, tum ita factum accepimus: nec ullius verustior fœderis memoria est. Fetialis Regem Tullum ita rogavit: Iubes ne me, Rex cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire? iubente Rege. Sagmina, inquit, te, Rex, posco. Rex ait: Puram tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogavit: Rex, facisne me tu regium nuncium populi Romani Quiritium? vasa, eomitesq; meos? Rex respondit: Quod sine fraude mea, populiq; Romani Quiritium fiat, facio. Fetialis erat M. Valerius is Patrem patratum Sp. Fusium fecit, verbena caput capilloq; tangens (Pater patratus ad iusiurandum patrandum, id est, sancendum fit) fœdus, multiq; id verbis, quæ longo effata carmine non operæ est referre, peragit. Legibus deinde recitatis. Audi, inquit, Iuppiter, audi Pater patratus populi Albani, audi tu populus Albanus: vt illa palam prima postremaq; ex illis tabulis certaq; recitata sunt sine dolo malo, vtrique ea hic hodie rectissime intellecta sunt; illis legibus populus Romanus prior nõ deficiet.

Dd 5

Si prior

Si prior defecerit publico consilio, dolo malo; tum me Diespiter popul. Rom. sic ferito, vt ego hunc porcum feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Id vbi dixit, porcum saxo silice percussit. Hæc Linius libro primo. Idem libro nono. Quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, vbi precatione res transigitur. Per quem populum fiat, quominus legibus dictis steretur, vt eum ira Iupiter feriat, quemadmodum à ferialibus porcus feriat? & li. 30. Ferialibus cum in Africam ad fœdus ferendum ire iuberentur, ipsis postulantibus, S. C. in hæc verba factum est. Vt priuos lapides silices, priuasque verbenas secum ferrent: vti Prætor Romanus his imperaret, vt fœdus ferirent, illi Prætozem sagmina poscerent. Herba id genus ex arce sumptum dari ferialibus solet. Festus. Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbe puræ, quia ex loco sancto arcebantur à Consule, Prætozeque; legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel à sanciendo, id est, confirmando. Idem. Feretrius Iuppiter dictus à ferendo, quod pacem ferre putaretur: ex cuius templo sumebant sceptrum, per quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent.

Seruius ad libr. xii Virgilij. Verbenæ proprie est herba sacra, sumpta de loco sacro Capitolij, qua coronabantur Ferialibus, & Paterparratus fœdera facturi, vel bella indicturi. abusive tamen iam verbenas vocamus omnes frondes sacratas, vt est laurus, oliua, & myr-

tus

rus, Terentius. Ex ara hinc fume verbenas :
nam myrtum fuisse testatur Menander, de
quo transtulit Terentius. Donatus ibidem.
Acron ad Horatium, libro primo.

Morem autem feriendi porci in fœderibus
antiquissimum fuisse docet Varro libro se-
cundo, de re rustic. capit. quarto. Ab Suillo
genere pecoris immolandi initium primum
sumptum videtur : cuius vestigia, quod initijs
Cereris porci immolantur, & quod initijs pa-
cis fœdus cum feritur, porcus occiditur. Ad
eundem morem alludit Virgil. lib. VIII.

Et casa iungebant fœdera porca.

Ad quem locum Seruius in hunc modum scri-
bit : Fœdera dicta sunt à porca fœde & crude-
liter occisa, cuius mors optabatur ei, qui à
pace resillisset. falso autem ait Porca : nam ad
hoc genus sacrificij porcus adhibebatur, ergo
aut usurpauit genus pro genere, vt Timidi-
uenient ad pocula damæ, cum has damas dica-
mus; item supra lupam, cum artis sit hic &
hæc lupus : aut certe illud ostendit, quia in o-
mnibus sacris, feminei generis plus valêt vi-
ctimæ. denique si per marem litare non pos-
sent, succidanea dabatur fœmina : si autem
per fœminam non litassent, succidanea adhi-
beri non poterat. vide Quintil. lib. 8. cap. 3.
Suet. tamen in Claudio cap. 25. etiam porcam
adhibitam significat.

Hanc tamen porci feriendi rationem immu-
tata docet Pol. l. 3. vt non porcus feriretur,
sed lapis abijceretur. is enim cum Pœnis hoc
modo istum fœdum exponit. Fetialis lapidem renes
ita ait :

ita ait: Si sine dolo malo ago, Dij me fortunent: Si sciens fallo, ceteris omnibus salu- in suis ciuitatibus, legibus, laribus, delubris sepulchris, solus ego concidam, vt hic lapis è manibus meis decidat, nec plura locutus manu lapidem abiicit. Quare Suetonius scribit Imper. Claudium antiquum morem seruasse, vt cum regibus in foro foedus icere cæsa porca, ac veteri fetialium precatione adhibita. Posterioris tamen iussurandi consuetudinis meminit in Silla Plutarchus: Festus etiam antiquam formulam adscribit. Lapidem, inquit, silicem tenebant iuraturi per Iouem hæc verba dicentes: Si sciens fallo, et me Diespiter salua vrbe, arceq; bonis eiicias, vti ego hunc lapidem. Meminit & Cicero ad Trebatium epistol. 12. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cum scias Iouem iratum esse nemini posse?

*ibi. Iupit.
hac stat.
Liu li. 8.
initio.*

Dij foederum præfides multos fuisse tradit Seruius ad lib. XII. Liuius lib. XXX. Cum fleto misericordia parentes appareret, senatorum vnũ infestum perfidię Carthaginensium, succlamasse ferunt: per quos Deos foedus icturi essent, cum eos, per quos ictum esset, fefellit sent? Per eosdem, inquit, Asdrubal, qui tam infesti sunt foedera violantibus. Maxime autem Iupiter in foederibus colebatur, quem in solemnibus precatione inuocabant: per cuius sceptrum iurabant: cuius denique fulmine foedera confirmari & sanciri putabant. Hinc Virgilius lib. 12.

Audiat hæc genitor, qui foedera fuluine sancit.

Corusca

Coruscatio enim si interuenisset, foedera confirmari scribit ibidē Seruius. Ianum quoque foederi interfuisse idem Seruius docet: itaque postquam Romulus & Tacitus in foedera conuenerunt, Iano simulachrū duplicis frontis effectum est, quasi ad imaginem duorum populorum: vnde etiam Latinus Rex incedere Ianum, ceterosque deos inuocat.

Foedera autem in tabulis æreis, columnisue insculptis in Capitolio adseruabantur, ut ait Appianus in Syriaca. Linius lib. II. Tantumque sua laude obstitit famę consulis Marcius, ut nisi foedus cum Latinis columna ænea insculptum monumētis esset ab Sp. Cassio vno, quia collega abfuerat, iustum Postūmum, Cominium bellū-gessisse cum Volscis memoria celsisset. Et libr. XXVI de foedere Aetolico. Hæc conuenerunt, conscriptaq; biennio post Olympiæ, Aetolis, in Capitolio ab Romanis, ut testata sacratis monumentis essent, sunt posita. Foedus verò inter Triumui os initum Romam missum, ut in Vestæ templo custodiretur scribit Dio libro XLVIII. & Appianus libro V.

De hostium deditioe.

C A P. XII.

Explicatis duobus foederum generibus, sequitur tertium eorum, qui bello victi, in victorum potestate ita veniebant, ut ea tantū haberent, quæ victoris arbitrium & voluntas reliquisset. Itaque inter omnes qui amicitia & societate iuncti erant cum Romanis, ini-

quis-

quissima conditione vsi sunt dediticij, ade-
 vt non in fœdere, sed in ditione esse diceretur.
 hinc Liu. li. 8. Sidicinos cū nec vt Samnites
 in pace amicitia, nec vt Campani auxiliū
 in bello petissent, nec in fide pop. Rom. nec in
 ditione esse. & ibid. Campanos non fœdere
 sed per ditionem in fidem venisse. lib. eni-
 ita locuti erant Campani. Quandoquidem
 nostra rueri aduersus vim atque iniuriam in-
 sta vi non vultis; vestra certe defendetis. Ita
 que populum Campanum, urbemque Capuam
 agros, delubra Deum, diuina humanaque om-
 nia in vestram P. C. populiq; Rom. ditionem
 dedimus: quidqd deinde patiemur, dediticij
 vestri passuri. Et libr. 9. Teates quoque Apulij
 ad novos Coss. fœdus petitum venerunt, pa-
 cis per omnem Apuleam præstandæ populū
 Rom. auctores id audacter spondendo impe-
 trauerunt, vt fœdus daretur, neque vt æquo
 tamen fœdere, sed vt in ditione popul. Rom.
 essent. Et libr. 28. Mos vetustus ei at Romanis
 cum quo nec fœdere, nec æquis legibus iun-
 gerentur amicitia, non prius imperio in eum
 tanquā pacatum vti, quam omnia diuina hu-
 manaque dedisset; obsides accepti, arma ad-
 empta, præsidia vrbibus imposita forēt. Scri-
 bit Appianus lib. 11. Milites in prælio cum te-
 ditionem facere significare vellent, capita
 sub clypeos inclinasse. Ammian. lib. 22. Eum-
 que secuti complures iam gladios quærentes
 & pila, ad Imperatorem transeunt, cum vex-
 illis scuta peruersa gestantes: quod defectio-
 nis signum est apertissimum. Cum verò trans-
 fugam

Stugam aliquam reciperet Imperator. hæc re-
 le Servio dicebat. Quisquis es, noster eris.
 quo respexit Virgil. lib. 2. Aen.

*Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere Graios:
 Noster eris.*

Cæterum cum se recipi supplicabant, fer-
 re solebant oliuæ ramum lana obuolutum,
 cuius libro vigesimoquarto. Ramos oleæ ac
 velamenta alia supplicum porrigentes ora-
 re, vt reciperent sese. Et alibi. Oratores ad
 Romanos cum infulis & velamentis miserūt.
 Et lib. vigesimonono. Decem legati Locren-
 sium obfiti squallore & sordibus, velamenta
 supplicum ramos oleæ, vt Græcis mos est, por-
 rigentes. lib. trigesimo. Velata infulis ramis
 oleæ Carthaginensium occurrit nauis,
 Tac. Tacitus libro tertio histor. Mox vela-
 menta & infulas pro muris ostentans. Virgil.
 libro octauo.

Pacifer æq; manu ramum prætendit oliuæ,

Cui me fortuna precatur.

Et victa campos voluit prætendere ramos.

Ad quem locum Servius ait, id sumptum
 ex certamine Neptuni & Palladis, cum enim
 Pallas prolata oliua vicisset, propterea fa-
 ctum, vt cum alicui ramus oliuæ offertur,
 melior esse indicetur: Vittas autem idcirco
 addi solere ramo, vt inertia & imbecillitas
 offerentis ostendatur. oues enim ex quarū la-
 na victæ sunt, alieno auxilio semper egent.

Porro deditiois ritum ac formulam ex-
 ponit Lijus libro 1. Deditos Collatinos ita
 acci-

accipio, eamque deditiois formulam e-
 Rex interrogauit: Estisné vos legati orato-
 resque missi à populo Collatino, vt vos popu-
 lum Collatinum dederetis? sumus. Estné po-
 pulus Collatinus in sua potestate? Est. Dedi-
 tisné vos populú Collatinum, urbem, agrum,
 aquam, terminos, delubra, utensilia, diuina
 humanaque omnia in meá populi que Romani
 ditionem? Dedimus. At ego recipio. Et
 xxvi. L. Atilius tribu. pleb. ex auctoritate
 natus plebem in hæc verba rogauit. Omnes
 Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui
 dediderunt in arbitrium ditionemque populi
 Romani Fuluius proconsuli, quæque vna secum
 dediderunt, agrum, urbemque, diuina, huma-
 naque, utensiliaque, siue quid aliud dedide-
 runt: de his rebus quid fieri velitis, vos
 rogo Quirites. Plebs sic iussit. Quod
 Senatus maxima pars censeat,
 qui adsideris, id volu-
 mus, iubemusque.

LIBER

LIBER SEPTI-
MVS.

Qui est de ijs, que Ducibus victoribus
honoris causa decernerentur.

De Imperatoris nomine.

CAP. I.

RE bene gesta iustaque victoria *de Camilla*
parta, ut ait Zonaras, Dux statim *li trium-*
eo ipso in loco in quo hostes *pho. 10. 2.*
profligarat, gaudio & impetu
victoris exercitus, Imperator sa-
lutabatur. Etenim nomen Impe-
ratoris à veteribus dupliciter vsurpatum est:
Vno modo pro quocumque exercitus duce,
qui suis auspicijs rem gereret, atq; imperium,
id est, ius belli gerendi haberet, quemadmo-
dum supra demonstratum est. Altero modo
accipitur Imperatoris nomen pro eo duce
præcipue, qui hostes prælio iusto vicisset;
quo nomine, uti diximus, militum studio &
acclamatione afficiebatur. Cicero lib. v. epi-
st. ad Atticum. Magnum numerum hostium
occidimus; castella munitissima cepimus, in-
cendimus; Imperatores appellati sumus. Ta-
citus lib. III. Annal. Tiberius id quoque Blæ-
do tribuit, ut Imperator à Legionibus saluta-
retur, prisco erga duces honore, qui bene ge-
ra repu. gaudio & impetu victoris exercitus
conclamabatur.

Et   Atque

Atque hæc nomina sic fuere inter se comparata, ut nunquam Imperatoris appellatio à militibus daretur, nisi ei, qui haberet Imperium, & suis auspicijs rem gessisset.

Quamuis enim Legati, aut Quæstores essent, in prælio, absente exercitus Duce, confecerent; tamen non ipsi, sed Dux, cuius auspicijs pugnarant, Imperator ab exercitu conclamabatur. Cicero in Pisonem. L. Flaccus, Q. Marcius, quorum tu Legatorum prælio Imperator appellatus eras, cum longe abfuisses. Varro de re rustica libro II. cap. IV.

Trebellius, cum esset Quæstor Licinio Nerva Prætori, in Macedonia provincia relictus, qui præfesset exercitui, dum Prætor rediret, prælio hostes ita fudit, ac fugavit, ut eo Nerva Prætor, Imperator appellatus sit. Hinc etiam cæsis à Germanico hostibus, tamen, ut ait Tacitus libro secundo Annal. Miles in loco prælij Tiberium Imperatorem salutavit. Dio etiam quinquagesimo primo scribit, victis à Crasso Dacis ac Bastarnis, eorumque Rege Deldone occiso: tamen non Crassum, sed Augustum, cuius auspicijs gesta res esset, Imperatorem appellatum.

de Curio-
ne.

Hæc appellatio, ut scribit libro secundo Appianus, ducibus maxime fuit honorificata, quod ea acclamatione testari milites videbantur, suum ducem eo nomine indignum non esse, quo cæteri olim duces ob rem præclare in bello gestam ornari consueverant. Adde

Dio

Dio libro sexagesimo, non nisi semel de vno bello aliquem Imperatorem appellari licuisse; at verò ex diuersis bellis nomen Imperatoris sæpius reportatum, scribit idem Dio libro XLIII.

Hinc etiam in antiquis inscriptionibus legitur IMPER. V. IMPER. X. &cet. Significatur enim ea re, quoties ille, victoria parta, Imperator appellatus sit. Atque ipsi etiam Cæsares, licet Imperatores vsurparentur (quo nomine summa rerum potestas declaratur) tamen cum noua aliqua victoria esset nunciata, veteri more Imperatores appellabantur. Augustum certe rerum dominum vicies Imperatorem conclamatum, vna cum Dione testatur vetus inscrip-
lib. 52.
tio.

*Imp. Caesar D. F. August. Pont. Max. Cos.
XIIII. Imp. XX. Trib. pot. XXXVII.
P. P.*

Augustus enim ceterique deinceps Principes, vt imperij auspicia, sic honorem omnem rerum à ceteris ducibus gestarum sibi referuarunt: quare ex aliorum secundis prælijs ipsi Imperatores salutabantur. Illud autem in huiusmodi inscriptionibus animaduertendum est, Imperatoris nomen, cum est Principis, præponi, hoc modo Imper. Caesar Aug. quamobrem Suetonius nomen Imperatoris, Prænomé vocat; Tiberius, inquit, prænomen Imperatoris recusauit. Cū verò Impe-
ratoris

Ec z

ratoris nomen, est victoris ducis, sequitur, hoc modo, C. Cæsar Imperator.

Neque tamen ex quacumque victoria nomen Imperatoris duci delatum est: certum enim hostium numerum esse oportuit, quæ cæso, Imperatoris appellaretur. Sed ea consuetudine paulatim depravata, multi, ut ait *Phil. 14.* Cicero, paucis hostium cæsis, Imperatoris tamen nomen consequiebantur.

Quis autem cæsorum hostium numerus obtinendo Imperatoris nomini sufficeret, incertum est. Appianus libro secundo, observatum esse præcis temporibus tradit, ut non nisi magnis rebus gestis, nomen Imperatoris acclamaretur: at verò sua ætate, decem millibus hostium vno prælio cæsis, acclamatum esse. Cicero autem, si mille duodecim millia hostium cæsa essent, satis fuisse videtur significare, ut Imperator quis appellaretur. Sic enim ait Philippica XIV. An si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum, mille aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine quæ increbuit, Imperatorem appellaret Senatus.

Ego autem sic existimo ad Imperatoris nomen obtinendum, non eundem ex omnibus hostibus cæsorum numerum, lege fuisse decretum; sed in ea re hostium generis, virtutisque habitam fuisse rationem: Neque enim puto Ciceronem de omnibus hostibus uniuersæ, sed de certo hostium genere locutum esse, neque enim hostium simpliciter, sed Gallorum, aut Hispanorum, aut Thracum,

(quæ

(quæ nationes bellicosissimæ habebantur) mille aut duobus millibus cæsis, Imperatores à Senatu appellatos dixit.

Qui enim, verbi causa, cum bellicosis hostibus rem gereret, huic minorem cæsorum numerum ad Imperatoris nomen consequendum suffecisse verisimile est: qui autem cum umbelli aliqua natione bellum faceret, ei pluribus fortasse cæsorum millibus opus fuit, ut Imperator conclamaretur.

Nam Dio libro trigesimo septimo cæsis à C. Antonio Cos. millibus hostium tribus, tantum eum numerum minorem esse dicit, quam ut ex eo nomen Imperatoris legitime referri posset. Neque tamen tantam cæsorum multitudinem, quantum scribit Appianus, postulatam credo: sed quinque hostium millium cæde, aut non multo secus, Imperatoris appellationem constituisse, mihi admodum credibile fit. Ut qui numerus ad triumphum impetrandum, Valerio & Orosio auctoribus, *Val. li. 2. cap. 3.* requireretur; idem etiam obtinendo Imperatoris nomini satis esset. *Oros. l. 5. cap. 4.*

Quoquo autem modo se res habeat, illud constat, non nisi certo hostium numero cæso, Imperatoris nomen fuisse conclamatum. Itaque Cicero ad Cælium scribens, libro secundo, epistola nona, dicit se iusta victoria Imperatorem appellatum apud Istum. Hinc illud Cælij ad Ciceronem libro VIII. epist. XI. Sed cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, si, ut numeraretur, postularet, tacuit.

Ee 3

Hunc

Hunc igitur primum quasi honoris gradum Duces adepti, Liciorum fasces lauro læritiæ causa, ornabant, ut ait Zonaras. Et Dio libro quadragesimoprimo. Pompeius ea victoria nomen Imperatoris accepit: quam neque orationem vllâ inflatam habuit, neque laurum fascibus addidit. Tacitus libro XIII. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit, obies à Quadrato & Corbulone gestas, laurum fascibus Imperatorijs addi.

Inde publicas de victoria litteras ipsi Duces ad S. P. Q. R. mittebant, ut Imperatoris nomen studijs militaribus partum, Senatus auctoritate confirmaretur: nec quemquam nisi ante de rebus à se gestis publice ad Senatum litteras dedisset, de triumpho postea in vrbe egisse scribit Dio libro quinquagesimoquarto.

Hinc Cicero in Pisonem. Torquatus magnis rebus gestis me referente absens Imperator est appellatus. Et Dio libro quadragesimo sexto. Cæsar, Hirtius, & Pansa à militibus & Senatu Imperatores nominati sunt. Idem quoque Dio lib. quinquagesimoquarto narrat Augustum oblituisse, ne Imperatoris nomen, quod Drusus & Tiberius apud exercitum militari fuerant acclamatione consecuti: Romæ ab Senatu confirmaretur. Zonaras tamen, impetrato triumpho, nomen Imperatoris confirmatum scribit: quamquam id potest intelligi de imperio, quod ingredi-

entibus urbem triumphantibus dabatur, ut
infra dicitur.

Ex eodem Dione scribit in Hadriano Xi-
hilinus, Imperator es in litteris, quas ad Se-
natum scriberent, illo solemnii initio vos. Si
vos, liberi que vestri valetis, bene est: ego
quidem, & exercitus valemus. quo tamen
principio Hadrianum abstinuisse narrat, cum
illi victoria multorum militum cade confi-
deret.

Hiscæ litteris, quæ bene gestæ rei nun-
tiaz erant, lauri ramum addi mos fuit: ex quo
litteræ Laureatæ dictæ sunt. Plinius libro
xv. cap. xxx. Laurus Romanis præcipue læ-
titiæ victoriarumq; nuncia additur litteris.
Cicero in Pisonem. Appellatus est hic illius
Prouinciæ Imperator: ne tum quidem tabu-
las Romam cum Laurea mittere audebas? Li-
uius libro quinto. Tristem ab Tusculo nun-
tium, nequidquam exterrita ciuitate, litteræ
Postumio Laureatæ sequuntur; victoriam
populi Romani, Aequorum exercitum dele-
tum. Cicero has litteras Victrices appellat
in epist. i. lib. v. ad Atticum, quod victoriæ
nunciæ essent.

Neque solum ipsæ litteræ, sed etiam ha-
starum cuspides, quas tabellarij gestabant,
lauro coronabantur, ut procul lætarum re-
rum nunciij esse cognoscerentur, ut scribit
in Pompeio Plutarchus. Quod si nauis nun-
tius veheretur, nauis ipsa lauro similiter or-
nabatur, quemadmodum narrat in Michi-
datico Appianus.

Suetonius in Julio capit. LVI. auctore est, Duces olim mittere solitos fuisse literas ad Senatum transuersa charta; primumque C. Cæsarem eas ad formam memorialis libelli conuertisse.

Has literas Consul siue Prætor in Senatu primum, deinde ex eiusdem Senatus auctoritate ad populum recitabat. Suetonius in Caligula cap. XLIV. Quasi vniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit; monitis sepe latoribus, vt vehiculo ad forum vsque & curiam pertenderent: nec nisi in æde Martis, ac frequenti Senatu, Consulibus traderent. Linius libro trigesimo secundo. Litteræ Consulium Romam allatæ: M. Sergius Prætor vrbs in Senatu eas, deinde ex auctoritate Patrum ad populum recitauit.

Solebant quoque Reges, & amicæ ciuitates victoriam gratulantes ad Imperatorem, legationis atque etiam honoris causa coronas aureas, aurumque in triumphum mittere, quod Coronarium vocabant. Dio libro quadragesimo secundo, & libro quadragesimo octauo, de Cn. Domitio Caluino. Aurum quod in triumphum conferri ab vrbibus solet, à solis Hispaniæ ciuitatibus accepit. Hirtius de bello Alexandrino. Si fecisset, iam tunc sibi remitteret munera & dona, quæ bene rebus gestis Imperatores ab amicis accipere consueffent: miserat enim Pharnaces coronam auream, &c. Seruius interpretans illud ex libro octauo. Dona recognoſcit

noscit populorum Aurum, inquit, Corona-
rium dicit; quod hodieque à victis gentibus
datur: imponebant autem hoc Imperatores
concessam vitam.

Festus, & Gellius lib. v. cap. vi. coronas que
ciuitatibus conferrentur, è lauro olim fuis-
se scribunt, postea vero ex auro fieri cœptas,
dictumque aurum Coronarium. Cicero in Pi-
sonem, interdictum dicit fuisse lege Iulia, ne
Imperatoribus aurum Coronarium à ciuita-
tibus decerneretur; neue ipsi Imperatores ac-
ciperent, nisi decreto iam triumpho.

De Supplicatione. C A P. II.

CVM Imperatoris nomine Senatus etiam
Supplicationis honorem Imperatori vi-
ctori decernebat: in qua impetranda maxime
studium, & ambitio ipsorum Ducum versa-
batur; non ideo, solum quod præclarum esset,
ipsorum nomine Deorum templa aperiri, sum-
moque populi concursu & gratulatione Dijs
ob victoriam gratias agi; sed etiam quod sup-
plicationem fere sequebatur Triumphus, quo
nihil apud Romanos honorificentius fuit.

Cicero ad Atticum libr. vii. epist. x. Tu autem
de Triumpho cogitabis, quem video nisi Rei-
publ. tempora impediunt *ἐπιπέρας*: iudico
autem cum ex literis amicorum, tum ex sup-
plicatione. Hinc eiusdem Ciceronis in epi-
stolis ad Catonem de supplicatione obtinen-
da sollicita & anxia cogitatio. Quare ipsa
supplicatio à Catone Triumphii prærogati-
ua nominatur; quod cui decreta esset, præiu-

i 15. sum.

*ibid. in e-
pistol. ad
Ciceronē.*

Et § dicitur

dicium quoddam factum videretur, eundem etiam Triumphum consecuturum. Livijs li. xxvi. Cum multis verbis actum esset, vtrum minus conveniret, cuius nomine absentis, ob res prospere eius ductu gestas, supplicatio decreta foret, & Dijs immortalibus habitus honos; ei presentem negare Triumphum. Et li. xxxi. Non homines tantum ea victoria laetatos, sed Dijs quoque immortalibus per triduum supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere Respub. à L. Furio Prætorè gesta esset.

Dicebatur autem Supplicatio, cum populus Romanus uniuersus ad omnia Deorum templa cæsis victimis, de victoria parta gratulabatur: eamque supplicationem Magistratus aliquis pro concione edicebat. Singula veterum testimonijs confirmemus. Livijs li. xxvii. in extremo Senatus, quod M. Livijs & C. Claudius Coss. incolunt exercitu ducem hostium legionesque occidissent, supplicationem in triduum decreuit: eam supplicationem C. Hostilius Prætor pro concione edixit, celebrataque à viris feminisque, omniaque templa per totum triduum æqualem turbam habuere. Et li. xxxvi. Supplicatio eius victoriæ causa, decreta ab Senatu, victimæque maiores cæse. Et libro xxxvii. Supplicatio in triduum decreta est, & xl. maiores hostiæ immolantur, Cicero Philippicæ xiv. disputans de supplicatione quæ ob cæsum Antonij exercitum, Hirtij Panseque nomine decernebatur: supplicationem, inquit, decernitis, non

tem non appellatis: gratæ verò nostræ Dijs
immortalibus supplicationes, gratæ victi-
oræ, cum interfecta sit civium multitudo.

Videtur autem populus Rom. coronatus,
etq; in veste candida supplicasse: Cato enim
in libro de re militari, ut citat Festus; Ut po-
pulus, suus sua opera potius ob rem bene ge-
neram coronatus supplicatum est; quam rem a-
gesta coronatus veniat. De veste candida
significat Linius lib. XLV. loquens de Perleo
victor nunciato; Nam cum, inquit, primo in
veste candida visi essent, quod & gratulantes
decebat, &c.

Supplicationum diebus nihil agere cum
populo licuit, quod Cicero docet epist. V. l. 2.
ad Q. Fratrem. Consul, inquit, est egregius Len-
tulus; dies Comitiales exemit omnes: nam &
iam Latinæ instaurantur, nec tamen suppli-
cationes deerant; sic legibus perniciosissimis
resistitur. Et Cælius lib. VII. epist. XI. Curio tui
cupidissimus, cui omnibus rationibus Comi-
tiales eripiebantur; negabat se villo modo
pati posse decerni supplicationes.

A principio vnum diem supplicatum ve-
nissimum videtur. Linius enim li. III. Gemina,
inquit, victoria duobus bifariâ prælijs par-
ta, maligne Senatus in vnum diem, Consulum
omine supplicationes decrevit: populus in-
missus, altero die frequens ijt supplicatum: &
hec vaga popularisq; supplicatio studijs pro-
pe celebratior fuit. Postea numerus dierum
paullatim ambitione auctus. Ante Camilli
victoriam de Veijs, nemini quatuor dierum
supplica-

n. Sub co-
rons ve-
nire.

Supplicatio decreta est, teste L. Livio lib. v. Aliquot post annis L. Papirio, Sp. Carulio Coss. quia Samnites vicissent, item quatruidi supplicatione publicum gaudium celebratum fuisse idem Livius narrat lib. x. Additum deinde supplicationibus diem ex eodem Livio cognoscitur, qui l. xxx. ita scribit. Decretum, ut quinque dies circa omnia pulvinaria supplicaretur. Atque ea deinceps ordinaria videtur fuisse supplicatio, quæ Consulibus decerneretur. Livius libr. xxxiii. Ob res prospere gestas in quinque dies supplicationes decreta. Et lib. xlv. Senatus supplicationes ob rem egregie gestam ab L. Aemilio Cos. in quinque dies circa omnia pulvinaria decrevit, hostijsque maioribus sacrificari iussit.

Extra ordinem Cn. Pompeio duplicata supplicatio est, confecto bello Mithridatico, ut esset dierum decem: idque se referente factum dicit Cicero in oratione de Prouincijs Consularibus. Quamquam in ea oratione modo decem, modo duodecim legitur: magis tamen probatur decem, ut Consularis supplicatio duplicetur, quam dierum quinque fuisse ostendimus, Cæsari vero ob res in Gallia gestas, primum quindecim; deinde alijs rebus gestis, viginti dierum supplicatio decreta est: quod præter eandem orationem, ostendit ipse Cæsar libr. 2. & 4. belli Gallici. Ita ut tot dierum accessio facta sit in supplicatione Cæsaris, quot dierum facta fuerat in supplicatione Pompeij, quinque utrique extra ordinem, honoris causa concessis.

Verum

Verum ut hæc tandem disputatio concludatur; cū Neroni & Salinatori in multo maiore quam Papirij Caruilijque victoria, nempe ob Asdrubalem, Annibalis fratrem cum exercitu cæsum, trium duntaxat dierum decretam supplicationem narrat Livijs: probabile est in supplicatione numerum dierum pro Senatus voluntate vel auctum vel imminutum. Vni M. Tullio, oppressa Catilinæ conuratione, Senatus rogato supplicationem decrevit, non ut multis Republ. bene gesta, sed ut nemini Rep. conseruata: qua de re ipse sepe gloriatur.

li 27. extremo.

3 Catil. in Pis. Dio libr. 27. Quintil. l. 2. ca 16.

Porro cum de supplicatione agebatur, Senatores deesse non solebant, non quidem pignoribus coacti, sed eorum, quorum de honore agebatur, gratia adducti, ut docet Cicero Philippica prima. Quod si quis etiam scribendo S. C. affuisset, is vero maximum in eum, cuius de honore agebatur, amorem prætulisse videbatur. Itaque Cicero in epist. ad Catonem. Res, inquit, ipsa declarat tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse iudicandum, quod scribendo affuisti: hæc enim Senatus consulta, non ignoro ab amicissimis tuis, cuius de honore agitur, scribi solere.

li 15. fam.

Præterea in supplicatione decernenda rogari singulorum sententias mos fuit, quod ostendit cælius epistol. xi. Quare Cicero illud quasi contra legem factum queritur. Philip. in S. C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea nunquam. Formula autem, qua in supplicatione decernenda Sena-

da Senatus utebatur, fuit. Quod bene ac feliciter Rempubl. administrasset, ut ait Livius lib. xxxviii. in oratione Cn. Manlij Proco & alibi.

De aduentu Imperatoris ad urbem & Triumpho postulatione.

CAPVT III.

Imperatores grauissimis militum Senatibus, & iudicijs ornati, suas mox ipsi de victoria literas cum exercitu sequebantur. Quibus ad urbem aduentantibus omnis ciuium multitudo gratulabunda obuiam effundebatur per ordines atatum distincta, ut primo iuuenes, deinde ceteri, postremo Senatus omnis procederet, quemadmodum scribunt Appianus in Mithridatico de Pompeij Triumpho Valerius li. ix. ca. iii. de Iuuenibus. Liuius li. v. Ac si maior in vrbe Magistratus esset, ab eo Imperatoribus Senatus extra urbem dabatur. Sin minus, ipsi Imperatores præmissis edicto Senatum extra urbem in certum diem euocabant. Liuius li. iii. Consules ex composito, eodem biduo ad urbem accessere, Senatumque in Martium campum euocauere. Et lib. xxvii. M. Marcellus ex Sicilia cum ad urbem venisset, à C. Calpurnio Prætoris Senatus ei ad eadem Bellonæ datus est. Et li. xxviii. Forte conuenit, ut eodem die ambo Consules Præneste veniret: inde præmissis edicto, ut triduo post frequens Senatus ad eadem Bellonæ adesset. omni multitudine obuiam effusa prodierunt. Dabatur autem Senatus extra urbem, quod

niam Imperatores cum imperio erant, & cū
 eodem imperio Triumphabant; statim autem
 in urbem ingrediebantur, imperium amitte-
 bant, vt in Cælaris ac Pompeij vitis Plutar-
 chus narrat. Hinc Seneca libr. v. de Beneficijs
 cap. xv. Qui ne Triumphaturi quidem intra-
 re urbem iussu Senatus deberetis, quibusque
 exercitū victorem reducentibus curia extra
 muros præberetur. & c. Linius li. xxvi. Q. Ful-
 tium Procos. profectum cum exercitu à Ca-
 rthago affertur; cui ne minueretur imperium, si
 in urbem venisset. decreuit Senatus, vt Q. Ful-
 tii par cum Consulibus imperium esset. Vl-
 pianus l. vlt. de officio Procos. Proconsul, in-
 quit, portam Romæ ingressus deponit impe-
 rium. Tradit in super Appianus lib. 2, non li-
 tuisse ad Triumphum redire ei, qui semel ur-
 bem inisset. Quare Dio li. LIII. extremo scri-
 bit Augusto perpetuum consulare imperium
 decretum; sic vt illud neque urbem ingres-
 sus amittere, neque ad renouandum egredi
 urbe necesse haberet. Quod ideo dicit Dio,
 quia id interdum gratiæ aliquorum datum
 est, vt cum ante Triumphum ingressi urbem,
 imperium amisissent, iterum ad sumendum,
 vel, vt ait Dio, ad renouandum imperium ur-
 be egrederentur. Tacitus lib. III. Annal. Dru-
 sus urbe egressus, repetendis auspicijs, mox
 in urbem introiit.

Hoc autem tempore quo Duces cum im-
 perio extra urbem erant, Ad urbem esse dice-
 bantur, vt ait Asconius in Verrinas Ciceroni-
 nis. Dabatur autem Senatus extra urbem fere
 in æde

in æde Bellonæ aut Apollinis, quæ auctore
 Afconio oratione in toga candida, extra por-
 tam Carmentalem fuit, inter forum Olito-
 rium & circum Flaminium. Augustus tu-
 men exstructa æde Marti vltori, quam bello
 Philippensi vouerat, sanxit, vt de bellis ad
 Triumphis, in ea deinceps consuleretur, vt
 est auctor in vita Suetonius cap. xxix. In ijs
 gatur templis Imperatores, ea quæ iam ante
 literis publice scripserant, corâ exponebant,
 quot hostium millia cæta, quæ præda ex ho-
 stibus capta, quæ Prouinciæ ad imperium
 populi Romani adiunctæ, atque pro ijs rebus
 gestis Triumphum postulabant. Eo die quo
 Imperatori dabatur Senatus, nullus Senator
 deesse solebat: quemadmodum ait Cicer. Phi-
 lip. i. Velleius libro priore: de L. Paulo. Is cū
 in concione extra urbem, more maiorum, ante
 Triumphum diem ordinem actorum suorum
 commemoraret. Linius li. xxxviii. Cn. Man-
 lius Procos. Romam venit, cui cum ab Ser-
 Sulpicio Prætoe Senatus ad ædem Bellonæ
 datus esset; & ipse commemoratis rebus ab se
 gestis postulasset, vt ob eas Dijs immortalibus
 honos haberetur, sibi que Triumphum
 urbem inuehi liceret. Et li. xxxix. M. Fuluius
 Procos. ex Aetolia redijt: isque ad ædem Ap-
 pollinis in Senatu, cum de rebus in Aetolia
 gestis differuisset, petijt à Patribus, vt æquum
 censerent, ob Rempubl. bene ac feliciter ge-
 stam, & Dijs immortalibus honorem haberi
 iubere, & sibi Triumphum decernere.

Dies porro lege constitutus, quo die oportet
 rebat

debat Imperatores de rebus ab se gestis differere, videtur summus fuisse decimus: sic enim scribit Cicerō epist. 2. li. III. ad Q. Fr. Cum Gabinius quacumque veniebat, Triumphum se postulare dixisset, subitoq; bonus Imperator noctu urbem hostium plane inuassisset, in Senatū se non committebat. interim ipso decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum & militū renunciare, in re hæsit summa in frequentia. Hunc tamen diem, Triumphum cupiditate Imperat. sæpissime prætulērunt, vt ex Liniō constat.

De Triumphi nomine & Inuentore.

C A P. I V.

Triumphus in vrbe Romā honorum maximus fuit, quem is qui suis auspicijs, populi Rom. hostes, signis collatis prælio deuicisset, Prouinciamq; Imperio pop. Rom. adiunxisset, cum exercitu rediens, Senatus primum iudicio, deinde populi iussu consequebatur. Nominatum Triumphum Varro & Plutarchus scribunt à *ἄριον* Græco Liberi patris cognomento, quod milites inter pompā usurpabant, dum Imperatori per urbem in Capitolium adscendenti, festis vocibus acclamarent *Io* Triumphhe, *Io*. Zonaras autem dum Triumphum Diocletiani describit, item Nicædri Scholiastes & Suidas Triumphum nomen deductum putant ἀπὸ τῶν ἀρίων, id est, sicibus; quod ante inuentum personarum vulgum, vulgo homines eius arboris frondibus contecti, scenica procacitate dicta in obuios

Varro li. 5. de ling. lat. plur. arch in Marcello.

Ff conijce;

conijcerent: quam dictorum licentiam cum milites in pompa imitarentur, ex eo Triumphum nomen ortum esse volunt. Suetonius vero, vt citat Isidorus libr. xviii. cap. 2. dictum existimauit Triumphum, quod is qui Triumpharet, triplici iudicio cohonestaretur, exercitus, Senatus, & populi. Alij, vt eodem loco ait Zonaras, quod Triumphus tribus ordinibus Senatus, populi, militumq; constaret: tot enim ordines Triumphantem sequebantur.

Primus ex externis nationibus Bacchus de uicta India Triumphauit, vt ait Plinius libr. vii. cap. lvi. Ex Romanis vero Romulus, Acrono Caninensium Rege interfecto, si Dionysio, Messalę, & Plutarcho credimus: nam Florus & Eutropius, Tarquinium Priscum Triumphum auctorem faciunt. Qui scriptores inter se dissidentes, ita ex Plutarchi sententia videntur conciliari posse, vt Romulus quidem Triumphandi morem Romanis ostenderit; Priscus vero ornauerit atque auxerit.

Triumphorum porro duo genera fuere, vnus maior, qui præcipue Triumphus; minor alter, quæ Ouatio nominata est. Ex his autem alij terrestres, alij nauales; item alij in vrbe, alij in monte Albano acti sunt. De quibus omnibus singillatim ordine dicemus.

Quibus de causis concederetur vel negaretur Triumphus.

C A P V T V.

Quoniam autem Triumphus, vti diximus, honorum omnium qui suffragio aut iudicio

dio ciuium deferrentur, maximus semper est
 habitus, ne vquam Triumphantium indi-
 gnitate obsolesceret, leges multæ latæ sunt,
 quibus triumphi splendor ac dignitas custo-
 diretur. Quarum illa antiquissima fuit, quæ
 numquam seruata non est, vt qui triumphum
 ducturi essent, sua in Prouincia suisque au-
 spicijs rem gessissent. Liuius libro xxviii. de
 Nerone & Salinatore. Inter ipsos, ne cum
 bellum communi animo gessissent, Trium-
 phum separarent, ita conuenit: quoniam in
 Prouincia M. Liuij res gesta esset, & eo die quo
 pugnatum foret, eius forte auspicijs fuis-
 set; exercitus Liuianus deductus Romam ve-
 nisset, Neronis de prouincia deduci non po-
 tuisset; vt M. Liuium quadrigis urbem ineun-
 tem milites sequerentur; C. Claudius equo si-
 ne militibus inueheretur. Et lib. xxxiv. de M.
 Eluio; Causa triumphi negandi Senatui fuit,
 quod alieno auspicio, & in aliena prouincia
 pugnasset. Velleius libro secundo de Lepido,
 qui Tiberij Cæsaris auspicio res gesserat; Ob-
 ca, inquit, quæ si proprijs gessisset auspicijs,
 triumphare debuerat, ornamentis triumphali-
 bus, consentiente cum iudicio Principum,
 voluntate Senatus, donatus est. Itaque Dio li-
 xli. id contra consuetudinem Fabio Pedio-
 que Legatis à Cæsare concessum scribit, vt
 cum suis auspicijs nihil gessissent, nihilomi-
 nus tamen triumpharent.

Altera lex fuit, vt pro aucto imperio, non
 pro recuperatis quæ populi Roman fuerent,
 Triumphus decerneretur. Quam ob causam

ff 2 neque

neque P. Scipioni ob Hispanias recuperatas, neque Q. Fulvio qui Capuam, neque L. Optimio qui Fregellas receperunt, permisit Senatus ut triumpharent, quemadmodum Valerius lib. 2. Marcellinus libr. xxv. scribunt. Eadem fuit condicio eorum, qui ad res gerendas sine magistratu missi essent, ut quamvis res Triumpho dignas gessissent, Triumphum tamen lege vetarentur. Atque ob hanc vnam causam neque Scipioni neque Marcello Triumphum decretum scribit Valerius lib. 2. Ac de Scipione quidem ita scribit Livius li. xxviii. Ob has res gestas magis tentata est Triumphus spes, quam petita pertinaciter; quia nemini ad eam diem Triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, constabat. Et libr. xxxi. de L. Lentulo Hispaniæ Procos. Res Triumpho dignas esse censebat Senatus, sed exemplum maiorebus non accepisse, ut qui neque Dictator, neque Consul, neque Prætor res gessissent Triumpharet: Proconsulem illum Hispaniam prouinciam, non Consulem aut Prætorem obtinuisse.

Vnus tamen Cn. Pompeius, Sulla Dictatore concedente, contra legem sine magistratu eque Rom. Triumphauit. Vetus etiam lex illa traditur, ut i) tantum urbem Triumphantes inirent, qui hostes acie vicissent: quare Cethegi, M. Amphili, Sp. Cassij, Q. Minutij Triumphos tanquam contra legem raptos notant Livius & Dionysius, in quibus neque hostes ducti ante currum essent, neque alia præda, qua corum honestari Triumphus solerent, transuecta.

Post

Post ut Imperatorum ambitioni obuiam
 retur, qui leuibus proelijs prospere factis,
 triumphum petebant; lege cautum est, ut ne
 quis Triumpharet, nisi & quinque millia ho-
 ium vno proelio cecidisset, & de suo exer-
 citu multo pauciores amississet. Quo in vtro-
 que ne falsus Senatui numerus ederetur, alte-
 ra lex à L. Mario & M. Catone Tribb. pleb. la-
 ta est; quæ iubebat Imperatores cum primum
 ad urbem venissent, apud Quæstores vrbanos
 iurare de vtroque numero vere ab ipsis Sena-
 tui esse scriptum, pœna proposita ijs, qui aut
 hostium occisorum, aut ciuium amissorum
 in numero mentiti essent, ut scribit Valerius
 libro 2. Hinc Liuius libro 4. Cum trepidam
 tantum ostendissent aciem Aequi, turpi fuga
 funduntur, haud magno Consulis decore, ita-
 que Triumphus negatus: ceterum ob Sempro-
 nianæ cædis leuatam ignominiã, ut ouans vr-
 bem introiret concessum est. Et lib. x. M. Atti-
 dio cos. de Triumpho agenti negatus honos
 & ob amissã tot millia militum, & quod cap-
 tiuos sine pactione sub iugum misisset. Dio-
 nysius lib. v. de Postumio Cos. causa negandi
 Triumphus fuit clades paullo ante cum igno-
 minia accepta, cum multis desideratis, parum
 abfuit, quin ipse in fuga veniret in potesta-
 tem hostium.

Illud quoque lege sancitum, ut non nisi
 exercitu è prouincia deportato Triumphus
 decerneretur, cum ut testis esset virtutum Im-
 peratoris, tum etiam ut debellatum esse in
 prouincia appareret. Atque hoc ipsum Mar-
 cello

cello quo minus triumpharet, obstitisse significat Linius l. xxvi. Et li. xxviii. In ijs causis cur Nero, quemadmodum Salinator, non triumphauerit, hanc etiam numerat. Quod exercitus Liuianus deductus Romam venisset, Neronis deduci de prouincia non potuisset. Et li. xxxix. L. Manlio, inquit, Proconsul postulanti ab Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat; exemplum obstabat, quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam pacatamq; prouinciã tradidisset successori. Hinc illa apud eundem Linium libri trigesimo primo, extremo. C. Aurelius Cos. de Senatu conquerentis, quod absente exercitu, Furio Prætori triumphum decreuisset: Ita, inquit, triumphum decreuisse Senatam, vt nullius nisi eius qui triumphaturus esset, aut eorum qui in bello interfuissent, verba audiret: maiores ideo instituisse, vt Legati, Tribuni militum, Centuriones, milites denique triumpho adessent, vt virtutes rerum gestarum eius cui tantus honos haberetur, publice viderentur. Dio etiam libro xxxvii. nulli triumphum absque partæ victoriæ socijs decerni solitum scribit: idq; Pompeio contra morem datum notat.

Impediendi quoque Triumphi illa ratio fuit, cum Tribunus plebis aliquis Imperatori ob res in bello gestas diem diceret, sicuti C. Memmius L. Lucullo, qui duobus potentissimis regibus Michridate & Tigrane deu-

ctis, ta-

dis, tamen non nisi triennio post, Memmio accusacionem remittente, triumphavit Cicerone Cos. Vnde illa eiusdem Ciceronis in Lucullo. Nos Consules introduximus pane in urbem currum clarissimi viri. Et Sallustius in Catilnaria; Q. Marcius Rex, Q. Metellus Creticus ad urbem Imperatores erant, impediti ne triumpharent, calumnia paucorum.

Postremo illud more maiorum obseruatum est, vt quamuis aliquis præclaras res maximeque vtilis Reipubl. ciuili bello gessisset, Imperator tamen non appellaretur; neque ei supplicatio aut triumphus decerneretur: quia vt necessariz istę, ita lugubres semper æstimatę victorię sunt, vt pote non externo sed domestico partę cruore. Quare neque Catulus de Lepido, neq; C. Antonius de Catilina, quamquam improbis ac seditiosis ciuibus; neque Sulla de Mario, neque Cæsar de Pompeio Triumphum duxerunt, vt est auctor Valerius lib. 2. Dio autem libr. XLI. scribit Pompeium, victo ad Dyrachium Cæsare, Imperatoris quidem nomen accepisse; fasces tamen lauro non ornasse, neque orationem vllam gloriosam habuisse.

De Ordine, ad quem spectabat Triumphum decernere.

CAPVT VI.

HAsce causas impediendi Triumphi Senatus cognoscebat, quarum si nulla obstitisset, Patrum consensu Triumphus his ver

bis decernebatur. Quod bene ac feliciter Rempub. administrasset, vt scribit Linius libro xxxviii.

Initio enim æstimatio, & arbitrium eius honoris penes ordinem Senatorium fuit. P. Seruilius Priscus Cos. viam à Senatus auctoritate recedendi primus ostendit: qui re bene cum Volscis gesta, cum Triumphum à Senatu, Ap. Claudio collega intercedente, non impetrasset; cum licitoribus coronatis coronatus ipse, & Triumphali veste ornatus urbem inijt, atque in capitolio vota persoluit, plebe vniuersa cui erat carissimus, prosequente; anno v. C. CCLVIII. Et quamquam Dionysius libro vi. hunc Triumphum nominet. Eum tamen neque Linius, neque fasti capitolini habent; credo, quia inuito Senatu, sine populi iussu actus esset. Primi L. Valerius Potitus, M. Horatius Barbatus Consules cum à Senatu Triumphum non impetrassent, ad populum conuersi, sine auctoritate Senatus, iussu populi Triumpharunt, anno v. C. CCCIV. vt Linius libr. iii. Dionysius libro xi. narrant. Vnde, illa apud Linium C. Claudij indignantis; Numquam ante de Triumpho per populum actum, semper æstimationem arbitriumque eius honoris penes Senatum fuisse; ne Reges quidem maiestatem summi ordinis imminuisse. Horum exemplū secuti deinceps multi, omisso Senatu, Triumphum à populo impetrarunt. Linius libro vii. C. Marcius Rutilus Dictator, sine auctoritate Patrum, populi iussu Triumphauit. Et libro x.

Postu-

Postumius Cos. auxilio Tribunorum pl. triū, aduersus intercessionem septem Tribunorū & consensum Senatus, celebrante populo, triumphauit. Inuito autem populo, nemo unquam triumphasse legitur, præter vnum Ap. Claudium, quem triumphātem, ne à Tribuno pl. de curru detraheretur, Claudia virgo Vestalis, filiané, an soror? (vtrumq; enim traditur) curru conscenso, vsque in Capitolium profecuta est, vt Cicero in Cæliana, Valerius libr. v. capit. iv. Suetonius in Tiberio cap. ii. narrant.

Vna cum triumpho pecuniam etiam ad triumphum sumptus ex arario Senatus decernebat, vt ait Polybius lib. vi. Primusq; priuatis sumptibus triumphauit Q. Minucius Rufus Cos. anno V. C. DLVI. quæ de re ita Linius lib. xxxiii. Q. Minucius Cos. de Liguribus Boijsq; Gallis in monte Albano triumphauit: is triumphus, vt loco, & fama rerum gestarum, & quod sumptum non erogatum ex arario omnes sciebat, inhonoratior fuit; ita signis carpētisque, & spolijs ferme æquabat.

Romæ autem Ap. Claudius Pulcher Cos. primus priuato sumptu de Salassis Gallis triumphauit anno V. C. DCX. quæ de re sic Orosius lib. v. cap. iv. Ap. Claudius aduersus Salassos Gallos conuersus & victus, decem milia peditum amisit; reparata pugna, quinque hostium millia cecidit: triumphum propter damna superiora, cum non impetrasset, infamii impudentia atque ambitione vsus priuatis sumptibus triumphauit.

Ff 5

Huius

Huius exemplum secuti reliqui Imperatores, priuatis sumptibus triūphos apparabant, accepto à ciuitatibus auro, quod Coronariū dicitur. Dio lib. XLVIII. de Cn. Domitio Caluino; Aurum quod in triumphum cōferri ab vrbibus solet, à solis Hispaniæ ciuitatibus accepit: atque cum eius aliquam partem in triumpho apparatus impēdisset, reliquam ad Palatium reficiendum contulit. Et libr. 49. Triumphum sibi à Cæsare vel Antonio concedi impetrarunt; eiusq; nomine multum aurum coronarium à populis exegerunt.

De Imperio triumphantium.

C A P. VII.

AC triumphum quidem, & pecuniam ad sumptus, vti diximus, senatus decernebat: sed imperium in vrbe quo die triumphus duceretur, populus dabat. Triumphabant enim cum imperio, quod urbem intrantibus, vt supra demonstratum est, deponere necesse fuit. Addit Zonaras, priuatis nullo modo triumphare licuisse. Itaq; decreto à Senatu triumpho, de eiusdem auctoritate, Tribunus plebis, aut Magistratus aliquis rogationem ad populum ferebat, vt quo die urbem triumphantes inirent, eo die ipsis imperium esset. Liuius lib. XLV. Tribus ijs omnibus decretus est ab Senatu triumphus, mandatumque Q. Cassio Prætori cum Tribunis plebis ex auctoritate Patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, vt ijs, quo die urbem triumphantes inueherentur, imperium esset. Hanc legem

de im-

de imperio vnus diei intra urbem significat Cicero lib. iij. epist. xv. ad Atticum; Pontinius vult ad iij. Nonas Nouēbr. triumphare: huic obuiam it Cato & Seruilius Præt. aperte, & Q. Mucius Trib. negant enim latum de imperio, & eā latum heicule insulse, &c. Latum insulse dicit, quia vt scribit Dio lib. 39. extremo. Galba Præt. legem de imperio Pontinij ferens, clam ante lucem quosdam in suffragium miserat: cum tamen ante primam diei horam, quidquam agi cum populo leges vetarent.

De Pompa Triumphi. CAP. VIII.

REbus omnibus comparatis, dies pompæ traducēdæ indicebatur; quæ quidem alia alijs temporibus, pro rerum & victoriarum conditione fuit. Initio enim quamdiu populus Rom. cum finitimis bella gessit, tenui admodum pompa triumphi instruebantur, cum nihil teste Floro, nisi pecora Volscorū, greges *li. 1. c. 13.* Sabiorum, carpenta Gallorū, fracta Samnitum arma in ijs deferrētur. Postquam autem Prouinciæ, Regna, atque integræ nationes in ditionem populi Rom. venerunt, vna cum imperij opibus, ita creuit triumphorum magnificentia, vt ad eam nihil addi potuisse videatur. Vbi igitur dies constituta aduenerat, Senatus cum equestri ordine, alijsq; Magistratus festo cultu, obuiam Imperatori extra urbem prodibant, certoq; in loco eius aduentū præstolabantur, vt Dio lib. 51. de triumpho Augusti, Ioseph. li. 7. de triūpho Vespasiani tradidere.

Hinc

Hinc Valerius libro IX. capite III. Manlio Torquato amplissimam & gloriosissimam ex Latinis & Campanis victoriam in urbem referenti, cum seniores omnes læticia ouantes occurrerent iuniorum nemo obuiam processit. Et Liuius li. V. de Camillo: Aduentus quoque Dictatoris, omnibus ordinibus obuiam effusus, celebrator, quam vllius vumquam antea fuit.

Interea ex alia parte milites in turmas ordinisque descripti ad Imperatorem conueniebant. Is triumphali habitu indutus, sumptis armillis, laurea redimitus, ramumque dextra tenens, prosequente exercitu, ad locum ubi Senatus exspectabat, progrediebatur: positaque Sella milites ad concionem conuocabat, atque alijs omnibus, alijs proprijs laudibus ornatis, pecuniam & dona militaria diuidebat, vota que solemnia celebrabat, vt Iosephus & Zonaras scribunt. Hinc Fest. Calceos armillas dicebant, quibus triumphantes utebantur. Et Liuius lib. 39. Multos eo die priusquam in urbem inueheretur, in circo Flaminio Tribunos, Praefectos, Equites, Centuriones, Romanos, Sociosque donis militaribus donauit.

Dum hæc ab Imperatore geruntur, populus interim candidis indutus vestibus, sese ad spectandum comparabat, exstructis qua pompa præferebatur, spectaculorum gradibus, parentibus Deorum templis, turibulisque antea ianuas positis, ture & odoribus incensis, vt est auctor in Aemyllo Plutarchus. Hinc Tacitus lib.

lib. XIV. de Nerone; Promptiora quam promiserant inueniūt, obuias tribus, festo cultu Senatū, cōiugum ac liberorum agmina per sexum & aetatem disposita, exstructos quae incederet spectaculorum gradus, quomodo triumphi visuntur.

Imperator votis p̄solutis, milites p̄mijs militaribus donatos ad p̄adiū dimittebat, quod ijs ab Imperatore exhiberi mos fuit: ipse ad portam procedebat, quae triumphalis dicebatur, quod ea triumphorum pompa inferri soleret. Auctor Iosephus loco citato. Portae triumphalis meminit etiam Cicero in Pisonem. Quasi verò ad rem pertineat, quae tu porta introieris, modo ne triumphali: quae porta Macedonicis semper Procōsulibus antequam paruit. Plutarchus in Symposio lib. II. capit. 1. scribit licuisse olim triumphantibus muri partem qua ingressuri essent, deicere, ut ostenderent non magnopere indigere mœnibus eam urbem, quae eos Duces peperisset. Verum ego vix adduci possum ut credam. *Sue. c. 25. Xiph.* Hironicarum morem Romae fuisse seruatum: neque alium quemquam praeter unum Nerone legi, disiecta muri parte urbem introisse.

Sed ut ad Imperatorem reuertamur, ubi is corpus curasset, Dijs, qui erant ad portam collocati, sacrificat. Inde pompa per instructa omnia ordinibus virorum ac mulierum, inter plausus & acclamationes, vixque floristratis, procedere incipiebat, summonentibus turbam cum bacillis ministris, ne se pompa
admi-

admisceret, ordinemq; turbaret, vt Iosephus
li. vii. bel. Iud. Plutarchus in vita Aemylij &

l. 4. Trist Tib. Gracchi narrat. Ouidius;

el. 2.

*Quaq; ibis, manibus circum plaudere tuorum,
Vndique iactato flore tegente vias.*

Primus omnium Senatus, festo, vt diximus,
cultu ingrediebatur. Dio lib. LI. ait Magistra-
tus præcedere solitos fuisse; subsequi autem
Senatores: Augustum tamen præter morem
passum esse, vt Collega cum Senatoribus se-
queretur. Tum currus, hostium spolijs onusti
traducebantur à militibus coronatis, quibus
tubicines item coronati misti erant, vt scribit
in Libya Appianus.

His curribus arma, tela, catapultæ, balistæ,
tormenta omnis generis, aliaque instrumenta
belli transuehebantur, ita inter se confusa &
congesta, vt inter vehendum mutuo impulsu
atque tritu stridorem quendam ederent aspe-
rum atque horribilem, vt ait Plutarchus in
Aemylio.

Ciuitatum deinde gentiumq; victarum nu-
mina & simulacra pictæq; tabulæ ducebantur,
in quibus montium, fluminum, regionum, præ-
liorumq; species ita erant expressæ atque di-
stinctæ, vt ex eis rerum gestarum ordo cognô-
sci facillime posset. Aliquæ enim vastitatem,
quæ regionibus inferebatur; aliquæ excisio-
nes vrbiû atque incensiones ostendebant;
aliæ præliorum faciem afferebant, fugam ex-
demque hostium; nonnullæ ipsos hostium
duces supplicum more manus tendentes re-

piç-

presentabant. Atque hæc omnia partim viri
 toga induti purpurea ferculis gestabant, par-
 tim curribus vehabantur, quorum pegmata
 in terram, quartamque contignationem sur-
 gebant. Auctor Appianus in Libyca, & Mi-
 thridatica extremo. Et li. 2. ciuil. Ioseph. Zo-
 naras locis citatis. Asconius etiam ferculis
 signa ante triumphantem vehi per pompam
 solita scribit ad lib. 1. in Verrem. Fercula au-
 tem & simulacra quæ in triumpho ferebatur,
 eburnea fuere: quare datum vitio Maximo
 Pedioque Cæsaris Legatis scribit Dio, quod *lib. 43.*
 ligneis oppidorum imaginibus in triumpho
 viserentur. Chrysippus etiam cum in triumpho
 Cæsaris eburnea oppida essent translata, &
 post dies paucos in triumpho Maximi lignea;
 thecas esse oppidorum Cæsaris dixit, ut refert
 Quintilianus lib. 6. Itaque *b* Marcellus Sira- *b* *Lil. 26*
 cularum simulacrum in triumpho duxit. Sci-
 pio Asiaticus signa militaria 234. oppidorum *c* *Id. l. 37*
 simulacra 134. transuexit. *d* Balbus Cornelius, *d* *Plin. l. 6.*
 victis Garamantibus, præter Cydamam & Ga- *5. ca 5.*
 ramam, omnium aliarum gentium urbiumque
 numina & simulacra in triumpho ostendit.
 C. Cæsar e Rhenu Rhodanumque, & ex auro *e* *Flora*
 captiuum Oceanum: in ferculis Nilum, Arse- *l. 4. ca. 2.*
 noem, & ad simulacrum ignium ardentem Pha-
 rum transtulit. Idem *f* Achille & Photini Pom *f* *Appian-*
 peij interfectorum cedem, Pharnacisque fu- *lib. 2. ciu.*
 gam pictam in tabulis ostendit; & illa quæ sine
 gemitu adspicere populus Romanus non po-
 tuit. L. Scipionis in mare se præcipitantis,
 Catonis viscera dilaniantis, Petreij & Iubæ
 singu-

Valer.
l. 2. c. 3.

singulari certamine decernentium imagine traduxit. Longe melius in hoc genere quam Cæsar, qui cum Græciæ & Asiæ multas vrbes; civium Romanorum nullum oppidum in triumpho vexit.

Hanc prædam deinceps duo militum ordines sequebantur, quorum vnus aurum argentumque rude & infectum, alter factum signatumque præferebat, æs, ebur, vestes preciosas, signa marmorea, aurea & argentea, coronas, quas sociæ civitates Imperatoribus post victoriam gratulantes honoris causa miserant adscriptis titulis civitatum, a quibus donatæ fuissent, vt scribit Appianus & Plutarchus locis citatis. Vopiscus de Aureliani triumpho præferebantur, inquit, coronæ omnium civitatum aureæ, titulis eminentibus proditæ. Plinius lib. xxxiii. cap. iii. Claudius Princeps qui Caio successit, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas, vnâ septem pondus habuit, quam contulisset Hispania cæterior; alteram nouem, quam Gallia comata, sicut titulus indicauit.

Plin. li.
12. c. 26.

Denique quidquid in hostium Prouinciâ vel singulare fuit, vel nouitate, precio, artificio admirabile; id vectum in triumpho oculis pop. Rom. subiciebatur, vt ait Iosephus. Quod si magna prædæ copia fuisset, plaustris multisque vehebatur: diesque plures continuabantur, si vnus pompæ traducendæ non sufficeret, vt Linius libro xxxiij. & xlj. de Quinctij & Pauli triumphis; Plutarchus in Lucullo narrat. Itaque Pompeius in triumpho

pho Mithridatico Ebenū : b c Cæsar Camelo- b Dio li.
 pardalem : c Augustus Hippopotamū, & Rhi- 43.
 nocerotem : d Vespasianus Balsamum : e Au- c 51.
 relianus nouum purpuræ genus primi osten- d Plin. l.
 derūt. f T. Quinctius de Macedonia triduum 12. c. 4.
 triumphauit, transtulitque infecti argenti 18. e Vopisc.
 millia pondo, & CCLXX. facti, vasa omnis ge- in vita.
 neris, cæzata pleraque, quedam eximia artis, f Livius
 & ex ære multa fabrefacta, ad hoc clypeos 12. 34.
 argenteos decem : signati argenti tetradra-
 chmū XXCIY. millia, auri pondo tria millia
 DCCXIV. & clypeum vnum ex auro totum, &
 Philippeos aureos XIV millia. DXIV coronas.
 dona ciuitatum CXIV.

L. Scipio id triumpho quem egit de Anti- Lin l. 37:
 ocho Rege tulit eburneos dentes mille. 231.
 aureas coronas. CCXXXIV argenti pondo. 147.
 millia, & CDXX. tetradrachmū atticorum
 CCXXIV millia. cistophorū CCCXXXI millia,
 & LXX. nummos aureos Philippeos CXL mil-
 lia, vasorum argenteorum (omnia cæzata e-
 rant) mille pondo & CDXXIV: aureorum mil-
 le pondo XXIV.

Paulus Aemylius triumpho Macedonico Lin. l. 45:
 de Perseo Rege, coronas CD transtulit, tan-
 tumque pecuniæ, vt ex eo tempore populus
 Rom. tributum pendere desierit, vt Plutar-
 chus in vita, & Cicero lib. III. officiorum tra-
 didere. Plinius libro XXIII. cap. III. prædam
 pondo trium millium in ærarium illatam
 scribit: Antias, & Velleius summam omnis
 captiui auri argenti que translati bis millies
 centies HS. fuisse dicunt. Idem Velleius ex

Gg quinta

quinque C. Cæsaris triumphis, Gallici apparatum ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasilii constituisse scribit: pecuniam ex manubijs illatam paulò amplius sex milia HS. Appianus inuecta dicit talenta mille LXV. co: onas aureas duo millia. DCCCXXII. pondo xxv millia. DCIV.

l. 2. ciuil. Pompeius tertio triumpho què de Piratis Asia, Ponto, &c. die natalis sui egit M. Pisonem M. Mesala Coss. transtulit, auctore Plin. a uellum cum tessaris lusoriū è gemmis duabus, latum pedes tres, longū pedes quatuor: in quo fuit luna aurea pondo 30. lectos tricliniarios tres, uala ex auro gemmisque abacorum nouem, signa aurea tria, Minerue, Martis, & Apollinis, coronas aureas ex margaritis xxxiii. montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata uita aurea: Museum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat: Reipu. dedit mille talentum; Legatis & Quæstoribus, qui oras maritimas defendissent HS. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta.

In Luculli triumpho latum est, quemadmodum scribit in vita Plutarchus, aureum Mithridatis simulacrum senum pedum, clypeus gemmis distinctus, fercula viginti uasorum argenteorum: aureorum uero poculorum armorumque trigintaduo: octo quoque muli cum aureis lectis traducti: argentum infectum muli sexaginta sex, signatum centum & septem portarunt: argentiq; signati. Sum-

ma fuit vices septies centena millia drachmarum.

Huic diuitiarum pompæ tubicines succedebant, aureis coronis purpuraque ornati, nihil lætatum & suauem, sed bellicum & horrificum canentes, vt in ipsa acie solet. Tum hostias ad sacrificandū boues domesticos albos auratis cornibus vitis fertisq; redimitos, iuvenes candidis succincti vestibus traducebāt, quos pueri sequebantur aureas argenteasque pateras præferentes, vt Plut. in Aemylio, Appianus in Libyca scribūt. Boues albi vt essent ex Clitumni pascuis fere desumebātur, quod animalia quæ de illius fluminis aqua potauerint, fetus albos edere dicantur, teste Plin. l. 2. cap. 103. Vnde illa Virgilij lib. 2. Georg.

*Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus,
Victima sæpe tuo profusi flumine sacro,
Romanos ad templa Deūm duxere triumphos.*

Quod etiam obseruauit Seruius ad eundem locū. Quare Seruilus de triumpho L. Pauli, qui antiquabatur, sic loquitur apud Liui. l. 45. Lars, inquit, non minima triūphi est victimæ præcedentes, vt appareat Dijs grates agentem Imper. ob remp. bene gestam redire: omnes illas victimas quas traducendas in triumpho vindicauit, alias alio cedente mactate. Hæc ille. Duxit aut in triumpho Paulus, vt Plut. ait, boues centum viginti. Trebellius in Galieni triumpho ductos scribit centenos albos boues cornibus auro ingatis, & dorsalibus fericis discoloribus præfulgentes, & agnas candidas 200.

Gg 2 Vtri-

Vltimo loco Regum deuictorum currus cum ipsorum insignibus ac diademate uehebantur. Plutarchus traductum à Paulo in triumpho scribit Persei regis currum, cui erant imposita eius arma, & armis diadema. Idemque tradit in Luculli triumpho de Mithridate currus falcatos decem processisse. Vopiscus scribit Aurelianum in triumpho de Zenobia tres currus regios tulisse; vnum Odenati auro, argento, gemmis operosum atque distinctum; alterum quem Rex Persarum Aureliano dono dederat, pari opere fabricatum; tertium quem sibi Zenobia construxerat.

Ipsi deinde hostium duces & captiui traducebantur, pro gentium varietate in turmas gregesque descripti, cum titulis, qui cuius gentis essent indicarent. Primus in triumpho hostes duxisse captiuos traditur Quinctus Cincinnatus ab Orosio lib. II. cap. XII. Vopiscus in Aureliano. Ductæ sunt, inquit, decem mulieres, quas virili habitu pugnantibus inter Gothos ceperat, cum multæ essent interemptæ, quas de Amazonum genere titulus indicabat. Idem Vopiscus in Probo. Triumphauit de Germanis & Blemis, omnium gentium drungos, usque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit. Trebellius de triumpho Gallieni. Ibant præterea gentes simulatæ vt Gothi, Sarmatæ, Franci, Persæ; ita vt non minus quam ducenti singulis globis ducerentur.

Adelph.
act. 2.
sc. 1.

Donatus in Terentium, captiuos lauro vinciri, atque ita duci per pompam morem fuisse scribit. Liuius tamen catenis vinctos fuisse signi-

significat lib. XLV. Sed non Perseus tantum, inquit, per illos dies documentum humanorum casuum fuit, in catenis ante currum victoris ducis per urbem hostium ductus: sed etiam victor Paulus auro purpuraque fulgens. Vopiscus in Aureliani triumpho scribit ductam Zenobiam ornata gemmis. catenis aureis, quas alij sustentabant. Ipsi etiam captivi preciosis vestibus erant induti, ut vestium ornatu & splendore, quemadmodum scribit Ioseph. squalor ac deformitas corporum subtraheretur. Quamquam etiam Imperatores ex captiuorum multitudine forma præstantissimum quemque deligere consueverunt, quem in triumpho ducerent. Suet. in Caligula. Conuersus cap: 47. hinc ad curam triumphi præter captiuos ac transfugas barbaros, Gallorum quoque procerissimum quemque, & ut ipse dicebat, ἀξιόμας ἀμύθητον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam. Porro inter captiuos, ut ait Appianus, quidam incedebat, talari veste, auro gemmisque distincta ornatus, qui vario gestu captiuis illudebat, risumque populi captabat. Atque hæc quidem pompæ ordo fuit usque ad ipsum Imperatorem: de qua etiam Ouid. lib. IV. Trist.

eleg. 2.

Ergo omnis populus poterit spectare triumphos,

Cumque, ducum titulis oppida capta leget?

Vinctaque, captiua Reges ceruice gerentes,

Ante coronatos ire videbit equos?

Hic qui Sidonio fulget sublimis in ostro,

Dux fuerat belli, proximus ille duci.

Gg 3

Hic

Hic lacus, hi montes, hac tot castella, tot annes,

Plena fera cadis, plena cruoris et ant.

Crimibus en etiam fertur Germania passis.

Et ducti inuicti sub pede maesta seder, &c.

Deinceps reliqua videamus.

De Imperatoris curru & ornatu.

C A P. IX.

INitio pedibus urbem ingressos, atque ita Romulum triumphasse tradit Plutarchus, qui etiam Dionysium reprehendit, quod Romulū curru urbem inuectū scribat: videlicet quod non Romulus, sed aut Priscus Rex, aut, quod alij tradidere, Poplicola Cos. curulem in urbem triumphū introduxerit. Florus etiā consentit in Prisco. Vt cumque aut se res habeat, permanuit hæc apud posteros consuetudo, vt omnes triumphantes quadrigis in urbē veherentur: quod priores duces, vt Iliad. ait, soliti essent: hoc habitu bella inire. Primus Camillus Dictator ad currū albos equos adhibuit: quo facto superbiæ crimē haud vitauit, propterea quod currus ille Deorū patri ac Regi dicatus esset, ipseq; Iouis solisq; equis equiparari se velle videretur, vt Liuius, Plutarchus, Zonaras narrāt. Caligula autem posterioribus sæculis primos sex equos iunxit, vt scribit Dio lib. LIX. Equos autem albos, similiter atque victimas ex Clitumni pascuis desumi solitos, auctor est Seruius ad li. 2. Georg. Hos verò equos aureis phaleris inornatib; ornabant, vt ait Diony. l. 8. Vnde Ouid.

Anse

Ante coronatos ire videbit equos.

Triumphalis porro currus, neque bellicarum, neque ludicarum, quadrigarum, sed turris rotundę instar erat cõstructus auro gemmisque magnifice cælatus, vt Plut. in Aemyllo, Appianus in Libyca, & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradidere.

Imperator autē cultu regio, armillisque ornatus, omnia gestas Iouis insignia, in sella eburnea regia residebat: vt Dionys. libr. III. & v. scribit. Linius l. x. Qui Iouis opt. Max. ornatus decoratus, curru aurato per urbem inuectus in Capitolium adscenderit. Plinius lib. VII. capit. XLIV. de Metello. Per mediam urbem Censore tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipse Deorum exsuuijs, ne captiuos quidem sic traxerat, &c. Itaque faciem minio illitam habuit, ad Iouis similitudinem, cuius facies, auctore Plinio, diebus festis illini solebat. Seruius ad Eclogam x. Virgilij. *li. 33. c. 7.*

Facie, inquit, rubea pingitur Pan, propter ætheris similitudinē: æther autē est Iuppiter: vnde etiam triumphantes habent omnia Iouis insignia, sceptrum, palmatam togam, qua utebantur illi qui palmam metebantur; faciem quoque de rubrica illinunt, instar coloris ætheris. l. i. 18. Triumphantes colore rufo linebantur quasi imitarentur diuini ignis effigie.

Imperator exterius toga picta indutus erat, interius tunica palmata. Toga picta purpurea fuit, auro intexta. Linius libr. XLV. de Paulo triumphante; Paulus auro purpuraque fulgens. Plinius lib. IX. ca. xxxvi. Purpura in triumphali

miscetur auro. Idem etiam docet Dionysius lib. III. qui præterea togam pictam, amictum fuisse ait, non ut Lydorum quadratum, sed semicircularem, eamque à Romanis togam, à Græcis *τίβεννομ* appellatā. Isidorus etiam lib. XIX. cap. XXIV. togam pallium tradit purum fuisse forma rotunda, fusiore & quasi undante sinu, & sub dextro veniens supra humerum sinistrum poni solitum, eiusque iustæ mensuram sex vlnarum fuisse. Picta dicitur, quod in ea imagines aliquot acu depictæ essent.

Appianus stellas aureas intertextas scribit, Quare Dionys. l. III. vocat *περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον*. & lib. V. *ποικίλον & χρυσοῦν μορσολὴν*. Plutarchus in Aemylia *ἀλουργίδα χρυσοπάσσον* appellat. Festus, picta quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vocitata est, eaque erat sine pictura. Dicta quoque eadem est Palmata. Valerius enim lib. IX. c. I. Metellum ait cum palmata veste conuiuia celebrasse: Sallustius autem eadem de re scribens apud

li. 3. c. 13. Macrobius: Metello plerumque accumbenti togam pictam amiculo fuisse scribit Isidorus. Toga, inquit, palmata dicebatur, quam merebantur ij, qui reportabant de hostibus palmas: ipsa vocabatur & Toga picta, eo quod victorias cum palmis intextas haberet. Quæ

Seru. Ecl. Isidorus, ut alia multa sumpsit è Servio. Au-
 10. c. 4. sonius in Panegyrico ad Gratianum, Palma-
 11. ibi c. tam, inquis, tibi misi, in qua Diuus Constan-
 Sella re- tinus parens noster intextus est.

gni.

Hæc

Hæc toga picta siue palmata ab eodem Au-
 sonio Trabea dici videtur nam in eodem Pa-
 negyrico, vbi Gratiano Imperatori pro Con-
 sulatu gratias agit; In procinctu, inquit, &
 tū maxime dimicaturus, palmatæ vestis meæ
 ornamenta disponis; feliciter & bono omi-
 ne, namque iste habitus vt in pace Consul is
 est, sic in victoria Triumphantis, parum est, si
 qualis ad me trabea mittitur, interoges; re-
 coram promi iubes. Quibus ex verbis colli-
 gitur Trabeam, eandem Palmatam vestem di-
 ci, ac Triumphalem fuisse. Diuersas tamen
 eas ostendit libr. i. cap. v. seorsum Trabeam,
 Togam pictam, Tunicamque palmatam no-
 minans. Plinius etiam cum ait libr. vii. cap.
 xlviii. Trabeis vsos accipio Reges, pictas ve-
 stes iam apud Homerum fuisse; vnde Trium-
 phales natæ, &c. Primum a Trabeis pictas ve-
 stes separat; deinde illud ostendit, Pictas ve-
 stes, non Trabeas inter ornamenta triumphalia
 fuisse. Aurum quoque Trabeæ dat. Auso-
 nius, cum eodem loco subiungit. Hæc est pi-
 cta, vt dicitur, vestis non magis auro quam
 tuis verbis; & in extrema gratiarum actione.
 Trabeam non magis auro suo, quam tuo mu-
 nere splendidam. At vero Suetonius in libro
 de vestimentis, quem citat Seruius ad lib. vii.
 Virgilij cum tria Trabearum genera descri-
 bet, nullam auri mentionem fecit. vnum e-
 nim fuisse dicit è sola purpura Dijs consecra-
 tum; alterum è purpura non sine albo, quo
 Reges vrebatur; tertium augurale è purpura
 & cocco. Dionysius lib. 2. Trabeas, quibus Sa-

lij utebantur, togas fuisse dicit sibilis distri-
ctas, purpura prætextas, puniceo colore al-
ternis intertexto.

Quomocumq; autem se res habuerit; To-
gæ pictæ supposita fuit Tunica palmata: de
qua ita Festus. Tunica palmata à latitudine
clauorū dicebatur; quæ nunc à genere pic-
tæ Palmata appellatur. quorum verborum
hic est sensus. Tunica quæ ante ob latitudinē
clauorum (clauī autem fuisse quasi flores qui-
dam panno intexti) quæ igitur ante ab clauo-
rum latitudine Palmata dicebatur, id est, no-
bilis, aut quia clauorum latitudo tanta esset,
vt palmo mensurari posset; postea à palmarū
ramis qui in ea intexebantur, dicta est Palma-
ta; in ea enim, vt ait Isidorus, Victoriæ cum
palmis erant intextæ. Lilius lib. x. Cui Deo-
rum hominū ue indignum videri potest eis
viris quos vos sellis curulib. toga prætexta,
tunica palmata, toga picta, & corona trium-
phali laureaq; honoraritis; Pontificalia atq;
auguralia insignia adijcere? Et lib. xxx. Poste-
ro die Scipio, vt à præsentī motu auerteret a-
nimum Massaniæ, in tribunal adscendit, &
concionem aduocari iussit: ibi eum primum
Regem appellatum, eximijq; ornatum laudi-
bus, aurea corona, aurea patera, Sella curuli,
& Scipione eburneo, toga picta, & palmata
tunica donat. addit verbis honorem, neque
magnificentius quidquā triumpho apud Ro-
manos, neque triumphantibus ampliorem eo
ornatu esse, quo vnū omnium externorum
dignum Massaniam populus Rom. ducat.

Porro

Porro togam pictam, & palmatam tunicâ Imperatores de Capitolio Iouisque templo accepisse scribit in Seuero Lampridius; Prætextam, inquit, & pictam togam, nunquam nisi Consul accepit; & eâ quidem, quam de Iouis templo desumptam alij quoque accipiebant aut Prætores aut Consules. Et Capitolinus in Gordianis. Palmatam tunicam, & togam pictam primus Rom. priuatus suam propriam habuit: cum ante Imper. etiam de Capitolio acciperent, vel de Palatio. Hinc Vopiscus in Probo, Palmatam Capitolinam appellauit.

Calceos videntur gestasse siue puniceos siue rubros. Dionysius enim triumphantes cultu regio incessisse scribit: Zonaras autem, Romulum Regem tunica purpurea, toga prætextâ, rubrisque calceis usum narrat. Dio etiam li. 43. Casarem rubris calceis usum esse dicit, quod illis olim vteretur Reges Albanorum, à quibus ipse originem duceret. Hinc etiam in Epigrammate antiquæ urbis ira legitur de C. Mario

De manubijs Cimbricis & Tentonicis eadem Honori & Virtuti victor veste triumphali, Calceis puniceis.

Dextera manu lauri ramum, sinistra scipionem eburneum gestabât, in quo summo aquila fuit effigies vt Appianus & Plutarchus tradunt: qua re significabant, auctore Isidoro, per victoriam, quasi ad supernam magnitudinem accedere. Eam aquilam Eburneam item fuisse significat Prudentius lib. 1. contra Symmachum.

*Lib. 18.
Etym.*

Post

Post Trabeas, & Eburnam aquilam, Sellamq; curulem.

Hæc Triumphantium ornamenta, Sellam curulem, sceptrum cum aquila, togam tunicaque pictam Dionysius li. iii. ab Hetruscis Tarquinio Prisco Regi missa scribit: eiectioneque Regibus ad honestandos eos qui triumpharent à populo Rom. retenta. Macrobius lib. i. Saturn. id Hostilio tribuit: Florus cum Dionysio consentit in Prisco.

Sed ut ad triumphantem revertamur: in capite coronam, ex lauro Delphica siue sterili initio gestabat: postea cum Liuiæ Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam conspicui candoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentem in gremium demississet illæ tam, & conseruari ænem & lobolem hæruspices iussisset, ramumque eum seri ac rite custodiri, tam feliciter silua prouenit, ut ex ea Triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret, atque Imperatores Cæsares cuncti, inde mox omnis causa laureas decernerent, traditusq; mos est ramos quos tenuissent, confestim eodem loco ferendi. Auctor Plinius lib. xv. cap. xxx. Suetonius in Galba. Dio lib. XLVIII. Alij.

Adhibebatur autem laurus in Triumpho non quia perpetuo viret, nec quia pacifera est (preferenda enim ei utriusque olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideoque etiam grata Apollini esse crederetur, assuetum
co do-

eo dona mittere iam & Regibus Romanis, re-
 ste L. Bruto: fortasse etiam in argumentum,
 quoniam ibi libertatem publicam is meruis-
 set, lauriferam tellurem illam osculatus ex
 responso: & quia manu satarum, receptarum-
 que in domo fulmine sola non icitur. Ob has
 causas Plinius credit, honorem ei habitum
 in triumphis potius, quam quia suffimentum
 sit cædis hostium & purgatio, ut Massurius &
 Festus tradiderunt. Quamquam idem Massu-
 rius curru Triumphantes myrtea etiã corona
 interdum vsos scripsit, referente Plinio lib.
 xxxv. cap. xxix. Hanc Triumphantium corona
 describit Tertullianus in libro de corona
 militis capit. xii. Triumphus laurea folijs
 struitur, hinc ambitur lemniscis, inauratur
 lánulis, vnguentis delibuitur à lacrymis con-
 iugum & matrum.

Bullam etiam de ceruice suspensam gesta-
 se, inclusis in eam remedijs, quæ crederent
 contra inuidiam valentissima scribit Macro-
 bius lib. i. Saturn. cap. vi. Quam etiam ob cau-
 sam crediderim appensum fuisse, sub curru
 Fascinum Deum inuidiæ medicum; qui Deus
 inter sacra Romana à Vestalibus colebatur:
 auctor Plinius lib. xxviii. cap. iv.

In ipso curru vna cum triumphante, admi-
 rabili plane exemplo, seruus publicus, ut ait
 Zonaras, vehebatur: qui pone coronam au-
 ream gemmis distinctum sullinens, ad mone-
 bat subinde Triumphantem eum ut respice-
 ret, id est, ut reliquum vitæ spatium prouide-
 ret, nec eo honore elatus superbiret: atq; per
 singulas

*l. 15. c. 30
 Massu-
 rius apud
 Plinium
 ibidem.
 Festus in
 Laureali
 milites.*

singulas ciuium acclamationes dicebat. Respice post te, hominem memeto te. Hinc Tertullianus in Apologetico cap. xxxiii. Hominem se esse etiam Triumphans in illo sublimissimo curru admonetur: suggeritur enim ei à tergo, Respice post te, hominem memeto te: etiam utriusque hoc magis gaudet tanta gloria coruscare, ut illi admonitio conditionis suæ sit necessaria. D. Hieronymus epist. xxv. ad Paulinam. Ad reuelationum, inquit, humiliandam superbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in similitudinem Triumphantium, quibus in curru retro comes adhærebat per singulas ciuium acclamationes dicens: hominem te esse memento, &c.

Hanc etiam eandem ob causam, ut eorum arrogantia retunderetur, videri putant triumphantes anulum ferreum gestasse, quo cum feruis quodam modo æquari videbatur. Quæ de re sic Plinius libr. xxxv. cap. i. loquens de annulis: Neque alijs uti mos fuit, quam qui ex ea causa publice accepissent; vulgoque sic triumphabant: Et cum corona ex auro Hetrusca sustineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, & ferui forasse coronam sustinentis: sic triumphauit de Iugurtha C. Marius. Hæc Plinius. Coronam illam quæ à tergo sustinebatur, quæ Plinius Hetruscam vocat, ita describit Tertullianus in libro de Corona militis cap. x. Præferuntur etiam illis Hetruscæ: hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis & folijs

ex au-

ex auro quercinis ob Iouem insignes, ad deducendas tenfas cum palmatis togis sumunt. De hac corona, & seruo eam sustinente sic Iuuenalis Satyra x.,

magnaq; corona

Tantum orbem, quanto ceruix non sufficit vlla

Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Cōsul

Ne placeat, curru seruus portatur eodem.

Hic seruus publicus, qui vna cum Triumphante vehebatur, videtur fuisse Carnifex. Plinius enim lib. xxviii. cap. iv. ita scribit. Fascinus Imperatorum quoque, non solum infantium custos; & currus Triumphantium, sub his pendēs defendit inuidiæ, iubetque eosdem respicere: similis medicina linguæ, vt sit exorata à tergo fortuna gloriæ, Carnifex. Et Isidorus libr. xviii. cap. 2. Quod vero, inquit, à Carnifice Triumphantes contingebantur; id erat indicio, vt ad tantum fastigium vecti, medioçritatis humanæ commonerentur.

Appensum quoque erat curru, vt ait Zonaras, tintinnabulum & flagellum; quibus significabatur, ipsum in eam calamitatem incidere posse, vt & flagris, seruorū more cederetur, & capite damnaretur; qui enim ob facinus supremo supplicio afficiebantur, tintinnabula gestare solebāt, ne quis inter eundem contactu illorum, piaculo sese adstringeret.

Eodem curru liberi cognatiq; si quos Imperator haberet, etiam ipsorū virgines puellique aduehebantur: natu vero grandiores, quis vel iugalibus, vel singularibus sequebantur:

bantur: ceteri omnes pedibus pompam comitabatur lauro coronati, vt Zonaras & Appianus tradunt. Et Cic. pro Murena. An cum sedere in equis Triumphantium prætextati potissimum filij soleant; huic donis militari- bus patris Triumphum decorare fugiendum fuit; vt rebus communiter gestis, pæne simul cum patre triumpharet? Suetonius in Tiberio cap. vi Pubescens Aetiaco triumpho cur- rum Augusti comitatus est, sinisteriore funa- li equo, cum Marcellus Octauia filius dexte- riore veheretur. Et in Domitiano c. 12. Trium- phum vtriusque Iudaicum equo albo comi- tatus est. Lilius libr. XLV. de pauli filijs. Mi- nor ferme, inquit, duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum; maior qua- tuordecim annorum: triduo post triumphum decessit: quos prætextatos curru vehi cum patre, sibi ipsis similes prædestinantes trium- phos oportuerat. Tacitus li. 2. Annal. C. Ca- lio. L. Pomponio Coss. Germanicus Cæsar ad vii. Kalen. Iunias triumphauit de Cheruscis, Cartisq; & Angriuarijs, quæque alia natio- nes, vsque ad Albim colunt. vecta spolia; ca- prius; simulacra montium, fluminum, prælio- rum: bellumque quia conficere prohibuit se- rat, pro confecto accipiebatur: augebat in- tumentium vitus eximia eius species, curruq; quinque liberis onustus.

Ante triumphantem Herculis signum de- ferri solitum scribit Aiconius ad libr. 1. Ver- rin. Hinc Plinius lib. xxxiv. cap. vii. Hercule ab Euadrò iacratus, vt ferunt, in foro Boario, qui

qui Triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali.

Ipsum currum Imperatoris cum odoribus cingebant lictores purpurati Laureati; cytharædorum ac tibicinū turba, qui ad Hetruscæ similitudinem pompæ, aureis coronis redimiti cæbebant psallebantq; Lydios vocabant Romani. Auctor Appianus. Hanc etiam pompam versibus persecutus est Iuuenalis Sat. x.

*Quid si vidisset Prætores in curribus altis
Exstantem, & medio sublimem in puluere Circi
In tunica Iouis, & picta Sarrana ferentem
Ex humeris aulea toga; magnaq; corona
Tantum orbem, quanto certix non sufficit vlla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Consul
Ne placeat, curru seruus portatur eodem
Da nunc & volucrem, sceptro qua surgit Eburno.
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niucos ad frena Quirites, &c.*

De reliqua pompa Triumphali.

C A P. X.

Currum Imperatoris primi ciues Rom. & Calij, quos Imperatoris victoria hostium exemerat seruitute, affectabatur pileari, capitibusque rasis, vt mos erat seruorum, cum mitterentur. Auctor in Flaminio Plutarchus. Et Liuius lib. xxx. extremo. Secutus Scipionem triumphantem est, pileo capiti imposito, Q. Terentius Culleo, omnique deinde vita, vt dignum erat, libertatis auctorem

Hh

coluit.

oluit. Et lib. xxxiii. C. Cornelius de Insubribus Canomaniſque in magiſtratu triumphauit: multa ſigna militaria tulit, multa Gallica ſpolia captiuis carpentis tranſuexit: multi nobiles Galli ante currum traducti. ceterum magis conuertit oculos Cremonenſium Placentinorumque currum ſequentium Colonorum turba pileatorum. Et lib. xxxiv. Præbuerunt ſpeciem triumpho, capitibus raiſis ſecuti, qui ſeruitute exempti fuerant.

Post hos ſequebantur Legati & Tribuni militum in equis, tum reliqui pedites equiteſque omnes in ordines deſcripti, laureati, lanceis pilisque laureatis, cum cantu & clamore pedibus ingrediebantur, præmia præferentes quæ quiſque in eo bello fuerat conſecutus; vt Appianus, Plutarchus, Zonaras ſcribunt. Feſtus. Laureati ſequebantur, currum triumphantis, vt quaſi purgati à cæde humana intrarent urbem Cicero in Piſonem; Diſſeris de triumpho, quid tandem habet iſte curruſ? quid uincti ante currum Duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati & Tribuni in equis? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per urbem? Linius libro quadrageſimo quinto. Post curruſ inter alios illuſtres viros, filij duo Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum ſuis quæque ordinibus. Et lib. x. extremo. Triumphauit in magiſtratu, inſigni, vt illorum temporum habitus erat, triumpho, pedites equiteſque inſignes donis tranſiere, ac tranſuecti: multa ciuicæ

uicæ coronæ, vallaresq; ac murales cōspectæ.
 Et lib. xxxix. Multi omnium ordinum donati
 militaribus donis currum secuti sunt. Plinius
 lib. xv. cap. xxx. Iaurus Romanis præcipuæ
 lætitiæ victoriarumque nuncia additur lite-
 ris, & militum lanceis pilisq; fascēs Imper-
 atorū decorat.

Neque tamen vniuersi milites videtur Ro-
 mam ad Triumphum adducti: sed ij tantum,
 quos Imperatori visum esset. Quare Sp. Li-
 gustinus apud Liuium lib. xlii. gloriatur se à
 Flacco Præt. inter ceteros quos virtutis cau-
 sa secum ex Hispania ad triumphum deduce-
 bat, fuisse deductum. Hinc idem Liuius lib.
 xxxiv. de Quintij Triumpho. Milites secuti
 carrū frequentes; vt omni ex prouincia exer-
 citu deportato.

Solebant autem milites inter incedendum
 carmina incondita canere laudes Imperato-
 ris celebrantes; nonnunquam etiam falsa &
 ridicula in eum conijciantes. Dionysius lib.
 vii. extremo. Satyricam dicendi licentiā Ro-
 manis ab initio familiarem fuisse, ipsa trium-
 phorum pompa ostendit; in quibus permitti-
 tar victorum comitibus carmina iocosq; in
 Imperatores clarissimos dicere: quemadmo-
 dum Athenis solebant, qui pompam plaustris
 ducebant in obuios dicta omnis generis iocu-
 lariter iacere. Hæc Dionysius. Illa vero præ-
 cipua fuit omnium lætantium vox Io trium-
 phe Io. Horatius li. 4. od. 2.

*Tuq; dum procedis, Io triumphæ
 Non semel dicemus Io triumphæ.*

Hh 2

Ouidius

Quidius lib. iv. Tristium eleg. 2.

Hos super in curru Casar victore veberis

Purpureus, populivite per ora tui.

Quaę, ibis, manibus circumplaudere tuorum,

Vndiq; iactato flore tegente vias.

Tempora Phœba lauro cingentur: Ioę,

Miles Io, magna voce, Triumphæ canet.

Liuus libr. iv. In eum milites carmina incondita, æquantes eum Romulo canere. Et li. v. Dictator, recuperata ex hostibus patria, Triumphans in urbem redijt: interque iocos militares quos inconditos iaciunt, Romulus ac parens patrię, conditorq; alter vrbs, haud vanis laudibus appellabatur. Et lib. xlv. Militum quidem propria caussa est, qui & ipsi laureati, & quisque donis quibus donatus est, insignis, triumphum nomine cient; suasque & Imperatoris laudes cantantes per urbem incedunt. Hinc etiam illud Liuji eiusdem l. xlv. Milites taciti, vt iratos esse sentires, secuti sunt currum. Exemplum porro carminum inconditorum quę milites in triumpho iactarent, exstat apud Suetonium in Iulio; quę si paulo castiora essent, hic adscribi possent.

ca. 49. 22
51.

Cum hac pompa triumphans in forum Romanum delatus, captiuos aliquot in carcerem duci atque necari iubebat, vt Iosephus & Zonaras narrant. Cicero lib. v. in Verrem. At etiam qui triumphant, eo que diutius viuos hostium duces seruant, vt his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumque victorię pop. Rom. prospicere possit: ca-
men

men cum de foro in Capitolium curram flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemque dies & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit. Sic Cicero.

libr. 43.
li. 60.
de triumpho
Cæsaris
Clandij.

Inde in Capitolium per gradus genibus, ut ait Dio, ascendens, ibi tantisper opperiebatur, dum hostium mors nunciaretur; qua nunciata, taurum immolabat; laurumq; rami in Iouis gremio deponebat, ceteraq; dona consecrabat, ut Iosephus & Zonaras scribunt locis citatis, Plutarchus in Marcello; Seruius ad li. iv. Aeneid. Hinc Dio li. lv. Augustus in Capitolium ascendens, lauream fascibus detraxit, & ante Iouis genua deposuit. Plin. lib. xv. ca. 30. Laurus Romanis præcipue lætitiæ victoriarumq; nuncia additur litteris, & militum lanceis pilisq; fasces Imperatorum decorat: ex his in gremio Iouis deponitur, quoties lætitiâ noua victoria attulit. Et Obsequens in libro de Prodigijs. C. Antonius cum in agro Pistoriensi Catilinam deuicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit: ibi à Dardanis oppressus, amisso exercitu profugit: apparuit ieiun hostibus portendisse victoriâ, cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Hinc Statius lib. iv. Siluarum i.

Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Taurus qui immolabatur cædidus fuit: unde illud Iuuenalis

Duc in Capitolia magnum,

Cretatumq; bouem.

Seruius interpretans illud ex lib. ix.

Hb 3

Et sta.

Et statuam ante aras, &c.

Ioui, inquit, de tauro non immolabatur, nisi cum triumphi nomine sue vel tauro fiebat: quod tamen ideo admissum est, quia non tantum Ioui, sed & alijs Dijs qui bello præsent sacrificabatur. Linius li. XLV. in oratione M. Seruilij Cõsul, inquit, proficiscens Prætorve paludatis licitoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: Victor perpetrato bello, eodem in Capitolio Triumphans ad eosdem Deos, quibus vota nuncupauit, merita dona populi Romani traducit.

Plutarchus in Romulo auctor est, inter sacrificandum, senem prætexta bullaque pueritiæ insignibus ornatum, per forum in Capitolium traduci solitum præeunte præcone qui sardos venales pronunciarer. Quem morem Plutarchus ibidem, & in quæstionibus Roman. à Romulo fluxisse dicit, qui victis Veientibus, ipsorum Regem in triumpho duxit, eius stultitiam irridens, quod nequaquã pro ætate, veterisq; prudentia Ducis rem gessisset: Sardes porro urbem, Lydorũ caput, vt Hetruscorum Veios fuisse dicit; atque olim eosdem Lydos habitos & Hetruscos. Alij tamen aliter eius prouerbij originem tradunt.

De conuiuio Triumphantium.

C A P. XI.

Sacrificio peracto, vt scribit Zonaras, in porticibus Capitolij cœna apparabatur. Linius li. XLV. in oratione M. Seruilij; Illas quidem, inquit, epulas Senatus, quæ nec priuato loco,

loco, nec publico profano, sed in Capitolio eduntur, vtrum hominum voluptatis causa, an Deorū hominumq; auctore Sergio Galbz, turbaturi estis? &c. Athenæus tamen li. v. extremo triumphales epulas in Herculis fano dicit extrui solitas fuisse.

His epulis Senatus, Magistratusque omnes intererant, præter Consules; qui vocabantur quidem, sed iidem mox rogabantur, ne venirent; videlicet ne quis eo die quo ille triumpharet, maioris in eodem conuiuio esset imperij, vt Valerius & Plutarchus tradidere. *Valer. li. 2. cap. 3.*
Pars tamen cænæ domum ad consules mittebatur, vt scribit Acron ad epist. v. l. i. Horatij. *Plutarch.*

In eo conuiuio, narrat Crinitus lib. xxiv. q. Rom. cap. v. assedisse triumphanti ministri um, qui subinde diceret, Magis seruo tuo pasci te, quam tibi: quo veluti probro admonitus se ipsum atque hominum condicionem æquo animo æstimaret.

Athenæus libr. iv. capit. xv. ex Possidonio dicit conuiuium, illud fuisse instructum apparatus Herculeo. *δοινοχῆται μὲν γὰρ οἰνόμηλιτά τε βρώματα, ἄρτοι μεγάλοι καὶ καπνιστὰ ἐσθὰ κρέα, καὶ τὰ προσφάτων καθιερωθέντων ῥόπια δαψιλῆ:* quæ sic vertit Natalis; Potio, mulsam administratur; cibi vero, magni panes, carnesque fumosæ elixæ, & nuper iugularum victimarum carnes assatæ multæ. Plinius l. ix. cap. lv. refert C. Hirrum cœnis triumphalibus Cæsaris Dictatoris, sex millia numero purænarum mutuo appendisse. Idem Plinius

li. xxx. c. vii. scribit in eius cænæ vnguetâ, quibus accubitori vnguebantur, Minium religionis causâ addi solitum.

Post cœnam autem triumphans ad vespérâ tibijs præcinentibus, omnique multitudine prosequente domum se priuatus recipiebat, vt Zonaras, & Plutarchus in quæstionibus scribunt. Militibus vero triumphum profectis; mulsam dabatur, vt significat Plautus Bacchid. scen. Atridæ. Atque hæc de Triumpho terrestri, eiusque ritu pompaq; omni,

De Triumpho Nauali. CAP. XII.

VT autem terrestris triumphus ijs qui pedestri pugna hostem vicissent, decretus est; ita qui naualem victoriam reportassent, nauali triumpho sunt ornari. Primus omnium Romanorum Imperatorum C. Duilius Cos. cum Pœnos classe deuicisset, naualis victoriæ triumphum duxit anno CDXCII. Kal. interkalaribus. Naualis porro triumphus non idcirco est appellatus, quod cum qui agerent in urbem nauibus inueherentur: sed quod ex nauali, vt dixi, victoria referretur. Nam Valerius lib. & cap. iv. vbi de C. Attilio loquitur, quem naualem de Pœnis triumphum egisse tabulæ Capitolinæ docent; Illæ, inquit, rustico opere attritæ manus salutem publicam stabilierunt, ingentes hostium copias pessum dederunt: quæq; modo arantium bouum iugum rexerant, triumphalis curius habenas retinuerunt, nec fuit ijs rubor, eburneo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere, &c.

Quæ

Quæ cum dicit, eos qui triumpho nauali ornabantur, non naui, sed curiu vestos urbem inisse ostendit: vt interim raceam, scriptorū neminem in exponendo nauali Triumpho, nauium omnino mentionem vllam fecisse.

Nauales igitur triūphi eadem pompa, quam in terrestri triumpho proxime exposuimus, celebrati sunt: nisi quod in his interdum triremes etiam nauesq; hostium, ac reliquus belli naualis apparatus traduceretur, quemadmodum de Luculli triumpho scribit Plutarchus, qui victis nauali bello ducibus Mithridatis, in triumpho inter ceteram prædā, naues longas rostratas centū & decem transtulit. Liuius lib. xxxvii. Lucio, inquit, Aemylio Regillo, qui classe Præfectū Antiochi Regis deuicerat, extra urbem in æde Apollinis cum Senatus datus esset, auditis rebus gestis eius, quantis cum classibus hostium dimicasset, quod inde naues expulisset, aut egisset, magno consensu Patium triumphus naualis est decretus, triumphauit Kal. Februar. in eo triumpho, vnde quinquagintā coronæ aureæ translatae sunt: pecunia nequaquam tanta præspecie regij triumphij. Hæc Liuius.

De Priuilegijs triumphantium,

C A P. XIII,

ET si triūphi dies ducibus victoribus pompæ & imperij finem faciebat: non tamen eo vno die ipsorū honos & gloria terminabatur. Primum enim datum est decreto Senatus ijs qui triumphassent, vt cum eorum corpora

Hh 5 extra

extra urbem cremata essent, in urbem ossa & cineres referrentur, humique mandarentur: cum cæterorum corpora eo loco ubi cremata essent, condi leges XII. tabul. iuberent, quemadmodum ex Pyrrhone Liparæo tradit in Roman. quæstionibus Plutarchus. Eorumque funera vestibus auro intextis apparabantur, ut ea quasi nota triumphalium virorum funera distinguerentur à cæteris, ut est auctor Polybius lib. vi.

Deinde statuar ijs habitu triumphali ponebantur, ut significat Plinius lib. xxxiv. ca. v. Hinc Livijs lib. viii. Additus triumpho honos, ut statuar equestres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Et libro ix. Marcus de Hernicis triumphans in urbem redijt: statuarque in foro equestris decreta est. Tacitus lib. iv. Annal. Priores duces sibi impetrando triumphalium insigni, sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: iamque tres laureatæ in urbe statuar, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas. Et in vita Agricolar. Triumphalia ornamenta, & illustris statuar honorem, & quidquid pro triumpho datur decerni in Senatu iubet.

Illud fortasse etiam lege datum triumphanti, ut laurea corona in spectaculis visset. In hanc coniecturam Plinius & Valerius nos deducere videntur, qui C. Papium Masonem tradunt, cum triumpho à Senatu non impetrato, in Albano monte triumphasset, myrtea corona, pro laurea in spectaculis usum.

Plin. l. 15.
cap. 29.
Vale. l. 3.
cap. 6.

Ser.

Seruius ad Mlum Virgilij versum ex li. XI.

Et Sellam regni, &c.

Scribit viros triumphales curru solitos in curiam vehi; vnde Sellæ curuli nomen. Verum id non tam proprium videtur fuisse eorum qui triumphassent, quam commune omnium qui curules magistratus gessissent, vt ex Bassi sententia tradit Gellius lib. 3. cap. 18.

Præter hos autem honores qui videtur fuisse ordinarij, alios alijs extra ordinem delatos fuisse significat Liu. lib. 2. Dictator triūphans urbem inuehitur: super solitos honores, locus in circo ipsi, posterisque ad spectaculum datus, Sella in eo loco curulis posita, &c. C. autem Duillio, qui primus naualem triumphum duxit, perpetuus honos habitus est, vt reuerrenti à cœna tubicines canerent, & funale præferretur. Multa etiam extra ordinem Pompeio & Cæsari concessa narrat Dio lib. XXXVII. & XLIII.

Atque hæc quidem de maiore triumpho, siue terrestri, siue nauali dicta sunt: reliquum est, vt de minore triumpho, id est, de Ouatione dicamus.

De Ouationis nomine, quibusq; de causis ea concederetur.

C A P. XIV.

OVatio, quam minorem triumphum fuisse diximus, ab eo clamore, vt Festus ait, nomen inuenit, quem redeuntes à pugna victores milites edebant. O littera geminata: *li. 5. Atriquit.* quod idem placet Dionysio, quasi verò *Romani*

Romani *triumphum* gratam vocem quæ clamorem significat, Ouationis nomine voluerint interpretari. At verò Plutarchus in Marcello, & Seruius ad lib. I V. Aeneid. hanc opinionem refellunt, & ab oue Ouationis nomen ductum putant; quam, qui hoc genere triumphi ornabantur, sacrificabant; quemadmodum qui maiorem triumphum agebat, tauum in Capitolium veniens immolabat.

Primus omnium Postumius Tubertus Cos. iterum, de Sabinis ouans urbem est ingressus anno CCL. tertio Non. April. vt in factis Capitolinis habetur: retentusque mos est, vt quemadmodum maiora triumphus ob insignem victoriam, sic Ouatio ob leuem concederetur.

*l. 5. ca. 6.
Festus O-
ualis co-
rona.*

Qui enim, auctore Gellio, bellum aut non rite iudictum, aut non cum iustis hostibus; aut cum humilibus & non idoneis, vt seruis piratisque, gessisset; aut deditione repete facta, incruenta victoria, negotium confecisset: aut, quod addit in Marcello Plutarchus, gratia & verbis rem transegisset; aut denique aliqua causa ex ijs, quæ ad triumphum postulari diximus, defuisset, vt Linius passim tradit; verbi causa, cum alienis auspicijs, aut in aliena Provincia, aut sine magistratu rem gessisset; aut multos de suis amisisset; aut exercitum non deportasset; ei Senatus iudicio, iussu

populi Ouatio decernebatur: de cuius pompa nobis deinceps dicendum est.

*De Ouationis pompa, qua in te à Triumpho
differret.*

CAP. XV.

DVces igitur ijs honoribus, quos supra exposuimus, absentes ornati, cum ad urbem venissent, commemoratiq; in Senatu rebus ab se gestis, si triumphum non impetrassent, ex S. C. ouantes urbem inibant; lege similiter de imperio lata in eum diem, quo ducerent ouationem. Lilius libr. xxvi. Marcellus ex Sicilia Prouincia tam ad urbem venisset, à C. Calpurnio Præ. Senatus ei ad ædem Bellonæ datus est: ibi cum de rebus ab se gestis differuisset, medium visum, ut omnis urbem iniret: Tribuni pl. ex auctoritate Senatus ad populū uolere, ut M. Marcello, quo die urbem ouans iniret, imperium esset.

Ingredebantur autem urbem pompa triumpho simillima, spolijs armisq; hostium, simulacris oppidorum, ceteraq; auri, argenti, æris, eborisq; præda; coronisq; ciuitatum prælatis. Victimæ tamen ad sacrificium non boues, sed oves traducebantur, Plutarcho & Seruio auctoribus, qui etiam inde Ouationi nomen inditū uolunt. Lilius de eadem Marcellus ouatione. Ouans multam præ se prædam in urbem intulit cum simulacro captiuium Siracusarum. Catapultæ, balistæq; & alia omnia instrumeta belli lata; & pacis diuina, regisq; opulentiæ ornameta; argenti uasibusq; fabrefacta uasa, & alia supellex, pretiosaq; vestes, & multa nobilia signa, quibus

bus inter primas Græciæ vrbes Siracusæ ornatae fuerant: Punicæ quoque victoriæ signum octo traducti elephantum. Et lib. xxxvi. M. Fuluius Nobilior ouans urbem est ingressus: argenti bigari præ se tulit centum triginta millia: & extra numerum XII millia pondi argenti: auri pondo CCXXVII. Et li xxxix. Medius honos Manlio habitus, vt ouans urbem iniret: tulit coronas aureas III. auri præterea pondo 132. argenti 16 millia & 300.

Ipse verò Imperator non picta auro toga, sed prætexta, communi ceterorum Magistratum cultu ornatus, calceatusque urbem pedibus ingrediebatur, si Dionysio, Plutarcho, & Massurio credimus: Seruius enim ouantes equo singulari vestros scribit, quod idem significat Dio, qui ouantem ingredi, equo vehi solet interpretari. Gellius id etiam apud ipsos veteres scriptores controuersum fuisse dicit.

Sceptro siue Scipione eburneo caruerunt, auctore Dionysio. Capite autem coronam ex myrto gestasse potius, quam, vt ait Dionysius, ex lauro, Plinio, Plutarcho, Gellio, Festoque assentior. Myrtus enim cum sacra Veneri haberetur, quæ Dea à vi belloque maxime abhorret, acerrima visa est ouationi, quæ non Martius, sed quasi Veneris quidam triumphus esset. M. tamen Licinius Crassus cum Propræt. de fugitiuis & Spartaco ouans ingrederetur, anno DCLXXXII. myrteam aspernatus coronam, Senatus consultum faciendum curauit, vt lauro non myrto corona-

retur.

retur, vt Plinius & Gellius tradunt. Vnde illud Ciceronis in Pisoniana. Crasse pudet me tui: quid est quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à Senatu?

Ipsum Imperatorem non tubicines, vt in triumpho, sed tibicines cingebant, vt scribit Plut. nimirum quia tibia similiter atq; myrtus, pacis quoddam esset insigne.

Milites deinceps sequebatur, vt Dionysius & Plutarchus narrant, clamoribus inconditisque carminibus victoriam celebrantes; vnde Ouationis nomen ortum nonnulli putant. Lilius lib. iv. Cum ex S. C. urbem ouans introiret, alterius inconditi versus militari licentia iactati, &c. Massurius tamen ouantes ingressos dicit sequentibus eos non militibus, sed vniuerso Senatu: atque apud Lili-
um etiam aliquot sine militibus urbem inisse legimus, vt T. Veturium Geminum, & C. Claudium Neronem: quod tum demum verisimile est accidisse, cum exercitus ex Pro-
uincia non esset deportatus, vt de Nerone diserte narrat idem Lilius. Porro milites olea coronati videntur incessisse: sic enim scribit Plinius l. 15. c. 14. Oleæ honorem Romana maiestas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Iulij ex ea coronando, item minoribus triumphis ouantes. Et Festus. Oleagina corona ministri triumphantium utebantur; quod Minerva Dea belli esse dicebatur. Et Gellius. Oleagina corona vti solent, qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant.

Cum

Cum hac igitur pompa Imperator à Senatu vniuerso, quemadmodù Massurio placet: vt autē scribit Seruius à plebe vel equitibus in Capitolium deductus, ouem vti diximus immolabat pro tauro: aliaque ex more triumphantium peragebat.

De triumpho in monte Albano.

C A P. XVI.

EXpositis ijs triumphis qui in vrbe Senatus decreto populi iussu celebrarentur; reliquum est vt de eo triumpho disseramus, qui sine publica auctoritate extra urbem in monte Albano (qui mons non procul aberat ab vrbe) aliquoties ductus est. Hunc triumphâdi morem primus C. Papius Mâlo Cos. dicitur vsurpasse, qui cum bene gesta repub. aduersus Corsos, triumphum Romę à Senatu non impetrasset: in monte Albano triũphandi, & ipse initium fecit, & cæteris postea exemplum præbuit, anno DXXII. tertio Non. Mart. vt fasti Capitolini docent. Quare pro laurea corona, quam qui Romę triũphassent, gestabant; ipse cum alicui spectaculo interesset, myrtea vsus est, quemadmodum cum Valerio Plinius tradit. Festus tamen Papyriũ myrtea corona vsus ait, quod Sardos in campis myrteis superasset.

Hic triumphus longe fuit cæteris inhonoratior; nam neque ex arario sumptus erogabatur, neque in luce oculisque ciuium celebrabatur: cæterum ea omnia præferbantur, quæ in alijs triũphis prælata diximus. lib.

lib. xxvi. Marcellus pridie quam urbem iret, in monte Albano triumphauit. Et lib. xxxiii. Q. Minucius, tentata tantum relatione, cum aduersum omnem Senatam videret, in monte Albano, se triumphaturum, & iure imperij consularis, & multorum clarorum virorum exemplo dixit. is triumphus, vt loco & fama rerum gestarum, & quod sumptum non erogatum ex aerario omnes sciebant, in-honoratior fuit; ita signis carpentisque, & spolijs ferme æquabat: pecuniæ etiam prope par summa fuit, æris translata ccliv millia, argenti bigati lxx millia, & cc militibus, centurionibusque & equitibus, item in singulos datum, quod dederat Collega. Et lib. xlii. C. Cicero prioris anni ad eadem Bellonæ Senatus datus est. Is expositis quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho: in monte Albano, quod iam in morem venerat, vt sine publica auctoritate fieret, triumphauit.

De triumphis intermissis, & triumphalibus ornamentis institutis.

C A P. XVII.

Triumphus & Ouationis honos, dum stetit Resp. Romæ fuit frequentissimus: atque ab vrbe condita ad Vespasianum Titumque Imp. annis dccc. numeratur, Orosio auctore, triumphis cccxx. quibus vniversus terra-*li. 7. c. 9.* rum orbis in Romanorum venit potestatem. Ex eo tempore languescente Romanorum virtute, Romanique imperij sede Bizantiū transla-
 Ii ta, pau-

ta, paulatim cum victoriarum gloria, triumphandi mos esset obsoleuit.

Post Vespasianum tamen Titumq; triginta, aut non multo secus triumphi numerantur, vsque ad Iustinianum Imper. quo Imperatore Belisarius vltimus Romanorum Ducum de Vandalis & Gilimere Rege triumphauit anno v. c. ccccxxvi. vt refert Procop. li. iij.

cap. 38.

Pro triumphi honore ab Augusto, (sub quo tamen Duces circiter triginta triumphasse Suetonius narrat) ornamenta triumphalia sunt instituta. Cuius exemplū reliqui Imperatores secuti, triūphandi ius sibi reseruarūt, ducibus triumphi loco quem in libera ciuitate meruissent, triumphalia ornamenta concedebant. Ea autem videntur fuisse supplicatio, Imperatoris appellatio, vestis & corona triumphalis, ceteraque triumphantium insignia: curru tamen per urbem non vehebantur, neque legitimam triumphorū pompam ducebant.

lib. 54.

Primus triumphalibus ornamentis M. Vipsanius Agrippa honoratus est, vt ait Dio, Cn. Cornelio Létulo, M. Licinio Crasso Coss. anno dccxxxix. Is enim cum Bosphoranos vicisset, atque ob eam Rom. supplicationes ac triumphus ei Romę decretus esset; reliqua quidem ornamenta suscepit, triumphum tamen non egit, quia de rebus gestis nihil ad Senatum scripserat; quo exemplo reliqui deinceps Duces, neque publice literas miserūt, neque triumphum impetrarunt: ac propterea nemini alij pari dignitate triumphus in
 poste-

posterum, sed triumphalia tantū ornamenta decreta sunt. Suetonius tamen Tiberium hoc *in vita* honore primum affectum auctor est: quod *cap. 9.* quidem videtur accidisse M. Messala P. Sulpicio Coss. anno v. c. DCCXLI. Hinc Velleius libro posteriore. Decreta, inquit, M. Vinicio, cum speciosissima inscriptione operum ornamenta triumphalia. Et Tacitus in vita Agricola, Igitur & triumphalia ornamenta, & illustris statuae honorem, & quidquid pro triumpho datur, decerni in Senatu iubet.

De relictis ad aerarium rationibus.

C A P. XVIII.

Postridie quam Dux triumpharat, aut orationem duxerat (quod item commune fuit omnibus, qui ex prouincia Romā decederēt), postridie igitur, vel alio die Dux imperio deposito, dataq; à Magistratu aliquo concione priuatus (nisi si in Magistratu triumphasset) reip. administratae rationē populo reddebat, prædamq; hostium cum rationibus in ærariū inferebat. Asconius ad librum I. Verrinarum. Hæc fuit, inquit, veterum diligentia, ut quod quisq; de subiugata Prouincia per triūphum apportauisset, perscriptum in tabulis in ærario reponendis conseruaretur. Hinc Plinius libr. xxxvii. cap. ii. citat acta triumphorum Pompeij. Eo Liuius libr. xlv. in oratione Seruilij pro L. Paulo: Sergius inquit, Galba, si in L. Paulo accusando tirocinium ponere, & documentum eloquentiæ dare

ii 2 voluit,

voluit, non triumphum impedire debuit: sed cum postero die quam triumphatum est, priuatum eum visurus esset; nomen deferret, legibus interrogaret. Et ibidem de eodem L. Paulo: Paucis post triumphum diebus, data à M. Antonio Tribun. pleb. concione, cum de suis rebus gestis, more cæterorum Imperatorum, differuisset, &c. Dionysius lib. viii. Sp. Cassius Cos. altero post triumphum die, concione aduocata, pro tribunali, vt mos est ijs qui triumpharunt, rationem rerum a se gestarum reddidit.

*orat. in
eandem.*

Initio ante legem Iuliam liberior fuit referendi ratio; lege autem Iulia, quam Iulius Cæsar in consulatu tulit, cautum est, vt Imperatores antequam de Prouincia decederent, rationes perscriptas in Prouincia apud duas ciuitates relinquerent; easque statim atque urbem inissent, ad ærarium iisdem verbis deferrent. Itaque Cicero sic facit Pisonem cum Cæsare colloquentem; Rationes ad ærarium retuli continuo, sicut lex iubebat; neque alia vlla in re legi tuæ parui. Et lib v. epist. xx. ad Rufum Questorem suum; existimes velim, inquit, si rationum referendarum ius vetus & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, nisi tecum pro cõiunctione nostræ necessitudinis contulissim cõfecissimque, non fuisse: quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret, id, quando lege Iulia relinquere rationes in Prouincia necesse erat, easdemque totidem verbis referre ad ærarium, feci in Prouincia. Et mox. Illud quidē
certe

certe factum est quod lex iubebat, vt apud duas ciuitates Laodicensem & Apamensem quæ nobis maxime videbantur, quoniam ita necesse erat, rationes cōfectas & consolutas deponeremus.

Relatarum rationum exemplum aliquod exstat apud Ciceronem li. I. in Verrem, licet in ijs ipse breuitatem reprehēdat. Videamus, inquit, rationes quomodo retulerit; Accepi vicies ducenta triginta quinque millia, quadrigentos xvii nummos. Dedi stipendio, frumēto, Legatis, Proquæstoribus, cohorti prætorie HS. mille sexcenta triginta quinque millia CD xvii nummos. Reliqui Arimini HS. sexcenta millia, &c.

Sic igitur rationes retulit Verres, nimis breuiter & obscure: longe autem melius retulit P. Seruilius, quem ibidem laudat Cicerō; P. Seruilius, inquit, quæ signa atque ornamenta ex vrbe hostium & virtute capta belli lege atque Imperatorio iure sustulit, ea populo Rom. adportauit; per triumphū vexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. Cognoscite ex publicis litteris hominis amplissimi diligētiam, non solum numerum signorum, sed etiam vniuscuiusque magnitudinem, figuram, statum litteris defini vides, &c.

Cum rationibus Duces vna etiam eorum nomina ad ærarium deferebant, quorum strenua fideiq; opera in bello vsi essent: qui deferri in beneficijs ad ærariū dicebantur, quod eorum virtus ac fides Reip. profuisset. Id lex

Iulia diebus triginta postquam rationes relatae essent, fieri iubebat. Cicero eadem ad Rufum epistola. Quod scribis de beneficijs, scito à me & tribunos militares, & Praefectos, & contubernales duntaxat meos delatos esse: in quo quidem ratio me fefellit; liberum enim mihi tempus ad eos deferendos existimabam dari, postea certior factus sum, triginta diebus referri necesse esse, quibus rationes retulissem, &c. Id etiam more maiorum videtur observatum fuisse, ut nemo nisi ciuis Romanus in beneficijs ad arariũ deferretur: quare Cicero hoc argumento probat Archiã ciuem esse Romanum, quod à Lucullo Praetore & Cons. esset in beneficijs ad ararium delatus.

Sed ut ad rationes relatas reuertamur: Aurum quidem, argentum, aes, tum factum, tum infectum, signatumque, quod in triumpho translatum fuerat; in ararium populi Rom. inferebatur: spolia verò & arma hostium, ceteraque praeda, pars populi erat, & in publicis armamentarijs condebatur: pars vendebatur, pecuniaque militibus pro victoriae magnitudine & Imperatorum liberalitate distribuebatur: pars Imperatori cedebat, ut ea suo arbitratu vteretur. Itaque Cicero id tanquam iniquum in Rulli lege reprehendit, quod aurum argentum ex praeda, ex manubijs, ex auro coronario ad quoscumque peruenisset, neque relatum esset in publicum, neque in monumento consumptum id apud decem viros profiteri, & ad eos referre iuberet.

beret. Contra verò Liuius libro trigefimo-
septimo diem dictam à Tribunis plebis M.
Acilio Glabrioni scribit, quod pecuniæ re-
giæ prædæque aliquantum captæ in Antiochi
castris, neque in triumpho tulisset, neque in
ærarium detulisset.

Idem Liuius libr. XLV. HS. ducenties ex
ea præda redactum esse auctor est Antias, præ-
ter aurum, argentumque, quod in ærarium
sit latum. Et lib. X. Data ex præda militibus
octogeni bini, sagaque & tunica, præmia illa
tempestate militiæ, haud quaquam spernen-
da. Ibidem omne æs argumentumque in æ-
rarium conditum, militibus nihil datum ex
præda est.

Pars illa quæ Imperatori cessisset ex præ-
da, Manubiæ dici consuevit. A Sconius ad lib.
primum Verr. Manubiæ, inquit, sunt præda *Nonius.*
Imperatoris proportione de hostibus cap- *Gellius.*
ta, & cer. Hac ille parte prædæ vel domum
suam ornabat, vel diuendita opus aliquod
publicum exstruebat, vt scribit Zonaras. Li-
uius libro trigefimo octauo. Ambraciam ca-
ptam signaque quæ ablatæ criminantur, &
cætera spolia eius vrbis ante currum laturus
& fixurus in postibus suis. Et libro XXXIII.
L. Stertinius ex vltiore Hispania quinquag-
inta millia pondo argenti in ærarium tulit,
& de manubijs duos fornices fecit, & his for-
nicibus signa aurata imposuit. Augustus,
referente Dione libro quinquagesimo quar-
to, iussit eos qui triumpharent, aliquod
li 4 opus

opus publicum ex manubijs conficere obre-
rum gestarū memoriam. Itaque & inscriptio-
nem siue titulum suarum victoriarum adde-
bant. Liu. l. vi, T. Quinctius semel acie victor,
binis castris hostiū, nouem oppidis vi captis
Præneste in deditionem accepto, Romā reuer-
tit; triumphansq; signum Præneste deuectum
Iouis Imp. in Capitolium tulit; dedicatūque
est inter sellam Iouis & Mineræ: tabulaque
sub ea fixa monumentū rerum gestarum, his
ferme incisa litteris fuit; Iuppiter atq; Diui

Liu. l. 40
li. 41
alias in-
scriptas
refert.

omnes hoc dederūt, vt T. Quinctius Dictator
oppida nouem caperet die xx. quam creatus
erat, Dictatura se abdicauit. Plinius lib. vii.
cap. xxvi. de Pompeio. Hos ergo honores vr-
bi tribuit in delubro Mineræ, quod ex ma-
nubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp.
bello xxx annorum cōfecto, fufis, fugatis, oc-
cisis, in deditionem acceptis hominum vices
semel centenis LXXXIII millibus, depressis, aut
captis nauibus DCCCLVI. oppidis, castellis,
M. DXXXVIII. in fidem receptis; terris à Mæo-
tis lacu ad rubrum mare subactis, votum me-
rito Mineræ. Hæc Plinius.

Iisdem quoq; spolijs hostium templa alia-
que loca publica ornari solebant. Liu. lib. ix.
Dictator ex S. C. triūphauit; cuius triumpho
longe maximā speciem captiua arma præbu-
ere: tantum magnificentia visum in ijs, vt au-
rata scuta dominis argentariorum ad forum
ornandū diuiderentur. Et li. x. extremo. Aedē
Quirini Dictatore patre votam, filius Cons.
dedicauit, exornauitq; hostiū spolijs, quorum
canta

tanta multitudo fuit, vt nō templum tantum forumque his ornaretur, sed socijs etiam colonisque finitimis ad templorum locorumque publicorum ornatum diuiderentur. Hinc Linius libr. xxii. Vetera hostium spolia, detrahunt templis porticibusque.

Captiui autem reliqui, aut statim interficiebantur, aut in custodiam tradebantur, aut vendebantur. Linius enim lib. xxvi. Sic facit Vibium loquentem. Neque victus per urbem Romam Triumpho spectaculum trahar, vt deinde in carcere aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem securi Romanæ subijciam. Idem Linius Syphacem post triumphum Tibure obijisse narrat. Plutarchus *in Mario* etiam Jugurtham fame post aliquot dies in carcere necatum ait. Quod autem vendi etiā consueverint, ostendit Linius libro vii. Præda omnis militi data, extra prædam quatuor millia deditorum habitas; eos victos consul ante curium triumphans egit: venditis deinde, magnam pecuniam in ærarium redegit.

De Aærario. CAP. XIX.

Aærarium quo illa omnia illata esse diximus, in æde Saturni fuit, à P. Valerio Poplicola Cos. institutum. Qui quidem ea re, vt Plutarchus & Macrobius scribunt, vel loci ipsius opportunitatem munitionemque; vel etiam superstitionem veterum secutus videri possit; vt eum potissimum Deum pecuniæ publicæ custodem præficeret, qui fructibus & agriculturæ (ex quibus rebus maxime pecunia con-

nia conficitur) præesse; quoque regnante nullus avaritiæ furtisq; locus fuisse crederetur. In eo templo (quantum quidem ad rem præsentem facit; nam postea immurata ratio est; militari ac Principis ærario instituto) in eo igitur templo, æraria siue cellæ tres fuere, in quibus singulis seorsum thesauri publici in certos usus erogandi asseruabantur: ut pro genere pecuniæ ac tempore quo pecunia ex ijs promebatur, ipsa quoque loca essent distincta.

Vnum igitur ærarium in Opis cella fuit, & ex annuis tributis, vectigalibus, prædaq; bellicis collecta constabat: vnde pecunia poscentibus Reipubl. rationibus quotidie efferebatur. Hinc Cicero l. Philip. Pecunia utinam ad Opis maneret, &cæt. Quod ærarium assiduissimum ordinarijs, tum extraordinarijs impensis exhaustum, & ad summas angustias redactum sæpe queritur Cicero.

Alterum fuit ærarium; in quo pecunia custodiebatur que in usum Gallici belli erogaretur: quam attingi nisi Gallicum bellum videret, exsecrationibus publicis vetitum fuit. Cæsar tamen victor omnem ex eo pecuniam quasi Reipubl. ipse Gallici belli meru liberasset, ad se transtulit, ut apud Appianum li. 2. scriptum est. Hoc ærarium videtur esse iam inde ab eo tempore institutum, cum urbem Romam Galli captâ incenderunt: tunc enim probabile est decretum esse, ut aurum illud deponeretur, si novus aliquis tumultus Gallicus exoriretur: ac quidquid ex victorijs secundo

cundo & tertio bello Punico ex Asia, Macedonia, vt alias omittam, partum est, eodem postea conditum ex eo apparet, quod ærariū illud, quo per vim ingressus est Cæsar, id fuisse, quo aurum & argentum ex præda Punica & Macedonica alijque bellis congestum est, docet Lucanus.

tum conditus imo

Eruiitur templo multis intactus ab annis

Romani census populi, quem Punica bella,

Quem dederat Perses, quæ victi præda Philippæ.

Accedit quod exiguam plane auri vim fuisse que præcis illis temporibus, nondum prolatis Imperij finibus, deposita est, admodum verisimile videtur: cuius tantulæ pecuniæ causa, nunquam certe fores ærarij sibi Cæsar effringendas putasset; à quo tamen ablata laterum aureorum xxvi millia, & in numerato pondo ccc. Plinius tradit lib. xxii. cap. iii.

Florus tamé non Gallicanum, sed Sanctius ærarium à Cæsare effractum scribit libro iv. Hoc enim tertium fuit ærarium, ex auro vicesimario de manumissorum vicesima, vt ego quidém existimo, lege Manlia collecto, quem admodum significat Liuius li. vii. Ab altero, inquit, consule nihil memorabile gestum, nisi quod legem nouo exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum qui manumitterentur tulit, &c. Hoc ærarium quia aperiri nisi extremis Reipublicæ casibus non licebat, ideo Sanctius est appellatum. Idem Liuius libro xxvii. Aurum vicesimarium, quod

494 DE RE MILITARI
quod in Sanctiore ærario ad vltimos casus
seruaretur, promi placuit. De hoc ærario me-
minit etiam Cæsar libr. i. bell. ciuil. Lentulus
Cos aperto Sanctiore ærario ex vrbe profu-
git. Et Cicero l. vii. epist. xx. ad Atticum. Con-
sules vt Romam venirent, pecuniam de san-
ctiore ærario auferrent. Atque hæc quidem
de Aerario satis.

De Trophæis. CAP. XX.

NE autem victoriæ gloria vlla temporis
vetustate obliuisceretur, licebat Imperato-
ribus eo in loco vbi hostes profligarant, Tro-
phæa constituere, quæ bellicæ laudis victo-
riæque insignia & monumenta essent ad me-
moriæ nominis sempiternam. ex quo M. Ci-
cero in Pisonem. Trophæa, inquit, bellicæ lau-
dis victoriæque omnes gentes insignia & mo-
numenta esse voluerunt.

Atque hinc Trophæa quasi Tropæa dicta
videntur, ab hostium nimirum fuga, quam
Græci τροφή vocant, vt Varro & alij tradi-
dere. Seruius explicans illud Virgilij ex li. xl.

„ non exsuuias pulseue Trophæum

Trophæa posita scribit, cum non plena de
hostibus victoria esset reportata plenæ enim
victoriæ non trophæum sed triumphum de-
cretum. quod idem Seruius vt solet imitatus
scribit Iudorus lib. xviii. Etym. cap. 2. Verum
id ego vt facile de quibusdam crediderim, i-
ta de omnibus vniuerse negauerim. nam Ma-
rio, Pompeio, Cæsarique eadem victoriæ &
Trophæa pepererunt, & triumphos.

Trophæa

*Inter-
pres Ari-
stophan.
Pluto.
Eustath.
Iliad. ex
tremo.*

Trophæa Marti sacra fuisse videtur significare Virgilius lib. xi. cum ait

Tibimagne Trophaum

Bellipotens.

Plutarchus tamen Ioui dicata esse testatur: *Parall. 3.*
vnde ipse Iuppiter, Dionysio & Eustathio au- *Dionys. l.*
ctoribus, τροπαῖος & τροπαίουχος dictus est. *2. Eust.*
Plinius Neptuno etiam erecta nariat lib. vi. *Iliad. X.*
cap. xlviii.

Initio Trophæa ex arborum ramis fiebant: primumque Trophæum ex olea constitutum tradit ex Dionysio in Artibus Cælius Rhodiginus lib. vii. cap. xix. Postea etiam ex ære lapidibusque trophæa fabricari coepit sunt. Suetonius in Caligula ca. xlv. Truncatis, inquit, arboribus, & in modum trophæorum adornatis, &c. Trophæa enim ita componebantur, vt hominis eiusque cruci suffixi speciem referrent, vt ait Tertullianus in Apologetico ca. xvi. Sed & victorias, inquit, adoratis, cum in Trophæis cruces intestina sint Trophæorum. Et Minucius in Octauio. Trophæa vestra victoricia non tantum simplicis crucis faciem, verum etiam affixi hominis imitantur.

In his Trophæis hostium arma affigebantur, inciso gentium victarum titulo, vt ait Seruius ad illud Virg.

Indutofq; iubet truncos hostilibus armis

Ipsos ferre duces, inimicæq; nomina figi.

Varro in Bimarco, vt citat Nonius, Spolia capta stipitibus affixa, Trophæa vocantur. Tacitus lib. 2. Annal. Miles in loco prælij Tibetium

rium Imperatorem salutavit, struxitque aggerem, & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus impoluit.

lib. 1. An-
tholog. 3.

Arma autem quæ in trophæis affigebantur, eligi solebant fracta & cruenta: quare in Leonidæ Græco Epigrammate, Mars dicitur clypeos nitentes, & galeas integras: aitque amare se spolia cruenta. Hic Iuuenalis Sat. x.

*Bellorum exsuvia, truncis affixa Trophæis
Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curcum temone iugum, victæq; trivernis
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu:
Humanis maior a bonis creduntur, &c.*

Tale etiam trophæum describitur à Virgilio

Lib. xi.

*Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Constituit tumulo, fulgentiaq; induit arma
Mœrenti ducis exsuvias, tibi magne Trophæum
Bellipotens. aptat rorantes sanguine cristas
Telaq; trunca viri. & bis sex thoraci petitum
Perfossumq; locis, clypeumq; ex ære sinistra
Subligat, atq; enses collo suspendit eburnum.*

Posterioribus autem sæculis, loco trophæorum, ipsa hostium arma & spolia in lapidibus sculpebantur: & sic videmus Romæ Marij trophæum.

Porro hæc Trophæorum monumenta neque semel constituta evertere, neque vetustate consumpta reficere licuit ut ait Dio lib. xl. Quare Cæsar Pharnace victo, cum Trophæum quod eodē in loco struxerat olim Mithridates, disturbare religione prohiberetur, alterum suæ victoriæ monumentum è regione

gione constituit, vt ea ratione saltē Trophæi Mithridatici memoriam obsecraret. Hinc la apud Senecam suasoria v. Ne fas quidem esse, numquam factum, vt quisquam consecratis virtutis suæ operibus manus afferret: ista Trophæa non sunt Atheniensium, Deorum sunt, &c.

Cur autem hæc ipsa Trophæa semel vetustate collapsa restituere nefas esset, causam reddit Plutarchus in quæstionibus, vt scilicet noua semper facinora Duces animo agitent: cumque Trophæa discordiarum, bellorumque indicia sint, ea tempore inter mortua renouare velle, odij cuiusdam implacabilis esse videbatur. Quare qui Trophæa ex ære, lapidibusque primi constituerunt, ij nequaquam magnam laudem apud Græcos sunt consecuti, quod, quantum in ipsis esset, perpetuam inimicitiarum memoriam esse velent. Id etiam auctore Seruio, obseruatum est, vt Trophæa non nisi in locis excelis figerentur, ex qua etiam consuetudine in fornibus incisa sunt. Virgilius.

Ingentem puerum decisus vndiq; ramis.

Constituit runiulo.

Sic etiam Pompeius, teste Plinio, in Pyrenæis montibus Trophæa constituit. *l. 2. c. 26.*

De spolijs opimis. C A P. XXI.

Li. li. 4.

Plinarc.

in Romulo

lo & Mar

cello Fe

stus u. o-

pima.

Consuetudo consecrandi spolia opima ab Cippo Romulo vrbis, & Imperij auctore fluxit, eaque opima spolia rite semper habitant, que in acie Dux Duci prima detraxisset

quorum prima.

quorū adeo rara fortuna fuit, vt intra tot annos tot bella, trina dūtaxat pop. Rom. contigerint. Dicta sunt aut opima ab opibus, quasi ampla, & magnifica spolia Varrone, & Festo auctoribus: Plutarcho ab opere rectius videntur nominata; quod ei demum Duci opimorum consecratio daretur, cuius opera, ac virtute Dux hostium in acie cæsus esset, Ducem porro, vt alias diximus, intelligimus eū, penes quem auspicia, & imperium fuit, quo qui cauisset, ei spolia opima consecrare non licuit. Quare nec Marcus Valerius Coruinus, nec Scipio Aemilianus tribuni militum, nec T. Manlius Torquatus, nec M. Crassus, hostiū Ducibus interfectis, armiſque detractis, quia

Valer. li.

2. cap. 2.

Dio l. 51.

Festus u.

opima.

Linus li.

1. Dionys.

li. 2. Plu-

ta ch. V^a

lerius

Florus.

Solinus c.

2.

alienis pugnauerant auspicijs, opima spolia retulerunt, vt Valerius & Dio scribunt. Quamquam Varro apud Festum, illa etiā spolia esse putat opima, quæ manipularis miles modo de Duce hostium reportasset.

Primus igitur, quemadmodum dixi, Romulus Acrone Ceninensium Rege interfecto, armiſque exuto, spolia opima consecrandi morem posteris tradidit. Quo autem anno, Romano imperio hoc decus additum sit, dubiū, controuersumque est: In eam tamen sententiam descendo, vt eodem anno, aut certe non multo post quam virgines raptæ sunt, opima spolia esse parta existimem. Cum enim ob Sabinarum raptum Ceninēses, ad quos maxime ea pertinebat iniuria, in agrum Romanum, Duce Acrone, impetum fecissent; Romulus cum exercitu ijs obuiam factus, eorum copias fa-

pias fudit, Regemq; in prælio obtruncatum
 armis spoliavit; inde victore exercitu do-
 mum reducto, spolia Ducis hostium cæsi sus-
 pensa, fabricato ad id aptè ferculo, gerens
 in Capitolium ascendit: ibique ea ad quer-
 cum pastoribus sacrum deponens simul cum
 dono, Iouis Feretrii templo fines designavit,
 ac pulcherrimi facinoris exemplum, quod
 posterius sequerentur, ostendit. Raptas porrò
 Virgines ait Plutarchus xv. kalend. Septemb.
 Consualibus mense quarto, ab urbe condita
 (in kalendario tamen Romano consualia ha-
 bentur xii. kalend. Septemb.) Ovidius verò,
 & Servius Consualia in mense Martio repo-
 nunt, quibus Virgines raptas effedicunt. Alij
 apud Dionysium, hoc facinus anno primo re-
 gni Romuli commissum esse volunt. Ipse au-
 tem Dionysius de Cn. Gellij sententia, quæ
 etiam probabilior videtur, quartum illum
 annum fuisse existimat: neque enim ei ratio-
 ni consentaneum videtur, Romulum regem
 sapientissimum, vix iactis urbis fundamen-
 tis, tantam rem aggressum esse, nec dum con-
 firmatis opibus, omnium vicinarum gentium
 odia in se concitare voluisse.

Romulum sequuntur A. Cornelius Cossus, inter-
 mortuam prope consuetudinem dedi-
 candi spolia opima, sua virtute renouavit, se-
 cundaque spolia de Larre Tolumnio Veien-
 tium rege, opima reportavit. Et quamvis con-
 flet inter omnes Cossus de Tolumnio se-
 cunda spolia opima consecrasset, tamen quo
 in magistratu, quòque anno id egerit, incer-

Ouid. 3.

Festor.

Servius

ad vii.

librum

Virgilij.

Magnis

Circensi-

bus actis.

lib. 2.

Linus li.

4 Florus

li. 1. c. 12.

Kk

tum

tum est. Plerique enim ante Livium, Cossum
 Tribunum militum opima spolia suspendi-
 se tradiderunt; quem magistrarum gel sit an-
 no CCCVI. Mām. Aemilio Mamercino Di-
 ctatori primum. Valerius, & Frontinus ab
 eo Magistro equitum spolia parta esse di-
 cunt: fuit autem magister equitum eidem Ma-
 mercino Dictatori tertium anno CCCXVII,
 Livius Consulem eum opima spolia cepisse,
 vero similis putat his rationibus adductus.
 Primum quia ea spolia sola opima habentur
 quæ Dux Duci in acie detraxerit, nec Dux est
 nisi cuius auspicio bellum geritur Tribu-
 nus autem, & Magister equitum alienis pu-
 gnant auspicijs. deinde quia in thorace lin-
 teo se legisse affirmavit Augustus, Cossum ea
 spolia Consulem dedicasse. Postremo quod
 maximum apud illum est, quia titulus spolijs
 inscriptus Consulem ea Cossum dedicasse te-
 stabatur, fuit autem Consul cum T. Quinctio
 Penno anno CCCXXV.

Tertia, & vltima spolia opima M. Clau-
 dius Marcellus Consul ad Calltidium de Vir-
 dumaro Gallorum Insulubrium Rege retulit,
 anno DXXXI. kalend. Martijs.

Hæc porro spolia opima omnia in Iouis
 Feretrij templo, quo sua Romulus primum
 intulerat, ceteri qui Romuli virtutem, fel-
 citatemque secuti sunt rite consecrarunt.
 Nam de Cossu testis est Livius libro quarto.
 Longè maximum, inquit, Triumphi specta-
 culum fuit Cossus opima spolia Regis inter-
 fekti gerens: in eum milites carmina incon-
 dita

Valer. li.
 2. cap. 3.
 Front. li.
 2. cap. 8.
 Strabon.
 lib. 4.

ROMANOR. LIB. VII. 301

dira equantes eum Romulo canere. Spolia in
 æde Iouis Feretrii prope Romuli spolia, quæ
 opima appellata ea sola tempestate erant,
 cum sollempni dedicatione dono fixit. & Va- Li 3. c. 2.
 lerijs. A Romulo proximus Cornelius Col-
 fus eidem Deo spolia consecrauit, cum ma-
 gister equitum Ducem Fidenatum, in acie
 congressus interemisset. & Florus. Spolia de
 Larte Tolumnio Rege ad Feretrium repor- li. 1. c. 12.
 tata.

Marcellum quoque eidem Deo sua spolia
 dedicasse docet in vita Plutarchus, ἕτω δὲ,
 inquit, προβάς τῶ παρελθῶν εἰς τὸν νεῶν τοῦ
 φερετρίου Διὸς ἀνέστηλεν, καθιέρωσε τρίτος τῶ τε-
 λευταῖος ἀρετοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνας. & Valerius.
 In Marcello tantus animi vigor fuit, vt apud
 Radum, Gallorum Regem ingenti exercitu
 stipatum, cum paucis equitibus inuaderet,
 quem protinus obtruncatum armis exiit, ea-
 que Ioui Feretrio dicauit. & Florus. Occiso
 Rege Marcellus tertia post Romulum patrem
 Feretrio Ioui arma suspendit. & Virgilius
 libro sexto.

Adspice vt insignis spolijs Marcellus opimis.

*Ingreditur, victorq̄ue viros supereminet om-
 nes,*

*Hic rem Romanam magno turbante tumultu
 sistet eques, sternet Panos, Gallumq̄ue rebel-
 lem*

*Tertiaq̄ue arma patri suspendet capta Quiri-
 no.*

Quirino suspensurum dicit arma, hoc est, Romuli exemplo spolia opima relaturum, & propè Romuli spolia sua consecraturum. Festus etiam Marcellum Ioui Feretrio spolia opima fixisse testatur.

Quamquam autem hæc ita clara sunt, nullus ut locus dubitationi reliquus esse posse videatur; nonnulli tamen, nescio quibus inducti causis, scripsere non omnia opima spolia Iouis Feretrij templo illata, sed Cossum quidem Marti, Marcellum Iano Quirino Pacis Deo sua spolia consecrasse. Dicunt enim Numæ legem fuisse, quæ præciperet, uti prima spolia capta Ioui Feretrio consecrarentur: secunda Marti: tertia Quirino: præmiumque primis esset asses trecenti, secundis ducenti, tertijs centum. Lex existat apud Festum, cuius verba licet corruptissima sint, tamen ex Plutarcho, qui legis eiusdem meminit in Marcello, ita doctissimis viris videntur emendari, & suppleri posse.

*Sigonius
in An.
Scaliger
de Virgi-
nius ad Fe-
stum u. o.
pima.*

Cuius auspicio, classe procincta, opima spolia capiuntur, Ioui Feretrio bouem cædito. qui cepit, æris CCC. dari er oportet.

Secunda spolia in Martis aram in campo. CC. solitaurilia, vtra voluerit, cædito.

Tertia spolia Iano Quirino, agnum marem cædito. C. qui ceperit, ex ære dato.

Cuius auspicio Capta Dis piaculum dato.

*ad illum
versum*

Hæc quidem apud Festum. accedit Seruius qui ad librum sextum Virgilij Cossam Marti, Mar-

Marcellum Quirino, Numæ lege, spolia opima suspendisse scribit. Quæ si vera sunt falsitatis, & inscitia arguamus necesse est scriptores omnes, qui Cossi & Marcelli spolia Ioui Feretrio dicta fuisse diserte narrant: aut certe fatendum legem hanc contraria consuetudine, cui vix resisti potest, fuisse abrogatam. Quamquam si verba legis attentius consideremus, luce clarius longe alio, quam isti putant, eam spectare videbimus. Neque enim de ijs spolijs opimis lata lex est, quæ diversis prælijs, & temporibus ex hostium ducibus ritè Romani Imperatores reportarent, qualia Romulus, Cossus, & Marcellus consecrarunt: sed de ijs, quæ in eodem prælio, ex varijs hostium ducibus referri sortè potuissent, & opima etiam aliquo modo dici.

Vt enim, verbi causa, corona castrensi, aut murali legitimè quidem donatur is, qui primus in hostium muros, aut castra irrupit; tamen eadem licet, non quàm prima honorifica donantur interdum ij qui secundi, aut tertij penetrauerint: ita etiam quamvis ea sola legitima spolia opima & essent, & dicerentur, quæ prima Dux Duci detracta in æde Iouis Feretrij consecrasset, tamen qui à Duce proximum (legatum scilicet, aut aliû quemlibet) in eodem prælio obruncasset, armisq; spoliasset, ei Numæ lege, existimo permissum, vt secunda spolia in Martis templo minore cum præmio, & gloria dedicaret; quod ea etiã spolia aliquo modo de Duce hostium repor-

*Tertiusq;
arma pa-
tri suspen-
det capta
Quirino.*

Liv. li. 2.

in Mar-
cello.

ta, & opima appellari posse viderentur. Tamen consuetudo, ut ait Plutarchus, obtinuit, ut ea sola spolia in honore essent, & opima nominarentur, quæ æris trecentis æstimata Ioui Feretrio prima ponerentur: secunda vero, & tertia, quæ Martis & Quirini templis iuberentur inferri, ut nunquam in honore fuerunt, ita nec opima appellata sunt. Et sanè alienum videtur æquitate, sapientiaque optimi Regis legem tulisse, in qua plus loci fortuna, quàm virtus esset habitura. Ergo Marcelli spolia minus gloriosa sunt, quam superiora, non quia ex leuiore hoste, aut minore cum periculo, sed quia tertio loco parata sunt? Nam si gloria ex grauitate belli, & ex hostium genere spectatur, non minus certè illustria erunt Marcelli spolia, quam Romuli, aut Cossii; imò etiam tanto vtrisque insigniora, quanto grauior hostis fuit Virduuarius quàm Acre, & periculosius bellum Gallicum quam Hetruscum. Præterea videri potuit, ea lege Numæ Romanæ laudi inuidisse, qui tam angustis spatijs Imperij decus, & gloriam definiisset: quid enim si quarta spolia opima parata fuissent? cui templo essent affixa? cui Deo consecrata? an verò dicemus Numam ut fatidicum, aut etiam Egeriæ nymphæ admonitu, cum tanta tantum populo Romano spolia opima partum vi præuidisset, ijs paria numero templa, in quibus figerentur, constituisse? fabulæ. Sit igitur hoc positum, Cossii, & Marcelli spolia opima in æde Feretrij
Iouis

Iouis prope Romuli spolia dono fixa fuisse. Cossi certè spolia Livijs in Feretrijs templo prope Romulum posita se vidisse affirmat: quare Seruius cum Cossus Martis, Marcellum Quirini templo spolia intulisse Numæ lege scribit, eiusque rei Livijs laudat auctorem, tam fallus reperitur in historia, quam in scriptorum testimonijs referendis.

Templum autem Iouis Feretrijs à Romulo, quemadmodum initio scripsi, de vicis Cæninensibus in Capirolij vertice fuit exstructum per angustis finibus; nam Dionysius suæ ætate templi vestigia extasse scribit vix pedum quindecim longitudine. Ancus deinde Rex, illud, teste Livijs, amplificavit postre

Lib. 1.

mo, cum vetustate dilaberetur C. Julius Cæsar Titi Pomponij Attici admonitu reficiendum curavit, ut est auctor in ipsius Attici vita Nepos: quamquam Livijs eius ædis restitorem Augustum fuisse testatur.

Lib. 4.

Fieri autem potest, ut cum Julius, quæ animo destinauerat, morte occupatus infecta reliquisset, ea persecutus Augustus laudem absoluti templi tulerit apud posteros. Id tandem

cum magna vrbis parte Neroniano incendio conflagrauit. Feretrium autem Iouem

Tacitus

lib. 15.

Plutarchus, vel à spolijs ferculo quod

in Roma-

lo & Mar-

Græci *φερετριον* appellant; vel à feriando dictum putant, cui concinit Propertius. lib.

cello.

2. elegia 12.

Kk 4

Nuno

*Nunc Spolia in templo tria condita: caussa Fere-
tri,*

Omne quod certo Dux ferit ante Ducem.

Seu quia victa suis humeris hac arma ferebant,

Hinc Fere tri dicta est ara superba Iouis.

lib. 2.

Dionysius Fere trium Iouem interpretatur
 τροπαῖον καὶ σκυλοφόρον καὶ ὑπερφερέτω. Fe-
 rius vero sic ait. Fere trius Iuppiter dictus à fe-
 rendo, quod pacem ferre putaretur: ex cuius
 quoque Templo sumebant sceptrum per
 quod iurarent, & lapidem fili-
 cem, quo foedus feri-
 rent.

Finis. Laus Deo.

INDEX

INDEX RERVM

QVAE DE MILITIA

ROMANORVM IN SEPTEM

his libris notatusunt

dignæ.

In quo prior numerus paginam, posterior
linearum numerum indicat.

A.

A Bolla quid 217.	24
Abolere nomen legionis, qualis pœna 395.	33
Acies quæ proprie fuerit 300. 7 partes 308. 1 media quæ 305. 8 duplex quæ 312. 10 tribus partibus cõstabat 398.	
17 aciei ordo 299. 1 in acie singuli inter se tres minimũ pedes distabant 307.	16
Adcensj qui 106. 28 eorum munus 153.	13
Adscripticij qui dicebantur 106.	21
Ad urbem esse, quid dicitur 252. 11, 433.	31
Aeneatores qui dicuntur 26.	5
Aerarij militaris institutio 242. 32 tres prefecti 242	13
Aerarium simplex 492. 3 ubi fuit 491. 24 in aerarium pop. Rom. quid inferebatur 488. 17 in Opus cella, quale 492. 12 Gallicanum, quale 492. 21 Sanctum, quale 493.	
22	
Aere dirui qui dicebantur 389.	28
Aetas militaris erat ab anno xviii vsque ad xlv 69.	13
Agger quid 331.	22
Agminis duo genera 257. 13, 263. 17 quadratum. 257. 15 pilatum 157.	17.
Agri diuidendi duplex ratio 372. 23 quomodo diuideban- tur 375. 24, 376. tot. qui emeritis diuidebantur, quales 374. 1 emeritis qua lege dabantur 377. 20 in agrorum diuisione	

kk 5

I N D E X

diuisione semper, vel S.C. vel populi rogatione, vel lege aliqua opus fuit 373.	8
<i>Ale</i> in legione quare sic dicta 120.	32
<i>Ale</i> in acie vnde dicta 306.	9
<i>Amentum</i> quid 187.	5
<i>Amilibus</i> nondum conditis nefas erat ad bellum proficisci 36.	19
<i>Animaduersio</i> leuis, quae dicebatur 390. 4. grauis, quae 380. 5. quomodo exercebatur, 387. 19. grauis ubi exercebatur 388. 30. animaduersionis in hostem varia genera fuerunt 398.	8
<i>Antiquo</i> , verbum erat in bello indicendo salemne 46.	13
<i>Aquila aurea</i> in bello praeferebatur 132.	4
<i>Aries</i> , machina bellica qualis 326.	19
<i>Arma</i> , vnde dicta 188.	28
<i>Arma in trophaeis</i> affigenda qualia eligebantur 496.	4
<i>Armamentarium in Quintiana</i> fuit 281.	10
<i>Armillae</i> quales 358. 12. quibus dabantur 358. 26. vulgo <i>Virilia</i> dicuntur 358.	17
<i>Arsis estimatio</i> 232.	18
<i>Atti dies sex & triginta</i> quando fuerunt 33. 24. quare instituti 33.	27
<i>Attributa</i> sive <i>Attributum</i> quid 240.	20
<i>Augurium salutis</i> 35.	17
<i>Auspicia</i> quae dicuntur 21. 17. auspiciorum duo genera in castris adhibita sunt 22. 25. <i>auspicium ex acuminibus</i> quid dicebatur 25. 3. initio patricij habuerunt, postea plebs 21. 19. quando adhibebantur 27.	27
<i>Aurea corona</i> quare sic appellata 356.	26
<i>Augustus</i> vicies Imperator conplamatus est 421.	14
B.	
<i>Balteum cingulum militare</i> 189.	10
<i>Balista</i> a missile bellicum 315. 15. 137. 14. balistis sagitta mittebantur 135. 28. <i>balistarum</i> & <i>catapultarum</i> quantitas 336.	5
<i>Barritus</i> quid 316.	5
	de Del-

I N D E X.

de Bello indicendo Romani quomodo, & quos consulebant	
44. 18 & sequ. Bellum quomodo indicabatur 49. 12,	
51 15, 55. 10 quando indicabatur 46. 22 hostibus quo	
loco indicabatur 50. 18 bello indistto triginta diebus ne-	
cessaria apparabantur 54. 6 ad bellum præter milites	
alii opifices eligebantur 128. 20 belli signa à quibus, &	
quando dabantur. 313.	8
Beneficarij qui 365.	29
Boues albi sacrificabantur in triumphis 453.	6
Buccina signum in hostes dabatur 223. 11 in vigilijs mili-	
tes mittebantur 223. 24 conuiuia dimittebatur 224. 4	
Bullam triumphans de ceruice suspensam gestabat 463. 19	
C.	
Cæpes quid 270.	26
Caliga quid 219.	1
Calonum & Lixarum differentia 129.	17
Calones à calando dicti 129.	22
Campus Martius quare ad exercitacionem electus 12.	18
Campæstria que 12.	29
Captiui in triumphis, catenis victi ducebantur 454.	33
Castra quasi casta appellata 84. 22 eorū duo genera fuisse	
267. 18 forma qualis 272. 8 quatuor portas habuerunt	
272. 16 Romani quomodo mouebant 292.	3
Castra metandi que fuit ratio 268. 22 rationem Roma-	
ni vnde didicerunt 266.	25
Catapulta quid 334. 11 mittebantur saxa 335.	27
Catellæ que dicuntur 357.	31
Cena qualis Triumpho peracto 472.	29
Census equestris quantus 111.	8
Centurionum lectio Tribunorum erat 176. 11 Centurio-	
nes quales eligebantur 176. 15 eorū numerus 177. 5 mani-	
pulis præficiabantur 172. 14 primis manipulis præfesti,	
cereris honestiores 174. 21 quare in manibus vitæ ge-	
stabant 177. 30 adiutores habebant vragos 179. 17 du-	
plex stipendium meruerunt 234. 14, 237. 24 supplicijis	
militum præfesti sunt 358.	26
Centu-	

I N D E X.

<i>Centurie que dicebantur</i> 98.	22
<i>Cetra</i> quid 327.	25
<i>Ciuica corona qualis</i> 353. 8 quibus dabatur 353. 6. 354. 20 dignitas 353. 27 quis conferebat 355.	1
<i>Cinium in vrbe numerum Romani, quomodo obseruarint</i> 68.	20
<i>Classica corona qualis</i> 356.	10
<i>Classicum quid</i> 227. 22, 228. tot. solo Imperatore praesente canebatur 226.	22
<i>Clauis qui dicebantur</i> 216.	21
<i>Clauis angustius equitum fuit</i> 216.	13
<i>Cohors</i> quare sic appellata 99. 2 cohortes ex tribus manipulis instituebantur 98. 30 cohortes subsidiariae vnde dicta 124. 32 cohors ex euocatis & extraordinarijs consistit 126. 12 in cohorte non fuit semper idem militum numerus 100. 7 cohortium signa in velis erant depicta 136.	5
<i>Cohors praetoria non numerabatur in legione</i> 125. 8 vnde dicta 125. 13 maior caeteris fuit militum numero 126 24	
<i>ad Concilium qui vocabantur</i> 147.	17
<i>Conceptivae seriae quando fuerunt</i> 33.	4
<i>Congiarium quid</i> 347.	21
<i>Conscripti milites, qui dicuntur</i> 91.	9
<i>Cornicines quando canebant</i> 225.	13
<i>Corona vrbs quomodo expugnabatur</i> 322. 8, 340. 1 coronarum varia genera 351.	15
<i>sub Corona venire qui dicuntur</i> 399.	1
<i>Coronarium victori Imperatori mitti solitum</i> 426.	20
<i>Coruscatio foederis illi confirmatio</i> 415.	1
<i>in Crucem agebantur milites</i> 385.	13
<i>Cuneus in acie quid</i> 308.	11
<i>Curatores agrorum diuidebant agros</i> 375. 10 per quos creati 375.	12
<i>Currus triumphalis quantum</i> 457.	2

I N D E X.
D.

22	Deorum voluntates quomodo Romani explorabant 18.	24
25	Dij quomodo euocabantur 322. 26, 323. 10 quando 322.	20
354.	Decimario, quale supplicium 384.	5
1	Decumana porta in castris 272. 30, 389.	2
uarint	Derationes praeficiebantur equitibus 180.	3
20	Deditionis formula 418.	1
10	Delectus, quando habebatur 66. 2 & sequ. ex tribubus	
e pra.	habebatur 67.	9
22	Delicta militaria quae erant 379. 17 ordinaria quomodo	
21	puniebantur 381. 17 maiora, ob quae maiores poena infi-	
13	gebantur 386. tot.	
tripu-	Delinquentes in bello uenerunt 385.	16
vnde	Denarij aestimatio 232.	24
uarijs	Deprehensa quid 280.	13
mili-	Deuotionis, qua se pro patria Romani deuocabant, ritum	
nt de-	qua 321. 1 hostes deuocabant formula 324.	19
5	Dextra principalis, porta in castris qualis 273	18
S vn-	Dictator & Coss. tumultum indicebant 62.	20
o 126	ad Diem indictum milites praesentes 245.	27
17	Discinctos destitui, quid erat 392.	26
4	Discinctis ad maiorem poenam addita laboris molestia 393.	
21		11
9	Donatiuum quid 347. 17 eius duo genera 347. 28 quan-	
13	tum 348. 15 quomodo dabatur 348.	31
coro-	Duces quomodo Imperatoris nomen consecuti 422.	4
15	Duplicarij qui dicebantur 360.	6
1		
20		
1		
13		
11		
quot		
12		
2		
Des-		

E.

	Emeriti qui 365. 19 alio nomine Veterani dicti 365.	23
	Equestris ordo, erant equites equo publico 112.	7
	Equiandi artem quomodo Romani didicerunt 12.	1
	Equitum in legione primus auctor Romulus. 110. 2 diuerso tempore diuersa nomina 110. 26 in turmas diuisio 118. 2 armatura 202. 11 tabernacula 279.	4
	Equites a censoribus eligebantur 111. 6 in legione omnes equestris	

I N D E X.

<i>equeſtris ordinis</i> 116. 24 <i>in prælio duobus equis uſi ſunt</i>	
118. 22 <i>triplex ſtipendium meruerunt</i> 234. 14 <i>vigiliæ obibant</i> 288. 6 <i>nunc ante aciem, nunc in acie, nunc pedidit coronam cinxere</i> 305.	29
<i>Equus publicus militaris dictus eſt</i> 115. 10 <i>equorum ornatus</i>	206.
<i>Euocati & extraordinarij quales</i> 75. 18, 126.	17
<i>Euocatio quid</i> 61.	14
<i>Exauſtorati milites immunes à labore</i> 370.	19
<i>Exauſtoratio pœna militaris</i> 379.	28
<i>Exercitatio veteribus in primis cura</i> 9. 12 & ſeq.	7
<i>Exercitus ab exerecendo dictus.</i> 9. 5 <i>tribus militum generibus conſtitit</i> 93.	5
<i>ante Expugnationem vrbs Dij euocabantur</i> 322.	20
.F.	
<i>Falx quid</i> 327.	15
<i>Fasces Imperatoribus prælati</i> 171.	4
<i>Ferentarij qui</i> 308.	11
<i>Feri, Feri, vox militum ſeſe adhortanti in prælio</i> 319.	15
<i>Ferendi porci ratio</i> 414.	1
<i>Feria Lavinæ, que</i> 29. 27 <i>earum autores</i> 29. 29 <i>ferijs Latinis quare non indicebatur bellum</i> 30.	12
<i>Fetialium munus</i> 39. 9 <i>fetialis collegij inſtitutores</i> 40. 10 <i>fetiales quot, & ex quo hominum genere eligebantur</i> 40. 20 <i>quatuor, res repetebant</i> 42.	11
<i>Filius venit, ſymbolum Iudæorum ad declinandum ventura ſaxa</i> 337.	8
<i>Fœdera vnde dicta</i> 413. 15 <i>quorū autoritate fiebant</i> 403. 14 <i>tria genera</i> 403. 19 <i>fœderis genus minus equū quale</i> 405. 4 <i>fœdus equiſſimum, quod dicitur</i> 404. 6 <i>iniquiſſimum, quale</i> 415. 31 <i>per duos fetiales feriebatur</i> 409. 18 <i>quomodo feriebatur.</i> 410.	23
<i>Forfex in acie quid</i> 308.	27
<i>Fraudatio ſtipendij, quid fuit,</i> 389. 24 <i>ea qui afficiebantur</i> 390.	16
<i>Frons in acie quid</i> 308.	10
	Fundæ

I N D E X.

Funda quid 200. 32
Fustigatio quando adhibebatur 380. 26, 381. 3 *fustigatio-*
nis exequenda ratio 380. 29

G.

Gabinus cinctus, qualis 222. 13
Galbei quid 358. 17
Galea velitaris, qualis 189. 23
Gallus Hispaniensis, qualis 188. 2 *gladio Hispaniensi quo-*
modo veteres praecegebantur 188. 23
Globus in acie quid 310. 1
Gradus deiectionis, qualis poena 394. 17
Gratiosamissio, quare dabatur 365. 10 *gratiosam missio-*
nem consecuti, Beneficarij appellabantur 365. 27

H.

Habitus eorum, qui gladio ferendi erant 383. 1
Harpisicum in exitis consulendis religio 27. 10
Hasta, qua bellum indicebatur, unde dicta sanguinea 50. 5
pura quibus dabatur 358. 31 *pura, Donatica appellatur*
 359. 6
Hastae velitum, missiles 185. 29 *hastae velitares, quales*
 186. 20
Hastaria census, quae 391. 1
Hastati quare dicti Antesignani 301. 17 *eorum armatura*
 190. 17 *tabernacula* 279. 24
Helepolis quid 327. 20
Herbam dare proverbium, unde 351. 31
Herculis signum praeferebatur in triumpho 466. 30
Hordeum aliquando pro tritico, ignominiae causa, datum
 391. 29

I.

Iani templum apertum, index belli 51. 29 & seq. *bifron-*
tis templum describitur 53. 10 *templum, bello indito*
quare aperiebatur 53. 26
Imperatoris potestas in remilitari 144. 18 & sequent.
 in gra.

I N D E X

- in granioribus causis consilium ferebat 147. 9
 quibus rebus à Romanis ornatus 148. 1 bellum indituru
 Gabino cinctu utebatur 222. 12 omnia habebat de
 publico 238. 7 delectu perfecto, rite captatis auspicijs,
 diem ad conveniendum indicebat 244. 17 nunquam
 ante ferias Latinas indictas egrediebatur ex urbe, ad
 bellum 248. 6 celebratis omnibus sacris, antè quam pro
 ficisceretur, munus gladiatorium, venationesque dabat
 249. 31 eius ex urbe profectio 250. 21, 251, 252. tot.
 exercitum & classe lustrata concionem aduocabat 256. 21
 eius tabernaculum Prætorium appellabatur 275. 16
 ubi fiebat, & omnes aliæ circumstantiæ 275. 14,
 276. tot. imperator nunc in pugna, nunc in acie, nunc in
 alterutro cornu erat 306. 31 eius in pugna officium 319.
 28 quo munere donabatur 361. 14
Imperatoris nomen veteres dupliciter vsurpabant 419.
 1) ad imperatoris nomen consequendum, quantà cædes
 requirebatur 422. 12 eius post pugnam in urbem intro
 itus 432. 11 in triumpho ornatus 457. 8 imperator in
 oratione prætexta toga utebatur 480. 11 imperatore
 in oratione tibicine cingebant 481. 6 in imperatoris
 nominis inscriptione quid observandum 421. 26
Imperium quid olim dictum sit 58. 5
**Imperio demandato Senatus nouo S. C. provinciam orna
 bat, stipendium in milites assignabat, &c.** 59 23
Indutiæ quid 400. 13 pax sequestris. 400. 27 earum
 tempore quid factum 401. 12
**Io Triumphæ, Io, communis omnium lætanium vox, in
 Triumpho** 469. 29
sub Iugum mitti, quid 398. 28
Iupiter vndedictus Feretrius 412 24. 506. 15
**Iuramenti formula, quo se milites obligabant, ne furto &
 liquidæ castris auferrent** 283. 14
Iusurandum quomodo concipiebatur 88. 5
Iusta Missio quibus dabatur 365. 8 iustamissionem adepti,
Veterani aut Emeriti appellabantur 365. 18
 Lacerna

I N D E X.

L.

<i>Lacerna, quid</i>	217.	3
<i>Lena, quid</i>	217.	17
<i>Laurea corona in spectaculis utebantur Romani</i>	476.	27
<i>Laurum in triumpho quare praeferebatur</i>	462.	28
<i>Legatorum dignitas</i>	158. 11 duo genera	157. 4
<i>Legati post Imperatorem praecipuum locum in exercitu habuere</i>	156. 27 aut à Senatu dabantur, aut ab Imperatore eligebantur,	157. 25 ius quoque dicebant, 159. 13
<i>Legionis autor Romulus</i>	93. 14 non idem semper nomen fuit	93. 20 varia ethymologiae
<i>in Legione praeter ciuem Romanum nullus merebat,</i>	95. 15	
<i>quatuor hominum genera</i>	96. 31 centuriae lx, manipuli xxx, cohortes x,	99 14
<i>Leues milites, qui fuerunt</i>	106.	1
<i>Leuis armatura arma</i>	200. 4 leuis armatura post principes collocabatur	306. 20
<i>Lex curiata vnde dicta</i>	58. 15 legem curiatam quis ferebat	59. 7
<i>Lex de consecratione spoliarum opimorum</i>	502.	50
<i>Libralia, quid</i>	339.	10
<i>Lictores, qui</i>	387. 5 graues animaduersiones exercebant	387. 4 à ligando dicti
	150. 32 eorum munus	152. 16
<i>Litare, quid sit</i>	25.	18
<i>Litterae publicae de victoria, ad confirmandum Imperatoris nomen</i>	424 12 litterae laureatae	425. 12
<i>Lituis, quid</i>	226.	7
<i>Lixarum officium</i>	130. 3 à Licha dicti	130. 9
<i>Lorica, vnde dicta</i>	199. 16 machina bellica	333. 31
<i>Lapis, machina bellica</i>	333.	20
<i>Lustratio</i>	254. 13 lustranda classis mos	255. 17

M

<i>Magister equitum vniuerso equitatu praefectus</i>	181.	4
<i>ad Magistratum urbanum quibus patebat aditus</i>	5. 19 magistratus	

Ll

gistratus

I N D E X

gistratus soli auspicia habuere 145.	12
Malleoli, teli genus 340.	22
Manipuli, qui dicebantur 97. 32 eorum munus 284. & sequent.	
Manubiz, que dicuntur 489.	16
Militia triplex 61. 17 à militia qui vacabant 73. tot. militia mutatio quid 394.	29
Militum tria genera 93.	5
Milites qui erant in supplemento, in cohortes subsidiarias distributi 124. 30 ex rusticis olim eligebantur 82. 21 ad sagum, pennulam addidere 217. 1 privato sumptu primo, post Romam à Gallis captam de publico stipendium meruere 230. 7 in balteis stipendium gerebant 239. 27 militibus quas ob causas licuerit abesse à die ad conueniendum indicto 246.	2
Milites ad bellum proficiscendo, & arma, & alia impedimenta gestabant 260. 1 eorum diei spatium quantum iter 264, 265. tot. accepto belli signo, ad orientem solem Deos venerabantur 315. 6 hostem cursu & clamore aggrediebantur 315. 13 propter virtutem ad maiores ordines promoti 359. 23 militis, hoste singulari certamine deuicto, premia 363. 10 hi & riuus, & mortuum ornabatur 364.	23
Milites in pralio fortes quomodo prodebantur 364. 1 in ouatione olea coronati incedebant 481. 24 mediani pecunie partem ex prada, aut donatio apud signa deponebant 42.	16
Missio honesta, quid 365. 12 quando concedebatur 366. 24 duplex 365. 7 missionem cognoscebant Tribuni 369.	21
Missio ignominiosa, quid 396. 16 duplex 396. 18 missionis ignominiosa ritus 396.	29
Missio semiplena, Exauctoratio 370.	24
Mundus olim, quid 31. 6 quando patuit 31. 9 patens, quale festum fuit 31.	19
Muli Mariani, unde dicti 262.	1

Milita

I N D E X.

Multa quomodo dicebatur 68.	4
Munerum interdictio 396.	20
Murales coronæ quales 355.32 quibus dabantur 355.	29
Murci qui 89.	5
Mûsculus, instrumentum bellicum quale 330.	21

N.

Nauallis corona, qualis 356. 10 quibus dabatur 356.	14
Nonensiles Dij qui dicebantur 324.	6
Nox in quatuor vigilias distribuebatur 289.	23

O.

Obsidionalis corona, qualis 351. 20 quibus dabatur 351. 18 eius dignitas 352.	16
Oreæ quare hastati tantum in dextro pede habebant 194.	20
Onager, idem quod Scorpio 338.	28
Operibus vrbes quomodo oppugnabantur 322. 4, 326.	1
Opifices, Fabri, Tubicines, &c, qui non erant milites in cohortes diuisi 128.	27
Opima spolia, unde dicta 498.	3
Oppidani hostium tela quomodo eludebant 332.	22
Oppugnabantur vrbes dupliciter 322.	3
Oppugnatores lupum, quomodo eludebant 333.	25
Orbis in acie quid 310.	6
Ordinibus descriptis, singulis et atibus sua arma dabantur 183.	10
Ordo incidendi ad bellum 258, 259. 108.	
Ordo formæ castrorum quadratæ 285.	19
Quatio unde dicta 477. 28 quare concedebatur 478.	15
Quantium pompa 479. 18 victima oues 479. 22 quantes quare coronam auream gestaban: 480.	21

P.

Pennula, quid 217.	7
Palatia, quid 11.	16
Paludamentum, quid 214.5 fuit proprium Imp. 212.	24

I N D E X.

<i>Parastata, machina bellica</i>	334.	17
<i>Parma, quid</i>	184.	24
<i>Pater patratus, qui patre adhuc superstitite liberos suscipiebat</i>	42.	16
<i>Pax perpetua federe dabatur</i>	401.	30
<i>Pax absque auctoritate Senatus, & iussu populi, non erat rata</i>	406.	21
<i>Pace rata, quid fiebat</i>	407.	30
<i>Pecunia, ex praeda, aut donatino, mediam partem milites apud signa deponebant</i>	349.	16
<i>Peditum in cohortes divisio</i>	121.	26
<i>Peregrina sacra, quae</i>	324.	15
<i>Perennia, quae</i>	28.	7
<i>Phalerarum forma</i>	206. 27	
<i>phalera ex argenio, equitum munera erant</i>	360. 30	
<i>quibus equitibus dabantur</i>	361.	1
<i>Phiala quibus dabatur</i>	360.	26
<i>Pila, quibus Hastati viebantur</i>	195, 196. cor.	
<i>Pila ab hoste emissa, Romani quomodo excipiebant</i>	318.	12
<i>Plectendi milites ius, cuius</i>	388.	6
<i>Pluteus, quid</i>	329.	23
<i>Pena leues variae</i>	189.	12
<i>Populam de bello consulenti Coss. maioribus hostijs rem diuinam faciebant</i>	47.	11
<i>Populus in provincia imperium mandabat</i>	58.	3
<i>Præconis officium</i>	154.	10
<i>Prædæ diuidenda duplex ratio</i>	345. 4	
<i>præda in quos diuidebatur</i>	346. 19	
<i>præda in ærarium collatio</i>	488. 20	
<i>Præfecti castrorum munus</i>	160. 12	
<i>præfectus castrorum in singulis legionibus vnus fuit</i>	160. 5	
<i>præfecti fabrium & castrorum, sequuntur in ordine Legatos</i>	159. 22	
<i>præfecti duodecim præerant auxilijs</i>	182.	8
<i>Præliares dies, qui</i>	29.	6
<i>Prælij signum, vexillum rubrum, vel purpureum super prætorio extensum</i>	293.	22
		Præ-

I N D E X.

17	<i>Fractandi apud Romanos modus, & ordo</i> 317, 318. tot.	
24	<i>Fractari sub vitem, quid</i> 329.	21
10	<i>Præmia militaria</i> 350. 4, 361. 26 quando dabantur	19
30	350.	
erat	<i>Prætendere, quid dicitur</i> 285.	5
28	<i>Prætoris nomine ad portam salutandi mos</i> 251.	20
30	<i>Prætorium dimittere, quid</i> 291.	13
lites	<i>Prætoria porta in castris</i> 272.	20
16	<i>Præcatio solemnis, qua extra præciiebantur in mare</i>	
26	256.	2
15	<i>Principum armatura</i> 198. 3 <i>tabernacula</i> 279.	21
7	<i>Principales portæ in castris, quare sic appellatæ</i> 273.	26
equi-	<i>Principia, quid</i> 278, 299.	28
antur	<i>Prodigia ante Imperatoris ex urbe egressum, præcurabantur</i> 249.	14
1	<i>Prævinciæ Prætorie & Consulares, quæ</i> 56.	11

Q.

12	<i>Quadrato agmine vtebantur Romani locis suspectis</i> 262.	
6	15	
23	<i>Quæstores quomodo eligebantur</i> 154. 30 <i>quæstoris officium</i> 155. 21 <i>quæstor primus ab Imperatore</i> 154. 29	
12	<i>quæstores etiam iurisdictionem exercebant</i> 156. 3 <i>quæstor scribis, & lictoribus usus est</i> 156.	15
ndi-	<i>Quinquagesimus à Quinquaginta dictus</i> 37.	15
11	<i>Quintana, quid</i> 280.	24

R.

8. 20	<i>Religiosi dies, quibus bellum gerere non licebat</i>	
in	29.	13
afe-	<i>Res, quomodo, & à quibus repetebantur</i> 42.	27
8	<i>Resignare. idem quod proscribere</i> 390.	8
0	<i>Romani alijs gentibus militia præstantiores 1. & sequ.</i>	
pre.	<i>ut militia, & exercitatione, ita etiam cæteris gentibus religione præstiterunt</i> 17. 20 & sequ. Romano-	
pra.	LI 3	TUM

I N D E X.

<i>rum magnanimitas</i> 3. 11	<i>spacio quingentorum anno.</i>	
<i>um, quingentes quinquages praeliati sunt, quadringentes</i>	<i>quadragies vicerunt</i> 2. 13	<i>varia arma à varijs</i>
<i>gentibus sumpserunt</i> 4. 12	<i>quales milites eligebant</i> 79.	
<i>19</i>	<i>quomodo docti remos agere</i> 10. 3	<i>item, inferre &</i>
	<i>deferre ibidem</i> 11.	1
<i>Romana pubes quando, & quibus exercitijs exercita</i> 13. 9		
<i>Romanorum in castris apparatus</i> 16.		8
<i>Romani milites iidem fuere tignarij, nauicularij, &c.</i>		
16.		31
<i>Romani apertis hostibus bellum non indicabant</i> 51.		3
<i>Romanorum dierum religio, cum priores bellum inferrent</i>		
37.		18
<i>Romanis arma ex publico armamentario subministrata</i>		
210.		22
<i>Romanorum Imp. Dictator, Coss. re sua inclinante, aliquem</i>	<i>ex ciuibus, vel seipsum deuouere solebant</i> 320. 20	
<i>Romulus vnde Quirinus appellatus</i> 359.		14
<i>Rorarij qui dicebantur</i> 107.		23

S.

<i>Sacramenti olim quantavis, & religio</i> 85. 22	<i>& seq.</i>	
<i>Sacrificia Romanorum ante bella</i> 19. 20	<i>& seq.</i>	
<i>Sacrum Cereris, mundus appellatum</i> 32.		13
<i>Sagmina quæ</i> 412.		19
<i>Sagum, vestis militaris</i> 211. 22	<i>tam Imperator, quam</i>	
<i>alij milites gestabant</i> 212.		9
<i>Sambuca, machina bellica qualis</i> 340.		2
<i>Sanguinis mittendi consuetudo in bello, vnde orta</i> 393. 30		
<i>Sacurnalia, quales feriae fuerunt</i> 30. 17	<i>quando, & quot</i>	
<i>diebus celebrabantur</i> 30.		19
<i>Sceptum Iouis in feriendis fœderibus, quare adhibebatur</i>		
410.		6
<i>Scorpio, missile bellicum</i> 335. 11, 337.		32
<i>Scribarum munus in castris</i> 154.		19
<i>Scrobes, quæ</i> 382.		13

Scu-

I N D E X.

	Scutum Samnitium 191. 1 quo hastati utebantur 191. 20	
	192, 193. tot. ἀπό τῶ σκῦτος dictum 192.	30
	Securis percussio 382.	6
	Sequestria 16.	10
	Senatus provincias constituendi potestatem habebat 56.	
	18 quare dabatur in triumphis extra urbem 433.	1
	Serra in acie quid 309.	4
	Seruus publicus erat Carnifex 465. 8 una cum triumphante in curru vehebatur 463. 27 eius, in curru triumphali, officium 463.	30
	Signa militaria 133. 28, 223. 2 diebus festis ornabantur & inungebantur 142.	12
	apud Signa Romani iurabant 142. 28 detinebantur captivi 143. 4 erat asyllum 143.	8
	Signorum in acie ordo 301. tot.	
	Signum manipuli, fasciculus feni 139.	1
	Silentium in augurio, quid 24.	1
	Sinistra principalis, porta in castris 273.	23
	Sociorum in legione numerus 119. 23 equitum tabernacula 279. 30 peditum tabernacula 280.	1
	Spolia hostium, victores Dijs dicabant 242. 20 victorum domibus affixa, nunquam reuelleret licebat 363. 24 opima in Iouis Feretrii templo consecrabantur 500. 28	
	Sponsio quorum auctoritate fiebat 401. 32 quid à fœdere differat 402.	3
	Statina ferie quæ, & quando 33.	1
	Stigmata, quæ 90.	5
	Stipendium, quid 239. 7 militum quantum 231, 232, 233. tot. de publico persoluum 230. 7 de publico, unde Quæstor cubabat 240.	6
	Stipendio milites non tantum victum, sed vestes & omnia ad bellum necessaria comparabant 235.	17
	ad Stipendium accipiendum milites nominatim citabantur 239.	20
	Stipendia legitima, quæ 366. 2, 368.	11
		Subli.

I N D E X.

Subsidia, que 302. 8 acies secunda pars 302. tot. in manipulos & cohortes diuisa 303.	26
Sumptus ad triumphum necessarios Senatus ex aerario decernebat 443.	13
Supplicatio, que 428. 13 quot diuum erat 429. 24 ante bellum à Romanis indicebatur 19. 7 quare Imperatori victori decernebatur 427. 17 quare Triumpho prerogatiua dicebatur 427. 31 in supplicatione decernenda singulorum sententiæ rogabantur 431.	27
Supplicarunt Romani coronati, in veste candida 429.	4
Supplicationum diebus feriandum 429.	14

T.

T. in obseruando ciuium numero, superstitem, & defunctis, A. puerum designabat 91.	1
Tabernacula militum, figebantur pedibus ducentis à valla 274. 26 fiebant è pellibus 275.	1
Talenti æstimatio 237.	13
Templum Iouis Feretrij vbi, & à quo extractum 505	11
Tentorij mutandiratio 391.	9
Testamenta in procinctu facere, quid 313.	27
Testudo machina bellica 311. 2 arietaria que 328.	1
Tintinnabulum & flagellum, curui Triumphali, quare appensa 465.	21
Tirones, qui 71.	8
Toga picta 457. 30 palmata 458. 25, 460. 6 picta vel palmata, Trabea dicta 459.	1
Tolleno, quid 333.	7
Torques, quales fuerunt 357.	12
Torquati milites, qui 357.	23
Trabea, quid 459. 105. imperatores interdum ad bellum proficiscebantur 215.	12
Transcripti, qui 123.	15
Transfuga supplex, ramum oliuæ lana obuolutum in manu ferebat 417.	6
Triarij, quæ pilis pugnabant, Pilani dicti 198. 22 eorum	14

I N D E X.

<i>armatura</i>	198.	7	<i>tabernacula</i>	279.	13	<i>ad Triarios res</i>	
<i>rediit, quale proverbium</i>	317.						29
Tribunal	<i>suggestus erat ex cespite constructus</i>	148.	21				
	<i>proprium Imperatoris</i>	148.					13
Tribunus	<i>totius legionis magistratus</i>	162.	1	<i>tribunicij honoris</i>			
	<i>insigne pugio erat</i>	171.	28	<i>stipendium tribuni quantum</i>			6
		237.					
Tribunorum numerus	<i>& lectio</i>	162.	27, 166	16	<i>duo genera</i>		
		165.	17	<i>eorum in castris munera</i>	169.	16	
	<i>tabernacula</i>	277.	19, 278.	101.			
Tribuni militum, unde dicti	162.	22	<i>ad sagum, latum, vel angustum clauum addidere</i>	216.	2	<i>post castrametationem, ab omnibus iusiurandum exigebant, se nihil ex castris furto ablaturus</i>	283.
		8	<i>predam diuidebant</i>	344.			13
	<i>missionem cognoscebant</i>	369.					21
Tribunum ex censu, quando indictum	241.						20
Tripudium quomodo captabatur augurium	23.						3
Tripudium solistinum, unde dictum	23.	25	<i>in qua auctoritate apud Romanos</i>	24.			25
Triumphus Romae honorum maximus	435.	15	<i>dictus</i>	435.	22	<i>duplex</i>	436.
		22	<i>pro aucto, non pro recuperato Imperio dabatur</i>	437.			31
Triumphum ducturi, sua in prouincia, & suis auspicijs regerebant	437.						5
Triumphus impediebatur, si Tribunus plebis imperatori diem diceret	440.	29	<i>re praclare civili bello gesta etiam non decernebatur</i>	441.			10
Triumphabat nemo, nisi quinque millia hostium vno praelio occidisset	493.						1
Triumphus pompa	445.	17, 446, 447, 448, 449, 450, 468, 469, 470, 471, 472.	101				
Triumphus naualis unde dictus	474.	20	<i>eius pompa</i>	475.	6	<i>in monte Albano, ceteris fuit inhonoratior</i>	482.
							28
Triumphantis habitus	446.						12
Triumphans coronam ex laurea gestabat	462.	12	<i>annulus</i>				

I N D E X.

<i>lun ferreum quare gestabat</i>	464.	19
<i>Triumphantes quadrigis in urbem inuehebantur</i>	456.	16
<i>Triumphantium crematorum corporū ossa, & cineres in urbem referebantur</i>	476. 1	1
<i>statua ijs triumphali habitu ponebantur</i>	476.	11
<i>Trophæa quando ponebantur</i>	494. 24	vnde fiebant 495.
<i>10 vetustate collapsa restituere nefas erat</i>	497.	8
<i>Tuba, signum militare</i>	224.	13
<i>Tumultus, quid</i>	62. 5	Coniuratio dicta 64.
<i>Tumultus tempore Romæ se omnes ad bellum præparabant</i>	62.	25
<i>Turres in acie, quid</i>	311.	1
<i>Turris, machina bellica</i>	331.	8

V.

<i>Vacatio militaris triplex</i>	72.	16
<i>Vallares coronæ quibus dabantur</i>	355.	29
<i>Vallestere, vnde deductum</i>	389.	8
<i>Vallus quid</i>	261.	18
<i>Vallum Romani, quomodo faciebant</i>	270.	18
<i>Velasi, qui</i>	107.	18
<i>Velitum arma</i>	184.	7
<i>Velites, quare procubitores dicti</i>	284.	22
<i>Verbena, quæ</i>	43.	2
<i>Verberatio duplex</i>	380.	17
<i>Vestis militares milites suis sumptibus, postea de publico accipiebant</i>	222.	2
<i>Veterani quare dicti Vexillarij</i>	371. 14	eorum præmia 371. 32
<i>privilegia</i>	378. 15	in agris collocati uxores ducebant 377.
<i>Vexillum sublatum, signum aggrediendi hostes</i>	314.	15
<i>Vigilum arma in excubijs</i>	286.	14
<i>Vigilias nocturnas Romani, quomodo committebant</i>	287.	10
<i>Vigilias obeundi, munus equitum</i>	288.	6
<i>Vigilia quomodo obibantur</i>	288.	20

Vigilia.

I N D E X.

19	<i>Vigiliarum signa, Triariorum centuriones bucina dabant</i>	31
16	289.	
s in	<i>Vinea, machina bellica</i> 329.	3
ibi-	<i>Virgis quando milites cedebantur</i> 380.	18
11	<i>Virilis toga sumebatur anno decimo septimo</i> 9.	8
95.	<i>Virtus sola, gradus ad ordines militares</i> 6.	2
8	<i>Vitæ in supplicationibus quare addebantur ramis</i> 417-27	
13	<i>Voluntarij, qui</i> 74.	29
30	<i>Vota nuncupata, que</i> 248.	21
ant	<i>Votum, quod ante bellum susceptum, præeunte Pontifice</i>	
25	<i>Consul nuncupabat</i> 20.	12
1	<i>Vxores in exercitu Romanorum nullæ</i> 84.	14
8		

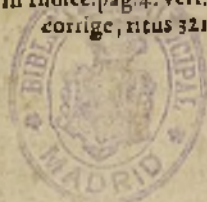
F I N I S.

Errata, studiose Lector, sic
emenda.

Pag. versic.		corrige
21. 20	aduersos	aduersus
24. 21	interiora	interiore
25. 3	pulsi	pulli
31. vlt.	sacerdotis vineta	sacerdotes, vineta,
48. 8	renunciatae	reunciata
57. 17	comrare	comparare
73. vlt.	ne	non
91. 31	aliquam	aliquem
118. 3	termas	turmas
119.	ultima linea tota deleatur	
135. 27	visi ita sum	si ita visum
171. 29	παπαζώνιον	παπαζώνιον
195. 10	id hastatis	id est, hastatis
224. 7	reget	rege
280. 28	lorum	Forum
296. 26	esset	essent
321. 12	propria	propatria
334. 16	numerum	muncrum
377. 28	collati	collocati
385. 9	supplicia	supplicio
408. 31	separari possent	sperari posset
489. 13	argumentumq;	argentumq;
497. 12	Tophæa	Trophæa.

in Indice. pag. 4. vers. 13 ritus qua 321. r.
corrige, ritus 321. r qua

10. 1200050376

...bus aduocatis scripturis z similibus. z istere
...petunt a suo qd inq dicit p alios. hec ille.

Podigo vel minor: et minor quomo vel p. me. v. r. g.
iudice est inter dicta vendendi p. r. s: teneat resti-
tuere r. q. male fidei possessor est emes. q. legus
inter dicta. l. que ad modum. C. de agri. z. ce. Quo
aut teneat q. emit re ecclie sine solennitate vide
d. alienatio. §. r. iij. z. clerici. iij. §. r. iij. vtrum d. o
emens aliqd suo noie de pecuniis alienat faciat
illud suum vide. s. emptio. §. r. iij.

§. q. ¶ Octavo qrit qd iuris quo ad gestores nego-
l. d. l. tioz gestor teneat ei cuius negotiu gerit de omi-
dano qd pcessit dolo suo vel lara culpa vel leui
vel etiã leuissima: qñ ali? diligetioz erat gestus
rus vt iusti. de oblig. q. ex qñ p. na. in principio
vbi ange. de are. no. qd regulariter gestor: no te-
nef de leuissima culpa nisi qñ alius diligentioz
esset gesturus: z rone huius vide p. Bar. in. l. qd
nerua. ff. de po. f. Secundũ. Utrũ aut teneat de
casu fortuito gl. in d. o obligatũ. enumerat sex
casus in qbus teneat: z econtrario ille cuius ne-
goria gesta sunt teneat ad expesas quas fecit ne-
gotioz gestor: qd tñ fallit in pluribus casibus.
Primo qñ pcessit ptestatio qd no gerat: vt in
l. nesci. m. ff. de nego. gest. scdo quãdo gestit pa-

bus aduocatus scripturis z similibus. z iste res
petunt a filio qd inqt dicat p alios. hec ille.
Quis mater expedit ex voluntate z tunc dicit
bar. in. d. l. alimẽta. qd aut omnis alimentari spe-
ctat ad aliũ: puta ad patrẽ. z tunc ab illo pfe po-
terit m̄ repetere. vt. d. l. nescim? no aut ab ipo
filio etiam si fuerit protestata: qz alius erat sa-
cturus. qd etiam t. glo. in. d. l. nescimus et quo
nota qd ista protestatio declaratoria voluntas
tis non by effectũ in his q a nostra volũtate no
dependent: sed sunt decisa per legẽ. aut omnis
alimentandi spectat ad ipsum filium: z tunc si q
dem mater gerebat alia negotia filij in dubio
videtur expendisse de bonis filij. vt. d. l. nescim?
nius: si vero negotia filij non gerebat in dubio
videtur sacre animo non repetendi. vt. d. l. ali-
mẽta. nisi fuisse protestata. d. l. nescimus. hec
Barro. f. Tertium. P. noz autem z curatoz res
stipulare tenetur omne damnum quod pupillo
vel minori pcessit eorum dolo lara cu pa vel
leui negligentia non autem leuissima. l. quicq
quid. C. arbi. tu.

8 parte suam in hte nro scch seculdario. P. Octauu. Si pollat' suspicat' re sua esse hac vel illa do mo: 2. perit iudic' vt dom' illa qrat aptis scri nys is videat qd hoc debeat facere iudex per l. re q' redi. C. de ser. fugi. th docto. cõter. pcludit spãic esse in seruo 2 psonis q' pñe. doli pmittere est vt occulãdã. scd' in reb' alijs: q' periculosus est vt p'familiãs pãdar alijs sus' p'rimoniu: ni si suspicãto esset vel p'ncipat' in fur'.

2. q' to vel rapina aut re aliena p' emptione: 2 dico multa. P' primu q' emitt' r' quã sciebat vt p'habi liter credebat furtiuã granat' in quib' sine sit' p' mus emptor sine scõs vel alij' in infirmit' qm' id' eus est ac si p'imo? effect. ff. de mmo. l. 5 vbi. ff. de pebere. l. 5 si lege. §. si aut r. P' io em' tenet resti tuere r' em' liberat p' statutu d' iponens qd sit em'ctis publice i mercato vel p'imo sim dir. nec vededo aut q'literecõs alienãdo: nec morte rei aut r' amissione q'litens vt si au'traq' violãter aut insciãter de vñ cadat: r'ant quocõs casu èt foruitio qn' tenent' p' cui' restitunt' scedũ opit' mñ stat' rei. t. scedidũ summi qd valuit postq' ab illo fuit empta. de resti. spo. grama. l. i re fur rina. ff. de fur. 2. l. si natis. §. si g'falter. ff. de rei v' d'.

Et ro est q' furti' p' mittere r' alienã imito dno. scãdã. l. i. ff. de fur. fur aut' semper est in mo ra. ff. de cõdi. fur. l. si p' fure. fallit' õst r' dno loz

si p' mittere r' alienã imito dno. scãdã. l. i. ff. de fur. fur aut' semper est in mo ra. ff. de cõdi. fur. l. si p' fure. fallit' õst r' dno loz

si p' mittere r' alienã imito dno. scãdã. l. i. ff. de fur. fur aut' semper est in mo ra. ff. de cõdi. fur. l. si p' fure. fallit' õst r' dno loz